BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
2 A
20

XXIV. 10. 7

M. ANNEII LVCANI DE BEL-LO CIVILI LIBRI DECEM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Eiuſdem uita in fine operis.

Ad uetuſtiſſ. ſcripta exemplaria emendati: quorum uarias lectiones ad calcem reiecimus.

LVTETIAE,

Ex officina Rob. Stephani typographi Regij.

M. D. XLV.

A. ANNEII LVCANI CIVILIS BELLI LIBER I.

BELLA per Emathios pluſquam ciuilia campos,
Iúſque datum ſceleri canimus, populúmque potentem
In ſua uictrici conuerſum uiſcera dextra,
Cognatáſque acies: & rupto fœdere regni
Certatum totis concuſſi uiribus orbis,
In commune nefas: infeſtiſque obuia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor ô ciues? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus inuiſis Latium præbere cruorem?
Cúmque ſuperba foret Babylon ſpoliāda trophæis
Auſonijs, umbráque erraret Craſſus inulta:
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
Heu quantum terræ potuit, pelagíque parari
Hoc, quem ciuiles hauſerunt ſanguine dextræ!
Vnde uenit Titan, & nox ubi ſydera condit,
Quáque dies medius flagrantibus æſtuat horis,
Et quà bruma rigens, ac neſcia uere remitti,
Aſtringit Scythicum glaciali frigore Pontum.
Sub iuga iam Seres, iam barbarus iſſet Araxes,
Et gens ſiqua iacet naſcenti conſcia Nilo.
Tum, ſi tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,
In te uerte manus: nondum tibi defuit hoſtis.
At nunc, ſemirutis pendent quòd mœnia tectis
Vrbibus Italiæ, lapſíſque ingentia muris

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Saxa iacent, nulloque domus cuſtode tenentur:
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quòd dumis, multóſque inarata per annos
Heſperia eſt, deſúntque manus poſcentibus aruis:
Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus autor
Pœnus erit: nulli penitus diſcindere ferro
Contigit. alta ſedent ciuilis uulnera dextræ.
Quòd ſi non aliam uenturo fata Neroni
Inuenêre uiam: magnóque æterna parantur
Regna deis: cælúmque ſuo ſeruire Tonanti
Non niſi ſæuorum potuit poſt bella gigantum:
Iam nihil ô ſuperi querimur: ſcelera iſta nefáſque
Hac mercede placent. diros Pharſalia campos
Impleat, & Pœni ſaturentur ſanguine manes:
Vltima funeſta concurrant prælia Munda:
His Cæſar Peruſina fames, Mutinǽque labores
Accedant fatis: & quas premit aſpera claſſes
Leucas: & ardenti ſeruilia bella ſub Ætna.
Multum Roma tamen debes ciuilibus armis,
Quòd tibi res acta eſt. Te, quum ſtatione peracta
Aſtra petes ſerus, prælati regia cæli
Excipiet gaudente polo: ſeu ſceptra tenere,
Seu te flammiferos Phœbi tranſcendere currus,
Tellurémque nihil mutato ſole timentem
Igne uago luſtrare iuuat: tibi numine ab omni
Cedetur: iuríque tuo natura relinquet
Quis deus eſſe uelis: ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe:
Nec polus aduerſi calidus quà uergitur Auſtri:
Vnde tuam uideas obliquo ſydere Romam.
Ætheris immenſi partem ſi preſſeris unam,
Sentiet axis onus: librati pondera cæli

Orbe tene in medio: pars ætheris illa ſereni
Tota uacet, nullǽque obſtent à Cæſare nubes.
Tunc genus humanùm poſitis ſibi conſulat armis,
Inque uicem gens omnis amet: pax miſſa per orbẽ
Ferrea belligeri compeſcat limina Iani.
Sed mihi iam numen: nec ſi te pectore uates
Accipiam, Cyrrhæa uelim ſecreta mouentem
Sollicitare deum, Bacchúmque auertere Nyſa:
Tu ſatis ad uires Romana in carmina dandas.
Fert animus cauſas tantarum expromere rerum,
Immenſúmque aperitur opus, quid in arma furentẽ
Impulerit populum, quid pacem excuſſerit orbi.
Inuida fatorum ſeries, ſummíſque negatum
Stare diu, nimióque graues ſub pondere lapſus,
Nec ſe Roma ferens. ſic quum compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
Sydera ſyderibus concurrent, ignea Pontum
Aſtra petent, tellus extendere littora nolet,
Excutiétque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi: totáque diſcors
Machina diuulſi turbabit fœdera mundi.
In ſe magna ruunt: lætis hunc numina rebus
Creſcendi poſuere modum. nec gentibus ullis
Commodat in populum terræ pelagíque potentem
Inuidiam fortuna ſuam: tu cauſa malorum
Facta tribus dominis communis Roma, nec unquã
In turbam miſſi feralia fœdera regni.
O male concordes, nimiáque cupidine cæci!
Quid miſcere iuuat uires, orbémque tenere

In medio? dum terra fretum, terrámque leuabit
Aer, & longi uoluent Titana labores,
Noxque diem cælo totidem per ſigna ſequetur,
Nulla fides regni ſocijs, omníſque poteſtas
Impatiens conſortis erit: nec gentibus ullis
Credite, nec longè fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, Pontíſque furoris
Tunc erat, exiguum dominos commiſit Aſylum.
Temporis anguſti manſit concordia diſcors,
Páxque fuit non ſponte ducum: nam ſola futuri
Craſſus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui ſecat, & geminũ gracilis mare ſeparat Iſthmos.
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat,
Ionium AEgæo franget mare: ſic ubi ſæua
Arma ducum dirimens miſerando funere Craſſus,
Aſſyrias Latio maculauit ſanguine Carras,
Parthica Romanos ſoluerunt damna furores.
Plus illa uobis acie, quàm creditis, actum eſt
Arſacidæ, bellum uictis ciuile dediſtis.
Diuiditur ferro regnum, populíque potentis,
Quæ mare, quæ terras, quæ totum poſſidet orbem,
Non cœpit fortuna duos. nam pignora iuncti
Sanguinis, & diro ferales omine tædas
Abſtulit ad manes Parcarum Iulia, ſæua
Intercepta manu. quòd ſi tibi fata dediſſent
Maiores in luce moras, tu ſola furentem
Inde uirum poteras atque hinc retinere parentẽ,
Armatáſque manus excuſſo iungere ferro.
Vt generos ſoceris mediæ iunxere Sabinæ.
Morte tua diſcuſſa fides, bellúmque mouere

Permiſſum ducibus,ſtimulos dedit æmula uirtus.
Tu noua ne ueteres obſcurent acta triumphos,
Et uictis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times:te iam ſeries,uſúſque laborum
Erigit,impatiénſque loci fortuna ſecundi:
Nec quenquam iam ferre poteſt,Cæſárue priorem,
Pompeiúſue parem.quis iuſtius induit arma
Scire nefas,magno ſe iudice quiſque tuetur:
Victrix cauſa deis placuit,ſed uicta Catoni.
Nec coiere pares:alter uergentibus annis
In ſenium,longóque togæ tranquillior uſu
Dedidicit iam pace ducem,famǽque petitor
Multa dare in uulgus,totus popularibus auris
Impelli,plauſúque ſui gaudere theatri:
Nec reparare nouas uires,multúmque priori
Credere fortunæ:ſtat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
Exuuias ueteres populi,ſacratáque geſtans
Dona ducum:nec iam ualidis radicibus hærens
Pondere fixa ſuo eſt,nudóſque per aera ramos
Effundens,trunco non frondibus efficit umbram:
Sed quanuis primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſyluæ firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur.ſed non in Cæſare tantum
Nomen erat,nec fama ducis:ſed neſcia uirtus
Stare loco:ſolúſque pudor non uincere bello.
Acer,& indomitus quò ſpes,quóque ira uocaſſet
Ferre manum,& nunquam temerãdo parcere ferro:
Succeſſus urgere ſuos:inſtare fauori
Numinis:impellens quicquid ſibi ſumma petenti
Obſtaret,gaudénſque uiam feciſſe ruina.

Qualiter expreſſum uentis per nubila fulmen
AEtheris impulſi ſonitu, mundíque fragore
Emicuit, rupítque diem, populóſque pauentes
Terruit, obliqua perſtringens lumina flamma:
In ſua templa furit, nulláque exire uetante
Materia: magnámque cadens, magnámq; reuertens
Dat ſtragem latè, ſparſóſque recolligit ignes.
Hæ ducibus cauſæ ſuberant: ſed publica belli
Semina, quæ populos ſemper merſere potentes.
Nanque ut opes nimias mundo fortuna ſubacto
Intulit, & rebus mores ceſſere ſecundis,
Prædáque, & hoſtiles luxum ſuaſere rapinæ,
Non auro, tectíſue modus, menſáſque priores
Aſpernata fames, cultus geſtare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: fœcunda uirorum
Paupertas fugitur, totóque accerſitur orbe
Quo gens quæque perit: tum longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro ſulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum paſſa ligones
Longa ſub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuuaret,
Quem ſua libertas immotis paſceret armis.
Inde iræ faciles, & quod ſuaſiſſet egeſtas,
Vile nefas: magnúmque decus, ferróque petendum
Plus patria potuiſſe ſua, menſuráque iuris
Vis erat: hinc leges, & plebiſcita coactæ:
Et cum Conſulibus turbantes iura Tribuni:
Hinc rapti faſces pretio, ſectórque fauoris
Ipſe ſui populus, letalíſque ambitus urbi,
Annua uenali referens certamina campo:
Hinc uſura uorax, auidúmque in tempore fœnus,

Et concuſſa fides,& multis utile bellum.
Iam gelidas Cæſar curſu ſuperauerat Alpes,
Ingentéſque animo motus,bellúmque futurum
Ceperat:ut uentum eſt parui Rubiconis ad undas,
Ingens uiſa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obſcuram uultu mœſtiſſima noctem,
Turrigero canos effundens uertice crines
Cæſarie lacera,nudíſque aſtare lacertis,
Et gemitu permixta loqui:Quò tenditis ultrà?
Quò fertis mea ſigna uiri?ſi iure uenitis,
Si ciues,hucúſque licet.tunc perculit horror
Membra ducis,riguere comæ,greſſúmque coercens
Languor in extrema tenuit ueſtigia ripa.
Mox ait:O magnæ qui mœnia proſpicis urbis
Tarpeia de rupe tonans,Phrygíj'que penates
Gentis Iuleæ,& rapti ſecreta Quirini,
Et reſidens celſa Latialis Iuppiter Alba,
Veſtaléſque foci,ſummíque ô numinis inſtar
Roma faue cœptis:non te furialibus armis
Perſequor:en adſum uictor terráque maríque
Cæſar,ubique tuus(liceat modò) nunc quoq; miles.
Ille erit ille nocens,qui me tibi fecerit hoſtem.
Inde moras ſoluit belli,tumidúmque per amnem
Signa tulit properè:ſicut ſqualentibus aruis
AEſtiferæ Libyes uiſo leo comminus hoſte
Subſedit dubius,totam dum colligit iram:
Mox ubi ſe ſæuæ ſtimulauit uerbere caudæ,
Erexítque iubas,uaſto & graue murmur hiatu
Infremuit:tum torta leuis ſi lancea Mauri
Hæreat,aut latum ſubeant uenabula pectus,
Per ferrum tanti ſecurus uulneris exit.

Fonte cadit modico, paruiſq; impellitur undis
Puniceus Rubicon, *quum feruida canduit æſtas,*
Pérque imas ſerpit ualles, & Gallica certus
Limes ab Auſonijs diſterminat arua colonis:
Tum uires præbebat hyems, atq; auxerat undas
Tertia iam grauido pluuialis Cynthia *cornu,*
Et madidis Euri *reſolutæ flatibus* Alpes.
Primus in obliquum ſonipes opponitur amnem
Excepturus aquas, molli tum cætera rumpit
Turba uado faciles iam fracti fluminis undas
Cæſar *ut aduerſam ſuperato gurgite ripam*
Attigit, Heſperiæ *uetitis & conſtitit arms,*
Hîc, ait, hîc pacem, temeratáque iura relinquo:
Te fortuna ſequor, procul hinc iam fœdera ſunto,
Credidimus fatis, utendum eſt iudice bello.
Sic fatus noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & toto Balearis *uerbere fundæ*
Ocyor, & miſſa Parthi *poſt terga ſagitta:*
Vicinúmque minax inuadit Ariminum: *& ignes*
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.
Iámque dies primos belli uiſura tumultus
Exoritur. ſeu ſponte deûm, ſeu turbidus Auſter
Impulerat, mœſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit ut capto iuſſus deponere miles
Signa foro, ſtridor lituûm, clangórque tubarum
Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu:
Rupta quies populis, ſtratíſque excita iuuentus
Diripiunt ſacris affixa penatibus arma,
Quæ pax longa dabat: nuda iam crate fluentes
Inuadunt clypeos, curuatáque cuſpide pila,
Et ſcabros nigræ morſu rubiginis enſes.

Vt notæ fulſere aquilæ, Romanáque ſigna,
Et celſus medio conſpectus in agmine Cæſar,
Diriguere metu, gelidus pauor occupat artus,
Et tacitos muto uoluunt in pectore queſtus.
O malè uicinis hæc mœnia condita Gallis!
O triſti damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos, nos præda furentum,
Primáque caſtra ſumus: melius fortuna dediſſes
Orbe ſub Eoo ſedem, gelidáque ſub Arcto,
Errantéſque domos, Latij quàm clauſtra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrúmque ruentem
Vidimus, & Martem Libyes, curſúmque furoris
Teutonici: quoties Romam fortuna laceſſit,
Hac iter eſt bellis. gemitu ſic quiſque latenti,
Non auſus timuiſſe palàm: uox nulla dolori
Credita: ſed quantū uolucres cùm bruma coercet,
Rura ſilent, mediúſque iacet ſine murmure Pontus:
Tanta quies. Noctis gelidas lux ſoluerat umbras,
Ecce faces belli, dubiǽque in prælia menti
Vrgentes addunt ſtimulos, cunctáſque pudoris
Rumpunt fata moras: iuſtos fortuna laborat
Eſſe ducis motus, & cauſas inuenit armis.
Expulit ancipiti diſcordes urbe Tribunos
Victo iure minax iactatis curia Gracchis.
Hos iam mota ducis, uicináque ſigna petentes
Audax uenali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatémque tueri
Auſus, & armatos plebi miſcere potentes.
Vtque ducem uarias uoluentem pectore curas
Conſpexit: Dum uoce tuæ potuere iuuari
Cæſar, ait, partes, quamuis nolente Senatu,

Traximus imperium tunc, cùm mihi roſtra tenere
Ius erat, & dubios in te transſerre Quirites.
Sed poſtquam leges bello ſiluere coactæ,
Pellimur è patrijs laribus, patimúrque uolentes
Exilium: tua nos faciat uictoria ciues.
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.
Par labor atque metus pretio maiore petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,
Pars quota terrarum? facili ſi prælia pauca
Geſſeris euentu, tibi Roma ſubegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut ſacras poſcunt Capitolia laurus:
Liuor edax tibi cuncta negat, gentéſque ſubactas
Vix impune feres: ſocerum depellere regno
Decretum eſt genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. ſic poſtquàm fatus, & ipſi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accendítque ducem, quantum clamore iuuatur
Eleus ſonipes, quanuis iam carcere clauſo
Immineat foribus, pronúſque repagula laxet.
Conuocat armatos extemplò ad ſigna maniplos:
Vtque ſatis trepidum turba coeunte tumultum
Compoſuit uultu, dextráque ſilentia iuſſit,
Bellorum ô ſocij, qui mille pericula Martis
Mecum (ait) experti, decimo iam uincitis anno,
Hoc cruor Arctois meruit diffuſus in aruis,
Vulneráq; & mortes, hyeméſq; ſub Alpibus actæ?
Non ſecus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quàm ſi Pœnus tranſcenderet Alpes
Annibal: implentur ualido tyrone cohortes:

I n claſſem cadit omne nemus: terráque, maríque
I uſſus Cæſar agi. quid ſi mihi ſigna iacerent
M arte ſub aduerſo, rueréntque in terga feroces
G allorum populi? nunc cùm fortuna ſecundis
M ecum rebus agat, ſuperíq; ad ſumma uocantes,
T entamur: ueniat longa dux pace ſolutus
M ilite cum ſubito, partéſque in bella togatæ,
M arcellúſque loquax, & nomina uana Catonis.
S cilicet extremi Pompeium, emptíque clientes
C ontinuo per tot ſatiabunt tempora regno?
I lle reget currus nondum patientibus annis?
I lle ſemel raptos nunquam dimittet honores?
Q uid iam rura querar totum ſuppreſſa per orbẽ,
A c iuſſam ſeruire famem? quis caſtra timenti
N eſcit mixta foro, gladiĳ cùm triſte minantes
I udicium inſolita trepidum cinxere corona,
A tque auſo medias perrumpere milite leges
P ompeiana reum clauſerunt ſigna Milonem?
N unc quoq;, ne laſſum teneat priuata ſenectus,
B ella nefanda parat, ſuetus ciuilibus armis,
E t docilis Syllam ſcelerum uiciſſe magiſtrum.
V'tque feræ tigres nunquam poſuere furorem,
Q uas nemore Hyrcano, matrũ dum luſtra ſequũtur,
A ltus cæſorum pauit cruor armentorum:
S ic & Syllanum ſolito tibi lambere ferrum
D urat Magne ſitis: nullus ſemel ore receptus
P ollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.
Q uem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Q uis ſcelerũ modus eſt? ex hoc iã te improbe regno
I lle tuus ſaltem doceat diſcedere Sylla.
P oſt Ciliciáſne uagos, & laſſi Pontica regis

Prælia, barbarico uix conſummata ueneno,
Vltima Pompeio dabitur prouincia Cæſar,
Quòd non, uictrices aquilas deponere iuſſus,
Paruerim? mihi ſi merces erepta laborum eſt,
His ſaltem longi non cum duce præmia belli
Reddantur, miles ſub quolibet iſte triumphet.
Conferet exanguis quò ſe poſt bella ſenectus?
Quæ ſedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noſter ueteranus aret? quæ mœnia feſſis?
An melius fient piratæ, Magne, coloni?
Tollite iampridem uictricia tollite ſigna,
Viribus utendum eſt, quas fecimus. arma tenenti
Omnia dat qui iuſta negat, nec numina deſunt.
Nam neq; præda meis, neq; regnũ quæritur armis,
Detrahimus dominos urbi ſeruire paratæ.
Dixerat. at dubium non claro murmure uulgus
Secum incerta fremit: pietas, patrij'que penates
Quanquam cæde feras mentes, animóſq; tumentes
Frangunt, ſed diro ferri reuocantur amore,
Ductoríſque metu. Summi tum munera pili
Lælius, emeritique gerens inſignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum,
Scilicet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, & ius eſt ueras expromere cauſas,
Quòd tam lenta tuas tenuit patientia uires,
Conquerimur. deerátne tibi fiducia noſtri?
Dum mouet hæc calidus ſpirantia corpora ſanguis,
Et dum pila ualent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnúmque Senatus?
Vſque adeo miſerum eſt ciuili uincere bello?
Duc age per Scythiæ populos, per inhoſpita Syrtis

Littora, per calidas Libyes ſitientis arenas.
Haec manus, ut uictum poſt terga relinqueret orbẽ,
Oceani tumidas remo compeſcuit undas:
Fregit & Arctoo ſpumantem uertice Rhenum.
Iuſſa ſequi tam uelle mihi, quàm poſſe, neceſſe eſt:
Nec ciuis meus eſt, in quem tua claſſica Cæſar
Audiero. per ſigna decem felicia caſtris,
Pérque tuos iuro quocunq; ex hoſte triumphos,
Pectore ſi fratris gladium, iuguló que parentis
Condere me iubeas, plenáque in uiſcera partu
Coniugis, inuita peragam tamen omnia dextra.
Si ſpoliare deos, ignémque immittere templis:
Numina miſcebit caſtrenſis flamma Monetæ.
Caſtra ſuper Tuſci ſi ponere Tybridis undas:
Heſperios audax ueniam metator in agros.
Tu quoſcunq; uoles in planum effundere muros,
His aries actus diſperget ſaxa lacertis,
Illa licet, penitus tolli quam iuſſeris urbem,
Roma ſit. His cunctæ ſimul aſſenſere cohortes,
Elatáſque altè, quæcunque ad bella uocaret,
Promiſere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus piniferæ Boreas cùm Thracius Oſſæ
Rupibus incubuit, curuato robore preſſæ
Fit ſonus, aut rurſus redeuntis in æthera ſyluæ.
Cæſar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fatáque ferre uidet, ne quo languore moretur
Fortunam, ſparſas per Gallica rura cohortes
Euocat, & Romam motis petit undique ſignis.
Deſeruere cauo tentoria fixa Lemanno,
Caſtráque, quæ Voſegi curuam ſuper ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Hi uada liquerunt Iſaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa ſuo, famæ maioris in amnem
Lapſus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.
Soluuntur flaui longa ſtatione Rhuteni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas:
Finis & Heſperiæ promoto milite Varus:
Quáque ſub Herculeo ſacratus nomine portus
Vrget rúpe caua pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus, ſolus ſua littora turbat
Circius, & tuta prohibet ſtatione Monœci:
Quáque iacet littus dubium, quod terra, fretúmque
Vendicat alternis uicibus, cùm funditur ingens
Oceanus, uel quum refugis ſe fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus ſic axe uolutet,
Deſtituátque ferens, an ſydere mota ſecundo
Tethyos unda uagæ lunaribus æſtuet horis:
Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctúſque ad ſydera tollat:
Quærite, quos agitat mundi labor: at mihi ſemper,
Tu quæcunq; moues tam crebros cauſa meatus,
Vt ſuperi uoluere, late. tunc rura Nemetis
Qui tenet, & ripas Satyri, quà littore curuo
Molliter admiſſum claudit Tarbellicus æquor,
Signa mouet, gaudétque amoto Santonus hoſte:
Et Biturix: longíſque leues Axones in armis:
Optimus excuſſo Leucus Rhemúſque lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frænis:
Et docilis rector monſtrati Belga couini:
Aruernique auſi Latios ſe fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi: nimiúmque rebellis
Neruius, & cæſi pollutus ſanguine Cottæ:

Et qui te laxis imitantur Sarmata bracis
Vangiones: Batauíque truces, quos ære recuruo
Stridentes acuêre tubæ: quà Cinga pererrat
Gurgite: quà Rhodanus raptum uelocibus undis
In mare fert Ararim: quà montibus ardua ſummis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.
Tu quoque lætatus conuerti prælia Treuir:
Et nunc tonſe Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effuſis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrénſque feris altaribus Heſus,
Et Taranis, Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoque, qui fortes animas, bellóque peremptas
Laudibus in longum uates dimittitis æuum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.
Et uos barbaricos ritus, morémque ſiniſtrum
Sacrorum Druidæ poſitis repetiſtis ab armis.
Solis noſſe deos, & cæli ſydera uobis,
Aut ſolis neſcire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. uobis autoribus, umbræ
Non tacitas Erebi ſedes, Ditíſque profundi
Pallida regna petunt, regit idem ſpiritus artus
Orbe alio. longæ, canitis ſi cognita, uitæ
Mors media eſt. certè populi, quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus haud urget leti metus: inde ruendi
In ferrum mens prona uiris, animǽque capaces
Mortis: & ignauum eſt rediture parcere uitæ.
Et uos crinigeros bellis arcere Chaycos
Oppoſiti petitis Romam, Rhenique feroces
Deſeritis ripas, & apertum gentibus orbem.

Cæſar ut immenſæ collecto robore uires
Audendi maiora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, uicináque mœnia complet.
Vana quoque ad ueros acceſſit fama timores,
Irrupítque animos populi, cladémque futuram
Intulit, & uelox properantis nuntia belli
Innumeras ſoluit falſa in præconia linguas.
Eſt qui, tauriferis ubi ſe Meuania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, & quà Nar Tyberino illabitur amni
Barbaricas ſæui diſcurrere Cæſaris alas:
Ipſum omnes aquilas, collatáque ſigna ferentem
Agmine non uno, denſíſque incedere caſtris.
Nec qualem meminere, uident: maiórque, ferúſque
Mentibus occurrit, uictóque immanior hoſte.
Tunc inter Rhenum populos, Alpéſque iacentes,
Finibus Arctois, patriáque à ſede reuulſos
Pone ſequi, iuſſámque feris à gentibus urbem
Romano ſpectante rapi: ſic quiſque pauendo
Dat uires famæ: nullóque auctore, malorum
Quæ finxere, timent. nec ſolum uulgus inani
Perculſum terrore pauet, ſed curia, & ipſi
Sedibus exiliere patres, inuiſáque belli
Conſulibus fugiens mandat decreta Senatus.
Tunc quæ tuta petant, & quæ metuēda relinquāt,
Incerti: quò quenque fugæ tulit impetus, urgent
Præcipitem populum, ſeriéque hærentia longa
Agmina prorumpunt: credas aut tecta nefandas
Corripuiſſe faces, aut iam quatiente ruina
Nutantes pendêre domos. ſic turba per urbem
Præcipiti lymphata gradu, uelut unica rebus

S pes foret afflictis patrios excedere muros,
I nconſulta ruit.qualis cum turbidus Auſter
R eppulit à Libycis immenſum Syrtibus æquor,
F ractáque ueliferi ſonuerunt pondera mali,
D eſilit in fluctus deſerta puppe magiſter,
N autáque,& nondum ſparſa compage carinæ,
N aufragium ſibi quiſque facit:ſic urbe relicta
I n bellum fugitur:nullum iam languidus æuo
E ualuit reuocare parens,coniúxue maritum
F letibus:haud patrij,dubiæ dum uota ſalutis
C onciperent,tenuere lares:nec limine quiſquam
H æſit,& extremo tunc forſitan urbis amatæ
P lenus abit uiſu:ruit irreuocabile uulgus.
O faciles dare ſumma deos,eadémque tueri
D ifficiles!urbem populis,uictiſque frequentem
G entibus,& generis,coeat ſi turba,capacem
H umani,facilem uenturo Cæſare prædam
I gnauæ liquêre manus.cùm preſſus ab hoſte
C lauditur externis miles Romanus in oris,
E ffugit exiguo nocturna pericula uallo:
E t ſubitus rapti munimine cæſpitis agger
P ræbet ſecuros intra tentoria ſomnos:
T u tantum audito bellorum nomine Roma
D eſereris,nox una tuis non credita muris.
D anda tamen uenia eſt tantorũ danda pauorum:
P ompeio fugiente timent.tum nequa futuri
S pes ſaltem trepidas mentes leuet,addita fati
P eioris manifeſta fides,ſuperíque minaces
P rodigijs terras implerunt,æthera,Pontum:
I gnota obſcuræ uiderunt ſydera noctes,
A rdentémque polum flammis,cælóque uolantes

O bliquas per inane faces,crinémque timendi
S yderis,& terris mutantem regna cometen.
F ulgura fallaci micuerunt crebra ſereno:
E t uarias ignis denſo dedit aere formas.
N unc iaculum longo,nunc ſparſo lumine lampas
E micuit cælo:tacitum ſine nubibus ullis
F ulmen,& Arctois rapiens de partibus ignem,
P ercuſſit Latiale caput:ſtelláque minores
P er uacuum ſolitæ noctis decurrere tempus,
I n medium uenêre diem:cornúque coacto
I am Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,
T errarum ſubita percuſſa expalluit umbra.
I pſe caput medio Titan cum ferret Olympo,
C ondidit ardentes atra caligine currus,
I nuoluítque orbem tenebris,gentéſque coegit
D eſperare diem:qualem fugiente per ortus
S ole Thyeſteæ noctem duxere Mycenæ.
O ra ferox Siculæ laxauit Mulciber AEtnæ,
N ec tulit in cælum flammas,ſed uertice prono
I gnis in Heſperium cecidit latus.atra Charybdis
S anguineum fundo torſit mare.flebile ſæui
L atrauere canes.Veſtali raptus ab ara
I gnis,& oſtendens confectas flamma Latinas
S cinditur in partes,geminóq; cacumine ſurgit,
T hebanos imitata rogos.tum cardine tellus
S ubſedit,ueterémque iugis nutantibus Alpes
D iſcuſſere niuem. Tethys maioribus undis
H eſperiam Calpen,ſummúmq; impleuit Atlanta.
I ndigetes fleuiſſe deos,urbíſque laborem
T eſtatos ſudore lares,delapſáque templis
D ona ſuis,diráſque diem fœdaſſe uolucres

Accipimus: ſyluiſque feras ſub nocte relictis
Audaces media poſuiſſe cubilia Roma.
Tunc pecudũ faciles humana ad murmura linguæ,
Monſtroſiq; hominum partus, numeróque, modóque
Membrorum, matrémque ſuus conterruit infans:
Diráque per populum Cumanæ carmina uatis
Vulgantur. tunc quos ſectis Bellona lacertis
Sæua mouet, cecinere deos: crinémque rotantes
Sanguineum, populis ulularunt triſtia Galli.
Compoſitis plenæ gemuerunt oſſibus urnæ.
Tunc fragor armorum, magnǽque per auia uoces
Auditæ nemorum, & uenientes comminus umbræ,
Quique colunt iunctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt: ingens urbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti uertice pinum,
Stridentéſque comas. Thebanam qualis Agauen
Impulit, aut ſæui contorſit tela Lycurgi
Eumenis: aut qualem iuſſu Iunonis iniquæ
Horruit Alcides uiſo iam Dite Megæram.
Inſonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
Miſcentur, tantum nox atra ſilentibus umbris
Edidit: & medio uiſi conſurgere campo
Triſtia Syllani cecinere oracula manes:
Tollentémque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ fracto Marium fugêre ſepulchro.
Hæc propter placuit Tuſcos de more uetuſto
Acciri uates, quorum qui maximus æuo
Aruns incoluit deſertæ mœnia Lunæ,
Fulminis edoctus motus, uenáſque calentes
Fibrarum, & monitus errantis in aere pennæ:
Monſtra iubet primum, quæ nullo ſemine diſcors

Protulerat natura,rapi,ſterilíque nefandos
Ex utero fœtus infauſtis urere flammis.
Mox iubet & totam pauidis à ciuibus urbem
Ambiri:& feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices,ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.
Turba minor ritu ſequitur ſuccincta Gabino,
Veſtalémque chorum ducit uittata ſacerdos,
Troianam ſoli cui fas uidiſſe Mineruam.
Tunc qui fata deûm,ſecretáque carmina ſeruant,
Et lotam paruo reuocant Almone Cybellen:
Et doctus uolucres augur ſeruare ſiniſtras:
Septemuirque epulis feſtis,Titijque ſodales:
Et Salius læto portans ancilia collo:
Attollénſque apicem generoſo uertice flamen.
Dúmque illi effuſam longis anfractibus urbem
Circumeunt,Aruns diſperſos fulminis ignes
Colligit,& terræ mœſto cum murmure condit,
Dátque locis numen:ſacris tunc admouet aris
Electa ceruice marem.iam fundere Bacchum
Cœperat,obliquóque molas inducere cultro:
Impatiénſque diu non grati uictima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cùm torua miniſtri,
Depoſito uictum præbebat poplite collum:
Nec cruor emicuit ſolitus:ſed uulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine uirus.
Palluit attonitus ſacris feralibus Aruns:
Atque iram ſuperûm raptis quæſiuit in extis.
Terruit ipſe color uatem:nam pallida tetris
Viſcera tincta notis,gelidóque infecta cruore
Plurimus aſperſo uariabat ſanguine liuor.

Cernit tabe iecur madidum: uenáſque minaces
Hoſtili de parte uidet: pulmonis anheli
Fibra latet, paruúſque ſecat uitalia limes.
Cor iacet: & ſaniem per hiantes uiſcera rimas
Emittunt: prodúntque ſuas omenta latebras.
Quódque nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce uidet capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,
Pars micat, & celeri uenas mouet improba pulſu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat, Vix fas ſuperi quæcunque mouetis
Prodere me populis: neq; enim tibi ſumme litaui
Iuppiter hoc ſacrum: cæſíque in uiſcera tauri
Inferni uenêre dei. non fanda timemus:
Sed uenient maiora metu. dij uiſa ſecundent,
Et fibris ſit nulla fides: ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages. flexa ſic omnia Tuſcus
Inuoluens, multáque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura deos, ſecretáque cæli
Noſſe fuit, quem non ſtellarum AEgyptia Memphis
AEquaret uiſu numeríſque mouentibus aſtra,
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per æuum
Mundus, & incerto diſcurrunt ſydera motu:
Aut ſi fata mouent, urbi, generíque paratur
Humano matura lues. terræne dehiſcent,
Subſidéntque urbes? an tollet feruidus aer
Temperiem? ſegetes tellus infida negabit?
Omnis an infuſis miſcebitur unda uenenis?
Quod cladis genus ô ſuperi? qua peſte paratis
Sæuitiam? extremi multorum tempus in unum
Conuenere dies. ſummo ſi frigida cælo

Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalionæos fudiſſet Aquarius imbres:
Totáque diffuſo latuiſſet in æquore tellus.
Si ſæuum radijs Nemeæum Phœbe leonem
Nunc premeres,toto fluerent incendia mundo:
Succenſúſque tuis flagraſſet curribus æther.
Hi ceſſant ignes:tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda,Cheláſque peruris,
Quid tantum Gradiue paras? nam mitis in alto
Iuppiter occaſu premitur,Veneríſque ſalubre
Sydus hebet,motúque celer Cyllenius hæret,
Et cælum Mars ſolus habet:cum ſigna meatus
Deſeruere ſuos,mundóque obſcura feruntur.
Enſiferi nimium fulget latus Orionis.
Imminet armorum rabies:ferríque poteſtas
Confundet ius omne manu:ſceleríque nefando
Nomen erit uirtus:multóſque exibit in annos
Hic furor. & ſuperos quid prodeſt poſcere finem?
Cum domino pax iſta uenit. duc Roma malorum
Continuam ſeriem,cladémq; in tempora multa
Extrahe:ciuili tantum iam libera bello.
Terruerant ſatis hæc pauidam præſagia plebem,
Sed maiora premunt. nam qualis uertice Pindi
Ædonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis & attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum,
Quò feror ô Pæan? qua me ſuper æthera raptam
Conſtituis terra? uideo Pangæa niuoſis
Cana iugis,latóſque Æmi ſub rupe Philippos.
Quis furor hic ô Phœbe,doce:quo tela manúſque
Romanæ miſcent acies,bellúmque ſine hoſte eſt.

Quò diuerſa feror?primos me ducis in ortus,
Quà mare Lagæi mutatur gurgite Nili.
Hunc ego fluminea deformis truncus arena
Qui iacet,agnoſco:dubiam ſuper æquora Syrtim,
Arentémque feror Libyen,quò triſtis Erinnys
Tranſtulit Emathias acies.nunc deſuper Alpis
Nubiferæ colles,atque aeriam Pyrenen
Arripimur:patriæ ſedes remeamus in urbis,
Impiáque in medio peraguntur bella Senatu.
Conſurgunt partes iterum,totúmque per orbem
Rurſus eo.noua da mihi cernere littora Ponti,
Tellurémque nouam,uidi iam Phœbe Philippos.
Hæc ait:& lapſo iacuit defecta furore.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER II.

IAM'QVE iræ patuere deûm,manifeſtáque belli
Signa dedit mundus,legéſq; & fœdera rerum
Præſcia monſtrifero uertit natura tumultu,
Indixítque nefas.cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis uiſum eſt mortalibus addere curam,
Noſcant uenturas ut dira per omina clades?
Siue parens rerum,cum primum informia regna,
Materiámque rudem flamma cedente recepit,
Finxit in æternum cauſas,qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens,& ſecula iuſſa ferentem

Fatorum immoto diuiſit limite mundum:
Siue nihil poſitum eſt, ſed fors incerta uagatur,
Fértque refértque uices, & habent mortalia caſum:
Sit ſubitum quodcunque paras, ſit cæca futuri
Mens hominum fati: liceat ſperare timenti.
Ergo ubi concipiunt, quantis ſit cladibus urbi
Conſtatura fides superûm: ferale per urbem
Iuſtitium: latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces.
Tunc queſtus tenuere ſuos, magnúſque per omnes
Errauit ſine uoce dolor. ſic funere primo
Attonitæ tacuere domus, quum corpora nondum
Conclamata iacent, nec mater crine ſoluto
Exigit ad ſæuos famularum brachia planctus:
Sed quum membra premit fugiente rigentia uita,
Vultúſque exanimes, oculóſque in morte minaces,
Necdum eſt ille dolor, ſed iam metus incubat amés,
Miratúrque malum. cultus matrona priores
Depoſuit: mœſtǽque tenent délubra cateruæ.
Hæ lachrymis ſparſere deos, hæ pectora duro
Affixere ſolo: laceráſque in limine ſacro
Attonitæ fudere comas: uotíſque uocari
Aſſuetas, crebris feriunt ululatibus aures.
Nec cunctæ ſummi templo iacuere Tonantis,
Diuiſere deos: & nullis defuit aris
Inuidiam factura parens: quarum una madentes
Sciſſa genas, planctu liuentes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miſeræ contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, néue hunc differte dolorem,
Et ſummis ſeruate malis: nunc flere poteſtas,
Dum pendet fortuna ducum. dum uicerit alter,

Gaudendum eſt.his ſe ſtimulis dolor ipſe laceſſit.
Necnon bella uiri,diuerſáque caſtra petentes
Effundunt iuſtas in numina ſæua querelas,
O miſeræ ſortis,quòd non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus,Trebiæque iuuentus!
Non pacem petimus ſuperi,date gentibus iras,
Nunc urbes excite feras,coniuret in arma
Mundus,Achemenijs decurrant Medica Suſis
Agmina:Maſſagetem Scythicus non alliget Iſter:
Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos
Albis,& indomitum Rheni caput.omnibus hoſtes
Reddite nos populis:ciuile auertite bellum.
Hinc Dacus premat,inde Getes:occurrat Iberis
Alter,ad Eoas hic uertat ſigna pharetras.
Nulla uacet tibi Roma manus.uel,perdere nomen
Si placet Heſperium ſuperi,collapſus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
Sæue parens,utraſque ſimul partéſque ducéſque,
Dum nondum meruere,feri.tantóne nouorum
Prouentu ſcelerum quærunt,uter imperet urbi?
Vix tanti fuerat ciuilia bella mouere,
Vt neuter.tales pietas peritura querelas
Egerit:at miſeros angit ſua cura parentes,
Oderúntque grauis uiuacia fata ſenectæ:
Seruatóſque iterum bellis ciuilibus annos.
Atque aliquis magno quærens exempla timori,
Non alios(inquit)motus tunc fata parabant,
Quum poſt Teutonicos uictor,Libycóſque triūphos
Exul limoſa Marius caput abdidit ulua.
Stagna auidi texere ſoli,laxǽque paludes
Depoſitum fortuna tuum:mox uincula ferri

Exedêre ſenem: longúſque in carcere pædor.
Conſul & euerſa felix moriturus in urbe
Pœnas antè dabat ſcelerum: mors ipſa refugit
Sæpe uirum, fruſtráque hoſti eſt conceſſa poteſtas
Sanguinis inuiſi: primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrúmque manu torpente remiſit.
Viderat immenſam tenebroſo in carcere lucem,
Terribiléſque deos ſcelerum: Mariúmque futurum,
Audierátque pauens: fas hæc contingere non eſt
Colla, tibi debet multas hic legibus æui
Ante ſuam, mortes: uanum depone furorem.
Si libet ulciſci deletæ funera gentis:
Hunc Cimbri ſeruate ſenem. non ille fauore
Numinis ingenti ſuperûm protectus ab ira
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
Hoſtilem in terram, uacuíſque mapalibus actus
Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ:
Et Pœnos preſſit cineres: ſolatia fati
Carthago, Mariúſque tulit: pariterque iacentes
Ignouere deis. Libycas ſibi colligit iras,
Vt primum fortuna redit. ſeruilia ſoluit
Agmina, conflato ſæuas ergaſtula ferro
Exeruere manus: nulli geſtanda dabantur
Signa ducis, niſi qui ſcelerum iam fecerat uſum,
Attuleráatque in caſtra nefas. prò fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia uictor
Corripuit? quantóque gradu mors ſæua cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit: latéque uagatur
Enſis: & à nullo reuocatum eſt pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multáque rubentia cæde

Lubrica ſaxa madent, nulli ſua profuit ætas.
Non ſenis extremum piguit uergentibus annis
Præcipitaſſe diem, nec primo in limine uitæ
Infantis miſeri naſcentia rumpere fata.
Crimine quo parui cædem potuere mereri?
Sed ſatis eſt iam poſſe mori. trahit ipſe furoris
Impetus, & uiſum eſt lenti, quæſiſſe nocentem.
In numerum pars magna perit, rapuítque cruétus
Victor ab ignota uultus ceruice reciſos,
Dum uacua pudet ire manu. ſpes una ſalutis
Oſcula pollutæ fixiſſe trementia dextræ.
Mille licet gladij mortis noua ſigna ſequantur,
Degener ô populus, uix ſecula longa decorum
Sic meruiſſe uiris, nedum breue dedecus æui,
Et uitam, dum Sylla redit. cui funera uulgi
Flere uacet? uix te ſparſum per uiſcera Bebi
Innumeras intercarpentis membra coronæ
Diſcerpſiſſe manus: aut te præſage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles feſtæ rorantia menſæ
Impoſuit: truncos lacerauit Fimbria Craſſos.
Sæua Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoque neglectum uiolatæ Scæuola dextræ
Ante ipſum penetrale Deæ, ſempérque calentes
Mactauere focos: paruum, ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit iugulo, flammíſque pepercit.
Septimus hæc ſequitur repetitis faſcibus annus,
Ille fuit uitæ Mario modus, omnia paſſo,
Quæ peior fortuna poteſt, atque omnibus uſo,
Quæ melior: menſóque homini quid fata pararent.
Iam quot apud Sacri cecidere cadauera portum?

Aut Collina tulit ſtratas quot porta cateruas,
Tunc quum penè caput mundi, rerúmque poteſtas
Mutauit tralata locum, Romanáque Samnis
Vltra Caudinas ſperauit uulnera furcas?
Sylla quoque immenſis acceſſit cladibus ultor:
Ille quod exiguum reſtabat ſanguinis urbi
Hauſit: dúmq; nimis iam putrida membra recidit,
Exceſſit medicina modum, nimiúmque ſecuta eſt,
Quà morbi duxere, manus, periere nocentes.
Sed quum iam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes,
Tunc data libertas odijs, reſolutáque legum
Frænis ira ruit, non uni cuncta dabantur,
Sed fecit ſibi quiſque nefas. ſemel omnia uictor
Iuſſerat. infandum domini per uiſcera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine, certatum eſt, cui ceruix cæſa parentis
Cederet, in fratrum ceciderunt præmia fratres.
Buſta repleta fuga, permixtáque uiua ſepultis
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, eliſáque guttura fregit,
Hic ſe præcipiti iaculatus pondere, dura
Deſiluit percuſſus humo, mortéſque cruento
Victori rapuere ſuas: hic robora buſti
Extruit ipſe ſui, necdum omni ſanguine fuſo
Deſilit in flammas, & dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam geſtata per urbem,
Et medio congeſta foro, cognoſcitur illic
Quicquid ubique latet ſcelerũ. non Thracia tantum
Vidit Biſtonij ſtabulis pendêre tyranni:
Poſtibus Antæi Libye, nec Græcia mærens
Tot laceros artus Piſæa fleuit in aula.

C *um iam tabe fluunt, confuſáque tempore multo*
A *miſere notas, miſerorum dextra parentum*
C *olligit, & pauido ſubducit cognita furto.*
M *éque ipſum memini cæſi deformia fratris*
O *ra rogo cupidum uetitíſque imponere flammis,*
O *mnia Syllanæ luſtraſſe cadauera pacis,*
P *érque omnes truncos, cum qua ceruice reciſum*
C *onueniat, quæſiſſe caput. quid ſanguine manes*
P *lacatos Catuli referam? cum uictima triſtis*
I *nferias Marius forſan nolentibus umbris*
P *endit inexpleto non fanda piacula buſto,*
C *um laceros artus, æquatáque uulnera membris*
V *idimus, & toto quanuis in corpore cæſo*
N *il animæ letale datum, morémque nefandæ*
D *irum ſæuitiæ pereuntis parcere morti.*
A *uulſæ cecidere manus, exectáque lingua*
P *alpitat, & muto uacuum ferit aera motu.*
H *ic aures, alius ſpiramina naris aduncæ*
A *mputat: ille cauis euoluit ſedibus orbes,*
V *ltimáque effodit ſpectatis lumina membris.*
V *ix erat ulla fides, tam ſæui criminis unum*
T *ot pœnas cepiſſe caput. ſic mole ruinæ*
F *racta ſub ingenti miſcentur pondere membra.*
N *ec magis informes ueniunt ad littora trunci,*
Q *ui medio periere freto. quid perdere fructum*
I *uuit, & ut uilem Marij confundere uultum?*
V *t ſcelus hoc Syllæ, cædéſque oſtenſa placeret,*
A *gnoſcendus erat. uidit fortuna colonos*
P *ræneſtina ſuos cunctos ſimul enſe reciſos,*
V *nius populum pereuntem tempore mortis.*
T *unc flos Heſperiæ, Latij iam ſola iuuentus*

Concidit,& miſeræ maculauit ouilia Romæ.
Tot ſimul infeſto iuuenes occumbere leto
Sæpe fames,pelagique furor,ſubitæque ruinæ,
Aut terræ cælique lues,aut bellica clades,
Nunquam pœna fuit.denſi uix agmina uulgi
Inter & exangues immiſſa morte cateruas
Victores mouere manus.uix cæde peracta
Procumbunt,dubiáque labant ceruice,ſed illos
Magna premit ſtrages, peraguntq; cadauera partē
Cædis,uiua graues elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto
Spectator ſceleris,miſeri tot millia uulgi
Non piguit iuſſiſſe mori.congeſta recepit
Omnia Tyrrhenus Syllana cadauera gurges.
In fluuium primi cecidêre,in corpora ſummi:
Præcipites hæſere rates,& ſtrage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,
Ad molem ſtetit unda ſequens:nam ſanguinis alti
Vis ſibi fecit iter,campúmque effuſa per omnem,
Præcipitíque ruens Tyberina ad flumina riuo
Hærentes adiuuit aquas:nec iam alueus amnem,
Nec retinent ripæ,redditque cadauera campo.
Tandem Tyrrhenas uix eluctatus in undas
Sanguine cæruleum torrenti diuidit æquor.
Hiſne ſalus rerum,felix his Sylla uocari,
His meruit tumulum medio ſibi tollere campo?
Hæc rurſus patienda manent:hoc ordine belli
Ibitur:hic ſtabit ciuilibus exitus armis.
Quāquam agitant grauiora metus, multóque coitur
Humani generis maiore in prælia damno.
Exulibus Marijs bellorum maxima merces

Roma recepta fuit, nec plus uictoria Syllæ
Præſtitit, inuiſas penitus quàm tollere partes.
Hos aliò fortuna uocas, olimque potentes
Concurrunt: neuter ciuilia bella moueret,
Contentus quo Sylla fuit. ſic mœſta ſenectus
Præteritique memor flebat, metuénſque futuri.
At non magnanimi perculſit pectora Bruti
Terror, & in tanta pauidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: ſed nocte ſopora,
Parrhaſis obliquos Elicæ cum uerteret axes,
Atria cognati pulſat non ampla Catonis.
Inuenit inſomni uoluentem publica cura
Fata uirûm, caſúſque urbis, cunctíſque timentem,
Securúmque ſui, faríque his uocibus orſus:
Omnibus expulſæ terris, olímque fugatæ
Virtutis iam ſola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi, tu mente labantem
Dirige me dubium, certo tu robore firma.
Nanque alij Magnum, uel Cæſaris arma ſequantur:
Dux Bruto Cato ſolus erit. pacémne tueris
Inconcuſſa tenens dubio ueſtigia mundo?
An placuit ducibus ſcelerum, populíque furentis
Cladibus immixtum ciuile abſoluere bellum?
Quémque ſuæ rapiunt ſcelerata in prælia cauſæ,
Hos polluta domus, legéſq; in pace timendæ,
Hos ferro fugienda fames, mundíque ruinæ
Permiſcenda fides, nullum furor egit in arma.
Caſtra petunt magna uicti mercede: tibi uni
Per ſe bella placent. quid tot duraſſe per annos
Profuit immunem corruptis moribus æui?
Hoc ſolum longæ pretium uirtutis habebis,

Accipient alios,facient te bella nocentem.
Ne tamen ô ſuperi liceat feralibus armis
Has etiam mouiſſe manus,nec pila lacertis
Miſſa tuis cæca telorum in nube ferantur,
Nec tanta incaſſum uirtus eat:ingeret omnis
Se belli fortuna tibi.quis nolet ab iſto
Enſe mori? quanuis alieno uulnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum?melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus ages,ſicut cæleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo uoluuntur ſydera lapſu.
Fulminibus propior terræ ſuccenditur aer,
Imáque telluris uentos,tractúſque coruſcos
Flammarum accipiunt:nubes excedit Olympus.
Lege deûm minimas rerum diſcordia turbat,
Pacem ſumma tenent.quàm lætæ Cæſaris aures
Accipient,tantum ueniſſe in prælia ciuem?
Nam prælata ſuis nunquam diuerſa dolebit
Caſtra ducis Magni,nimium placet ipſe,Catoni
Si bellum ciuile placet.pars magna Senatus,
Et duce priuato geſturus prælia Conſul
Sollicitant,proceréſque alij,quibus adde Catonem
Sub iuga Pompeij,toto iam liber in orbe.
Solus Cæſar erit.quòd ſi pro legibus arma
Ferre iuuat patrijs,libertatémque tueri,
Nunc neq; Pompeij Brutum,neq; Cæſaris hoſtem,
Poſt bellum uictoris habes.ſic fatur.at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore uoces,
Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,
Sed quò fata trahunt,uirtus ſecura ſequetur,
Crimen erit ſuperis & me feciſſe nocentem.
Sydera quis,mundúmq; uelit ſpectare cadentem

Expers ipſe metus?quis quum ruat arduus æther,
Terra labet mixto coeuntis pondere mundi,
Compreſſas tenuiſſe manus?gentéſne furorem
Heſperium ignotæ,Romanáque ſigna ſequentur,
Deductíque fretis alio ſub ſydere reges,
Otia ſolus agam?procul hunc arcete furorem
O ſuperi,motura Dacas ut clade,Getáſque
Securo me Roma cadat.ceu morte parentem
Natorum orbatum longum producere funus
Ad tumulum iubet ipſe dolor,iuuat ignibus atris
Inſeruiſſe manus,conſtructóque aggere buſti
Ipſum atras tenuiſſe faces:non antè reuellar,
Exanimem quàm te complectar Roma,tuúmque
Nomen Libertas,& inanem proſequar umbram.
Sic eat:immites Romana piacula diui
Plena ferant,nullo fraudemus ſanguine bellum.
O utinam,cælíque deis erebíque liceret
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pœnas!
Deuotum hoſtiles Decium preſſere cateruæ,
Me geminæ figant acies,me barbara telis
Rheni turba petat,cunctis ego peruius haſtis
Excipiam medius totius uulnera belli.
Hic redimat ſanguis populos,hac cæde luatur
Quicquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad iuga cur faciles populi?cur ſæua uolentes
Regna pati pereunt?me ſolum inuadite ferro,
Me fruſtra leges & inania iura tuentem:
Hic dabit hic pacem iugulus,finémque laborum
Gentibus Heſperijs,poſt me regnare uolenti
Non opus eſt bello.quin publica ſigna,ducémque
Pompeium ſequimur?nec ſi fortuna fauebit,

Hunc quoq; totius ſibi ius promittere mundi
Non bene compertum eſt:ideo me milite uincat,
Nec ſibi ſe uiciſſe putet.ſic fatur:& acres
Irarum mouit ſtimulos:iuueniſque calorem
Excitat in nimios belli ciuilis amores.
Interea Phœbo gelidas pellente tenebras
Pulſatæ ſonuere fores,quas ſancta relicto
Hortenſi mœrens irrupit Martia buſto,
Quondam uirgo toris melioris iuncta mariti.
Mox ubi connubij pretium,mercéſque ſoluta eſt,
Tertia iam ſoboles:alios fœcunda penates
Impletura datur,geminas è ſanguine matris
Permixtura domos:ſed poſtquam condidit urna
Supremos cineres,miſerando concita uultu,
Effuſas laniata comas,contuſáque pectus
Verberibus crebris,cineréſque ingeſta ſepulchri,
Non aliter placitura uiro,ſic mœſta profatur:
Dum ſanguis inerat,dum uis materna,peregi
Iuſſa Cato,& geminos excepi fœta maritos:
Viſceribus laſſis,partúque exhauſta,reuertor
Iam nulli tradenda uiro:da fœdera priſci
Illibata tori:da tantum nomen inane
Connubij,liceat tumulo ſcripſiſſe,Catonis
Martia,nec dubium longo quæratur in æuo
Mutarim primas expulſa,an tradita tædas.
Non me lætorum ſociam,rebúſque ſecundis
Accipis:in curas uenio,partémque laborum.
Da mihi caſtra ſequi,cur tuta in pace relinquar,
Et ſit ciuili propior Cornelia bello?
Hæ flexere uirum uoces,& tempora quanquam
Sunt aliena toris:iam fato in bella uocante,

Fœdera ſola tamen,uanáque carentia pompa
Iura placent,ſacriſque deos admittere teſtes.
Feſta coronato non pendent limine ſerta,
Infuláque in geminos diſcurrit candida poſtes,
Legitimæq; faces,gradibúſque accliuis eburnis
Stat torus:& picto ueſtes diſcriminat auro,
Turritáque premens frontem matrona corona
Tralata uetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leuiter tectura pudorem
Lutea demiſſos uelarunt flammea uultus:
Balteus haud fluxos gemmis aſtrinxit amictus,
Colla monile decens,humeríſque hærentia primis
Suppara nudatos cingunt anguſta lacertos.
Sic,ut erat mœſti ſeruans lugubria cultus,
Quóque modo natos,hoc eſt amplexa maritum.
Obſita funerea celatur purpura lana.
Non ſoliti luſere ſales,nec more Sabino
Excepit triſtis conuitia feſta maritus.
Pignora nulla domus,nulli coiere propinqui.
Iunguntur taciti,contentíque auſpice Bruto.
Ille nec horrificam ſancto dimouit ab ore
Cæſariem,duróque admiſit gaudia uultu:
(Vt primum tolli feralia uiderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos
Paſſus erat,mœſtámq; genis increſcere barbam:
Vni quippe uacat ſtudiíſque,odiíſque carenti,
Humanum lugere genus) nec fœdera priſci
Sunt tentata tori,iuſto quoque robur amori
Reſtitit:hi mores,hæc duri immota Catonis
Secta fuit,ſeruare modum,finémque tenere,
Naturámq; ſequi,patriǽque impendere uitam:

Nec ſibi,ſed toti genitum ſe credere mundo.
Huic epulæ uiciſſe famem,magníque penates
Submouiſſe hyemem tecto,pretioſáque ueſtis
Hirtam membra ſuper Romani more Quiritis
Induxiſſe togam,Venerìſq; huic maximus uſus
Progenies:urbi pater eſt,urbíque maritus,
Iuſtitiæ cultor,rigidi ſeruator honeſti,
In commune bonus:nullóſque Catonis in actus
Subrepſit,partémque tulit ſibi nata uoluptas.
Interea trepido diſcedens agmine Magnus,
Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.
Hæc placuit belli ſedes,hinc ſumma mouentis
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
Vmbroſis mediam quà collibus Appenninus
Erigit Italiam,nullo quà uertice tellus
Altius intumuit,propiúſque accéſſit Olympo.
Mons inter geminas medius ſe porrigit undas
Inferni Superíque maris:colléſque coercent,
Hinc Tyrrhena uado frangentes æquora Piſæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic uaſtis immenſos concipit amnes,
Fluminàque in gemini ſpargit diuortia Ponti:
In læuum cecidere latus uelóxque Metaurus,
Cruſtumiúmq; rapax,& iunctus Sabis Iſauro,
Senáq;,& Adriacas qui uerberat Aufidus undas:
Quóque magis nullum tellus ſe ſoluit in amnem
Eridanus,fractas deuoluit in æquora ſyluas,
Heſperiámque exhaurit aquis.hunc fabula primum
Populea fluuium ripas umbraſſe corona.
Cúmque diem pronum tranſuerſo limite ducens,
Succendit Phaethon flagrantibus æthera loris

Gurgitibus raptis penitus tellure peruſta,
Hunc habuiſſe pares Phœbeis ignibus undas,
Non minor hic Nilo,ſi non per plana iacentis
AEgypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas.
Non minor hic Iſtro,niſi quòd dum permeat orbẽ
Iſter,caſuros in quælibet æquora fontes
Accipit,& Scythicas exit non ſolus in undas.
Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit,Rutubámque cauum:delabitur inde
Vulturnúſque celer,nocturnǽque editor auræ
Sarnus,& umbroſæ Lyris per regna Maricæ
Veſtinis impulſus aquis,radénſque Salerni
Culta Siler,nulláſque uado qui Macra moratus
Alnos,uicinæ percurrit in æquora Lunæ.
Longior educto quà ſurgit in aera dorſo
Gallica rura uidet,deuexáſque aſpicit Alpes.
Tunc Vmbris Marſíſque ferax,domitúſque Sabello
Vomere,piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latij populos,non deſerit antè
Heſperiam,quàm cum Scyllæis clauditur undis:
Extendítque ſuas in templa Lacinia rupes
Longior Italia,donec confinia Pontus
Solueret incumbens,terráſq; repelleret æquor.
At poſtquam gemino tellus eliſa profundo eſt,
Extremi colles Siculo ceſſere Peloro.

Cæſar in arma furens nullas niſi ſanguine fuſo
Gaudet habere uias, quòd non terat hoſte uacantes
Heſperiæ fines,uacuóſque irrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter,conſertáque bellis
Bella gerat:non tam portas intrare patentes
Quàm fregiſſe iuuat,nec tam patiente colono

Arua premi,quàm ſi ferro populetur,& igni:
Conceſſa pudet ire uia,ciuémque uideri.
Tunc urbes Latij dubiæ,narióque fauore
Ancipites,quanquam primo terrore ruentis
Ceſſuræ belli,denſo tamen aggere firmant
Mœnia,& abrupto circundant undique uallo:
Saxorúmque orbes,& quæ ſuper eminus hoſtem
Tela petant,altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus,pugnátque minaci
Cum terrore fides:ut cum mare poſſidet Auſter
Flatibus horriſonis,hunc æquora tota ſequuntur:
Si rurſus tellus pulſu laxata tridentis
AEolij tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamuis icta nouo uentum tenuere priorem
AEquora,nubiferóq; polus conceſſerit Euro,
Vendicat unda Notum.facilis ſed uertere mentes
Terror erat,dubiámque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetruſca fuga trepidi nudata Libonis,
Iúſque ſui pulſo iam perdidit Vmbria Thermo.
Nec gerit auſpicijs ciuilia bella paternis
Cæſaris audito conuerſus nomine Sylla,
Varus,ut admotæ pulſarunt Auximon alæ,
Per diuerſa ruens neglecto mœnia tergo,
Quà ſyluæ,quà ſaxa fugit.depellitur arce
Lentulus Eſculea.uictor cedentibus inſtat,
Diuertitque acies:ſolúſque ex agmine tanto
Dux fugit,& nullas ducentia ſigna cohortes.
Tu quoque commiſſæ nudatam deſeris arcem
Scipio Luceriæ,quanquam fortiſſima pubes
His ſedeat caſtris,iampridem Cæſaris armis
Parthorum ſeducta metu,qua Gallica damna

Suppleuit Magnus: dúmque ipſe ad bella uocaret,
Donauit ſocero Romani ſanguinis uſum.
At te Corfini ualidis circundata muris
Tecta tenent pugnax Domiti, tua claſſica ſeruat
Oppoſitus quondam polluto Tyro Miloni.
Vt procul immenſam campo conſurgere nubem
Ardentéſque acies percuſſis ſole coruſco
Conſpexit telis, Socij decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undáque immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas, ut ſpumeus alnos
Diſcuſſa compage feras: hoc limite bellum
Hæreat, hac hoſtis lentus terat otia ripa:
Præcipitem cohibete ducem, uictoria nobis
Hic primum ſtans Cæſar erit. nec plura locutus
Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior e campis ut conſpicit amne ſoluto
Rumpi Cæſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muris latebras quæſiſſe pauori?
Obſtruitis campos, fluuijſque arcere paratis
Ignaui? non ſi tumido me gurgite Ganges
Summoueat, ſtabit iam flumine Cæſar in ullo,
Poſt Rubiconis aquas. equitum properate cateruæ,
Ite ſimul pedites, ruiturum aſcendite pontem.
Hæc ubi dicta, leuis totas accepit habenas
In campum ſonipes: crebróque ſimillima nimbo
Trans ripam ualidi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluuium ſtatione uacantem
Cæſar, & ad tutas hoſtis compellitur arces.
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & medijs ſubrepſit uinea muris.

Ecce,nefas,belli reſeratis agmina portis
Captiuum traxere ducem,ciuíſque ſuperbi
Conſtitit ante pedes,uultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum ceruice popoſcit.
Scit Cæſar pœnámque peti,ueniámque timeri:
Viue,licet nolis,& noſtro munere,dixit,
Cerne diem:uictis iam ſpes bona partibus eſto,
Exemplúmque mei:uel,ſi libet,arma retenta,
Et nihil hac uenia,ſi uiceris ipſe,paciſcor.
Fatur:& aſtrictis laxari uincula palmis
Imperat.heu quanto melius uel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori?
Pœnarum extremum eſt ciui,quòd ſigna ſequutus
Sit patriæ,Magnúmque ducem,totúmque Senatum,
Ignoſci.premit ille graues interritus iras,
Et ſecum,Románne petes,paciſque receſſus
Degener?in medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras:rue certus,& omnes
Lucis rumpe moras:& Cæſaris effuge munus.
Neſcius interea capti ducis,arma parabat
Magnus,ut immixto firmaret robore partes.
Iámque ſecuturo iuſſurus claſſica Phœbo,
Tentandáſque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas ueneranda uoce cohortes:
O ſcelerum ultores,melioráque ſigna ſecuti:
O uere Romana manus,quibus arma Senatus
Non priuata dedit,uotis depoſcite pugnam.
Ardent Heſperij ſæuis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
Iam tetigit ſanguis pollutos Cæſaris enſes.
Dij melius,belli tulimus quòd damna priores,

Cœperit inde nefas, iam iam me præſide Roma
Suppliciũ pœnámque petat: neque enim iſta uocari
Prælia iuſta decet, patriæ ſed uindicis iram.
Nec magis hoc bellũ eſt, quàm cũ Catilina parauit
Arſuras in tecta faces, ſociúſque furoris
Lentulus, exertique manus ueſana Cethegi.
O rabies miſeranda ducis: cum fata Camillis
Te Cæſar, magníſque uelint miſcere Metellis,
Ad Cinnas, Marióſque uenis: ſternêre profectò,
Vt Catulo iacuit Lepidus, noſtráſque ſecures
Paſſus, Sicanio tegitur qui Carbo ſepulchro,
Quíque feros mouit Sertorius exul Iberos,
Quanquã ſiqua fides, his te quoque iungere Cæſar
Inuideo, noſtráſque manus quòd Roma furenti
Oppoſuit: Parthorum utinam poſt prælia ſoſpes,
Et Scythicis Craſſus uictor remeaſſet ab oris,
Vt ſimili cauſa caderes, qua Spartacus hoſtis.
Te quoque ſi ſuperi titulis accedere noſtris
Iuſſerunt, ualet in torquendo dextera pilo:
Feruidus hic iterum circum præcordia ſanguis
Incaluit: dices non eſſe ad bella fugaces,
Qui pacem potuere pati. licet ille ſolutum,
Defectúmque uocet, ne uos mea terreat ætas,
Dux ſit in his caſtris ſenior, dum miles in illis.
Quò potuit ciuem populus perducere, liber
Aſcendi, ſupráque nihil niſi regna reliqui.
Non priuata cupit, Romana quiſquis in urbe
Pompeium tranſire parat. hinc Conſul uterque,
Hinc acies ſtatura ducum eſt. Cæſárne Senatus
Victor erit? non tam cæco trahis omnia curſu,
Téque nihil fortuna pudet. multíſne rebellis

Gallia iam luſtris, ætáſque impenſa labori
Dant animos? Rheni gelidis quòd fugit ab undis,
Oceanúmque uocans incerti ſtagna profundi,
Territa quæſitis oſtendit terga Britannis?
An uanæ tumuere minæ, quòd fama furoris
Expulit armatam patrijs è ſedibus urbem?
Heu demens non te fugiunt, me cuncta ſequuntur,
Qui cum ſigna tuli toto fulgentia Ponto,
Antè bis exactum quàm Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Anguſtáque domum terrarum in ſede popoſcit.
Idem per Scythici profugum diuortia Ponti
Indomitum regem, Romanáque fata morantem,
Ad mortem Sylla felicior ire coegi.
Pars mundi mihi nulla uacat, ſed tota tenetur
Terra meis, quocunque iacet ſub ſole, trophæis.
Hinc me uictorem gelidas ad Phaſidos undas
Arctos habet, calida medius mihi cognitus axis
AEgypto, atque umbras nuſquam flectente Syene.
Occaſus mea iura timet, Tethýmque fugacem
Qui ferit Heſperius poſt omnia flumina Bætis.
Me domitus cognouit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notíque erepto uellere Colchi.
Cappadoces mea ſigna timent, & dedita ſacris
Incerti Iudæa dei, molléſque Sophenæ.
Armenios, Ciliciáſque feros, Tauróſque ſubegi.
Quod ſocero bellum præter ciuile reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore ſequuntur,
Nec matura petunt promiſſæ claſſica pugnæ.
Senſit & ipſe metum Magnus, placuítque referri
Signa, nec in tantæ diſcrimina mittere pugnæ

Iam uictum fama non uiſi Cæſaris agmen.
Pulſus ut armentis primo certamine taurus
Syluarum ſecreta petit, uacuóſque per agros
Exul in aduerſis explorat cornua truncis,
Nec redit in paſtus, niſi cum ceruice recepta
Excuſſi placuere tori, mox reddita uictor
Quoſlibet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Inuito paſtore trahit: ſic uiribus impar
Tradidit Heſperiam, profugiſque per Appula rura
Brunduſij tutas conſcendit Magnus in arces.
Vrbs eſt Dictæis olim poſſeſſa colonis,
Quos Creta profugos uexere per æquora puppes
Cecropiæ, uictum mentitis Theſea uelis.
Hanc latus anguſtum iam ſe cogentis in arctum
Heſperiæ, tenuem producit in æquora linguam
Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas.
Nec tamen hoc arctis immiſſum faucibus æquor
Portus erat, ſi non uiolentos inſula Coros
Exciperet ſaxis, lapſáſque refunderet undas.
Hinc illinc montes ſcopuloſæ rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatúſque remouit,
Vt tremulo ſtarent contentæ fune carinæ.
Hinc latè patet omne fretum, ſeu uela ferantur
In portus Corcyra tuos, ſeu læua petatur
Illyris Ionias uergens Epidaurus in undas.
Hinc fuga nautarum, quum totas Adria uires
Mouit, & in nubes abiere Ceraunia, cúmque
Spumoſo Calaber perfunditur æquore Saſon.
Ergo ubi nulla fides rebus poſt terga relictis,
Nec licet ad duros Martem conuertere Iberos,
Cum mediæ iaceant immenſis tractibus Alpes,

Tunc ſobole ex tanta natum, cui firmior ætas,
Affatur, Mundi iubeo tentare receſſus:
Euphraten, Nilúmque moue, quò nominis uſque
Noſtri fama uenit, quas eſt uulgata per urbes
Poſt me Roma ducem, ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas, Pharios hinc concute reges:
Tigranémque meũ, nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo: nec tu populos utraque uagantes
Armenia, Pontíque feras per littora gentes,
Riphæáſque manus, & quas tenet æquore denſo
Pigra palus Scythici patiens Mæotica plauſtri.
Sed quid plura moror? totos mea, nate, per ortus
Bella feres, totóque urbes agitabis in orbe
Perdomitas, omnes redeant in caſtra triumphi.
Et uos, qui Latios ſignatis nomine faſtos,
Primus in Epirum Boreas agat, inde per arua
Graiorum, Macedúmque nouas acquirite uires:
Dum paci dat tempus hyems. ſic fatur, & omnes
Iuſſa gerunt, ſoluúntque cauas à littore puppes.
At nunquam patiens pacis, longǽque quietis
Armorum, nequid fatis mutare liceret,
Aſſequitur, generíque premit ueſtigia Cæſar.
Sufficerent aliјs primo tot mœnia curſu
Rapta, tot oppreſſæ depulſis hoſtibus arces:
Ipſa caput mundi bellorum maxima merces
Roma capi facilis: ſed Cæſar in omnia præceps,
Nil actum credẽs, quum quid ſupereſſet agendum,
Inſtat atrox, & adhuc quamuis poſſederit omnem
Italiam, extremo ſedeat quòd littore Magnus,
Communem tamen eſſe dolet: nec rurſus aperto
Vult hoſtes errare freto, ſed molibus undas

Obſtruit, & latum deiectis rupibus æquor.
Cedit in immenſum caſſus labor, omnia Pontus
Haurit ſaxa uorax, montéſque immiſcet arenis:
Vt maris AEgæi medias ſi celſus in undas
Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
Emineant: uel ſi conuulſo uertice Gaurus
Decidat in fundum penitus ſtagnantis Auerni.
Ergo ubi nulla uado tenuit ſua pondera moles,
Tunc placuit cæſis innectere uincula ſyluis,
Roboráque immenſis latè religare catenis.
Tales fama canit tumidum ſuper æquora Xerxem
Conſtruxiſſe uias, multum quum pontibus auſus
Europámque Aſiæ, Seſtónque admouit Abydo,
Inceſſítque fretum rapidi ſuper Helleſponti,
Non Eurum Zephyrúmque timens, cum uela, ratéſq;
In medium deferret Athon: ſic ora profundi
Arctantur caſu nemorum: tunc aggere multo
Surgit opus, longǽq; tremunt ſuper æquora turres.
Pompeius tellure noua compreſſa profundi
Ora uidens, curis animum mordacibus angit,
Vt reſeret pelagus, ſpargátque per æquora bellum.
Sæpe Noto plenæ tenſiſque rudentibus actæ
Ipſa maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſere ſalo, ſpatiúmque dedêre carinis,
Tortáque per tenebras ualidis balliſta lacertis,
Multifidas iaculata faces: ut tempora tandem
Furtiuæ placuere fugæ, ne littora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina diuidat horas,
Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas
Præcepit ſocijs. iam cœperat ultima Virgo
Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,

Cum taciti ſoluêre rates: non anchora uoces
Mouit, dum ſpiſſis auellitur uncus arenis,
Dum iuga curuantur mali, dúmque ardua pinus
Erigitur, pauidi claſſis ſiluere magiſtri,
Strictáque pendentes deducunt carbaſa nautæ,
Nec quatiunt ualidos, ne ſibilet aura, rudentes.
Dux etiam uotis hoc te, fortuna, precatur,
Quam retinere uetas, liceat ſibi perdere ſaltem
Italiam. uix fata ſinunt: nam murmure uaſto
Impulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Tótque carinarum permixtis æquora ſulcis.
Ergo hoſtes portis, quas omnes ſoluerat urbis
Cum fato conuerſa fides, muríſque recepti,
Præcipiti curſu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelagúſque dolent contingere claſſes.
Heu pudor exigua eſt fugiens uictoria Magnus.
Anguſtus puppes mittebat in æquora limes
Arctior Euboica, quæ Chalcida uerberat, unda.
Hîc hæſere rates geminæ, claſſíque paratas
Excepere manus: tractóque in littora bello,
Hîc primum rubuit ciuili ſanguine Nereus.
Cætera claſſis abit ſummis ſpoliata carinis:
Vt Pagaſea ratis peteret quum Phaſidos undas,
Cyaneas tellus emiſit in æquora cautes,
Rapta puppe minor ſubducta eſt montibus Argo,
Vanáque percuſſit Pontum Symplegas inanem,
Et ſtatura redit. iam Phœbum urgere monebat
Non idem Eoi color ætheris, albáque nondum
Lux rubet, & flammas propioribus eripit aſtris,
Et iam Pleias hebet, flexi iam plauſtra Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cæli,

Maioréſque latent ſtellæ, calidúmque refugit
Lucifer ipſe diem, pelagus iam Magne tenebas
Non ea fata ferens, quæ quum ſuper æquora toto
Prædonem ſequerere mari: laſſata triumphis
Deſtituit fortuna tuis: cum coniuge pulſus,
Et natis, totóſque trahens in bella penates
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ ſedes longinqua ruinæ:
Non quia te ſuperi patrio priuare ſepulchro
Maluerint, Phariæ buſto damnantur arenæ:
Parcitur Heſperiæ: procul hoc ut in orbe remoto
Abſcondat fortuna nefas, Romanáque tellus
Immaculata ſui ſeruetur ſanguine Magni.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER III.

PROPVLIT ut claſſem uelis cedentibus Auſter
Incumbens, mediúmque rates tenuere profundum,
Omnis in Ionios ſpectabat nauita fluctus,
Solus ab Heſperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquam
Ad uiſus reditura ſuos, tectúmque cacumen
Nubibus, & dubios cernit uaneſcere montes.
Inde ſoporifero ceſſerunt languida ſomno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Viſa caput mœſtum per hiantes Iulia terras

Tollere,& accenſo furialis ſtare ſepulchro.
Sedibus Elyſijs,campóque expulſa piorum
Ad Stygias(inquit)tenebras,manéſque nocentes
Poſt bellum ciuile trahor:uidi ipſa tenentes
Eumenidas quaterent quas ueſtris lãpadas armis.
Præparat innumeras puppes Acherontis aduſti
Portitor,in multas laxantur Tartara pœnas.
Vix operi cunctæ dextra properante ſorores
Sufficiunt,laſſant rumpentes ſtamina Parcas.
Coniuge me lætos duxiſti Magne triumphos,
Fortuna eſt mutata toris,ſemperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos,
En nupſit tepido pellex Cornelia buſto.
Hæreat illa tuis per bella,per æquora ſignis,
Dum non ſecuros liceat mihi rumpere ſomnos:
Et nullum ueſtro uacuum ſit tempus amori,
Sed teneat Cæſárque dies,& Iulia noctes.
Me non Lethææ coniux obliuia ripæ
Immemorem fecere tui:regéſque ſilentum
Permiſere ſequi.ueniam te bella gerente
In medias acies:nunquam tibi Magne per umbras,
Pérque meos manes generum non eſſe licebit.
Abſcindis fruſtra ferro tua pignora,bellum
Te faciet ciuile meum.ſic fata,refugit
Vmbra per amplexus trepidi delapſa mariti.
Ille,dei quamuis cladem,manéſque minentur,
Maior in arma ruit certa cum mente malorum.
Ecquid(ait)uani terremur imagine uiſus?
Aut nihil eſt ſenſus animis à morte relictum,
Aut mors ipſa nihil.Titan iam pronus in undas
Ibat,& igniferi tantum demerſerat orbis,

Quantum deeſſe ſolet lunæ,ſeu plena futura eſt,
Seu iam plena fuit:tunc obtulit hoſpita tellus
Puppibus acceſſus faciles,legêre rudentes,
Et poſito remis petierunt littora malo.
Cæſar ut emiſſas uenti rapuere carinas,
Abſcondítque fretum claſſes:& littore ſolus
Dux ſtetit Heſperio,non illum gloria pulſi
Lætificat Magni,queritur quòd tuta per æquor
Terga ferant hoſtes:neque enim iam ſufficit ulla
Præcipiti fortuna uiro,nec uincere tanti,
Vt bellum differret,erat.tum pectore curas
Expulit armorum,pacíque intentus agebat,
Quóque modo uanos populi conciret amores
Gnarus,& irarum cauſas,& ſumma fauoris
Annona momenta trahi.nanque aſſerit urbes
Sola fames,emitúrque metus,cum ſegne potentes
Vulgus alunt.neſcit plebes ieiuna timere.
Curio Sicanias tranſcendere iuſſus in urbes,
Quà mare tellurem ſubitis aut obruit undis,
Aut ſcidit,& medias fecit ſibi littora terras.
Vis illic ingens pelagi,ſempérque laborant
Æquora,ne rupti repetant confinia montes.
Belláque Sardoas etiam ſparguntur in oras.
Vtraque frugiferis eſt inſula nobilis aruis.
Nec plus Heſperiam longinquis meſſibus ullæ,
Nec Romana magis complerunt horrea terræ.
Vbere uix glebæ ſuperat ceſſantibus Auſtris,
Cum medium nubes Borea cogente ſub axem
Effuſis magnum Libyæ tulit imbribus annum.
Hæc ubi ſunt prouiſa duci,tunc agmina uictor
Non armata trahens,ſed pacis habentia uultum

Tecta petit patriæ. prò ſi remeaſſet in urbem
Gallorum tantum populis, Arctóque ſubacta,
Quam ſeriem rerum longa præmittere pompa,
Quas potuit belli facies, ut uincula Rheno
Oceanóque daret, cælſos ut Gallia currus
Nobilis, & flauis ſequeretur mixta Britannis?
Perdidit ô qualem uincendo plura triumphum?
Non illum lætis uadentem cœtibus urbes,
Sed tacitæ uidere metu: non conſtitit uſquam
Obuia turba duci, gaudet tamen eſſe timori
Tam magno populis, & ſe nec mallet amari.
Iámq; & præcipites ſuperauerat Anxuris arces,
Et quà Pontinas uia diuidit uda paludes,
Quà ſublime nemus, Scythicæ quà regna Dianæ,
Quáque iter eſt Latijs ad ſummam faſcibus Albã,
Excelſa de rupe procul iam conſpicit urbem,
Arctoi toto non uiſam tempore belli:
Miratúſque ſuæ, ſic fatur, mœnia Romæ:
Téne, deûm ſedes, non ullo Marte coacti
Deſeruere uiri? pro qua pugnabitur urbe?
Dij melius, quòd non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata uelox
Pannonio, Dacíſque Getes admixtus: habenti
Tam pauidum tibi Roma ducem fortuna pepercit,
Quòd bellum ciuile fuit. ſic fatur, & urbem
Attonitam terrore ſubit. nanque ignibus atris
Creditur ut captæ rapturus mœnia Romæ,
Sparſurúſque deos: fuit hæc menſura timoris.
Velle putant, quodcunque poteſt: non omnia feſta,
Non fictas uoces læto ſimulare tumultu:
Vix odiſſe uacat. Phœbea palatia complet

Turba Patrum, nullo cogendi iure Senatus
E latebris educta ſuis, non Conſule ſacræ
Fulſerunt ſedes, non proxima lege poteſtas
Prætor adeſt, uacuæque loco ceſſere curules:
Omnia Cæſar erat. priuatæ Curia uocis
Teſtis adeſt, ſedere Patres cenſere parati,
Si regnum, ſi templa ſibi, iugulúmque Senatus,
Exiliúmque petat. melius quòd plura iubere
Erubuit, quàm Roma pati. tamen exit in iram,
Viribus an poſſent obſiſtere iura per unum
Libertas experta uirum: pugnáxque Metellus
Vt uidet ingenti Saturnia templa reuelli
Mole, rapit greſſus, & Cæſaris agmina rumpens
Ante fores nondum reſeratæ conſtitit ædis.
(Vſqueadeo ſolus ferrum, mortémque timere
Auri neſcit amor: pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges, ſed pars uiliſſima rerum
Certamen mouiſtis opes) prohibénſque rapina
Victorem clara teſtatur uoce Tribunus:
Non niſi per noſtrum uobis percuſſa patebunt
Templa latus, nulláſque feres niſi ſanguine ſacro
Sparſas raptor opes: certè uiolata poteſtas
Inuenit iſta deos, Craſſúmque in bella ſecutæ
Sæua Tribunitiæ uouerunt prælia diræ.
Detege iam ferrũ: neque enim tibi turba uerenda eſt
Spectatrix ſcelerum, deſerta ſtamus in urbe.
Non feret è noſtro ſceleratus præmia miles:
Sunt quos proſternas populi, quæ mœnia dones.
Pacis ad exhauſtæ ſpolium non cogit egeſtas,
Bellum Cæſar habes. is magnam uictor in iram
Vocibus accenſus: uanam ſpem mortis honeſtæ

Concipis:haud(inquit)iugulo ſe polluet iſto
Noſtra Metelle manus:dignum te Cæſaris ira
Nullus honos faciet.te uindice tuta relicta eſt
Libertas?non uſqueadeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies,ut non,ſi uoce Metelli
Seruentur leges,malint à Cæſare tolli.
Dixerat:& nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira ſubit,ſæuos circunſpicit enſes
Oblitus ſimulare togam:tunc Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere cœpto.
Libertas(inquit)populi,quem regna coercent,
Libertate perit,cuius ſeruaueris umbram,
Si,quicquid iubeare,uelis:tot rebus iniquis
Paruimus uicti,uenia eſt hæc ſola pudoris,
Degeneriſque metus,nil iam potuiſſe negari:
Ocyus auertat diri mala ſemina belli.
Damna mouent populos,ſiquos ſua iura tuentur,
Non ſibi,ſed domino grauis eſt,quæ ſeruit egeſtas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello,
Tunc rupes Tarpeia ſonat,magnóque recluſas
Teſtatur ſtridore fores,tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani cenſus populi,quem Punica bella,
Quem dederat Perſes,quem uicti præda Philippi:
Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabritius regi non uendidit auro:
Quicquid parcorum mores ſeruaſtis auorum,
Quod dites Aſiæ populi miſere tributum,
Victorique dedit Minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua uexit ſuper æquora Cypro:
Tunc Orientis opes,captorúmque ultima regum

Quæ Pompeianis prælata eſt gaza triumphis,
Egeritur, triſti ſpoliantur templa rapina:
Pauperiórque fuit tunc primum Cæſare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum caſuras in prælia mouerat urbes.
Proxima uicino uires dat Græcia bello.
Phocaicas Amphiſa manus, ſcopuloſáque Cyrrha,
Parnaſſúſque iugo miſit deſertus utroque.
Bœoti coiere duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephiſos aqua, Cadmæáque Dirce,
Piſæǽque manus, populíſque per æquora mittens
Sicaniis Alpheus aquas: tunc Mænala liquit
Arcas, & Herculeam miles Trachinius OEten.
Theſproti, Dryopéſque ruunt, quercíſque ſilentes
Chaonio ueteres liquerunt uertice Sellæ.
Exhauſit totas quamuis delectus Athenas,
Exiguæ Phœbea tenent naualia puppes,
Tréſque petunt ueram credi Salamina carinæ.
Iam dilecta Ioui centenis uenit in arma
Creta uetus populis, Gnoſſáſque agitare pharetras
Docta: nec Eois peior Gortyna ſagittis.
Tunc qui Dardaniam tenet Orithon, & uagus altis
Diſperſus ſyluis Athamas, & nomine priſco
Encheliæ uerſi teſtantes funera Cadmi.
Colchis, & Adriacas ſpumans Abſyrtos in undas.
Penei qui rura colunt, quorúmque labore
Theſſalus AEmoniam uomer proſcindit Hiolcon.
Inde laceſſitum primò mare, quum rudis Argo
Miſcuit ignotas temerato littore gentes:
Primáque cum uentis, pelagíque furentibus undis
Compoſuit mortale genus, fatíſque per illam

Aceſſit mors una ratem. tunc linquitur AEmus
Thracius, & populum Pholoe mentita biformem.
Deſeritur Strimon tepido committere Nilo
Biſtonias conſuetus aues, & barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, ſparſámq; profundo
Multifidi Peucem unum caput alluit Iſtri:
Mœſiáque, & gelido tellus perfuſa Caico
Idalis, & nimium glebis exilis Ariſbe.
Quíque colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo uictore Celenæ:
Quà celer & rectis deſcendens Marſya ripis
Errantem Mæandron adit, mixtúſque refertur:
Paſſáque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: quà culta ſecat non uilior Hermus:
Iliacæ quoque ſigna manus, perituráque caſtra
Ominibus petiere ſuis: nec fabula Troiæ
Continuit, Phrygýque ferens ſe Cæſar Iuli.
Accedunt Syriæ populi, deſertus Orontes
Et felix, ſic fama, Ninos: uentoſa Damaſcus,
Gazáque, & arbuſto palmarum diues Idume,
Et Tyros inſtabilis, pretioſáque muricæ Sidon.
Has ad bella rates non flexo limite Ponti,
Certior haud ullis duxit Cynoſura carinis.
Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus uocem ſignare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat: & ſaxis tantum, uolucréſque, feráque,
Sculptáque ſeruabant magicas animalia linguas.
Deſeritur Tauríque nemus, Perſæáque Tarſos,
Coryciúmque patens exeſis rupibus antrum,
Mallos, & extremæ reſonant naualibus AEgæ.

Itque Cilix iuſta iam non pirata carina.
Mouit & Eoos bellorum fama receſſus,
Quà colitur Ganges, toto qui ſolus in orbe
Oſtia naſcenti contraria ſoluere Phœbo
Audet, & aduerſum fluctus impellit in Eurum.
Hic ubi Pellæus poſt Tethyos æquora ductor
Conſtitit, & magno uinci ſe faſſus ab orbe eſt.
Quáque ferens rapidum diuiſo gurgite fontem
Vaſtis Indus aquis mixtum non ſentit Hydaſpen.
Quíque bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos,
Et qui tingentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis aſtringunt carbaſa gemmis.
Quíque ſuas ſtruxere pyras, uiuíque calentes
Conſcendêre rogos. prò quanta eſt gloria genti
Inieciſſe manum fatis, uitáque repletos
Quod ſupereſt, donaſſe deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
Armeniúſque tenens uoluentem ſaxa Niphatem,
AEthera tangentes ſyluas liquere Coatræ.
Ignotum uobis Arabes ueniſtis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.
Tum furor extremos mouit Romanus Oreſtas,
Carmanóſque duces, quorum deflexus in Auſtrum
AEther, non totam mergi tamen aſpicit Arcton.
Lucet & exigua uelox ibi nocte Bootes.
AEthiopúmq; ſolum, quòd non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, niſi poplite lapſo
Vltima curuati procederet ungula Tauri,
Quáque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diuerſis fontibus edit
Perſis, & incertum eſt, tellus ſi miſceat amnes,

Quod potius ſit nomen aquis, ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ uice fungitur undæ:
At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,
Occultóſque tegit curſus, rurſúſque renatum
Fonte nouo flumen pelagi non abnegat undis.
Inter Cæſareas acies, diuerſáque ſigna
Pugnaces dubium Parthi tenuere fauorem,
Contenti feciſſe duos. tinxere ſagittas
Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, uaſtíſque Hircania ſyluis.
Hinc Lacædæmonij moto gens aſpera fræno
Heniochi, ſæuíſque affinis Sarmata Moſchis,
Colchorum quà rura ſecat ditiſſima Phaſis:
Quà Crœſo fatalis Halys, quà uertice lapſus
Riphæo Tanais diuerſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque, & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.
Nunc huc, nunc illuc, quà flectitur, ampliat orbem.
Quáque fretum torrens Mæotidos egerit undas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanúmque negat ſolas admittere Gades.
Hinc & Sithoniæ gentes, auróque ligatas
Subſtringens Arimaſpe comas: hinc fortis Arius,
Longáque Sarmatici ſoluens ieiunia belli,
Maſſagetes quo fugit equo, uolucréſque Geloni.
Non, quum Memnonijs deducens agmina regnis
Cyrus, & effuſis numerato milite telis
Deſcendit Xerxes, fraterníque ultor amoris
Æquora quum tantis percuſſit claſſibus, unum
Tot reges habuere ducem, coiere nec unquam
Tam uariæ cultu gentes, tam diſſona uulgi

Ora:tot immenſæ comites miſſura ruinæ
Exciuit populos,& dignas funere Magni
Exequias fortuna dedit.non corniger Ammon
Mittere Marmaricas ceſſauit in arma cateruas.
Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris
Vſque Paretonias Eoa ad littora Syrtes,
Acciperet felix ne non ſemel omnia Cæſar,
Vincendum pariter Pharſalia præſtitit orbem.
Ille ubi deſeruit trepidantis mœnia Romæ,
Agmine nubiferam rapto ſupereuolat Alpem.
Cúmque alij famæ populi terrore pauerent,
Phocais in dubijs auſa eſt ſeruare iuuentus
Non Graia leuitate fidem,ſignatáque iura,
Et cauſas,non fata ſequi.tamen antè furorem
Indomitum,durámque uiri deflectere mentem
Pacifico ſermone parant,hoſtémque propinquum
Orant Cecropiæ prælata fronde Mineruæ.
Semper in externis populo communia ueſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe,
Comprenſa eſt Latijs quæcunque annalibus ætas,
Et nunc ignoto ſiquos petis orbe triumphos,
Accipe deuotas externa in prælia dextras:
At ſi funeſtas acies,ſi dira paratis
Prælia diſcordes,lachrymas ciuilibus armis
Secretúmque damus,tractentur uulnera nulla
Sacra manu,ſi cælicolis furor arma dediſſet,
Aut ſi terrigenæ tentarent aſtra gigantes,
Non tamen auderet pietas humana uel armis
Vel uotis prodeſſe Ioui:ſortíſque deorum
Ignarum mortale genus:per fulmina tantum
Sciret adhuc cælo ſolum regnare Tonantem.

Adde quòd innumeræ concurrunt undiq; gentes,
Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus
Vt gladijs egeant ciuilia bella coactis.
Sit mens iſta quidem cunctis ut ueſtra recuſent
Fata, nec hæc alius committat prælia miles,
Cui non conſpecto languebit dextra parente?
Teláque diuerſi prohibebunt ſpargere fratres?
Finis adeſt rerum, ſi non committitis illis
Arma, quibus fas eſt. nobis hæc ſumma precandi
Terribiles aquilas, infeſtáque ſigna relinquas
Vrbe procul, noſtríſque uelis te credere muris,
Excludíque ſinas admiſſo Cæſare bellum.
Sit locus exceptus ſceleri, Magnóque, tibíque
Tutus, ut inuictæ fatum ſi conſulat urbi,
Fœdera ſi placeant, ſit quò ueniatis inermes.
Vel cum tanta uocent diſcrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta ſumus: nunquam felicibus armis
Vſa manus patriæ primis à ſedibus exul,
Et poſt tralatas exuſtæ Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti,
Illuſtrat quos ſola fides. ſi claudere muros
Obſidione paras, & ui perfringere portas,
Excepiſſe faces tectis, & tela parati,
Vndarum raptos auerſis fontibus hauſtus
Quærere, & effoſſam ſitientes lambere terram:
Et deſit ſi larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdáque contingi maculato corpora morſu,
Nec pauet hic populus pro libertate ſubire
Obſeſſum Pœno geſſit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, fruſtráque trahentes

Vbera ſicca fame medios mittentur in ignes,
Vxor & à charo poſcet ſibi fata marito,
Vulnera miſcebunt fratres, bellúmque coacti
Hoc potius ciuile gerent. ſic Graia *iuuentus*
Finierat, cùm turbato iam prodita uultu
Ira ducis tandem teſtata eſt uoce dolorem.
Vana mouet Graios *noſtri fiducia curſus:*
Quanuis Heſ*perium mundi properemus in axem,*
Maſſiliam delere uacat. gaudete cohortes,
Obuia præbentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit uires, niſi robore denſæ
Occurrant ſyluæ, ſpatio diffuſus inani:
Vtque perit magnus nullis obſtantibus ignis,
Sic hoſtes mihi deeſſe nocet, damnúmque putamus
Armorum, niſi qui uinci potuere, rebellent.
Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis,
Tunc mihi tecta patent, iam nõ excludere tantum,
Incluſiſſe uolunt: at enim contagia belli
Dira fugant: dabitis pœnas pro pace petita:
Et nihil eſſe meo diſcetis tutius æuo,
Quàm duce me bellum. ſic poſtquam fatus ad urbẽ
Haud trepidam conuertit iter: tunc mœnia clauſa
Conſpicit, & denſa iuuenum uallata corona.
Haud procul à muris tumulus ſurgentis in altum
Telluris, paruum diffuſo uertice campum
Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
Viſa duci rupes, tutiſque aptiſſima caſtris.
Proxima pars urbis celſam conſurgit in arcem
Par tumulo, mediíſque ſedent conuallibus arua.
Tunc res immenſo placuit ſtatura labore,
Aggere diuerſos uaſto committere colles.

S ed prius ut totam,qua terra cingitur,urbem
C lauderet,à ſummis perduxit ad æquora caſtris
L ongum Cæſar opus,fontéſq;,& pabula campi
A mplexus foſſa,denſas tollentia pinnas
C eſpitibus,crudáque extruxit brachia terræ.
I am ſatis hoc Graiæ memorandũ contigit urbi,
AE ternúmque decus,quòd non impulſa,nec ipſo
S trata metu,tenuit flagrantis in omnia belli
P ræcipitem curſum:raptíſque à Cæſare cunctis,
V incitur una mora.quantũ eſt quòd fata tenentur?
Q uódque uirum toti properans imponere mundo
H os perdit fortuna dies?tunc omnia latè
P rocumbunt nemora,& ſpoliantur robore ſyluæ:
V t cum terra leuis mediam uirgultáque molem
S uſpendant,ſtructa laterum compage ligatam
A rctet humum,preſſus ne cedat turribus agger.
L ucus erat longo nunquam uiolatus ab æuo,
O bſcurum cingens connexis aera ramis,
E t gelidas altè ſummotis ſolibus umbras.
H unc non ruricolæ Panes,nemorúmque potentes
S yluani,Nymphǽque tenent,ſed barbara ritu
S acra deûm,ſtructæ diris altaribus aræ,
O mníſque humanis luſtrata cruoribus arbos.
S iqua fidem meruit ſuperos mirata uetuſtas,
I llis & uolucres metuunt inſiſtere ramis,
E t luſtris recubare feræ:nec uentus in illas
I ncubuit ſyluas,excuſſáque nubibus atris
F ulgura:non ullis frondem præbentibus auris,
A rboribus ſuus horror ineſt.tum plurima nigris
F ontibus unda cadit,ſimulachráq; mœſta deorum
A rte carent,cæſíſque extant informia truncis.

Ipſe ſitus, putríque facit iam robore pallor
Attonitos, non uulgatis ſacrata figuris
Numina ſic metuunt: tantum terroribus addit
Quos timeant non noſſe deos. iam fama ferebat
Sæpe cauas motu terræ mugire cauernas,
Et procumbentes iterum conſurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia ſyluæ,
Roborâque amplexos circumfluxiſſe dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed ceſſere deis: medio cum Phœbus in axe eſt,
Aut cælum nox atra tenet, pauet ipſe ſacerdos
Acceſſus, dominúmque timet deprendere luci.
  Hanc iubet immiſſo ſyluam procumbere ferro:
Nam uicina operi, belloque intacta priore
Inter nudatos ſtabat denſiſſima montes.
Sed fortes tremuere manus, motíque uerenda
Maieſtate loci: ſi robora ſacra ferirent,
In ſua credebant redituras membra ſecures.
Implicitas magno Cæſar torpore cohortes
Vt uidit, primus raptam uibrare bipennem
Auſus, & aeriam ferro proſcindere quercum,
Effatur merſo uiolata in robora ferro:
  Iam nequis ueſtrum dubitet ſubuertere ſyluam,
Credite me feciſſe nefas. tunc paruit omnis
Imperijs non ſublato ſecura pauore
Turba, ſed expenſa ſuperorum, & Cæſaris ira.
Procumbunt orni, nodoſa impellitur ilex,
Syluáque Dodones, & fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.
Tunc primum poſuere comas, & fronde carentes
Admiſere diem, propulſáque robore denſo

Suſtinuit ſe ſylua cadens. gemuere uidentes
Gallorum populi: muris ſed clauſa iuuentus
Exultat: quis enim læſos impune putaret
Eſſe deos? ſeruat multos fortuna nocentes,
Et tantum miſeris iraſci numina poſſunt.
Vtque ſatis cæſi nemoris, quæſita per agros
Plauſtra ferunt, curuóque ſoli ceſſantis aratro
Agricolæ raptis annum fleuere iuuencis.
Dux tamen impatiens hæſuri ad mœnia Martis
Verſus ad Hiſpanas acies, extremáque mundi,
Iuſſit bella geri. ſtellatis axibus agger
Erigitur, geminásque æquantes mœnia turres
Accipit. hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſa repſere latenti.
Cum tantum nutaret onus telluris inanes,
Concuſſiſſe ſinus quærentem erumpere uentum
Credidit, & muros mirata eſt ſtare iuuentus.
Illinc tela cadunt excelſas urbis in arces,
Sed maior Graio Romana in corpora ferro
Vis inerat: neque enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea, ſed tenſo balliſtæ turbine rapta
Haud unum contenta latus tranſire, quieſcit,
Sed pendens pérque arma uiam, pérq; oſſa, relicta
Morte fugit, ſupereſt telo poſt uulnera curſus.
At ſaxum quoties ingenti uerberis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam uertice montis
Abſcidit impulſu uentorum adiuta uetuſtas,
Frangit cuncta ruens, nec tantum corpora preſſa
Exanimat, totos cum ſanguine diſſipat artus.
Vt tamen hoſtiles denſa teſtudine muros
Tecta ſubit uirtus, armíſque innexa priores

Arma ferunt, galeámq; extenſus protegit umbo,
Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu,
Iam poſt terga cadunt: nec Graijs flectere iactum
Aut facilis labor eſt, longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum, ſed pondere ſolo
Contenti, nudis euoluunt ſaxa lacertis.
Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta
Innocua percuſſa ſonant, ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtquam uirtus incenſa uirorum
Perpetuam rupit defeſſo milite cratem,
Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.
Tunc adoperta leui procedit uinea terra,
Sub cuius pluteis, & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & uertere ferro
Mœnia: nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſoluere muri
Tentat, & impoſitis unum ſubducere ſaxis.
Sed ſuper & flammis, & magnæ fragmine molis,
Et ſudibus crebris, & aduſti roboris ictu
Percuſſæ cedunt crates, fruſtráque labore
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graijs ſtarent ut mœnia uoti.
Vltro acies inferre parant, armíſque coruſcas
Nocturni texere faces, audáxque iuuentus
Erupit: non haſta uiris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapiénſque incendia uentus
Per Romana tulit celeri munimina curſu.
Nec, quanuis uiridi luctetur robore, lentas
Ignis agit uires, tæda ſed raptus ab omni
Conſequitur nigri ſpatioſa uolumina fumi:
Nec ſolùm ſyluas, ſed ſaxa ingentia ſoluit,

Et crudæ putri fluxerunt puluere cautes.
Procubuit, maiórque iacens apparuit agger.
Spes uictis telluris abit, placuítque profundo
Fortunam tentare mari: non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conſeritur ſtabilis naualibus area bellis.
Et iam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite claſſis
Stœchados arua tenens: necnon & Graia iuuentus
Omne ſuum fatis uoluit committere robur,
Grandæuóſque ſenes mixtis armauit ephebis.
Accepit non ſola uiros quæ ſtabat in undis
Claſſis, & emeritas repetunt naualibus alnos.
Vt matutinos ſpargens ſuper æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et poſito Borea, pacémque tenentibus Auſtris
Seruatum bello iacuit mare: mouit ab omni
Quiſque ſuam ſtatione ratem, paribúſque lacertis
Cæſaris hinc puppes, hinc Graio remige claſſis
Tollitur, impulſæ tonſis tremuere carinæ,
Crebráque ſublimes conuellunt uerbera puppes.
Cornua Romanæ claſſis, ualidǽque triremes,
Quáſque quater ſurgens extructi remigis ordo
Cõmouet, & plures quæ mergunt æquora pinus,
Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
Oppoſitum pelago: lunata claſſe recedunt
Ordine contentæ gemino creuiſſe liburnæ.
Celſior at cunctis Bruti prætoria puppis
Verberibus ſenis agitur, molémque profundo
Inuehit, & ſummis longè petit æquora remis.

Vt tantum medij fuerat maris, utraque claſſis
Quod ſemel excuſſis poſſit tranſcurrere tonſis,
Innumeræ uaſto miſcentur in æthere uoces,
Remorúmque ſonus premitur clamore, nec ullæ
Audiri potuere tubæ. tunc cærula uerrunt,
Atq; in tranſtra cadunt, & remis pectora pulſant.
Vt primùm roſtris crepuerunt obuia roſtra,
In puppim rediere rates, emiſſáque tela
Aera texerunt, uacuúmque cadentia Pontum:
Et iam diductis extendunt cornua proris,
Diuerſǽque rates laxata claſſe receptæ.
Vt, quoties æſtus Zephyris Euríſque repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: ſic ubi puppes
Sulcato uarios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
Sed Graijs habiles, pugnámque capeſſere pinus,
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Curſum, nec tardè flectenti cedere clauo.
At Romana ratis ſtabilem præbere carinam
Certior, & terræ ſimilem bellantibus uſum.
Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſtro
Brutus ait, Pateríſne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? iam conſere bellum,
Phocaicis medias roſtris oppone carinas.
Paruit, obliquas & præbuit hoſtibus alnos.
Tunc quæcunque ratis tentauit robora Bruti
Ictu uicta ſuo, percuſſa, & capta cohæſit.
Aſt alias manicǽque ligant, tereteſque catenæ,
Séque tenent remis, tecto ſtetit æquore bellum.
Iam non excuſſis torquentur tela lacertis,
Nec longinqua cadunt iaculato uulnera ferro,

Miſcentúrque manus, nauali plurima bello
Enſis agit, ſtat quiſque ſuæ de robore puppis
Pronus in aduerſos ictus, multique perempti
In ratibus cecidere ſuis, cruor altus in undis
Spumat, & obducti concreto ſanguine fluctus.
Et quas immiſſi traxerunt uincula ferri,
Has prohibent iungi conſerta cadauera puppes.
Semianimes alij uaſtum ſubiere profundum,
Hauſerúntque ſuo permixtum ſanguine Pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes
Fractarum ſubita ratium periere ruina,
Irrita tela ſuas peragunt in gurgite cædes:
Et quodcunque cadit fruſtrato pondere ferrum,
Exceptum medijs inuenit uulnus in undis.
Phocaicis Romana ratis uallata carinis,
Robore diducto dextrum læuúmque tuetur
Æquo Marte latus, cuius dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, Graiúmq; audax apluſtre retentat,
Terga ſimul pariter miſſis & pectora telis
Tranſigitur: medio concurrit pectore ferrum,
Et ſtetit incertus flueret quò uulnere ſanguis,
Donec utraſq; ſimul largus cruor expulit haſtas,
Diuiſitque animam, ſparſitque in uulnera letum.
Dirigit huc puppim miſeri quoq; dextra Telonis,
Qua nullam melius pelago turbante carinæ
Audiuere manum, nec lux eſt notior ulli
Craſtina, ſeu Phœbum uideat, ſeu cornua Lunæ,
Semper uenturis componere carbaſa uentis.
Hic Latiæ roſtro compagem ruperat alni,
Pila ſed in medium uenêre trementia pectus,
Auertítque ratem morientis dextra magiſtri.

Dum cupit in ſociam Gyareus erumpere puppim,
Excipit immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum,
Affixúſque rati telo retinente pependit.
  Stant gemini fratres fœcundæ gloria matris,
Quos eadem uarijs genuerunt uiſcera fatis,
Diſcreuit mors ſæua uiros, unúmque relictum
Agnorunt miſeri ſublato errore parentes:
Æternis cauſam lachrymis tenet ille dolorem
Semper, & amiſſum fratrem lugentibus offert.
Quorum alter mixtis obliquo pectore remis
Auſus Romanæ Graia de puppe carinæ
Iniectare manum, ſed eam grauis inſuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæſit,
Diriguítque tenens ſtrictis immortua neruis.
Creuit in aduerſis uirtus, plus nobilis iræ
Truncus habet, fortíque inſtaurat prælia læua,
Rapturúſq; ſuam procumbit in æquora dextram:
Hæc quoque cum toto manus eſt abſciſſa lacerto.
Iam clypeo, telíſque carens, non conditur ima
Puppe, ſed expoſitus, fraternáque pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuſpide perſtat:
Teláque multorum leto caſura ſuorum
Emerita iam morte tenet. tum uulnere multo
Effugientem animam laſſos collegit in artus,
Membráq; contendit toto quæcunque manebat
Sanguine, & hoſtilem defectis robore membris
Inſiluit ſolo nociturus pondere puppim.
Strage uirûm cumulata ratis, multóque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus:
At poſtquam ruptis pelagus compagibus hauſit,
Ad ſummos repleta foros deſcendit in undas,

V icinum inuoluens contorto uertice Pontum.
AE quora diſcedunt merſa diducta carina,
I'nque locum puppis cecidit mare: multáque Ponto
P ræbuit illa dies uarij miracula fati.
F errea dum puppi rapidos manus inſerit uncos,
A ffixit Lycidam: merſus foret ille profundo,
S ed prohibent ſocij, ſuſpenſáque crura retentant:
S cinditur auulſus, nec ſicut uulnere ſanguis
E micuit lentus, ruptis cadit undique uenis,
D iſcurſúſque animæ diuerſa in membra meantis
I nterceptus aquis: nullius uita perempti
E ſt tanta dimiſſa uia. pars ultima trunci
T radidit in letum uacuos uitalibus artus:
A t tumidus quà pulmo iacet, quà uiſcera feruent,
H æſerunt ibi fata diu, luctatáque multum
H ac cum parte uiri uix omnia membra tulerunt.
D um nimium pugnax unius turba carinæ
I ncumbit prono lateri, uacuámque relinquit,
Q ua caret hoſte, ratem, congeſto pondere puppis
V erſa, caua texit pelagus, nautáſque carina:
B rachia nec licuit uaſto iactare profundo,
S ed clauſo periere mari. tunc unica diri
C onſpecta eſt leti facies, cum forte natantem
D iuerſæ roſtris iuuenem fixere carinæ:
D iſcæſſit medium tam uaſtos pectus ad ictus,
N ec prohibere ualent obtritis oſſibus artus,
Q uo minus æra ſonent, eliſo uentre per ora
E iectat ſaniem permixtus uiſcere ſanguis.
P oſtquam inhibent remis puppes, ac roſtra recedũt,
D eiectum in pelagus perfoſſo pectore corpus
V ulneribus tranſmiſit aquas. pars maxima turbæ

Naufraga iactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium ſociæ concurrit: at illi
Robora cùm uetitis prenſarent altius ulnis,
Nutarétque ratis populo peritura recepto,
Impia turba ſuper medios ferit enſe lacertos:
Brachia linquentes Graia pendentia puppe,
À manibus cecidere ſuis: non amplius undæ
Suſtinuere graues in ſummo gurgite truncos.
Iámque omni fuſis nudato milite telis,
Inuenit arma furor, remum contorſit in hoſtem
Alter, at hi totum ualidis apluſtre lacertis,
Auulſáſque rotant excuſſo remige ſedes,
In pugnam fregere rates. ſidentia peſſum
Corpora cæſa tenent, ſpoliántq; cadauera ferro.
Multi inopes teli, iaculum letale reuulſum
Vulneribus traxere ſuis, & uiſcera læua
Oppreſſere manu, ualidos dum præbeat ictus
Sanguis, & hoſtilem cum torſerit, exeat, haſtam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Quàm pelago diuerſa lues: nam pinguibus ignis
Affixus tædis, & tecto ſulphure uiuax
Spargitur, ac faciles præbere alimenta carinæ,
Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec flammas ſuperant undæ, ſparſíſque per æquor
Iam ratibus, fragmenta ferus ſibi uendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore flammas:
Hi ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter leti, mors una timori eſt,
Qua cœpere mori. nec ceſſat naufraga uirtus:
Tela legunt deiecta mari, ratibúſque miniſtrant,
Incertáſque manus ictu languente per undas

Exercent: nunc rara datur ſi copia ferri,
Vtuntur pelago, ſæuus complectitur hoſtem
Hoſtis, & implicitis gaudent ſubſidere membris,
Mergentéſque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam ſeruare ſub undis,
Scrutaríque fretum, ſi quid merſiſſet arenis,
Et nimus affixos unci conuellere morſus,
Adductum quoties non ſenſerat anchora funem.
Hic ubi compreſſum penitus deduxerat hoſtem,
Victor, & incolumis ſummas remeabat ad undas.
Sed, ſe per uacuos credit dum ſurgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandémque ſub æquore manſit.
Hi ſuper hoſtiles iecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam: non perdere letum
Maxima cura fuit. multus ſua uulnera puppi
Affixit moriens, & roſtris abſtulit ictus.
Stantem ſublimi Tyrrhenum culmine proræ
Lygdamus excuſſæ balearis tortor habenæ
Glande petens, ſolido fregit caua tempora plumbo
Sedibus expulſi, poſtquam cruor omnia rupit
Vincula, procurrunt oculi: ſtat lumine rapto
Attonitus, mortíſque illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare uigorem,
Vos (ait) ô ſocij ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod ſupereſt animæ Tyrrhene, per omnes
Bellorum caſus, ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer,
Viuentis feriere loco. ſic fatus in hoſtem
Cæca tela manu, ſed non tamen irrita mittit:
Excipit hæc iuuenis generoſi ſanguinis Argus,

Quà iam non medius deſcendit in ilia uenter,
A diuiſitque ſuo procumbens pondere ferrum.
Stabat diuerſa uictæ iam parte carinæ
Infelix Argi genitor: non ille iuuentæ
Tempore Phocaicis ulli ceſſurus in armis,
Victum æuo robur cecidit, feſſúſque ſenecta
Exemplum, non miles erat: qui funere uiſo,
Sæpe cadens longæ ſenior per tranſtra carinæ
Peruenit ad puppim, ſpirantéſque inuenit artus.
Non lachrymæ cecidere genis, non pectora tundit,
Diſtentis toto riguit, ſed corpore palmis:
Nox ſubit, atque oculos uaſtæ obduxere tenebræ,
Et miſerum cernens agnoſcere deſinit Argum,
Ille caput labens, & iam languentia colla
Viſo patre leuat, uox fauces nulla ſolutas
Proſequitur, tacito tantum petit oſcula uultu,
Inuitátque patris claudenda ad lumina dextram.
Vt torpore ſenex caruit, uiréſque cruentus
Cœpit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
À ſæuis permiſſa deis, iugulúmque ſenilem
Confodiam: ueniam miſero concede parenti
Arge, quòd amplexus, extrema quòd oſcula fugi.
Nondum deſtituit calidus tua uulnera ſanguis,
Semianimíſque iaces, & adhuc potes eſſe ſuperſtes.
Sic fatus, quanuis capulum per uiſcera miſſi
Polluerat gladij, tamen alta ſub æquora tendit
Præcipiti ſaltu: letum præcedere nati
Feſtinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant iam fata duci: nec iam amplius anceps
Belli caſus erat, Graiæ pars maxima claſſis
Mergitur: aſt aliæ mutato remige puppes

V ictores uexere ſuos, naualia paucæ
P ræcipiti tenuere fuga. quis in urbe parentum
F letus erat? quantus matrum per littora planctus?
C oniux ſæpe ſui, confuſis uultibus unda,
C redidit ora uiri Romanum amplexa cadauer:
A ccenſiſque rogis miſeri de corpore trunco
C ertauere Patres. at Brutus in æquore uictor,
P rimus Cæſareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER IIII.

A T procul extremis terrarum Cæſar in oris
M artem ſæuus agit non multa cæde nocentem,
M axima ſed fati ducibus momenta daturum.
I ure pari rector caſtris Afranius illis,
A c Petreius erat: concordia duxit in æquas
I mperium commune uices, tutelâque ualli
P eruigil alterno paret cuſtodia ſigno,
H is præter Latias acies erat impiger Aſtur,
V ectonéſque leues, profugíque à gente uetuſta
G allorum Celtæ miſcentes nomen Iberis.
C olle tumet modico, leníque excreuit in altum
P ingue ſolum tumulo, ſuper hunc fundata uetuſta
S urgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis
H eſperios inter Sicoris non ultimus amnes,
S axeus ingenti quem pons amplectitur arcu
H ybernas paſſurus aquas. at proxima rupes

Signa tenet Magni, nec Cæſar colle minore
Caſtra leuat, medius dirimit tentoria gurges.
Explicat hinc tellus campos effuſa patentes
Vix oculo prendente modum, campóſque coercet
Cinga rapax, uetitus fluctus, & littora curſu
Oceani pepuliſſe ſuo: nam gurgite mixto,
Qui præſtat terris aufert tibi nomen Iberus.
Prima dies belli ceſſauit Marte cruento,
Spectandáſque ducum uires, numeroſáque ſigna
Expoſuit: piguit ſceleris, pudor arma furentum
Continuit: patriæque, & ruptis legibus unum
Donauere diem. prono tum Cæſar Olympo
In noctem ſubita circundedit agmina foſſa,
Dum primæ præſtant acies, hoſtémque fefellit,
Et propè conſertis obduxit caſtra maniplis.
Luce noua collem ſubito conſcendere curſu,
Qui medius tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Imperat: huc hoſtem pariter terrórque pudórque
Impulit, & rapto tumulum prior agmine cepit.
His uirtus ferrúmque locum promittit: at illis
Ipſe locus. miles rupes oneratus in altas
Nititur, aduerſóque acies in monte ſupina
Hæret, & in tergum caſura umbone ſequentis
Erigitur. nulli telum uibrare uacabat,
Dum labat, & fixo firmat ueſtigia pilo,
Dum ſcopulos ſtirpéſque tenent, atque hoſte relicto
Cædunt enſe uiam. uidit lapſura ruina
Agmina dux, equitémque iubet ſuccedere bello,
Munitúmque latus læuo producere gyro.
Sic pedes ex facili, nullóque urgente receptus,
Irritus & uictor ſubducto Marte pependit.

H*actenus armorum diſcrimina,cætera bello*
F*ata dedit uarijs incertus motibus aer.*
P*igro bruma gelu,ſiccíſque* Aquilonibus *hærens,*
AE*there conſtricto pluuias in nube tenebat.*
V*rebant montana niues,campóſque iacentes*
N*on duraturæ conſpecto ſole pruinæ:*
A*tque omnis propior mergenti ſydera cælo*
A*ruerat tellus hyberno dura ſereno.*
S*ed poſtquam uernus calidum* Titana *recepit,*
S*ydera reſpiciens dilapſæ portitor* Helles,
A*tque iterum æquatis ad iuſtæ pondera* Libræ
T*emporibus uicere dies,tunc ſole relicto*
C*ynthia quo primum cornu dubitanda refulſit,*
E*xcluſit* Boream,*flammáſque accepit ab* Euro.
I*lle ſuo nubes quaſcunque inuenit in axe,*
T*orſit in* Occiduum Nabathæis *flatibus orbem,*
E*t quas ſentit* Arabs,*&* *quas* Gangetica *tellus*
E*xhalat nebulas,quicquid concreſcere primus*
S*ol patitur,quicquid cæli fuſcator* Eoi
I*ntulerat* Corus,*quicquid defenderat* Indos,
I*ncendêre diem,nubéſque* Oriente *remotæ,*
N*ec medio potuere graues incumbere mundo,*
S*ed nimbos rapuere fuga,uacat imbribus* Arctos,
E*t* Notus *in ſolam* Calpen *fluit humidus aer.*
H*ic ubi iam* Zephyri *fines, &* *ſummus* Olympi
C*ardo tenet* Tethyn,*uetitæ tranſcurrere denſos*
I*nuoluêre globos,congeſtúmque aeris atri*
V*ix recipit ſpatium,quod ſeparat æthere terram.*
I*ámque polo preſſæ largos denſantur in imbres,*
S*piſſatáque fluunt, nec ſeruant fulmina flammas,*
Q*uanuis crebra micant,moriuntur fulgura nimbis.*

Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arcus, uix ulla uariatus luce colorem,
Oceanúmque bibit, raptóſque ad nubila fluctus
Pertulit, & cælo diffuſum reddidit æquor.
Iámque Pyrenææ, quas nunquam ſoluere Titan
Eualuit, fluxere niues, fractóque madeſcunt
Saxa gelu: tum, quæ ſolitis è fontibus exit,
Non habet unda uias, tam largas alueus omnis
A ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Cæſaris arma natant, impulſáque gurgite multo
Caſtra labant, alto reſtagnant flumina uallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula merſi
Vlla ferunt ſulci, tectarum errore uiarum
Fallitur occultis ſparſus populator in agris.
Iámq; comes ſemper magnorum prima malorũ
Sæua fames aderat, nullóque obſeſſus ab hoſte
Miles eget: toto cenſu non prodigus emit
Exiguam Cererem. Prò lucri pallida tabes!
Non deeſt prolato ieiunus uenditor auro.
Iam tumuli, colléſque latent, iam flumina cuncta
Condidit una palus, uaſtáque uoragine merſit:
Abſorpſit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipſas hauſit, ſubitíſque frementes
Vorticibus contorſit aquas, & reppulit æſtus
Fortior Oceani, nec Phœbum ſurgere ſenſit.
Nox ſubiecta polo, rerum diſcrimina miſcet
Deformis cæli facies, iunctǽque tenebræ.
Sic mundi pars ima iacet, quam Zona niualis
Perpetuǽque premunt hyemes, non ſydera cælo
Vlla uidet, ſterili non quicquam frigore gignit,
Sed glacie medios ſignorum temperat ignes.

Sic ô ſumme parens mundi,ſic ſorte ſecunda
AEquorei rector facias Neptune tridentis.
Et tu perpetuis impendas aera nimbis,
Tu remeare uetes quoſcunque emiſeris æſtus.
Non habeant amnes decliuem ad littora curſum,
Sed pelagi referantur aquis,concuſſáque tellus
Laxet iter fluuijs,hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus,uaſtos obliquent flumina fontes.
Riphæas huc ſolue niues,huc ſtagna,lacúſque,
Et pigras ubicunque iacent effunde paludes.
Et miſeras bellis ciuilibus eripe terras.
Sed paruo fortuna uiri contenta pauore
Plena redit,ſolitóque magis fauere ſecundi,
Et ueniam meruere dei.iam rarior aer,
Et par Phœbus aquis denſas in uellera nubes
Sparſerat,& noctes uentura luce rubebant,
Seruatóque loco rerum,diſceſſit ab aſtris
Humor,& ima petit quicquid pendebat aquarum.
Tollere ſylua comas,ſtagnis emergere colles
Incipiunt,uiſóque die dureſcere ualles.
Vtque habuit ripas Sicoris,campóſque reliquit,
Primum cana ſalix madefacto uimine paruam
Texitur in puppim,cæſóque induta iuuenco
Vectoris patiens tumidum ſuperemicat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado,fuſóque Britannus
Nauigat Oceano:ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus traiecta manus feſtinat utrinque
Succiſum curuare nemus:fluuijque ferocis
Incrementa timens,non primis robora ripis
Impoſuit,medios pontem diſtendit in agros.

Ac nequid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in ſulcos, & ſciſſo gurgite riuis
Dat pœnas maioris aquæ, poſtquam omnia fatis
Cæſaris ire uidet, cælſam Petreius Ilerdam
Deſerit, & noti diffiſus uiribus orbis
Indomitos quærit populos, & ſemper in arma
Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.
Nudatos Cæſar colles, deſertáque caſtra
Conſpiciens, capere arma iubet, nec quærere pōtem
Nec uada, ſed duris fluuium ſuperare lacertis.
Paretur, rapuítque ruens in prælia miles,
Quod fugiens timuiſſet iter: mox ũda receptis
Membra fouent armis, gelidóſque à gurgite curſu
Reſtituunt artus, donec decreſceret umbra
In medium ſurgente die, iámque agmina ſumma
Carpit eques, dubijque fugæ pugnǽque tenentur.
Attollunt campo geminæ iuga ſaxea rupes
Valle caua media, tellus hinc ardua cælſos
Continuat colles, tutæ quos inter opaco
Anfractu latuere uiæ, quibus hoſte potito
Faucibus, emitti terrarum in deuia Martem
Inque feras gentes Cæſar uidet: Ite ſine ullo
Ordine, ait, raptúmque fuga conuertite bellum,
Et faciem pugnæ, uultúſque inferte minaces:
Nec liceat pauidis ignaua occumbere morte,
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: & ad montes tendentem præuenit hoſtem.
Illic exiguo paulum diſtantia uallo
Caſtra locant. poſtquam ſpatio languentia nullo
Mutua conſpicuos habuerunt lumina uultus,
Et fratres, natóſque ſuos uidere, patréſque,

Deprenſum eſt ciuile nefas,tenuere parumper
Ora metu,tantum nutu,motóque ſalutant
Enſe ſuos:mox ut ſtimulis maioribus ardens
Rupit amor leges,audet tranſcendere uallum
Miles,in amplexus effuſas tendere palmas.
Hoſpitis ille ciet nomen,uocat ille propinquum,
Admonet hunc ſtudijs conſors puerilibus ætas:
Nec Romanus erat,qui non agnouerat hoſtem.
Arma rigant lachrymis, ſingultibus oſcula rumpũt:
Et quamuis nullo maculatus ſanguine miles
Quæ potuit feciſſe,timet.quid pectora pulſas?
Quid ueſane gemis?fletus quid fundis inanes?
Nec te ſponte tua ſceleri parêre fateris?
Vſqueadeóne times,quem tu facis ipſe timendum?
Claſſica dent bellum,ſæuos tu neglige cantus.
Signa ferant,ceſſa:iam iam ciuilis Erinnys
Concidet,& Cæſar generum priuatus amabit.
Nunc ades æterno complectens omnia nexu
O rerum,mixtíque ſalus concordia mundi,
Et ſacer orbis amor,magnum nunc ſecula noſtra
Venturi diſcrimen habent:periere latebræ
Tot ſcelerum,populo uenia eſt erepta nocenti,
Agnouere ſuos.Prò numine fata ſiniſtro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat,& caſtris miles permixtus utriſque
Errabat,duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt,& permixto libamina Baccho.
Graminei luxere foci,iunctóque cubili
Extrahit inſomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum ſteterint campo,qua lancea dextra
Exierit.dum quæ geſſerunt fortia iactant,

Et dum multa negant, quod ſolum fata petebant,
Eſt miſeris renouata fides, atque omne futurum
Creuit amore nefas. nam poſtquam fœdera pacis
Cognita Petreio, ſéque, & ſua tradita uenum
Caſtra uidet, famulas ſcelerata ad prælia dextras
Excitat, atque hoſtes turba ſtipatus inermes
Præcipitat caſtris, iunctóſque amplexibus enſe
Separat, & multo diſturbat ſanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prælia uoces,
Immemor ô patriæ, ſignorum oblite tuorum
Non potes hoc cauſæ miles præſtare Senatus,
Aſſertor uicto redeas ut Cæſare, certè
Vt uincare potes: dum ferrum, incertáque fata,
Quíque fluat multo non deerit uulnere ſanguis,
Ibitis ad dominum, damnatáque ſigna feretis?
V'tque habeat famulos nullo diſcrimine Cæſar
Exorandus erit? ducibus quoque uita petenda eſt?
Nunquam noſtra ſalus pretium, mercéſq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc ciuilia bella
Vt uiuamus, agunt, trahimur ſub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli uallarent oppida muri;
Non ſonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
Hoſtes nempe meos ſceleri iurata nefando
Sacramenta tenent, at uobis uilior hoc eſt
Veſtra fides quòd pro cauſa pugnantibus æqua
Et ueniam ſperare licet. Prò dira pudoris
Fœdera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundíque extrema tenentes

S ollicitas reges, cum forſan fœdere noſtro
I am tibi ſit promiſſa ſalus. ſic fatur, & omnes
C oncuſſit mentes, ſcelerúmque reduxit amorem.
S ic ubi deſuetæ ſyluis in carcere clauſo
M anſueuere feræ, & uultus poſuere minaces,
A tque hominem didicere pati, ſi torrida paruus
V enit in ora cruor, redeunt rabiéſque furórque,
A dmonitǽque tument guſtato ſanguine fauces:
F eruet, & à trepido uix abſtinet ira magiſtro.
I tur in omne nefas, & quæ fortuna deorum
I nuidia cæca bellorum in nocte tuliſſet,
F ecit monſtra fides: inter menſáſque toróſque,
Q uæ modò complexu fouerunt pectora, cædunt.
E t quanuis primò ferrum ſtrinxere gementes,
V t dextræ iuſti gladius diſſuaſor adhæſit,
D um feriunt, odere ſuos, animóſque labantes
C onfirmant ictu: feruent iam caſtra tumultu,
E t ſcelerum turba rapiuntur colla parentum.
A c uelut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra
I n faciem poſuere ducum, iuuat eſſe nocentes.
T u Cæſar quanuis ſpoliatus milite multo
A gnoſcis ſuperos: neque enim tibi maior in aruis
E mathijs fortuna fuit, nec Phocidos undis
M aſſiliæ, Phario nec tantum eſt æquore geſtum:
H oc ſiquidem ſolo ciuilis crimine belli
D ux cauſæ melioris eris. polluta nefanda
A gmina cæde duces iunctis committere caſtris
N on audent, altǽque ad mœnia rurſus Ilerdæ
I ntendêre fugam: campos eques obuius omnes
A bſtulit, & ſiccis incluſit collibus hoſtem.
T unc inopes undæ prærupta cingere foſſa

Cæſar auet, nec caſtra pati contingere ripas,
Aut circum largos curuari brachia fontes.
Vt leti uidêre uiam, conuerſus in iram
Præcipitem timor eſt, miles non utile clauſis
Auxilium mactauit equos, tandémque coactus
Spe poſita damnare fugam, caſurus in hoſtes
Fertur. ut effuſo Cæſar decurrere paſſu
Vidit, & ad certam deuotos tendere mortem,
Tela tene iam miles, ait, ferrúmque ruenti
Subtrahe, non ullo conſtet mihi ſanguine bellum:
Vincitur haud gratis iugulo qui prouocat hoſtem.
En ſibi uilis adeſt inuiſa luce iuuentus
Iam damno peritura meo, non ſentiet ictus,
Incumbet gladijs, gaudebit ſanguine fuſo.
Deſerat hic feruor mentes, cadat impetus amens,
Perdant uelle mori. ſic deflagrare minaces
Incaſſum, & uetito paſſus langueſcere bello,
Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data eſt miſcendi copia Martis,
Paulatim cadit ira ferox, mentéſque tepeſcunt.
Saucia maiores animos ut pectora geſtant
Dum dolor eſt, ictúſque recens, & mobile neruis
Conamen calidus præbet cruor, oſſáque nondum
Adduxere cutem, ſi conſcius enſis adacti
Stat uictor, tenuítque manus, tum frigidus artus
Alligat atque animum ſubducto robore torpor,
Poſtquam ſicca rigens aſtrinxit uulnera ſanguis.
Iámque inopes undæ primum tellure refoſſa
Occultos latices, abſtruſáque flumina quærunt:
Nec ſolum raſtris duríſque ligonibus arua,
Sed gladijs fodêre ſuis, puteúſque cauati

Montis ad irrigui premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus, tam longè luce relicta
Merſerit Aſſyrij ſcrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis ſonuerunt curſibus amnes,
Aut micuere noui percuſſo pumice fontes,
Antra nec exiguo ſtillant ſudantia rore,
Aut impulſa leui turbatur glarea uena.
Tunc exhauſta ſuper multo ſudore iuuentus
Extrahitur, duris ſilicum laſſata metallis.
Quóque minus ſiccos poſſent tolerare uapores,
Quæſitæ feciſtis aquæ, nec languida feſſi
Corpora ſuſtentant epulis, menſáſque peroſi
Auxilium fecere famem. ſi mollius aruum
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora ſuper. nigro ſi turbida limo
Colluuies immota iacet, cadit omnis in hauſtus
Certatim obſcœnos miles, moriénſque recepit
Quas nollet uicturus aquas: ritúque ferarum
Diſtentas ſiccant pecudes, & lacte negato
Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas frondéſque terunt, & rore madentes
Diſtringunt ramos: & ſiquos palmite crudo
Arboris aut tenera ſuccos preſſere medulla.
O fortunati fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immixto ſtrauit per rura ueneno!
Hos licet in fluuios ſaniem tabémque ferarum,
Pallida Dictæis, Cæſar, naſcentia ſaxis
Infundas aconita palàm, Romana iuuentus
Non decepta bibet: torrentur uiſcera flamma,
Oráque ſicca rigent ſquamoſis aſpera linguis.
Iam marcent uenæ, nullóque humore rigatus

Aeris anguſtat alternos pulmo meatus,
Reſciſſóque nocent ſuſpiria dura palato.
Pandunt ora ſiti, nocturnúmque aera captant,
Expectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Impulſu, & ſiccis uultus in nubibus hærent.
Quóque magis miſeros undæ ieiunia ſoluant,
Non ſuper arentem Meroen, Cancríque ſub axe,
Quâ nudi Garamantes arant, ſedere: ſed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidum deprenſus Iberũ
Spectat uicinos ſitiens exercitus amnes.
Iam domiti ceſſere duces, pacíſque petendæ
Autor damnatis ſupplex Afranius armis:
Semianimes in caſtra trahens hoſtilia turmas
Victoris ſtetit ante pedes: ſeruata precanti
Maieſtas non fracta malis, intérque priorem
Fortunam, caſúſque nouos gerit omnia uicti,
Sed ducis, & ueniam ſecuro pectore poſcit.
Si me degeneri ſtrauiſſent fata ſub hoſte,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc ſola mihi eſt orandæ cauſa ſalutis,
Dignum donanda Cæſar te credere uita.
Non partis ſtudijs agimur, nec ſumpſimus arma
Conſilijs inimica tuis, nos denique bellum
Inuênit ciuile duces, cauſæque priori,
Dum potuit, ſeruata fides, nil fata moramur:
Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,
Securúmque orbis patimur poſt terga relicti.
Nec cruor effuſus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, laſſǽque manus: hoc hoſtibus unum
Quód uincas, ignoſce tuis: nec magna petuntur,
Otia des feſſis, uitam patiaris inermes

D egere,quam tribuis:campis proſtrata iacere
A gmina noſtra putes:nec enim felicibus armis
M iſceri damnata decet,partémque triumphi
C aptos ferre tui,turba hæc ſua fata peregit:
H oc petimus,uictos ne tecum uincere cogas.
D ixerat:at Cæſar facilis,uultúque ſerenus
F lectitur,atque uſum belli,pœnámque remittit.
V t primum iuſtæ placuerunt fœdera pacis,
I ncuſtoditos decurrit miles ad amnes,
I ncumbit ripis,permiſſáque flumina turbat.
C ontinuus multis ſubitarum tractus aquarum
A era non paſſus uacuis diſcurrere uenis
A rctauit,clauſítque animam,nec feruida peſtis
C edit adhuc,ſed morbus egens iam gurgite plenis
V iſceribus ſibi poſcit aquas,mox robora neruis,
E t uires rediere uiris.O prodiga rerum
L uxuries,nunquam paruo contenta paratu,
E t quæſitorum terra pelagóque ciborum
A mbitioſa fames,& lautæ gloria menſæ!
D iſcite quàm paruo liceat producere uitam,
E t quantum natura petat:non erigit ægros
N obilis ignoto diffuſus Conſule Bacchus:
N on auro,myrrháque bibunt:ſed gurgite puro
V ita redit:populis ſatis eſt fluuiúſque Ceréſque.
H eu miſeri qui bella gerunt! tunc arma relinquens
V ictori miles ſpoliato pectore tutus,
I nnocuúſque,ſuas curarum liber in urbes
S pargitur.O quantum donata pace potitos
E xcuſſis nunquam ferrum uibraſſe lacertis
P œnituit,toleraſſe ſitim,fruſtráque rogaſſe
P roſpera bella deos! nempe uſis Marte ſecundo

Tot dubiæ reſtant acies, tot in orbe labores.
Vt nunquam fortuna labet ſucceſſibus anceps,
Vincendum toties, terras fundendus in omneis
Eſt cruor, & Cæſar per tot ſua fata ſequendus.
Felix qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo iaceat iam ſcire loco: non prælia feſſos
Vlla uocant, certos non rumpunt claſſica ſomnos,
Iam coniux, natique rudes, & ſordida tecta
Et non deductos recipit ſua terra colonos.
Hoc quoque ſecuris oneris fortuna remiſit,
Sollicitus menti quòd abeſt pauor: ille ſalutis
Eſt autor, dux ille fuit. ſic prælia ſoli
Felices nullo ſpectant ciuilia uoto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Conſtitit, in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt,
Quà maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader.
Illic bellaci confiſus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circunflua Ponto,
Clauditur extrema reſidens Antonius ora,
Cautus ab incurſu belli, ſi ſola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames: non pabula tellus
Paſcendis ſubmittit equis, non proferit ullam
Flaua Ceres ſegetem: ſpoliabat gramine campum
Miles, & attonſo miſeris iam dentibus aruo
Caſtrorum ſiccas de cæſpite uulſerat herbas.
Vt primum aduerſæ ſocios in littore terræ
Et Baſilum uidere ducem, noua furta per æquor
Exquiſita fugæ: neque enim de more carinas
Extendunt, puppéſque leuant, ſed firma gerendis
Molibus inſolito contexunt robora ductu.

Nanque ratem uacuæ ſuſtentant undique cuppæ,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos:
Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium,ſed quod trabibus circundedit æquor
Hoc ferit,& taciti præbet miracula curſus,
Quòd nec uela ferat,nec apertas uerberet undas.
Tunc freta ſeruantur,dum ſe decliuibus undis
AEſtus agat,refluóque mari nudentur arenæ.
Iámque relabenti creſcebant littora Ponto,
Miſſa ratis prono defertur lapſa profundo,
Et geminæ comites:cuncta ſuper ardua turris
Eminet,& tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricæ cuſtos Octauius undæ
Confeſtim tentare ratem,celeréſque carinas
Continuit,curſu creſcat dum præda ſecundo:
Et temere ingreſſos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris.ſic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ:
Aut dum diſpoſitis attollat retia uaris
Venator,tenet ora leuis clamoſa Moloſſi,
Spartanos Cretáſque ligat:nec creditur ulli
Sylua cani,niſi qui preſſo ueſtigia roſtro
Colligit,& præda neſcit latrare reperta,
Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro.
Nec mora,complentur moles,auidéque petitis
Inſula deſeritur ratibus,quo tempore primas
Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere Ponto
Antiqua parat arte Cilix,paſſúſque uacare
Summa freti medio ſuſpendit uincula Ponto,

Et laxas fluitare ſinit, religátque catenas
Rupis ab Illyricæ ſcopulis. nec prima, nec illa,
Quæ ſequitur, tardata ratis, ſed tertia moles
Hæſit, & ad cautes abducto fune ſecuta eſt.
Impendent caua ſaxa mari, ruituráque ſemper
Stat (mirum) moles: & ſyluis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, ſubmerſáque Pontus
Corpora ſæpe tulit, cæcíſque abſcondit in antris:
Reſtituit raptus tectum mare, cúmque cauernæ
Euomuere fretum, contorti uorticis undæ
Taurominitanam uincunt feruore Charybdim.
Hîc Opiterginis moles onerata colonis
Conſtitit, hanc omni puppes ſtatione ſolutæ
Circumeunt, alij rupes ac littora complent.
Vulteius tacitas ſenſit ſub gurgite fraudes,
Dux erat ille ratis, fruſtra qui uincula ferro
Rumpere conatus, poſcit ſpe prælia nulla,
Incertus quâ terga daret, quâ pectora bello.
Hoc tamen in caſu, quantum deprenſa ualebat
Effecit uirtus: inter tot millia captæ
Circunfuſa rati, & plenam uix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem: nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacémque habuere tenebræ.
Tunc ſic attonitam, uenturáque fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius uoce cohortem:
Libera non ultrà parua quàm nocte iuuentus
Conſulite extremis anguſto tempore rebus.
Vita breuis nulli ſupereſt, qui tempus in illa
Quærendæ ſibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, iuuenes, admoto occurrere fato,
Omnibus incerto uenturæ tempore uitæ

Par animi laus eſt, & quos ſperaueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Accerſas dum fata manu. non cogitur ullus
Velle mori, fuga nulla patet, ſtant undique noſtris
Intenti ciues iugulis, decernite letum,
Et metus omnis abeſt: cupias quodcunque neceſſe eſt.
Non tamen in cæca bellorum nube cadendum eſt,
Aut cùm permixtis acies ſua tela tenebris
Inuoluunt, conſerta iacent cùm corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta uirtus:
Nos in conſpicua ſocijs hoſtique carina
Conſtituere dei, præbebunt æquora teſtes,
Præbebunt terræ, ſummis dabit inſula ſaxis,
Spectabunt geminæ diuerſo è littore partes.
Neſcio quid noſtris magnum & memorabile fatis
Exemplum fortuna paras: quæcunque per æuum
Exhibuit monumenta fides, ſeruatáque ferro
Militiæ pietas, tranſibit noſtra iuuentus.
Nanque ſuis pro te gladijs incumbere Cæſar
Eſſe parum ſcimus: ſed non maiora ſuperſunt
Obſeſſis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abſcîdit noſtræ multum ſors inuida laudi,
Quòd non cum ſenibus capti natíſque tenemur.
Indomitos ſciat eſſe uiros, timeátque furentes,
Et morti faciles animos, & gaudeat hoſtis
Non plures hæſiſſe rates, tentare parabunt
Fœderibus, turpíque uolent corrumpere uita:
O utinam, quò plus habeat mors unica famæ,
Promittant ueniam, iubeant ſperare ſalutem:
Ne nos, cùm calido fodiemus uiſcera ferro,
Deſperaſſe putent! magna uirtute merendum eſt,

Cæſar ut amiſſis inter tot millia paucis
Hoc damnum cladémque uocet: dent fata receſſum,
Emittántque licet, uitare inſtantia nolim.
Proieci uitam, comites, totúſque futuræ
Mortis agor ſtimulis: furor eſt, agnoſcere ſolis
Permiſſum eſt quos iam tangit uicinia fati,
Victuróſque dei celant, ut uiuere durent,
Felix eſſe mori. Sic cunctas ſuſtulit ardor
Nobilium mentes iuuenum. cùm ſydera cæli
Ante ducis uoces oculis humentibus omnes
Aſpicerent, flexóque Vrſæ temone pauerent:
Iidem cùm fortes animos præcepta ſubiſſent
Optauere diem. nec ſegnis mergere Ponto
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledæa tenebat
Sydera, uicino cùm lux altiſſima Cancro eſt:
Nox tum Theſſalicas urgebat parua ſagittas.
Detegit orta dies ſtantes in rupibus Iſtros,
Pugnacéſque mari Graia cum claſſe Liburnos,
Tentauere prius ſuſpenſo uincere bello
Fœderibus, fieret captis ſi dulcior ipſa
Mortis uita mora: ſtabat deuota iuuentus
Damnata iam luce ferox, ſecuráque pugnæ
Permiſſo ſibi fine manu: nullíque tumultus
Excuſſere uiris mentes ad ſumma paratas,
Innumeráſque ſimul pauci terráque maríque
Suſtinuere manus, tanta eſt fiducia mortis.
Vtque ſatis bello uiſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus ab hoſte furor: primus dux ipſe carinæ
Vulteius iugulo poſcens iam fata retecto,
Ecquis, ait, iuuenum eſt, cuius ſit dextra cruore
Digna meo, certáque fide per uulnera noſtra

Teſtetur ſe uelle mori? nec plura locuto
Viſcera non unus iandudum tranſigit enſis.
Collaudat cunctos, ſed eum cui uulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alij, totúmque in partibus unis
Bellorum fecere nefas. ſic ſemine Cadmi
Emicuit Dircæa cohors, cecidítque ſuorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phaſidos & campis inſomni dente creati
Terrigenæ, miſſa magicis è cantibus ira
Cognato tantos implerunt ſanguine ſulcos:
Ipſáque inexpertis, quod primum fecerat herbis
Expauit Medea nefas. ſic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes, nimiúmq; in morte uirorum
Mors uirtutis habet, pariter ſternúntque cadúntq;
Vulnere letali: nec quenquam dextra fefellit,
Cum feriat moriente manu: nec uulnus adactis
Debetur gladijs, percuſſum eſt pectore ferrum,
Et iugulis preſſere manum. cum ſorte cruenta
Fratribus incurrunt fratres, natúſque parenti,
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enſes: pietas ferientibus una
Non repetiſſe fuit. iam latis uiſcera lapſa
Semianimes traxere foris, multúmque cruoris
Infudere mari. deſpectam cernere lucem,
Victoréſque ſuos uultu ſpectare ſuperbo,
Et mortem ſentire iuuat. iam ſtrage cruenta
Conſpicitur cumulata ratis, buſtíſque remittunt
Corpora uictores, ducibus mirantibus ulli
Eſſe ducem tanti. nullam maiore locuta eſt
Ore ratem totum diſcurrens fama per orbem.

Non tamen ignauæ poſt hæc exempla uirorum
Percipient gentes, quàm ſit non ardua uirtus
Seruitium fugiſſe manu, ſed regna timentur
Ob ferrum, & ſæuis libertas uritur armis,
Ignorátque datos, ne quiſquam ſeruiat, enſes.
Mors utinam pauidos uitæ ſubducere nolles,
Sed uirtus te ſola daret. non ſegnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarſit in aruis.
Nanque rates audax Lilybæo littore ſoluit
Curio, nec forti uelis Aquilone recepto
Inter ſemirutas magnæ Carthaginis arces
Et Clupeam tenuit ſtationis littora notæ,
Primáq; caſtra locat cano procul æquore, quà ſe
Bagrada lentus agit ſiccæ ſulcator arenæ.
Inde petit tumulos, exeſáſque undique rupes,
Antæi quæ regna uocat non uana uetuſtas.
Nominis antiqui cupientem noſcere cauſas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum poſt genitos tellus effœta gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
Nec tam iuſta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareúſque ferox: cælóque pepercit,
Quòd non Phlegræis Antæum ſuſtulit aruis.
Hoc quoque tam uaſtas cumulauit munere uires
Terra ſui fœtus, quòd cum tetigere parentem
Iam defecta uigent renouato robore membra.
Hæc illi ſpelunca domus, latuiſſe ſub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuiſſe leones.
Ad ſomnos non terga feræ præbere cubile
Aſſuerunt, non ſylua torum, uiréſque reſumit
In nuda tellure iacens. periere coloni

Aruorum Libyes, pereunt quos appulit æquor.
Auxilióque diu uirtus non uſa cadendi
Terræ ſpernit opes, inuictus robore cunctis
Quanuis ſtaret, erat. tandem uulgata cruenti
Fama mali terras monſtris, æquórque leuantem
Magnanimum Alciden Libycas excíuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga leonis
Antæus Libyci: perfudit membra liquore
Hoſpes Olympiacæ ſeruato more palæſtræ:
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conſeruere manus, & multo brachia nexu,
Colla diu grauibus fruſtra tentata lacertis,
Immotúmque caput fixa cum fronte tenetur,
Mirantúrque habuiſſe parem: nec uiribus uti
Alcides primo uoluit certamine totis,
Exhauſitque uirum, quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus feſſo de corpore ſudor.
Tunc ceruix laſſata quati, tunc pectore pectus
Vrgeri, tunc obliqua percuſſa labare
Crura manu, iam terga uiri cedentia uictor
Alligat, & medium compreſſis ilibus arctat,
Inguináque inſertis pedibus diſtendit, & omnem
Explicuit per membra uirum, rapit arida tellus
Sudorem, calido complentur ſanguine uenæ,
Intumuere tori, totóſque induruit artus,
Herculeóſque nouo laxauit corpore nodos.
Conſtitit Alcides ſtupefactus robore tanto,
Nec ſic Inachijs quanuis rudis eſſet in undis,
Deſectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares, telluris uiribus ille,

Ille ſuis: nunquam ſæuæ ſperare nouercæ
Plus licuit. uidet exhauſtos ſudoribus artus,
Ceruicémque uiri ſiccam, quà ferret Olympum.
Vtque iterum feſſis iniecit brachia membris,
Non expectatis Antæus uiribus hoſtis
Sponte cadit, maiórque accepto robore ſurgit:
Quiſquis ineſt terris, in feſſos ſpiritus artus
Egeritur, tellúſque uiro luctante laborat.
Vt tandem auxilium tactæ prodeſſe parentis
Alcides ſenſit: Standum eſt tibi, dixit, & ultrà
Non credêre ſolo, ſternique uetabere terra,
Hærebis preſſis intra mea pectora membris,
Huc Antæe cades. ſic fatus, ſuſtulit altè
Nitentem in terras iuuenem, morientis in artus
Non potuit nati tellus ſummittere uires.
Alcides medium tenuit, iam pectora pigro
Stricta gelu, terríſque diu non credidit hoſtem.
Hinc æui ueteris cuſtos famoſa uetuſtas,
Miratríxque ſui ſignauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus iſtis,
Pœnum qui Latijs reuocauit ab arcibus hoſtem
Scipio: nam ſedes Libyca tellure potito
Hæc fuit: en ueteris cernis ueſtigia ualli.
Romana hos primùm tenuit uictoria campos.
Curio lætatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, ſeruétque ducum ſibi fata priorum,
Felici non fauſta loco tentoria ponens
Indulſit caſtris, & collibus abſtulit omen,
Sollicitátque feros non æquis uiribus hoſtes.
Omnis Romanis quæ ceſſerat Africa ſignis,
Tunc Vari ſub iure fuit, qui robore quanquam

Confiſus Latio, regis tamen undique uires
Exciuit Libycæ gentis, extremáque mundi
Signa ſuum comitata Iubam. non fuſior ulli
Terra fuit domino: quà ſunt longiſſima regna
Cardine ab Occiduo uicinus Gadibus Atlas
Terminat: à medio, confinis Syrtibus Ammon.
At quà lata iacet uaſti plaga feruida regni
Diſtinet Oceanum, Zonǽque exuſta calentis
Sufficiunt ſpatio. populi tot caſtra ſequuntur,
Autololes, Numidǽque uagi, ſempérque paratus
Inculto Getulus equo, tum concolor Indo
Maurus, inops Naſamon, mixti Garamante peruſto
Marmaridæ uolucres, æquaturúſque ſagittas
Medorum, tremulum cum torſit miſſile, Mazax:
Et gens, quæ nudo reſidens Maſſilia dorſo
Ora leui flectit frænorum neſcia uirga:
Et ſolitus uacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferríque ſimul fiducia non eſt,
Veſtibus iratos laxis operire leones.
Nec ſolum ſtudijs ciuilibus arma parabat,
Priuatæ ſed bella dabat Iuba concitus iræ.
Hunc quoq; quo ſuperos, humanáq; polluit anno,
Lege Tribunitia ſolio depellere auorum
Curio tentarat, Libyámque auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
Hoc bellum ſcepṭri fructum putat eſſe retenti.
Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
Et quòd Cæſareis nunquam deuota iuuentus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat Corfini captus in arce,
Infidúſque nouis ducibus, dubiúſque priori

Fas utrunque putat: ſed poſtquam languida ſegni
Cernit cuncta metu, nocturnáque munia ualli
Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur:
Audendo tegitur magnus timor, arma capeſſam
Ipſe prior, campum miles deſcendat in æquum
Dum meus eſt, uariam ſemper dant otia mentem.
Eripe conſilium pugnæ, cùm dira uoluntas
Enſe ſubit preſſo, galeæ texere pudorem.
Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſas?
Quà ſtetit, inde fauet, ueluti fatalis arenæ
Muneribus non ira uetus concurrere cogit,
Productos odere pares. ſic fatus, apertis
Inſtruxit campis acies, quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo, nudatáque fœda
Terga fuga, donec uetuerunt caſtra, cecîdit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati prælia Vari
Sunt audita Iubæ, lætus quòd gloria belli
Sit rebus ſeruata ſuis, rapit agmina furtim,
Obſcuráque ſuam per iuſſa ſilentia famam,
Hoc ſolum metuens incautus ab hoſte timeri.
Mittitur exigua, qui prælia prima laceſſat,
Eliciátque manu Numidis à rege ſecundus,
Vt ſibi commiſſi ſimulator Sabbura belli,
Ipſe caua regni uires in ualle retentat:
Aſpidas ut Pharias cauda ſolertior hoſtis
Ludit, & iratas incerta prouocat umbra,
Obliquánſque caput uanas ſerpentis in auras
Effuſæ tuto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem, tunc irrita peſtis
Exprimitur, faucéſque fluunt pereunte ueneno.

Fraudibus euentum dederat fortuna,feróxque
Non exploratis occulti uiribus hoſtis,
Curio nocturnum caſtris erumpere cogit,
Ignotíſque equitem latè decurrere campis.
Ipſe ſub Auroræ primos excedere motus
Signa iubet caſtris,multum fruſtráque rogatus
Vt Libycas metuat fraudes,infectáque ſemper
Punica bella dolis.leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis iuuenem,bellúmque trahebat
Autorem ciuile ſuum:ſuper ardua ducit
Saxa,ſuper cautes abrupto limite ſigna.
Cùm procul è ſummis conſpecti collibus hoſtes
Fraude ſua ceſſere parum,dum colle relicto
Effuſam patulis aciem committeret aruis,
Ille fugam credens,ſimulatæ neſcius artis,
Vt uictor medios aciem proiecit in agros.
Tunc primùm patuere doli,Numidǽque fugaces
Vndique completis clauſerunt montibus agmen.
Obſtupuit dux ipſe ſimul perituráque turba.
Non timidi petiere fugam,non prælia fortes:
Quippe ubi non ſonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulſu,rigidos uexantia frænos
Ora terens,ſpargítque iubas,& ſurrigit aures,
Incertóque pedum pugnat non ſtare tumultu.
Feſſa iacet ceruix,fumant ſudoribus artus,
Oráque proiecta ſquallent arentia lingua,
Pectora rauca gemunt,quæ creber anhelitus urget,
Et defecta grauis longè trahit ilia pulſus,
Siccáque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Iámque gradum neq; uerberibus ſtimulíſq; coacti,
Nec quanuis crebris iuſſi calcaribus addunt.

Vulneribus coguntur equi: nec profuit ulli
Cornipedis rupiſſe moras: neq; enim impetus illis
Incurſúſque fuit, tantum profertur ad hoſtes,
Et ſpatium iaculis oblato uulnere donat.
At uagus Apher *equos ut primũ emiſit in agmẽ,*
Tunc campi tremuere ſono, terráque ſoluta
Quantus Biſtonio *torquetur turbine puluis,*
Aera nube ſua texit, traxítque tenebras.
Ut uerò in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit, nullo dubij diſcrimine Martis
Ancipites ſteterunt caſus, ſed tempora pugnæ
Mors tenuit: neque enim licuit procurrere contrà,
Et miſcere manus, ſic undique ſepta iuuentus
Comminus obliquis, & rectis eminus haſtis
Obruitur: non uulneribus, nec ſanguine ſolum,
Telorum nimbo peritura, at pondere ferri.
Ergo acies tantæ paruum ſpiſſantur in orbem,
Ac ſiquis metuens medium correpſit in agmen
Vix impune ſuos inter conuertitur enſes.
Denſatúrque globus, quantum pede prima relato
Conſtrinxit gyros acies, non arma mouendi
Iam locus eſt preſſis, ſtipatáque membra teruntur.
Frangitur armatum colliſo pectore pectus.
Non tam læta tulit uictor ſpectacula Maurus,
Quàm fortuna dabat, fluuios non ille cruoris,
Membrorúmque uidet lapſum, & ferientia terram
Corpora, compreſſum turba ſtetit omne cadauer.
Excitet inuiſas diræ Carthaginis *umbras*
Inferijs fortuna nouis, ferat iſta cruentus
Annibal, & Pœni *tam dira piacula manes:*
Romanam, ſuperi, Libyca *tellure ruinam*

Pompeio prodeſſe nefas, uotiſque Senatus,
Africa nos potius uincat ſibi. Curio fuſas
Vt uidit campis acies, & cernere tantas
Permiſit clades compreſſus ſanguine puluis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut ſperare fugam, ceciditque in ſtrage ſuorum
Impiger ad letum, & fortis uirtute coacta.
Quid nunc roſtra tibi proſunt turbata, forúmq;,
Vnde Tribunitia plebeius ſignifer arce
Arma dabas populis? quid prodita iura Senatus,
Et gener, atque ſocer bello concurrere iuſſi?
Antè iaces, quàm dira duces Pharſalia confert,
Spectandúmque tibi bellum ciuile negatum eſt.
Has urbi miſeræ ueſtro de ſanguine pœnas
Ferre datis, luitis iugulo ſic arma potentes.
Felix Roma quidem, ciuéſque habitura beatos,
Si libertatis ſuperis tam cura placeret,
Quàm uindicta placet. Libycas en nobilè corpus
Paſcit aues, nullo contectus Curio buſto.
At tibi nos, quando non proderit iſta ſilere,
A' quibus omne æui ſenium ſua fama repellit,
Digna damus iuuenis meritæ præconia uitæ,
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
Perdita tunc urbi nocuerunt ſecula, poſtquam
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Tranſuerſo mentem dubiam torrente tulerunt:
Momentúmque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus ſpolijs, & Cæſaris auro.
Ius licet in iugulos noſtros ſibi fecerit enſe
Sylla potens, Mariúſque ferox, & Cinna cruentus.

Cæſareǽque domus ſeries,cui tanta poteſtas
Conceſſa eſt? emêre omnes,hic uendidit urbem.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER V.

S IC alterna duces bellorum uulnera paſſos
In Macedûm terras miſcens aduerſa ſecundis
Seruauit fortuna pares. iam ſparſerat Hæmo
Bruma niues,gelidóque cadens Atlantis Olympo,
Inſtabátque dies,qui dat noua nomina faſtis,
Quíque colit primus ducentem tempora Ianum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
Conſul uterque uagos belli per munia Patres
Elicit Epirum.peregrina ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres,ſecretáque rerum
Hoſpes in extremis audiuit curia tectis.
Nam quis caſtra uocet tot ſtrictas iure ſecures?
Tot faſces?docuit populos uenerabilis ordo,
Non Magni partes,ſed Magnum in partibus eſſe.
Vt primùm mœſtum tenuere ſilentia cœtum,
Lentulus è celſa ſublimi ſede profatur:
Indole ſi dignum Latia,ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis,non qua tellure coacti,
Quámque procul tectis captæ ſedeamus ab urbis
Cernite,ſed ueſtræ faciem cognoſcite turbæ,
Cunctáque iuſſuri primùm hoc decernite Patres,

Quòd regnis populíſque liquet nos eſſe Senatum.
Nam uel Hyperboreæ plauſtrũ glaciale ſub Vrſæ,
Vel plaga quà torrens,clauſúſq; uaporibus axis
Nec patitur noctes,nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat rerum nos ſumma ſequetur,
Imperiúmque comes. Tarpeia ſede peruſta
Gallorum facibus,Veióſque habitante Camillo,
Illic Roma fuit,non unquam perdidit ordo
Mutato ſua iura ſolo.merentia tecta
Cæſar habet,uacuáſque domos,legéſque ſilentes,
Clauſáque iuſtitio triſti fora:curia ſolos
Illa uidet Patres,plena quos urbe fugauit.
Ordine de tanto quiſquis non exulat,hìc èſt.
Ignaros ſcelerum,longáque in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor,omnia rurſus
Membra loco redeunt.en totis uiribus orbis
Heſperiam penſant ſuperi,iacet hoſtis in undis
Obrutus Illyricis,Libyes ſquallentibus aruis
Curio Cæſarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite ſigna duces,fatorum impellite curſum,
Spem ueſtram præſtate deis,fortunáque tantos
Det uobis animos,quantos fugientibus hoſtem
Cauſa dabat.noſtrum exhauſto ius clauditur anno,
Vos quorum finem non eſt ſenſura poteſtas,
Conſulite in medium Patres,Magnúmque iubete
Eſſe ducem.læto nomen clamore Senatus
Excipit:& Magno fatum,patriáque,ſuúmque
Impoſuit.tunc in reges populóſque merentes
Sparſus honos,pelagíque potens Phœbeia donis
Exornata Rhodos,gelidíque inculta iuuentus
Taygeti,fama ueteres laudantur Athenæ,

Maſſiliæque ſuæ donatur libera Phocis.
Tũc Sadalen,fortémq; Cotyn,fidúmq; per arma
Deiotarum,& gelidæ dominum Rhaſipolin oræ
Collaudant,Libyámque iubent autore Senatu
Sceptrifero parere Iubæ.Prò triſtia fata!
En tibi non fidæ gentis digniſſime regno
Fortunæ Ptolomæe pudor criménque deorum,
Cingere Pellæo preſſos diademate crines
Permiſſum eſt,ſæuũ in populos puer accipis enſem,
Atque utinam in populos,donata eſt regia Lagi,
Acceſſit Magni iugulus,regnúmque ſorori
Ereptum eſt,ſoceróque nefas.iam turba ſoluto
Arma petit cœtu:quæ cùm populíquẽ ducéſque
Caſibus incertis,& cæca ſorte pararent,
Solus in ancipites metuit deſcendere Martis
Appius euentus,finémque expromere rerum
Sollicitat ſuperos,multóſque obducta per annos
Delphica fatidici reſerat penetralia Phœbi.
Heſperio tantum,quantum ſemotus Eoo
Cardine Parnaſſus gemino petit æthera colle,
Mons Phœbo Bromióque ſacer,cui numine mixto
Delphica Thebanæ referunt Trieterica Bacchæ.
Hoc ſolum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit,Pontóque fuit diſcrimen,& aſtris.
Tu quoque uix ſummam ſeductus ab æquore rupẽ
Extuleras,unóque iugo Parnaſſe latebas.
Vltor ibi expulſæ premerent cum uiſcera partus
Matris adhuc rudibus Pæan Pythona ſagittis
Explicuit,cum regna Themis tripodáſque teneret.
Vt uidit Pæan uaſtos telluris hiatus
Diuinam ſpirare fidem,uentóſque loquaces

Exhalare ſolum,ſacris ſe condidit antris,
Incubuitque adyto,uates ibi factus Apollo.
Quis latet hîc ſuperũ?quod numẽ ab æthere pre
Dignatur cæcas incluſum habitare cauernas?
Quis terram cæli patitur deus,omnia curſus
Aeterni ſecreta tenens,mundíque futuri
Conſcius,ac populis ſeſe proferre paratus,
Contactúſque ferens hominum,magnúſq;,poténſq;,
Siue canit fatum,ſeu quod iubet ille canendo
Fit fatum?forſan terris inſerta regendis
Aere libratum uacuo,quæ ſuſtinet orbem
Totius pars magna Iouis,Cyrrhæa per antra
Exit,& ætherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi uirgineo conceptum eſt pectore numen,
Humanam feriens animam ſonat,oráque uatis
Soluit,ceu Siculis flammis urgentibus AEtnam
Vndat apex,Campana fremens ſeu ſaxa uaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhoeus.
Hoc tamen expoſitum cunctis,nullíque negatum
Numen,ab humani ſolum ſe labe furoris
Vindicat,haud illic tacito mala uota ſuſurro
Concipiunt:nam fixa canens,mutandáque nulli
Mortales optare uetat,iuſtiſque benignus
Sæpe dedit ſedem totas mutantibus urbes.
Vt Tyriјs dedit ille minas impellere belli,
Vt Salaminiacum meminit mare,ſuſtulit iras
Telluris ſterilis monſtrato fine,reſoluit
Aera tabificum.non ullo ſecula dono
Noſtra carent maiore deûm,quàm Delphica ſedes
Quòd ſiluit,poſtquam reges timuere futura,
Et ſuperos uetuere loqui.nec uoce negata

Cyrrhææ mœrent uates, templíque fruuntur
Iuſtitio: nam ſiqua deus ſub pectora uenit,
Numinis aut pœna eſt mors immatura recepti,
Aut pretium, quippe ſtimulo, fluctúque furoris
Compages humana labat, pulſúſque deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, uaſtǽque ſilentia rupis
Appius Heſperij ſcrutator ad ultima fati
Sollicitat. iuſſus ſedes laxare uerendas
Antiſtes, pauidámque deis immittere uatem,
Caſtalios circum latices, nemorúmque receſſus
Phæmonoen errore uagam, curíſque uacantem
Corripuit, cogítque fores irrumpere templi.
Limine terrifico metuens conſiſtere Phœbas,
Abſterrere ducem noſcendi ardore futura
Caſſa fraude parat, Quid ſpes (ait) improba ueri
Te Romane trahit? muto Parnaſſus hiatu
Conticuit, preſſítque deum: ſeu ſpiritus iſtas
Deſtituit fauces, mundíque in deuia uerſum
Duxit iter: ſeu barbarica cum lampade Python
Arſit, in immenſas cineres abiere cauernas,
Et Phœbi tenuere uiam: ſeu ſponte deorum
Cyrrha ſilet, fatíque ſat eſt arcana futuri
Carmine longæuæ uobis commiſſa Sibyllæ:
Seu Pæan ſolitus templis arcere nocentes,
Ora quibus ſoluat noſtro non inuenit æuo.
Virginei patuere doli, fecítque negatis
Numinibus metus ipſe fidem. tum torta priores
Stringit uitta comas, crinéſque in terga ſolutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro
Hærentem, dubiámque premens in templa ſacerdos

Impulit, illa pauens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte reſiſtit,
Atque deum ſimulans ſub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confuſæ murmure uocis
Inſtinctam ſacro mentem teſtata furore,
Haud æquè læſura ducem, cui falſa canebat,
Quàm tripodas, Phœbíque fidem. nō rupta tremēti
Verba ſono, nec uox antri complere capacis
Sufficiens ſpatium, nullóque horrore comarum
Excuſſæ laurus, immotáque culmina templi,
Securúmque nemus, ueritam ſe credere Phœbo
Prodiderant: ſentit tripodas ceſſare, furénſque
Appius, Et nobis meritas dabis impia pœnas,
Et ſuperis, quos fingis, ait, niſi mergeris antris,
Déque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis ipſa loqui. tandem conterrita uirgo
Confugit ad tripodas, uaſtíſque adducta cauernis
Hæſit, & inuito concepit pectore numen,
Quod non exhauſtæ per tot iam ſecula rupis
Spiritus ingeſſit uati. tandémque potitus
Pectore Cyrrhæo non unquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan, mentémque priorem
Expulit, atque hominem toto ſibi cedere iuſſit
Pectore, bacchatur demens aliena per antrum.
Colla ferens, uittáſque dei, Phœbeáque ſerta
Erectis diſcuſſa comis, per inania templi
Ancipiti ceruice rotat, ſpargítque uaganti
Obſtantes tripodas, magnóque exæſtuat igne
Iratum te Phœbe ferens, nec uerbere ſolo
Vteris, & ſtimulos flammáſque in uiſcera mergis:
Accipit & frænos, nec tantum prodere uati,

Quantum ſcire,licet.uenit ætas omnis in unam
Congeriem,miſerúmque premunt tot ſecula pectus,
Tanta patet rerum ſeries,atque omne futurum
Mittitur in lucem,uocémque petentia fata
Luctantur,non prima dies,non ultima mundi,
Non modus Oceani,numerus non deerat arenæ.
Talis in Euboico uates Cumana receſſu
Indignata ſuum multis ſeruire furorem
Gentibus,ex tanta fatorum ſtrage ſuperba
Excerpſit Romana manu:ſic plena laborat
Phœmonoe Phœbo,dum te conſultor operti
Caſtalia tellure dei uix inuenit,Appi,
Inter fata diu quærens tam magna latentem.
Spumea tunc primùm rabies ueſana per ora
Effluit,& gemitus & anhelo clara meatu
Murmura,tunc mœſtus uaſtis ululatus in antris,
Extremǽque ſonant domitæ iam uirgine uoces.
Effugis ingentes tanti diſcriminis expers
Bellorum Romane minas,ſolúſque quietem
Euboici uaſta lateris conualle tenebis.
Cætera ſuppreſſit,faucéſque obſtruxit Apollo.
Cuſtodes tripodes fatorum,arcanáque mundi,
Túque potens ueri Pæan,nullúmque futuri
A ſuperis celate diem,ſuprema ruentis
Imperij,cæſóſque duces,& funera regum,
Et tot in Heſperio collapſas ſanguine gentes
Cur aperire times?an nondum numina tantum
Decreuere nefas,& adhuc dubitantibus aſtris
Pompeij damnare caput tot fata tenentur?
Vindicis an gladij facinus,pœnáſque furorum,
Regnáque ad ultores iterum redeuntia Brutos,

Vt peragat fortuna taces? tunc pectore uatis
Impactæ ceſſere fores, excluſáque templis
Proſiluit, perſtat rabies, nec cuncta locuta eſt.
Quem non emiſit, ſupereſt deus, illa feroces
Torquet adhuc oculos, totóque uagantia cælo
Lumina, nunc uultu pauido, nunc torua minaci,
Stat nunquam facies, rubor igneus inficit ora,
Liuentéſque genas, nec qui ſolet eſſe timenti
Terribilis, ſed pallor ineſt, nec feſſa quieſcunt
Corda, ſed ut timidus Boreæ poſt flamina Pontus
Rauca gemit, ſic multa leuant ſuſpiria uatem.
Dúmque à luce ſacra qua uidit fata refertur
Ad uulgare iubar, mediæ uenêre tenebræ.
Immiſit Stygiam Pæan in uiſcera Lethen,
Quæ raperet ſecreta deûm. tum pectore uerum
Fugit, & ad Phœbi tripodas rediere futura.
Víxque refecta cadit, nec te uicinia leti
Territat ambiguis fruſtratum ſortibus Appi,
Iure ſed incerto mundi ſubſidere regnum
Chalcidos Euboicæ uana ſpe rapte parabas.
Heu demens, nullum belli ſentire fragorem,
Tot mundi caruiſſe malis, præſtare, deorum
Excepta quis morte poteſt? ſecreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite buſto,
Quà maris anguſtat fauces ſaxoſa Cariſtos,
Et tumidis infeſta colit quà numina Rhamnus,
Arctatus rapido feruet quà gurgite Pontus,
Euripúſque trahit curſum mutantibus undis
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus Aulim.
Interea domitis Cæſar remeabat Iberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem,

Cum prope fatorum tantos per proſpera curſus
Auertêre dei: nullo nam Marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum, cum penè fideles
Per tot bella manus ſatiatæ ſanguine tandem
Deſtituêre ducem, ſeu mœſto claſſica paulum
Intermiſſa ſono, clauſúſque & frigidus enſis
Expulerat belli furias, ſeu præmia miles
Dum maiora petit, damnat cauſámque, ducémque,
Et ſcelere imbutos etiam nunc uendicat enſes.
Haud magis expert', diſcrimine Cæſar in ullo eſt,
Quàm non è ſtabili, tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret, ſtarétque ſuper titubantia fultus,
Tot raptis truncus manibus, gladióque relictus
Penè ſuo: qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non eſſe ducis, ſtrictos ſed militis enſes.
Non pauidum iam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quæ dubias conſtringere mentes
Cauſa ſolet, dũ quiſq; pauet, quibus ipſe timori eſt,
Séque putat ſolum regnorum iniuſta grauari,
Haud retinet, quippe ipſa metus exoluerat audax
Turba ſuos. Quicquid multis peccatur, inultum eſt.
Effudere minas, liceat diſcedere Cæſar
A rabie ſcelerum. quæris terráque maríque
His ferrum iugulis, animáſque effundere uiles
Quolibet hoſte paras: partem tibi Gallia noſtri
Eripuit, partem duris Hiſpania bellis,
Pars iacet Heſperia, totóque exercitus orbe
Te uincente perit. Terris fudiſſe cruorem
Quid iuuat, Arctois, Rhodano, Rhenóque ſubactis?
Tot mihi pro bellis bellum ciuile dediſti.

Cepimus expulſo patriæ cum tecta Senatu
Quos hominum, uel quos licuit ſpoliare deorum?
Imus in omne nefas, manibus ferróque nocentes,
Paupertate pij. finis quis quæritur armis?
Quid ſatis eſt, ſi Roma parum eſt? iam reſpice canos,
Inualidáſque manus, & inanes cerne lacertos.
Vſus abit uitæ: bellis conſumpſimus æuum.
Ad mortem dimitte ſenes. en improba uota,
Non duro liceat morientia ceſpite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atque oculos morti clauſuram quærere dextram,
Coniugis illabi lachrymis, unique paratum
Scire rogum. liceat morbis finire ſenectam.
Sit præter gladios aliquod ſub Cæſare fatum.
Quid uelut ignaros ad quæ portenta paremur
Spe trahis? uſqueadeo ſoli ciuilibus armis
Neſcimus cuius ſceleris ſit maxima merces?
Nil actum eſt bellis, ſi nondum comperit iſtas
Omnia poſſe manus: nec fas, nec uincula iuris
Hoc audere uetant. Rheni mihi Cæſar in undis
Dux erat, hic ſocius. Facinus quos inquinat, æquat.
Adde quòd ingrato meritorum iudice uirtus
Noſtra perit: quicquid gerimus, Fortuna uocatur.
Nos fatum ſciet eſſe ſuum. licet omne deorum
Obſequium ſperes, irato milite Cæſar
Pax erit. Hæc fatus totis diſcurrere caſtris
Cœperat, infeſtóque ducem depoſcere uultu.
Sic eat ô ſuperi, quando pietáſque fidéſque
Deſtituunt, moréſque malos ſperare relictum eſt,
Finem ciuili faciat diſcordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus?

Fati ſed in præceps ſolitus dimittere Cæſar,
Fortunámque ſuam per ſumma pericula gaudens
Exercere,uenit,nec,dum deſæuiat ira,
Expectat,medios properat tentare furores.
Non illis urbes,ſpoliandáque templa negaſſet,
Tarpeiámque Iouis ſedem,matréſque Senatus,
Paſſuráſque infanda nurus,uult omnia Cæſar
A ſe ſæua peti,uult præmia Martis amari,
Militis indomiti tantum mens ſana timetur.
Non pudet heu Cæſar ſoli tibi bella placere
Iam manibus damnata tuis?hos antè pigebit
Sanguinis,his ferri graue ius erit,ipſe per omne
Fáſque nefáſque rues?laſſare,& diſce ſine armis
Poſſe pati,liceat ſcelerum tibi ponere finem.
Sæue quid inſequeris?quid iam nolentibus inſtas?
Bellum te ciuile fugit.Stetit aggere fulti
Ceſpitis intrepidus uultu,meruítque timeri
Non metuens.atque hæc ira dictante profatur:
Qui modò in abſentem uultu dextráq; furebas
Miles, habes nudũ promptúmq; ad uulnera pectus.
Hinc fuge,ſi belli finis placet,enſe relicto.
Detegit imbelles animos nil fortiter auſa
Seditio,tantúmque fugam meditata iuuentus,
Ac ducis inuicti rebus laſſata ſecundis.
Vadite,méque meis ad bella relinquite fatis,
Inuenient hæc arma manus,uobíſque repulſis
Tot reddet fortuna uiros,quot tela uacabunt.
Anne fugam Magni tanta cum claſſe ſequentur
Heſperiæ gentes:nobis uictoria turbam
Non dabit?impulſi tantum quæ præmia belli
Auferat,& ueſtri rapta mercede laboris

Lauriferos nullo comitetur uulnere currus?
Vos deſpecta ſenes, exhauſtáque ſanguine turba
Cernetis noſtros iam plebs Romana triumphos.
Cæſaris an curſus ueſtræ ſentire putatis
Damnum poſſe fugæ? ueluti ſi cuncta minentur
Flumina, quos miſcent pelago, ſubducere fontes,
Non magis ablatis unquam deſcenderet æquor,
Quàm nunc creſcit aquis. an uos momenta putatis
Vlla dediſſe mihi? nunquam ſic cura deorum
Se premit, ut ueſtræ morti, ueſtræque ſaluti
Fata uacent. Procerũ motus hæc cuncta ſequuntur.
Humanum paucis uiuit genus. orbis Iberi
Horror, & Arctoi noſtro ſub nomine miles
Pompeio certè fugeres duce, fortis in armis
Cæſareis Labienus erat, nunc tranſfuga uilis
Cum duce prælato terras atque æquora luſtrat.
Nec melior mihi ueſtra fides, ſi bella nec hoſte,
Nec duce me geritis, quiſquis mea ſigna relinquit,
Nec Pompeianis tradit ſua partibus arma,
Hic nunquam uult eſſe meus. ſunt iſta profectò
Curæ caſtra deis, qui me committere tantis
Non niſi mutato uoluerunt milite bellis.
Heu quantum fortuna humeris iam pondere feſſis
Amolitur onus! ſperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non ſufficit orbis.
Iam certe mihi bella geram, diſcedite caſtris,
Tradite noſtra uiris ignaui ſigna Quirites.
At paucos, quibus hæc rabies autoribus arſit,
Non Cæſar, ſed pœna tenet. procumbite terra,
Infidúmque caput, feriendáque tendite colla.
Et tu quo ſolo ſtabunt iam robore caſtra

Tyro rudis,ſpecta pœnas,& diſce ferire,
Diſce mori.tremuit ſæua ſub uoce minantis
Vulgus iners,unúmque caput tam magna iuuentus
Priuatum factura timet,uelut enſibus ipſis
Imperet,inuito moturus milite ferrum.
Ipſe pauet ne tela ſibi dextráque negentur
Ad ſcelus hoc Cæſar,uicit patientia ſæui
Spem ducis,& iugulos non tantum præſtitit enſes.
Nil magis aſſuetas ſceleri quàm perdere mentes,
Atque perire timet,tam diri fœderis ictu
Parta quies,pœnáque redit placata iuuentus.
Brunduſium decimis iubet hâc attingere caſtris,
Et cunctas reuocare rates,quas auius Hydrus,
Antiquúſque Taras,ſecretáque littora Leucæ,
Quas recipit Salapina palus,& ſubdita Sipus
Montibus,Auſoniam quà torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreæ,Calabróque obnoxius Auſtro
Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
Ipſe petit trepidam tutus ſine milite Romam
Iam doctam ſeruire togæ,populóque precanti
Scilicet indulgens ſummum Dictator honorem
Contigit,& lætos fecit ſe Conſule faſtos.
Nanque omnes uoces,per quas iam tempore tanto
Mentimur dominis,hæc primum repperit ætas,
Qua ſibi ne ferri ius ullum Cæſar abeſſet,
Auſonias uoluit gladijs miſcere ſecures.
Addidit & faſces aquilis,& nomen inane
Imperij rapiens ſignauit tempora digna
Mæſta nota.nam quo melius Pharſalicus annus
Conſule notus erit?fingit ſolennia campus,
Et non admiſſæ dirimit ſuffragia plebis,

Decantátque tribus, & uana uerſat in urna,
Nec cælum ſeruare licet: tonat augure ſurdo,
Et lætæ iurantur aues bubone ſiniſtro.
Inde perit primum quondam ueneranda poteſtas
Iuris inops, careat tantum ne nomine tempus,
Menſtruus in faſtos diſtinguit ſecula Conſul.
Necnon Iliacæ numen quod præſidet Albæ
Haud meritum Latio ſolennia ſacra ſubacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
  Inde rapit curſus, & quæ piger Appulus arua
Deſeruit raſtris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cæli flammis, & tigride fœta
Tranſcurrit, curuíque tenens Minoia tecta
Brunduſij, clauſas uentis brumalibus undas
Inuenit, & pauidas hyberno ſydere claſſes.
Turpe duci uiſum eſt rapiendi tempora belli
In ſegnes hæſiſſe moras, portúque teneri,
Dum pateat tutum uel non felicibus æquor.
Expertes animos pelagi ſic robore complet,
Fortius hyberni flatus, cælúmque fretúmque,
Cum cœpere, tenent, quàm quos incumbere certos
Perfida nubiferi uetat inconſtantia ueris.
Nec maris anfractus, luſtrandáque littora nobis,
Sed recti fluctus, ſolóque Aquilone ſecandi.
Hic utinam ſummi curuet carcheſia mali,
Incumbátque furens, & Graia ad mœnia perflet,
Ne Pompeiani Phæacum è littore toto
Languida iactatis comprendant carbaſa remis.
Rumpite quæ retinent felices uincula proras:
Iandudum nubes & ſæuas perdimus undas.
  Sydera prima poli Phœbo labente ſub undas

Exierant, & luna ſuas iam fecerat umbras,
Cum pariter ſoluêre rates, totóſque rudentes
Laxauere ſinus, & flexo nauita cornu
Obliquat læuo pede carbaſa, ſummáque pandens
Suppara uelorum perituras colligit auras.
Vt primum leuior propellere lintea uentus
Incipit, exiguúmque tument, mox reddita malo
In mediam cecidere ratem, terráque relicta
Non ualet ipſa ſequi puppes, quæ uexerat aura.
AEquora lenta iacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hæſere paludibus undæ.
Sic ſtat iners Scythicas aſtringẽs Boſphorus undas,
Cum glacie retinente fretum non impulit Iſter,
Immenſúmque gelu tegitur mare: comprimit unda,
Deprendit quaſcunque rates, nec peruia uelis
AEquora frangit eques, fluctúque latente ſonantem
Orbita migrantis ſcindit Mæotida Beſſi.
Sæua quies pelagi mœſtóque ignaua profundo
Stagna iacentis aquæ, ueluti deſerta rigente
AEquora natura ceſſant, Pontúſque uetuſtas
Oblitus ſeruare uices non commeat æſtu,
Non horrore tremit, non ſolis imagine uibrat,
Caſibus innumeris, fixæ patuere carinæ.
Illinc infeſtæ claſſes, & inertia tonſis
AEquora moturæ, grauis hinc languore profundi
Obſeſſis uentura fames: noua uota timori
Sunt inuenta nouo, fluctus nimiáſque precari
Ventorum uires, dum ſe torpentibus unda
Excutiat ſtagnis, & ſit mare, nubila nuſquam,
Vndarúmque minæ, cælo languente fretóque
Naufragij ſpes omnis abit: ſed nocte fugata

Læſum nube diem iubar extulit, imáque ſenſim
Concuſſit pelagi, mouítque Ceraunia nautis.
Inde rapi cœpere rates, atque æquora claſſem
Curua ſequi, quæ iam uento fluctúque ſecundo
Lapſa Palæſtinas uncis confixit arenas.
Prima duces uidit iunctis conſiſtere caſtris
Tellus, quam uolucer Genuſus, quam mollior Apſus
Circumeunt ripis. Apſo geſtare carinas
Cauſa palus, leni quam fallens egerit unda.
At Genuſum nunc ſole niues, nunc imbre ſolutæ
Præcipitant, neuter longo ſe gurgite laſſat,
Sed minimum terræ uicino littore nouit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Compoſuit, miſeríque fuit ſpes irrita mundi,
Poſſe duces parua campi ſtatione diremptos
Admotum damnare nefas. nam cernere uultus,
Et uoces audire datur, multóſque per annos
Dilectus tibi Magne ſocer, poſt pignora tanta
Sanguinis infauſti, ſobolem, mortémque nepotis,
Te niſi Niliaca propius non uidit arena.
Cæſaris attonitam miſcenda ad prælia mentem
Ferre moras ſcelerum partes iuſſere relictæ,
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Iam tunc ciuili meditatus Leucada bello.
Illum ſæpe minis Cæſar, precibúſque morantem
Euocat: O mundi tantorum cauſa malorum,
Quid ſuperos & fata tenes? ſunt cætera curſu
Acta meo, ſummam rapti per proſpera belli
Te poſcit fortuna manum. num rupta uadoſis
Syrtibus incerto Libye nos diuidit æſtu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?

I nque nouos traheris caſus?ignaue uenire
T e Cæſar,non ire iubet:prior ipſe per hoſtes
P ercuſſi medias alieni iuris arenas.
T u mea caſtra times,pereuntia tempora fati
C onqueror,in uentos impendo uota fretúmque.
N e retine dubium cupientes ire per æquor.
S i bene nota mihi eſt ad Cæſaris arma iuuentus
N aufragio ueniſſe uolet.iam uoce doloris
V tendum eſt,non ex æquo diuiſimus orbem.
E pirum Cæſárque tenet,totúſque Senatus,
A uſoniam tu ſolus habes.his térque quatérque
V ocibus excitum poſtquam ceſſare uidebat,
D um ſe deeſſe deis,at non ſibi numina credit,
S ponte per incertas audet tentare tenebras,
Q uod iuſſi timuere fretum,temeraria prono
E xpertus ceſſiſſe deo,fluctúſque uerendos
C laſſibus,exigua ſperat ſuperare carina.
S oluerat armorum feſſas nox languida curas:
(P arua quies miſeris,in quorum pectora ſomno
D at uires fortuna minor)iam caſtra ſilebant,
T ertia iam uigiles commouerat hora ſecundos,
C æſar ſollicito per uaſta ſilentia greſſu
V ix famulis audenda parat,cunctíſque relictis
S ola placet fortuna comes.tentoria poſtquam
E greſſus uigilum,ſomno cedentia membra
T ranſiluit,queſtus tacitè quòd fallere poſſet.
L ittora curua legit,primúſque inuênit in undis
R upibus exeſis hærentem fune carinam.
R ectorem dominúmque ratis ſecura tenebat
H aud procul inde domus,non ullo robore fulta,
S ed ſterili iunco,cannáque intexta paluſtri,

Et latus inuerſa nudum munita phaſelo.
Hæc Cæſar bis térque manu quaſſantia tectum
Limina commouit, molli conſurgit Amyclas,
Quẽ dabat alga, toro. Quiſnã mea naufragꝰ, inquit,
Tecta petit? aut quem noſtræ fortuna coegit
Auxilium ſperare caſæ? ſic fatus ab alto
Aggere, iam tepidæ ſublato fune fauillæ
Scintillam tenuem commotos pauit in ignes
Securus belli, prædam ciuilibus armis
Scit non eſſe caſam. O uitæ tuta facultas
Pauperis, anguſtique lares! ô munera nondum
Intellecta deûm! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæſarea pulſante manu? tum poſte recluſo
Dux ait, Expecta uotis maiora modeſtis,
Spéſque tuas laxa iuuenis. ſi iuſſa ſecutus
Me uehis Heſperiam, non ultrà cuncta carinæ
Debebis, manibúſque inopem duxiſſe ſenectam.
Ne ceſſa præbere deo tua fata uolenti
Anguſtos opibus ſubitis implere penates.
Sic fatur, quanquam plebeio tectus amictu,
Indocilis priuata loqui. tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere Ponto:
Nam ſol non rutilas deduxit in æquora nubes,
Concordéſque tulit radios, Noton altera Phœbi,
Altera pars Boream diducta luce uocabat:
Orbe quoque exhauſtus medio, languénſq; receſſit,
Spectantes oculos infirmo lumine paſſus.
Lunáque non gracili ſurrexit lucida cornu,
Haud orbis medij, puros exeſa receſſus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,

Ventorúmque nota rubuit, tum lurida pallens
Ora tulit uultu ſub nubem triſtis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,
Nec placet incertus qui prouocat æquora delphin:
Aut ſiccũ quòd mergus amat: quódq; auſa uolare eſt
Ardea ſublimis pennæ confiſa natanti:
Quódq; caput ſpargens undis uelut occupet imbrẽ,
Inſtabili greſſu metitur littora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus, uel littora tangam
Iuſſa, uel hoc potius pelagus flatúſque negabunt.
Hæc fatus, ſoluénſque ratem dat carbaſa uentis,
Ad quorum motus non ſolum lapſa per altum
Aera diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sydera, ſed ſummis etiam quæ fixa tenentur
Aſtra polis, ſunt uiſa quati. & niger inficit horror
Terga maris, longo per multa uolumina tractu
Æſtuat unda minax, flatúſque incerta futuri:
Turbida teſtantur conceptos æquora uentos.
Tunc rector trepidæ fatur ratis: Aſpice ſæuum
Quãta paret pelagus, Zephyrúſne intẽdat an Eurus
Incertum eſt, puppim dubius ferit undique Pontus:
Nubibus & cælo Notus eſt. ſi murmura Ponti
Conſulimus, uenient Cori in mare gurgite tanto,
Nec ratis Heſperias tanget, nec naufragus oras.
Deſperare uiam, & uetitos conuertere curſus
Sola ſalus, liceat uexata littora puppe
Prendere, ne longè nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Cæſar,
Sperne minas, inquit, pelagi, uentóque furenti
Trade ſinum, Italiam ſi cælo autore recuſas,

M e pete,ſola tibi cauſa hæc eſt iuſta timoris
V ectorem non noſſe tuum, quem numina nunquam
D eſtituunt,de quo malè tunc fortuna meretur,
C um poſt uota uenit,medias perrumpe procellas
T utela ſecure mea.cæli iſte fretique
N on puppis noſtræ labor eſt,hanc Cæſare preſſam
A` fluctu defendet onus,nec longa furori
V entorum ſæuo dabitur mora,proderit undis
I ſta ratis,nec flecte manus,fuge proxima uelis
L ittora:tum Calabro portu te crede potitum,
C um iam non poterit puppi noſtræque ſaluti
A ltera terra dari.quid tanta ſtrage paretur
I gnoras:quærit pelagi cælique tumultu
Q uid præſtet fortuna mihi.Non plura locuto
A uulſit laceros percuſſa puppe rudentes
T urbo rapax,fragilémque ſuperuolitantia malum
V ela tulit,ſonuit uictis compagibus alnus.
I nde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo
C ore mouens æſtus,iam te tollente furebat
P ontus,& in ſcopulos totas erexerat undas.
O ccurrit gelidus Boreas,pelagúſque retundit,
E t dubium pendet uento cui pareat æquor:
S ed Scythici uicit rabies Aquilonis,& undas
T orſit,& abſtruſas penitus uada fecit arenas,
N ec perfert Pontum Boreas ad ſaxa,ſuúmque
I n fluctus Cori frangit mare,motáque poſſunt
AE quora ſubductis etiam concurrere uentis.
N on Euri ceſſaſſe minas,non imbribus atrum
AE olij iacuiſſe Notum ſub carcere ſaxi
C rediderim,cunctos ſolita de parte ruentes

Defendiſſe ſuas uiolento turbine terras,
Sic pelagus manſiſſe loco: nam parua procellis
AEquora rapta ferunt, AEgæas tranſit in undas
Tyrrhenum, ſonat Ionio uagus Adria Ponto.
Ah quoties fruſtra pulſatos æquore montes
Obruit illa dies, quàm celſa cacumina peſſum
Tellus uicta dedit! non ullo littore ſurgunt
Tam ualidi fluctus, alióque ex orbe uoluti
A magno uenêre mari, mundúmque coercens
Monſtriferos agit unda ſinus. ſic rector Olympi
Cuſpide fraterna laſſatum in ſecula fulmen
Adiuuit, regnóque acceſſit terra ſecundo,
Cùm mare conuoluit gentes, cùm littora Tethys
Noluit ulla pati, cælo contenta teneri.
Tunc quoque tanta màris moles creuiſſet in aſtra,
Ni rector ſuperûm preſſiſſet nubibus undas.
Non cæli nox illa fuit, latet obſitus aer
Infernæ pallore domus, nimbíſque grauatus
Deprimitur, fluctúſque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, ſed obſcurum nimboſus diſſilit aer.
Tunc ſuperûm conuexa tremunt, atq; arduus axis
Inſonuit, motáque poli compage laborant.
Extimuit natura chaos, rupiſſe uidentur
Concordes elementa moras, rurſúſque redire
Nox manes mixtura deis: ſpes una ſalutis,
Quòd tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de uertice Pontus
Deſpicitur, tantum nautæ uidere trementes
Fluctibus è ſummis præceps mare: cúmq; tumentes
Rurſus hiant undæ, uix eminet æquore malus.

Nubila tanguntur uelis, & terra carina.
Nam pelagus qua parte ſedet, non celat arenam
Exhauſtũ in cumulos, omníſq; in fluctibus unda eſt.
Artis opem uicere metus, neſcítque magiſter
Quam frangat, cui cedat aquæ: diſcordia Ponti
Succurrit miſeris, fluctúſque euertere puppim
Non ualet, in fluctus uictum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua uento.
Non humilem Saſona uadis, non littora curuæ
Theſſaliæ ſaxoſa pauent, oræque malignos
Ambraciæ portus, ſcopuloſa Ceraunia nautæ
Summa timent. credit iam digna pericula Cæſar
Fatis eſſe ſuis. Tantúſne euertere, dixit,
Me ſuperis labor eſt, parua quem puppe ſedentem
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei, belliſque negamur,
Intrepidus, quancúque datis mihi numina mortem,
Accipiam, licet ingentes abruperit actus
Feſtinata dies fatis: ſat magna peregi,
Arctoas domui gentes, inimica ſubegi
Arma metu, uidit Magnum mihi Roma ſecundum.
Iuſſa plebe tuli faſces per bella negatos,
Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas.
Neſciet hoc quiſquam niſi tu, quæ ſola meorum
Conſcia uotorum es, me, quanuis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias & Conſul ad umbras,
Priuatum fortuna mori. mihi funere nullo
Eſt opus ô ſuperi, lacerum retinete cadauer
Fluctibus in medijs, deſint mihi buſta rogúſque,
Dum metuar ſemper, terráque expecter ab omni.
Hæc fatum decimus (dictu mirabile) fluctus

Inualida cum puppe leuat, nec rurſus ab alto
Aggere deiecit pelagi, ſed pertulit unda,
Scrupoſiſque anguſta uacant ubi littora ſaxis,
Impoſuit terræ. pariter tot regna, tot urbes
Fortunámque ſuam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeans Cæſar iam luce propinqua,
Quàm tacita, ſua caſtra fuga comitéſque fefellit.
Circunfuſa duci fleuit, gemitúſque ſuorum,
Et non ingratis inceſſit turba querelis,
Quò te dure tulit uirtus temeraria Cæſar?
Aut quæ nos uiles animas in fata relinquens
Inuitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
Cùm tot in hac anima populorum uita ſalúſque
Pendeat, & tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,
Sæuitia eſt uoluiſſe mori. nullúſne tuorum
Emeruit comitum fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cùm te raperet mare, corpora ſegnis
Noſtra ſopor tenuit, pudet heu! tibi cauſa petendæ
Hæc fuit Heſperiæ, uiſum eſt committere quanquam
Tam ſæuo crudele mari. ſors ultima rerum
In dubios caſus, & prona pericula mortis
Præcipitare ſolet: mundi iam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari? tantum quid numina laſſas?
Sufficit ad fatum belli fauor iſte, labórque
Fortunæ, quòd te noſtris impegit arenis.
Hínc uſus placuere deûm, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, ſed felix naufragus eſſes?
Talia iactantes diſcuſſa nocte, ſerenus
Oppreſſit cum ſole dies, feſſúmque tumentes
Compoſuit pelagus uentis patientibus undas.
Necnon Heſperij laſſatum fluctibus æquor

Vt uidere duces, purúmque inſurgere cælo
Fracturum pelagus Boream, ſoluêre carinas,
Quas uentus doctæque pari moderamine dextræ
Permixtas habuere diu: latúmque per æquor,
Vt terreſtre, coit conſertis puppibus agmen:
Sed nox ſæua modum uenti, uelíque tenorem
Eripuit nautis, excuſſítque ordine puppes.
Strymona ſic gelidum bruma pellente relinquunt
Poturæ te Nile grues, primóque uolatu
Effingunt uarias caſu monſtrante figuras:
Mox ubi percuſſit tenſas Notus altior alas,
Confuſos temere immixtæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit diſperſis littera pennis.
Cùm primùm redeunte die uiolentior aer
Puppibus incubuit Phœbeo concitus ortu,
Prætereunt fruſtra tentati littora Liſſi,
Nymphæúmque tenent, nudas Aquilonibus undas:
Succedens Boreæ iam portum fecerat Auſter.
Vndique collatis in robur Cæſaris armis,
Summa uidens duri Magnus diſcrimina Martis
Iam caſtris inſtare ſuis, ſeponere tutum
Coniugij decreuit onus, Leſbóque remota
Te procul à ſæui ſtrepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in æquas
Iuſta Venus! dubium trepidúmq; ad prælia Magne
Te quoque fecit amor: quòd nolles ſtare ſub ictu
Fortunæ, quo mundus erat, Romanáque fata,
Coniux ſola fuit. mentem iam uerba paratam
Deſtituunt, blandæque iuuat uentura trahentem
Indulgere moræ, & tempus ſubducere fatis.
Nocte ſub extrema pulſo torpore quietis,

Dum fouet amplexu grauidum Cornelia curis
Pectus,& auerſi petit oſcula grata mariti,
Humentes mirata genas,percuſſáque cæco
Vulnere,non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens,Non nunc,uita mihi dulcior,inquit,
Cùm tædet uitæ,læto ſed tempore,coniux,
Vênit mœſta dies,& quam nimiúmq; parúmque
Diſtulimus:iam totus adeſt in prælia Cæſar.
Cedendum eſt bellis,quorum tibi tuta latebra
Leſbos erit:deſiſte preces tentare,negaui
Iam mihi,non longos à me patiere receſſus,
Præcipites aderunt caſus,properante ruina
Summa cadunt,ſatis eſt audiſſe pericula Magni:
Méque tuus decepit amor,ciuilia bella
Si ſpectare potes:nam me iam Marte parato
Securos cepiſſe pudet cum coniuge ſomnos,
E'que tuo,miſerum quatiunt cùm claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu:uereor ciuilibus armis
Pompeium nullo triſtem committere damno.
Tutior interea populis,& tutior omni
Rege late,poſitámque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat.ſi numina noſtras
Impulerint acies,maneat pars optima Magni:
Sítque mihi,ſi fata premant,uictórque cruentus,
Quò fugiſſe uelim.uix tantum infirma dolorem
Cepit,& attonito ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem ut uox mœſtas potuit proferre querelas,
Nil mihi de fatis thalami ſuperíſque relictum eſt
Magne queri,noſtros non rumpit funus amores,
Nec diri fax ſumma rogi,ſed ſorte frequenti,
Plebeiáque nimis careo dimiſſa marito.

Hoſtis ad aduentum rumpamus fœdera tædæ,
Placemus ſocerum. ſic eſt tibi cognita Magne
Noſtra fides? credíſne aliquid mihi tutius eſſe,
Quàm tibi? nónne olim caſu pendemus ab uno?
Fulminibus me ſæue iubes tantǽque ruinæ
Abſentem præſtare caput? ſecura uidetur
Sors tibi, cùm facias etiam nunc uota periſſe,
Vt nolim ſeruire malis, ſed morte parata
Te ſequar ad manes: feriat dum mœſta remotas
Fama procul terras, uiuam tibi nempe ſuperſtes.
Adde quòd aſſueſcis fatis, tantúmque dolorem
Crudelis me ferre doces: ignoſce fatenti,
Poſſe pati timeo. quòd ſi ſunt uota, deíſque
Audior, euentus rerum ſciet ultima coniux.
Sollicitam rupes iam te uictore tenebunt,
Et puppim, quæ fata ferat tam læta, timebo.
Nec ſoluent audita metus mihi proſpera belli,
Cùm uacuis proiecta locis à Cæſare poſſim
Vel fugiente capi. noteſcent littora clari
Nominis exilio, poſitáque ibi coniuge Magni.
Quis Mitylenæas poterit neſcire latebras?
Hoc precor extremum, ſi nil tibi uicta relinquent
Tutius arma fuga, cùm te commiſeris undis,
Quò libet infauſtam potius deflecte carinam,
Littoribus quærêre meis. Sic fata, relictis
Exiluit ſtratis amens, tormentáque nulla
Vult differre mora, non mœſti pectora Magni
Suſtinet amplexu dulci, non colla tenere,
Extremúſque perit tam longi fructus amoris,
Præcipitántque ſuos luctus, neutérque recedens
Suſtinuit dixiſſe Vale, uitámque per omnem

N ulla fuit tam mœſta dies: nam cætera damna
D urata iam mente malis, firmáque tulerunt.
L abitur infelix, manibúſque excepta ſuorum
F ertur ad æquoreas, ac ſe proſternit, arenas,
L ittoráque ipſa tenet, tandémq; illata carinæ eſt.
N on ſic infelix patriam portúſque reliquit
H eſperios, ſæui premerent cùm Cæſaris arma.
F ida comes Magni uadit duce ſola relicto,
P ompeiúmque fugit. quæ nox ſibi proxima uenit,
I nſomnis: uiduo tum primùm frigida lecto,
A tque inſueta quies uni, nudúmque marito
N on hærente latus: ſomno quàm ſæpe grauata
D eceptis uacuum manibus complexa cubile eſt,
A tque oblita fugæ quæſiuit nocte maritum!
N am quanuis flamma tectas urgente medullas,
N on iuuat in toto corpus iactare cubili,
S eruatur pars illa tori, caruiſſe timebat
P ompeio, ſed non ſuperi tam læta parabant.
I nſtabat, miſeræ Magnum quæ redderet, hora.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER VI.

P OSTQVAM caſtra duces pugnæ iam mente propinqui
I mpoſuere iugis, admotáque comminus arma,
P árque ſuum uidere dei, capere omnia Cæſar
M œnia Graiorum ſpernit, Martémque ſecundum

Iam niſi de genero fatis debere recuſat.
Funeſtam mundo uotis petit omnibus horam,
In caſum quæ cuncta ferat, placet alea fati
Alterutrum merſura caput, ter collibus omnes
Explicuit turmas, & ſigna minantia pugnam,
Teſtatus nunquam Latiæ ſe deeſſe ruinæ.
  Vt uidet ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum, ſed clauſo fidere uallo,
Signa mouet, tectúſque uia dumoſa per arua
Dyrrhachij præceps rapiendas tendit ad arces.
Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,
Quémque uocat collem Taulantius incola petram,
Inſedit caſtris Ephyrædque mœnia ſeruat,
Defendens tutam uel ſolis turribus urbem.
Non opus hanc ueterum, nec moles ſtructa tuetur,
Humanúſque labor facilis, licet ardua tollat,
Cedere uel bellis uel cuncta mouentibus annis:
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro,
Naturam, ſedémq; loci. nam clauſa profundo
Vndique præcipiti, ſcopulíſq; uomentibus æquor:
Exiguo debet, quod non eſt inſula, colli.
Terribiles ratibus ſuſtentant mœnia cautes,
Ioniúmque furens rapido quum tollitur Auſtro,
Tēpla domóſq; quatit, ſpumátq; in culmina Pontus.
  Huc auidam belli rapuit ſpes improba mentem
Cæſaris, ut uaſtis diffuſum collibus hoſtem
Cingeret ignarum ducto procul aggere ualli.
Metitur terras oculis, nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos attollere muros
Ingentes cautes, auulſáque ſaxa metallis,
Graiorúmque domos, direptáq; mœnia tranſfert.

Extruitur,quod non aries impellere ſæuus,
Quod non ulla queat uiolenti machina belli.
Franguntur montes,planúmque per ardua Cæſar
Ducit opus,pandit foſſas,turritáque ſummis
Diſponit caſtella iugis,magnóque recurſu
Amplexus fines,ſaltus,nemoroſáque teſqua,
Et ſyluas,uaſtáque feras indagine claudit.
Non deſunt campi,non deſunt pabula Magno,
Caſtráque Cæſareo circundatus aggere mutat,
Flumina tot curſus illic exorta fatigant
Illic merſa ſuos:operúmque ut ſumma reuiſat,
Defeſſus Cæſar medijs intermanet agris.
Nunc uetus Iliacos attollat fabula muros,
Adſcribátque deis:fragili circundata teſta
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris,quantum celer ambit Orontes,
Aſſyrijs quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum,ſubitum,bellíque tumultu
Raptum clauſit opus:tanti periere labores.
Tot potuere manus adiungere Seſton Abydo,
Ingeſtóque ſolo Phryxeum elidere Pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longæ flexus donare Maleæ,
Aut aliquem mundi,quamuis natura negaſſet,
In melius mutare locum.coit area belli:
Hîc alitur ſanguis terras fluxurus in omnes,
Hîc & Theſſalicæ clades,Libycáque tenentur:
Æſtuat anguſta rabies ciuilis arena.
Prima quidem ſurgens operum ſtructura fefellit
Pompeium,ueluti mediæ qui tutus in aruis
Siciniæ rapidum neſcit latrare Pelorum:

Aut uaga cùm Tethys, Rutupináq; *littora feruent,*
Vnda Calidonios fallit turbata Britannos.
Vt primùm uaſto ſeptas uidet aggere terras,
Ipſe quoque à tuta deducens agmina petra
Diuerſis ſpargit tumulis, ut Cæſaris *arma*
Laxet, & effuſo claudentem milite tendat:
At tantum ſepti uallo ſibi uendicat agri,
Parua Mycenææ *quantum ſacrata* Dianæ
Diſtat ab excelſa nemoralis Aritia Roma:
Quóque modo Romæ *prælapſus mœnia* Tybris
In mare deſcendit, ſi nuſquam torqueat amnem.
Claſſica nulla ſonant, iniuſſáque tela uagantur,
Et fit ſæpe nefas iaculum tentante lacerto.
Maior cura duces miſcendis abſtrahit armis:
Pompeium exhauſtæ præbenda ad pabula terræ,
Quæ currens obtriuit eques, gradibúſque citatis
Vngula frondentem diſcuſſit cornea campum.
Belliger attonſis ſonipes defeſſus in aruis
Aduectos cùm plena ferant præſepia culmos,
Ore nouas poſcens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum ſoluit tabes, & digerit artus,
Traxit iners cælum fluidæ contagia peſtis
Obſcuram in nubem, tali ſpiramine Neſſus
Emittit Stygium *nebuloſis aera ſaxis,*
Antráque letiferi rabiem Typhonis *anhelant.*
Inde labant populi, cælóque paratior unda
Omne pati uirus durauit uiſcera cœno.
Iam riget atra cutis, diſtentáque lumina rumpit,
Igneáque in uultus, & ſacro feruida morbo
Peſtis abit, feſſúmque caput ſe ferre recuſat.

Iam magis atq; magis præceps agit omnia fatum,
Nec medij dirimunt morbi uitámque necémque,
Sed languor cum morte uenit, turbáq; cadentum
Aucta lues, dum mixta iacent incondita uiuis
Corpora: nam miſeros ultra tentoria ciues
Spargere funus erat, tamen hos minuêre labores
À tergo pelagus, pulſúſque Aquilonibus aer,
Littoráque, & plenæ peregrina meſſe carinæ.
At liber terræ ſpatioſis collibus hoſtis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis,
Sed patitur ſæuam ueluti circundatus arcta
Obſidione famem. nondum ſurgentibus altam
In ſegetem culmis, cernit miſerabile uulgus
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, letúmque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas,
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morſu,
Quǽque per abraſas utero dimittere fauces,
Plurimáque humanis antehac incognita menſis
Diripiens miles, ſaturum tamen obſidet hoſtem.
Vt primùm libuit ruptis euadere clauſtris
Pompeio, cunctáſque ſibi permittere terras,
Non obſcura petit latebroſæ tempora noctis,
Et raptum furto ſoceri ceſſantibus armis
Dedignatur iter, latis exire ruinis
Quærit, & impulſo turres confringere uallo,
Pérq; omnes gladios, & qua uia cæde parãda eſt.
Opportuna tamen ualli pars uiſa propinqui,
Quam Minuci caſtella uocant, & confraga denſis
Arboribus dumeta tegunt: huc puluere nullo
Proditus agmen agit, ſubitúſque ad mœnia uenit.

Tot ſimul è campis Latiæ fulſere uolucres,
Tot cecinere tubæ,nequid uictoria ferro
Deberet,pauor attonitos confecerat hoſtes,
Quod ſolum ualuit uirtus,iacuere perempti
Debuerant quo ſtare loco:qui uulnera ferrent
Iam deerant,nimbúſque ferens tot tela peribat.
Tum piceos uoluunt immiſſæ lampadis ignes,
Tum quaſſæ nutant turres,lapſúmque minantur.
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianæ celſi ſuper ardua ualli
Exierant aquilæ,iam mundi iura patebant.
Quem non mille ſimul turmis,nec Cæſare toto
Auferret fortuna locum,uictoribus unus
Eripuit,uetuítque capi,ſéque arma tenente
Ac nondum ſtrato Magnum uiciſſe negauit.
Scæua uiro nomen,caſtrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes:ibi ſanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine uitem,
Pronus ad omne nefas,& qui neſciret in armis
Quàm magnum uirtus crimen ciuilibus eſſet.
Hic ubi quærentes ſocios iam Marte relicto
Tuta fugæ cernit,Quò uos pauor,inquit,abegit
Impius,& cunctis ignotus Cæſaris armis?
O famuli turpes,ſeruum pecus,abſque cruore
Terga datis morti?cumulo uos deeſſe uirorum
Non pudet,& buſtis intérque cadauera quæri?
Non ira ſaltem iuuenes pietate remota
Stabitis?è cunctis per quos erumperet hoſtis
Nos ſumus electi.non paruo ſanguine Magni
Iſta dies ierit.peterem felicior umbras
Cæſaris in uultu:teſtem hunc fortuna negauit,

Pompeio laudante cadam. confringite tela
Pectoris incurſu, iugulíſque retundite ferrum.
Iam longinqua petit puluis, ſonitúſque ruinæ,
Securáſque fragor concuſſit Cæſaris aures.
Vicimus ô ſocij, ueniet qui uendicet arces,
Dum morimur. mouit tantum uox illa furorem,
Quantum non primo ſuccedunt claſſica cantu,
Mirantéſque uirum, atq; auidi ſpectare ſequuntur
Scituri iuuenes, numero deprenſa locóque,
An plus quàm mortem uirtus daret. ille ruenti
Aggere conſiſtit, primúmque cadauera plenis
Turribus euoluit, ſubeuntéſque obruit hoſtes
Corporibus, totáque uiro dant tela ruinæ,
Roboráque, & moles hoſti, ſéque ipſe minatur.
Nunc ſude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & ualli ſumma tenentes
Amputat enſe manus, caput obterit, oſſáque ſaxo,
Ac malè defenſum fragili compage cerebrum
Diſſipat, alterius flamma crinéſque genáſque
Succendit, ſtrident oculis ardentibus ignes.
Vt primùm cumulo creſcente cadauera murum
Admouere ſolo, non ſegnior extulit illum
Saltus, & in medias iecit ſuper arma cateruas,
Quàm per ſumma rapit celerẽ uenabula pardũ.
Tunc denſos inter cuneos compreſſus, & omni
Vallatus bello uincit quem reſpicit hoſtem.
Iámque hebes, & craſſo non aſper ſanguine mucro
Percuſſum Scææ frangit, non uulnerat hoſtem:
Perdidit enſis opus, frangit ſine uulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela,
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix,

Párque nouum fortuna uidet concurrere bellum,
Atque uirum: fortis crebris ſonat ictibus umbo,
Et galeæ fragmenta cauæ compreſſa perurunt
Tempora; nec quicquam nudis uitalibus obſtat
Iam præter ſtantes in ſummis oſſibus haſtas.
Quid nunc ueſani iaculis leuibúſque ſagittis
Perditis hæſuros nunquam uitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus uibrata phalarica neruis
Obruat, aut uaſti muralia pondera ſaxi:
Hunc aries ferro, balliſtáque limine portæ
Summoueat, ſtat non fragilis pro Cæſare *murus,*
Pompeiúmque tenet, iam pectore, non tegit armis.
Ac ueritus credi clypeo, læuáque uacaſſe,
Aut culpa uixiſſe ſua, tot uulnera belli
Solus obit, denſámque ferens in pectore ſyluam
Iam gradibus feſſis in quem cadat eligit hoſtem,
Par pelagi monſtris, Libycæ *ſic bellua terræ,*
Sic Libycus *denſis elephas oppreſſus ab armis*
Omne repercuſſum ſquallenti miſſile tergo
Frangit, & hærentes mota cute diſcutit haſtas:
Viſcera tuta latent penitus, citráque cruorem
Confixæ ſtant tela feræ; tot facta ſagittis,
Tot iaculis, unam non explent uulnera mortem.
Dictæa procul ecce manu Gortynis *arundo*
Tenditur in Scæuam, *quæ uoto certior omni*
In caput, atque oculi læuum deſcendit in orbem.
Ille moras ferri, & neruorum uincula rumpit,
Affixam uellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telúmque ſuo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter poſt ictum ſæuior urſa,
Quum iaculum parua Libys *amentauit habena,*

Se rotat in uulnus, telúmque irata receptum
Impetit, & ſecum fugientem circuit haſtam.
Perdiderat uultum rabies, ſtetit imbre cruento
Informis facies, lætus fragor æthera pulſat
Victorum: maiora uiris è ſanguine paruo
Gaudia non faceret conſpectum in Cæſare uulnus.
Ille tegens alta ſuppreſſum mente dolorem
Mitis, & à uultu penitus uirtute remota,
Parcite, ait, ciues, procul hinc auertite ferrum,
Collatura meæ nil ſunt iam uulnera morti,
Non eget ingeſtis ſed uulſis pectore telis:
Tollite, & in Magni uiuentem ponite caſtris,
Hoc ueſtro præſtate duci, ſit Scæua relicti
Cæſaris exemplum potius, quàm mortis honeſtæ.
Credidit infelix ſimulatis uocibus Aulus,
Nec uidit recto gladium mucrone tenentem:
Membráque captiui pariter laturus & arma,
Fulmineum medijs excepit faucibus enſem.
Incaluit uirtus, atque una cæde refectus,
Soluat, ait, pœnas, Scæuam quicunque ſubactum
Sperauit: pacem gladio ſi quærit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Cæſare ſigna.
An ſimilem ueſtri, ſegnémque ad fata putaſtis?
Pompeij uobis minor eſt, cauſæque Senatus,
Quàm mihi mortis amor. Simul hæc effatus, & altus
Cæſareas puluis teſtatur adeſſe cohortes.
Dedecus hic belli Magno criménque remiſit,
Ne ſolum totæ fugerent te Scæua cateruæ,
Subducto qui Marte ruis: nam ſanguine fuſo
Vires pugna dabat. labentem turba ſuorum
Excipit, atq; humeris defectum imponere gaudet,

Ac uelut incluſum perfoſſo in pectore numen,
Et uiuam magnæ ſpeciem uirtutis adorant:
Teláque confixis certant euellere membris,
Exornántque deos, ac nudum pectore Martem
Scæua tuis armis felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
Non tu bellorum ſpolijs ornare Tonantis
Templa potes: non tu lætis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum uirtute paraſti!
Nec magis hac Magnus caſtrorũ parte repulſus
Intra clauſtra piger dilato Marte quieuit,
Quàm mare laſſatur, quum ſe tollentibus Euris
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis adeſt, ſerámque ſibi parat unda ruinam.
Hinc uicina petens placido caſtella profundo
Incurſu gemini Martis rapit, armáque latè
Spargit, & effuſo laxat tentoria campo,
Mutandǽque iuuat permiſſa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros:
Succubuit ſiqua tellus, cumulúmque furentem
Vndarum non paſſa ruit, tum flumine toto
Tranſit, & ignotos aperit ſibi gurgite campos;
Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante Pado. uix prælia Cæſar
Senſerat, elatus ſpecula quæ prodidit ignis.
Inuenit impulſos preſſo iam puluere muros:
Frigidáque ut ueteris deprendit ſigna ruinæ.
Accendit pax ipſa loci, mouítque furorem
Pompeiana quies, & uicto Cæſare ſomnus:

Ire uel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax, qui Cæſaris arma
Segnius haud uidit quàm malo nauta tremente
Omnia Circææ ſubducit uela procellæ,
Agmináque interius muro breuiore recæpit,
Denſius ut parua diſponeret arma corona.
Tranſierat primi Cæſar munimina ualli,
Cum ſuper è totis emiſit collibus agmen,
Effudítque acies obſeptum Magnus in hoſtem.
Non ſic AEtnæis habitans in uallibus horret
Encelado ſpirante Notum, quum tota cauernas
Egerit, & torrens in campos defluit AEtna.
Cæſaris ut miles glomerato puluere uictus
Ante aciem, cæci trepidus ſub nube timoris
Hoſtibus occurrit fugiens, inque ipſa pauendo
Fata ruit: totus mitti ciuilibus armis
Vſque uel in pacem potuit cruor: ipſe furentes
Dux tenuit gladios. felix, ac libera legum
Roma fores, iuríſque tui, uiciſſet in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu, ſempérque dolebit,
Quòd ſcelerum Cæſar prodeſt tibi ſumma tuorum
Cum genero pugnaſſe pio. Prò triſtia fata!
Non Vticæ Libye clades, Hiſpania Mundæ
Fleſſet, & infando pollutus ſanguine Nilus
Nobilius Phario geſtaſſet rege cadauer,
Nec Iuba Marmaricas nudus preſſiſſet arenas,
Pœnorúmque umbras placaſſet ſanguine fuſo
Scipio, nec ſancto caruiſſet uita Catone.
Vltimus eſſe dies potuit tibi Roma malorum,
Exire è medijs potuit Pharſalia fatis.
Deſerit aduerſo poſſeſſam numine ſedem

Cæſar, & Emathias lacero petit agmine terras.
Arma ſecuturum ſoceri quacunque fugaſſet,
Tentauere ſuo comites diuertere Magnum
Hortatu, ut patrias ſedes, atque hoſte carentem
Auſoniam peteret. Nunquam me Cæſaris, inquit,
Exemplo reddam patriæ, nunquámque uidebit
Me, niſi dimiſſo redeuntem milite Roma.
Heſperiam potui motu ſurgente tenere,
Si uellem patrijs aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
Ardentéſque plagas. uictor tibi Roma quietem
Eripiam, qui, ne premerent te prælia, fugi?
Ah potius, nequid bello patiaris in iſto,
Te Cæſar putet eſſe ſuam. Sic fatus, in ortus
Phœbeos conuertit iter, terræque ſecutus
Deuia, quà uaſtos aperit Candauia ſaltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Theſſaliam qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Oſſæa coercet.
Quum per ſumma poli Phœbũ trahit altior æſtas,
Pelion opponit radijs naſcentibus umbras.
At medios ignes cæli, rabidíque Leonis
Solſtitiale caput nemoroſus ſubmouet Othrys.
Excipit aduerſos Zephyros & Iapyga Pindus,
Et maturato præcidit ueſpere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes, media qui ualle premuntur
Perpetuis quondam latuere paludibus agri,
Flumina dum campi retinent, nec peruia Tempe

Dant aditus pelago, ſtagnúmque implētibus unum
Creſcere curſus erat. poſtquam diſceſſit Olympo
Herculea grauis Oſſa manu, ſubitáque ruinam
Senſit aquæ Nereus, melius manſura ſub undis
AEmathis æquorei regnum & Pharſalos Achillis
Eminet, & prima Rhœteia littora pinu,
Quæ tetigit Phylace, Pteleóſque, & Dorion ira
Flebile Pieridum, Trachyn, pretióque nefandæ
Lampados Herculeis fortis Melibœa pharetris,
Atque olim Lariſſa potens, ubi nobile quondam
Nunc ſuper Argos arant, ueteres ubi fabula Thebas
Monſtrat Echionias, ubi quondam Pentheos exul
Colla capútque ferens ſupremo tradidit igni,
Queſta quòd hoc ſolum nato rapuiſſet Agaue.
Ergo abrupta palus multos diſceſſit in amnes:
Purus in occaſus, parui ſed gurgitis, AEas,
Ionio fluit inde mari: nec fortior undis
Labitur auectæ pater Iſidis: & tuus, OEneu,
Penè gener craſſis oblimat Echinadas undis:
Et Meleagræam maculatus ſanguine Neſſi
Euenos Calydona ſecat: ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphryſos famulantis paſcua Phœbi:
Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues uentos ſuſpirat Anauros:
Et quiſquis pelago per ſe non cognitus amnis
Peneo donauit aquas: & gurgite rapto
Apidanos: nunquámq; celer, niſi mixtus, Enipheus.
Accipit Aſopos curſus, Peníſque, Meláſque.
Solus in alterius nomen quum uenerit undæ,
Defendit Titareſus aquas, lapſúſque ſupernè

Deſcendit Python, Cyrrhæáque fluxit in antra,
Vnde & Theſſalicæ ueniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem ſuperis immiſit Aloeus,
Inſeruit cælſis propè ſe quum Pelion aſtris,
Syderibúſque uias incumbens abſtulit Oſſa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces, cunctos belli præſaga futuri
Mens agitat, ſummáque grauem diſcriminis horam
Aduentare palàm eſt. propius iam fata moueri
Degeneres trepidant animi, peioráque uerſant.
Ad dubios pauci præſumpto robore caſus
Spémque metúmque ferunt. turbæ ſed mixtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllæis exul graſſatus in undis,
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos.
Qui ſtimulante metu fati prænoſcere curſus,
Impatiénſque moræ, uenturíſque omnibus æger,
Non tripodas Deli, non Pythia conſulit antra,
Nec quæſiſſe libet primis quid frugibus altrix
Ore Iouis Dodona ſonet, quis noſcere fibra
Fata queat, quis prodat aues, quis fulgura cæli
Seruet, & Aſſyria ſcrutetur ſydera cura,
Aut ſiquid tacitum, ſed fas erat: ille ſupernis
Deteſtanda deis ſæuorum arcana magorum
Nouerat, & triſtes ſacris feralibus aras,
Vmbrarum Ditiſque fidem, miſeróque liquebat
Scire parum ſuperos: uanum ſæuúmque furorem
Adiuuat ipſe locus, uicináque mœnia caſtris
AEmonidum, ficti quas nulla licentia monſtri
Tranſierat, quarum, quicquid non creditur, ars eſt.
Theſſala quinetiam tellus herbáſque nocentes

Intumuit, rurſus uetitum ſentire procellas
Conticuit turbante Noto, puppímque ferentes
In uentum tumuere ſinus: de rupe pependit
Abſciſſa fixus torrens, amníſque cucurrit
Non quà pronus erat: Nilum non extulit æſtas,
Mæander direxit aquas, Rhodanúmque morãtem
Præcipitauit Arar: ſubmiſſo uertice montes
Explicuere iugum, nubes ſuſpexit Olympus:
Solibus & nullis Scythicæ cum bruma rigeret
Dimaduere niues: impulſam ſydere Tethyn
Reppulit Æmonidum defenſo littore carmen.
Terra quoque immoti concuſſit ponderis axem,
Et medium uergens titubauit Niſus in orbem:
Tantæ molis onus percuſſum uoce receſſit,
Proſpectúmque dedit circunlabentis Olympi.
Omne potens animal lèti, genitúmque nocere,
Et pauet Æmonias, & mortibus inſtruit artes.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fouent blando: gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoſo coluber diſtenditur aruo.
Viperei coeunt abrupto corpore nodi,
Humanóque cadit ſerpens afflata ueneno.
Quis labor hic ſuperis cantus, herbáſque ſequendi,
Spernendíque timor? cuius commercia pacti
Obſtrictos habuere deos? parère neceſſe eſt,
An iuuat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis ualuere minis? hoc iuris in omnes
Eſt illis ſuperos? an habent hæc carmina certum
Imperioſa deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipſe, poteſt? illic & ſydera primum
Præcipiti deducta polo: Phœbéque ſerena

Rettulit à tumulis, fugêre cadauera letum.
Fumantes iuuenum cineres, ardentiáque oſſa
E' medijs rapit illa rogis, ipſámque parentes
Quam tenuere facem, nigróque uolantia fumo
Feralis fragmenta tori, ueſtéſque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.
Aſt ubi ſeruantur ſaxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta dureſcunt tabe medullæ
Corpora, tunc omnes auidè deſæuit in artus,
Immerſítque manus oculis, gaudétque gelatos
Effodiſſe orbes, & ſiccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum nodóſque nocentes
Ore ſuo rupit, pendentia corpora carpſit,
Abraſítque cruces, percuſſáque uiſcera nimbis
Vulſit, & incoctas admiſſo ſole medullas.
Inſertum manibus chalybem, nigrámque per artus
Stillantis tabi ſaniem, uirúſque coactum
Suſtulit, & neruo morſus retinente pependit.
Et quodcunque iacet nuda tellure cadauer,
Ante feras uolucréſque ſedet, nec carpere membra
Vult ferro manibúſque ſuis, morſúſque luporum
Expectat ſiccis raptura è faucibus artus.
Nec ceſſant à cæde manus, ſi ſanguine uiuo
Eſt opus, erumpat iugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, uiuum ſi ſacra cruorem,
Extáque funereæ poſcunt trepidantia menſæ:
Vulnere ſi uentris, non quà natura uocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties ſæuis opus eſt ac fortibus umbris,
Ipſa facit manes, hominum mors omnis in uſu eſt.
Illa genæ florem primæuo è corpore uulſit,

Illa comam læua morienti abſcîdit ephebo.
Sæpe etiam charis cognato in funere dira
Theſſalis incubuit membris, atque oſcula figens
Truncauítque caput, compreſſáque dentibus ora
Laxauit, ſiccóque hærentem gutture linguam
Præmordens gelidis infudit murmura labris,
Arcanúmque nefas Stygias mandauit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompeio prodidit, alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub noſtra tellure diem, deſerta per arua
Carpit iter. fidi ſcelerum, ſuetíque miniſtri
Effractos circum tumulos ac buſta uagati
Conſpexere procul prærupta in caute ſedentem,
Quà iuga deuexus Pharſalica porrigit AEmus.
Illa magis, magicíſque deis incognita uerba
Tentabat, carménque nouos fingebat in uſus.
Nanque timens ne Mars alium uagus iret in orbē,
AEmathis & tellus tam multa cæde careret,
Pollutos cantu, diríſque uenefica ſuccis
Conſperſos, uetuit tranſmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura ſuas, uſurâque mundi
Sanguine, cæſorum truncare cadauera regum
Sperat, & Heſperiæ cineres auertere gentis,
Oſſáque nobilium, tantóſque adquirere manes.
Hic ardor, ſolúſque labor, quid corpore Magni
Proiecto rapiat, quos Cæſaris inuolet artus.
Quam prior affatur Pompeij ignaua propago:
O decus AEmonidum, populis quæ pandere fata,
Quǽque ſuo uentura potes diuertere curſu,
Te precor, ut certum liceat mihi noſcere finem,
Quem belli fortuna paret: non ultima turbæ

Pars ego Romanæ, Magni clariſſima proles,
Vel dominus rerum, uel tanti funeris hæres.
Mens dubijs perculſa pauet, rurſúſque parata eſt
Certos ferre metus, hoc caſibus eripe iuris,
Ne ſubiti, cæcáque ruant, uel numina torque,
Vel tu parce deis, & manibus exprime uerum,
Elyſias reſera ſedes, ipſámque uocatam,
Quos petat è nobis, mortem tibi coge fateri.
Nō humilis labor eſt, dignū eſt quod quærere cures,
Vel tibi quò tanti præponderet alea fati.
Impia lætatur uulgatæ nomine famæ
Theſſalis, & contrà: Si fata minora moueres,
Pronum erat ô iuuenis, quos uelles (inquit) in actus
Inuitos præbere deos, conceditur arti
Vnam cum radijs preſſerunt ſydera mortem
Inſeruiſſe moras, & quanuis fecerit omnis
Stella ſenem, medios herbis abrumpimus annos:
At ſimul à prima deſcendit origine mundi
Cauſarum ſeries, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare uelis, unóque ſub ictu
Stat genus humanum, tunc Theſſala turba fatemur,
Plus fortuna poteſt: ſed ſi prænoſcere caſus
Contentus, faciléſque aditus, multíque patebunt
Ad uerum, tellus nobis, æthérque, Chaóſque,
Æquoráq;, & campi, Rhodopeiáq; ſaxa loquētur.
Sed pronum, cum tanta nouæ ſit copia mortis,
Æmathijs unum campis attollere corpus,
Et modò defuncti tepidíque cadaueris ora
Plena uoce ſonent, ne membris ſole peruſtis
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat, & noctis geminatis arte tenebris,

Mæſtum tecta caput,ſqualenti nube pererrat
Corpora cæſorum tumulis proiecta negatis.
Continuò fugêre lupi,fugêre reuulſis
Vnguibus impaſtæ uolucres,dum Theſſala uatem
Eligit,& gelidas leto ſcrutata medullas
Pulmonis rigidi ſtantes ſine uulnere fibras
Inuenit,& uocem defuncto in corpore quærit.
Fata peremptorum pendent iam multa uirorum,
Quem ſuperis reuocaſſe uelit.ſi tollere totas
Tentaſſet campis acies,& reddere bello,
Ceſſiſſent leges Erebi,monſtróque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet Auerno.
Electum tandem traiecto gutture corpus
Ducit,& inſerto laqueis feralibus unco
Per ſcopulos miſerum trahitur,per ſaxa cadauer
Victurum,montiſque caui,quem triſtis Erichtho
Damnarat ſacris,alta ſub rupe locatur.
Haud procul à Ditis cæcis depreſſa cauernis
In præceps ſubſedit humus,quam pallida pronis
Vrget ſylua comis,& nullo uertice cælum
Suſpiciens,Phœbo non peruia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ,palléntque ſub antris
Longa nocte ſitus,nunquam niſi carmine factum
Lumen habet,non Tænareis ſic faucibus aer
Sedit iners mœſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri:quò non metuunt emittere manes
Tartarei reges.nam quanuis Theſſala uates
Vim faciat fatis,dubium eſt,quod traxerit illuc
Aſpiciat Stygias,an quod deſcenderit,umbras.
Diſcolor,& uario furialis cultus amictu
Induitur,uultúſque aperitur crine remoto,

E t coma uipereis ſubſtringitur horrida ſertis.
V t pauidos iuuenis comites, ipſúmque trementem
C onſpicit exanimi defixum lumina uultu,
P onite, ait, trepida conceptos mente timores,
I am noua, iam uera reddetur uita figura,
V t quamuis pauidi poſſint audire loquentem.
S i uero Stygióſque lacus, ripámque ſonantem
I gnibus oſtendam, ſi me præſente uideri
E umenides poſſent, uilloſáque colla colubris
C erberus excutiens, & uincti terga gigantes,
Q uis timor ignaui metuentes cernere manes?
　P ectora tunc primùm feruenti ſanguine ſupplet
V ulneribus laxata nouis, tabóque medullas
A bluit, & uirus largè lunare miniſtrat.
H uc quicquid fœtu genuit natura ſiniſtro
M iſcetur, non ſpuma canum, quibus unda timori eſt,
V iſcera non lyncis, non duræ nodus hyenæ
D efuit, & cerui paſti ſerpente medulla,
N on puppim retinens Euro tendente rudentes
I n medijs echeneis aquis, oculíque draconum,
Q uǽque ſonant fœta tepefacta ſub alite ſaxa,
N on Arabum uolucer ſerpens, innatáque rubris
AE quoribus cuſtos pretioſæ uipera conchæ,
A ut uiuentis adhuc Libycæ membrana ceraſtæ,
A ut cinis Eoa poſiti Phœnicis in ara.
Q uò poſtquam uiles, & habentes nomina peſtes
C ontulit, infando ſaturatas carmine frondes,
E t dirum quibus os naſcentibus inſpuit herbas
A ddidit, & quicquid mundo dedit ipſa ueneni.
　T unc uox Lethæos cunctis pollentior herbis
E xcantare deos, confudit murmura primùm

Diſſona, & humanæ multum diſcordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitúſque luporum,
Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna querũtur,
Quod ſtridẽt ululántque feræ, quod ſibilat anguis,
Exprimit, & planctus illiſæ cautibus undæ,
Syluarúmque ſonum, fractǽque tonitrua nubis.
Tot rerum uox una fuit, mox cætera cantu
Explicat Æmonio, penetrátque in Tartara lingua.
 Eumenides, Stygiúmq; nefas, pœnǽque nocentũ,
Et Chaos innumeros auidum confundere mundos,
Et rector terræ, quem longa in ſecula torquet
Mors dilata deũm, Styx, & quos nulla meretur
Theſſalis Elyſios, cælum, matrémque peroſa
Perſephone, noſtrǽq; Hecates pars ultima, per quã
Manibus & mihi ſunt tacitæ commercia linguæ,
Ianitor & ſedis laxæ, qui uiſcera ſæuo
Spargis noſtra cani, repetitáque fila ſorores
Fracturæ, túque ô flagrantis portitor undæ
Iam laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris,
Exaudite preces, ſi uos ſatis ore nefando
Pollutóque uoco, ſi nunquam hæc carmina fibris
Humanis ieiuna cano, ſi pectora plena
Sæpe dedi, & laui calido proſecta cerebro,
Siquis, qui ueſtris caput extáque lancibus infans
Impoſuit, uicturus erat, parete precanti.
Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,
Aſſuetámque diu tenebris, modò luce fugata
Deſcendentem animam, primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
Ad manes uentura ſemel: ducis omnia nato
Pompeiana canat noſtri modo militis umbra,

S i bene de uobis ciuilia bella merentur.
H æc ubi fata, caput ſpumantiáque ora leuauit,
A ſpicit aſtantem proiecti corporis umbram,
E xanimes artus,inuiſáque clauſtra timentem
C arceris antiqui,pauet ire in pectus apertum,
V iſceráque,& ruptas letali uulnere fibras.
A h miſer,extremum cui mortis munus iniquæ
E ripitur non poſſe mori! miratur Erichtho
H as fatis liciuiſſe moras,iratáque morti
V erberat immotum uiuo ſerpente cadauer,
P érque cauas terræ,quas egit carmine,rimas
M anibus illatrat,regníque ſilentia rumpit:
T iſiphone,uocíſque meæ ſecura Megæra,
N on agitis ſæuis Erebi per inane flagellis
I nfelicem animam? iam uos ego nomine uero
E liciam,Stygiáſque canes in luce ſuperna
D eſtituam,per buſta ſequar,per funera,cuſtos
E xpellam tumulis,abigam uos omnibus urnis.
T éque deis,ad quos alio procedere uultu
F icta ſoles Hecate pallenti tabida forma,
O ſtendam,faciémque Erebi mutare uetabo.
E loquar immenſo terræ ſub pondere,quæ te
C ontineant Ennæa dapes,quo fœdere mœſtum
R egem noctis ames,quæ te contagia paſſam
N oluerit reuocare Ceres:tibi peſſime mundi
A rbiter immittam ruptis Titana cauernis,
E t ſubito feriere die. Paretis? an ille
C ompellandus erit,quo nunquam terra uocato
N on concuſſa tremit,qui Gorgona cernit apertam,
V erberibúſque ſuis trepidam caſtigat Erinnym,
I ndeſpecta tenet uobis qui Tartara,cuius

Vos eſtis ſuperi, Stygias qui peierat undas.
Protinus aſtrictus caluit cruor, atráque fouit
Vulnera, & in uenas extremáq; membra cucurrit.
Percuſſæ gelido trepidant ſub pectore fibræ,
Et noua deſuetis ſubrepens uita medullis,
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus,
Tenduntur nerui, nec ſe tellure cadauer
Paulatim per membra leuat, terráq; repulſum eſt,
Erectúmque ſemel: diſtento lumina rictu
Nudantur, nondum facies uiuentis in illo,
Iam morientis erat, remanet pallórque rigórque,
Et ſtupet illatus mundo: ſed murmure nullo
Ora aſtricta ſonant, uox illi linguáque tantum
Reſponſura datur. Dic, inquit Theſſala, magna
Quod iubeo mercede mihi: nam uera locutum
Immunem toto mundi præſtabimus æuo
Artibus Æmoniis, tali tua membra ſepulchro,
Talibus exuram Stygio cum carmine ſyluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti uixiſſe iterum, nec uerba, nec herbæ
Audebunt longæ ſomnum tibi ſoluere Lethes,
À me morte data. tripodas uatéſque deorum
Sors obſcura tenet, certus diſcedit ab umbris
Quiſquis uera petit, duræque oracula mortis
Fortis adit. ne parce precor, da nomina rebus,
Da loca, da uocem, qua mecum fata loquantur.
Addidit & carmen, quo quicquid cõſulit umbrã
Scire dedit. Mœſtum fletu manante cadauer,
Triſtia non equidem Parcarum ſtamina, dixit,
Reſpexi tacitæ reuocatus ab aggere ripæ:
Quod tamen è cunctis mihi noſcere contigit umbris,

Effera Romanos agitat diſcordia manes,
Impiáque infernam ruperunt arma quietem.
Elyſias alij ſedes, ac Tartara mœſta
Diuerſi liquere duces, quid fata pararent
Hi fecere palàm, triſtis felicibus umbris
Vultus erat: uidi Decios, natúmque patrémque
Luſtrales bellis animas, flentémque Camillum,
Et Curios, Syllam de te Fortuna querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infauſtam ſobolem maior Carthaginis hoſtis,
Non ſeruituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te Conſul depulſis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem uidimus umbras.
Abruptis Catilina minax fractíſque catenis
Exultat, Marijque truces, nudíque Cethegi.
Vidi ego lætantes popularia nomina Druſos,
Legibus immodicos, auſóſque ingentia Gracchos.
Aeternis Chalybum nodis, & carcere Ditis
Conſtrictæ plauſere manus, campóſque piorum
Poſcit turba nocens: regni poſſeſſor inertis
Pallentes aperit ſedes, abruptáque ſaxa
Aſperat, & durum uinclis adamanta, parátque
Pœnam uictori. refer hæc ſolatia tecum
O iuuenis, placido manes, patrémque domúmque
Expectare ſinu, regníque in parte ſerena
Pompeio ſeruare locum: nec gloria paruæ
Sollicitet uitæ, ueniet quæ miſceat omnes
Hora duces, properate mori, magnóque ſuperbi
Quamuis è paruis animo deſcendite buſtis,
Et Romanorum manes calcate deorum.
Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,

Quæritur,& ducibus tantum de funere pugna eſt.
Tu fatum ne quære tuum cognoſcere,Parcæ
Me reticente dabunt,tibi certior omnia uates
Ipſe canet Siculis genitor Pompeius in aruis.
Ille quoque incertus,quò te uocet,unde repellat,
Quas iubeat uitare plagas,quæ ſydera mundi.
Europam miſeri,Libyámque,Aſiámque timete,
Diſtribuit tumulos ueſtris fortuna triumphis.
O miſeranda domus! toto nil orbe uidebis
Tutius Æmathia.Sic poſtquam fata peregit,
Stat uultu mœſtus tacito,mortémque repoſcit.
Carminibus magicis opus eſt,herbíſque cadauer
Vt cadat,& nequeunt animam ſibi reddere fata
Conſumpto iam iure ſemel.tum robore multo
Extruit illa rogum,uadit defunctus ad ignes,
Accenſa iuuenem poſitum ſtrue linquit Erichtho
Tandem paſſa mori,Sextóque ad caſtra parentis
It comes:& cælo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria greſſus,
Iuſſa tenere diem denſas nox præſtitit umbras.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER VII.

SEGNIOR Oceano,quàm lex æterna uocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos,currúmque polo rapiente retorſit,

Defectúſque pati uoluit, raptáque labores
Lucis, & attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Theſſalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magni pars ultima uitæ
Sollicitos uana decepit imagine ſomnos.
Nam Pompeiani uiſus ſibi ſede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attollíque ſuum lætis ad ſydera nomen
Vocibus, & plauſu cuneos certare ſonantes:
Qualis erat populi facies clamórque fauentis,
Olim quum iuuenis, primóque ætate triumphi
Poſt domitas gentes, quas torrens ambit Iberus,
Et quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
Veſpere pacato, pura uenerabilis æquè
Quàm currus ornante toga, plaudente Senatu
Sedit adhuc Romanus eques. ſeu fine bonorum
Anxia uenturis ad tempora læta refugit,
Siue per ambages ſolitas contraria uiſis
Vaticinata quies, Magni tulit omnia planctus:
Seu uetito patrias ultra tibi cernere ſedes,
Sic Romam fortuna dedit. Ne rumpite ſomnos
Caſtrorum uigiles, nullas tuba uerberet aures:
Craſtina dira quies, & imagine mœſta diurna,
Vndique funeſtas acies feret, undique bellum.
Vnde pares ſomnos populi, noctémque beatam?
O felix, ſi te uel ſic tua Roma uideret!
Donaſſent utinam ſuperi patriǽque tibíque
Vnum Magne diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris!
Tu uelut Auſonia uadis moriturus in urbe,
Illa rati ſemper de te ſibi conſcia uoti

Hoc ſcelus haud unquam fatis hærere putauit,
Sic ſe dilecti tumulum quoque perdere Magni
Te mixto fleſſet luctu iuueníſque ſenéxque,
Iniuſſúſque puer. lacerаſſet crine ſoluto
Pectora, fœmineum ceu Bruti funere uulgus.
Nunc quoque tela licet paueant uictoris iniqui,
Nuntiet ipſe licet Cæſar tua funera, flebunt:
Sed dum thura ferunt, dum laurea ſerta Tonanti.
O miſeri, quorum gemitus edêre dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro!
Vicerat aſtra iubar, quum mixto murmure turba
Caſtrorum fremuit, fatiſque trahentibus orbem,
Signa petit pugnæ miſeri pars maxima uulgi
Non totum uiſura diem, tentoria circum
Ipſa ducis queritur, magnóque accenſa tumultu
Mortis uicinæ properantes admouet horas.
Dira ſubit rabies, ſua quiſque ac publica fata
Præcipitare cupit: ſegnis pauidúſque uocatur,
Ac nimium patiens ſoceri Pompeius, & orbis
Indulgens regno, qui tot ſimul undique gentes
Iuris habere ſui uellet, pacémque timeret.
Necnon & reges, populíque queruntur Eoi
Bella trahi, patriáque procul tellure teneri.
Hoc placet ô ſuperi, quùm uobis uertere cuncta
Propoſitum eſt, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nociturâque poſcimus arma:
In Pompeianis uotum eſt Pharſalia caſtris.
Cunctorum uoces Romani maximus autor
Tullius eloquij, cuius ſub iure togáque
Pacificas ſæuus tremuit Catilina ſecures,
Pertulit iratus bellis cùm roſtra forúmque

O ptaret,paſſus tam longa ſilentia miles.
A ddidit inualidæ robur facundia cauſæ:
H oc pro tot meritis ſolum te Magne precatur,
V ti ſe Fortuna uelis,proceréſque tuorum
C aſtrorum,regéſque tui cum ſupplice mundo
A ffuſi,uinci ſocerum patiare rogamus.
H umano generi tam longo tempore bellum
C æſar erit?meritò Pompeium uincere lentè
G entibus indignum eſt à tranſcurrente ſubactis.
Q uò tibi feruor abit?aut quò fiducia fati?
D e ſuperis ingrate times?cauſámque Senatus
C redere dijs dubitas?ipſæ ſua ſigna reuellent,
P roſiliéntque acies.pudeat uiciſſe coactum
S i duce te iuſſo,ſi nobis bella geruntur,
S it iuris quocunque uelint concurrere campo.
Q uid mundi gladios à ſanguine Cæſaris arces?
V ibrant tela manus, uix ſigna morantia quiſquam
E xpectat,propera,ne te tua claſſica linquant.
S cire Senatus auet,miles te Magne ſequatur
A n comes.Ingemuit rector,ſenſítque deorum
E ſſe dolos,& fata ſuæ contraria menti.
S i placet hoc,inquit,cunctis,ſi milite Magno
N on duce tempus eget,nil ultrà fata morabor.
I nuoluat populos una fortuna ruina,
S ítque hominum magnæ lux iſta nouiſſima parti.
T eſtor Roma tamen Magnum,quo cuncta perirent
A ccepiſſe diem,potuit tibi uulnere nullo
S tare labor belli,potui ſine cæde ſubactum
C aptiuúmque ducem uiolatæ tradere paci.
Q uis furor ô cæci ſcelerum?ciuilia bella
G eſturi,metuunt ne non cum ſanguine uincant.

A bſtulimus terras, excluſimus æquore toto,
A d præmaturas ſegetum ieiuna rapinas
A gmina compulimus, uotúmque effecimus hoſti,
V t mallet ſterni gladijs, mortéſque ſuorum
P ermiſcere meis, belli pars magna peracta eſt
I is, quibus effectum eſt, ne pugnam tyro paueret:
S i modò uirtutis ſtimulis, iræque calore
S igna petunt. multos in ſumma pericula miſit
V enturi timor ipſe mali. fortiſſimus ille eſt,
Q ui promptus metuenda pati, ſi comminus inſtent,
E t differre poteſt. placet hæc tam proſpera rerum
T radere fortunæ? gladio permittere mundi
D iſcrimen? pugnare ducem quàm uincere malunt.
R es mihi Romanas dederas Fortuna regendas,
A ccipe maiores, & cæco in Marte tuere.
P ompeij nec crimen erit, nec gloria bellum.
V incis apud ſuperos uotis me Cæſar iniquis.
P ugnatur, quantum ſcelerum, quantúmq; malorum
I n populos lux iſta feret, quot regna iacebunt!
S anguine Romano quàm turbidus ibit Enipeus!
P rima uelim caput hoc funeſti lancea belli,
S i ſine momento rerum, partiſque ruina
C aſurum eſt, feriat: neque enim uictoria Magno
L ætior: aut populis inuiſum hac clade peracta,
A ut hodie Pompeius erit miſerabile nomen.
O mne malum uicti, quod ſors feret ultima rerum,
O mne nefas uictoris erit. Sic fatur, & arma
P ermittit populis, frænóſque furentibus ira
L axat, & ut uictus uiolento nauita Coro
D at regimen uentis, ignauúmque arte relicta
P uppis onus trahitur: trepido confuſa tumultu

Caſtra fremunt, animiq; truces ſua pectora pulſant
Ictibus incertis. multorum pallor in ore
Mortis uenturæ eſt, faciéſque ſimillima fato.
Adueniſſe diem, qui fatum rebus in æuum
Conderet humanis, & quæri Roma quid eſſet.
Illo Marte palàm eſt. ſua quiſque pericula neſcit,
Attonitus maiore metu. quis littora Ponto
Obruta, quis ſummis cernens in montibus æquor,
AEtheráque in terras deiecto ſole cadentem,
Tot rerum finem timeat ſibi? non uacat ullos
Pro ſe ferre metus, urbi Magnóque timetur.
Nec gladijs habuere fidem, niſi cautibus aſper
Exarſit mucro: tunc omnis lancea ſaxo
Erigitur, tendunt neruis melioribus arcus;
Cura fuit lectis pharetras implere ſagittis.
Auget eques ſtimulos, frænorúmq; aptat habenas.
Si liceat ſuperis hominum conferre labores,
Non aliter Phlegra rapidos tollente gigantes
Martius incaluit Siculis incudibus enſis:
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuſpis,
Spiculáque extenſo Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Ioui mutauit fulmina Cyclops.
Non tamen abſtinuit uenturos prodere caſus
Per uarias Fortuna notas: nam Theſſala rura
Cùm peterent, totus uenientibus obſtitit æther,
Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes,
Aduerſáſque faces, immenſóque igne columnas,
Et trabibus mixtis auidos Typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingeſto fulgure clauſit.
Excuſſit criſtas galeis, capulóſque ſolutis

Perfudit gladijs,ereptáque pila liquauit,
AEthereóque nocens fumauit ſulphure ferrum.
Necnon innumero cooperta examine ſigna,
Víxque reuulſa ſolo,maiori pondere preſſum
Signiferi merſere caput,rorantia fletu
Vſque ad Theſſaliam Romana & publica ſigna
Admotus ſuperis diſcuſſa fugit ab ara
Taurus,& Emathios præceps ſe iecit in agros:
Nulláque funeſtis inuenta eſt uictima ſacris.
  At tu quos ſuperos ſcelerum?quas rite uocaſti
Eumenidas Cæſar?Stygij quæ numina regni?
Infernúmque nefas?& merſos nocte furores?
Impia tam ſæuè geſturus bella litaſti?
Iam dubium,monſtríſne deûm nimióue pauori
Crediderint:multis concurrere uiſus Olympo
Pindus,& abruptis mergi conuallibus AEmus,
Edere nocturnas belli Pharſalia uoces,
Ire per Oſſæam rapidus Bœbeida ſanguis,
Ínque uicem uultus tenebris mirantur opertos,
Et pallere diem,galeíſque incumbere noctem,
Defunctóſque patres,& cunctas ſanguinis umbras
Ante oculos uolitare ſuos.ſed mentibus unum
Hoc ſolamen erat,quòd uoti turba nefandi
Conſcia,quæ patrum iugulos,quæ pectora fratrum
Sperabat,gaudet monſtris,mentiſque tumultu,
Atque omen ſcelerum ſubitos putat eſſe furores.
Quid mirũ eſt populos quos lux extrema manebat
Lymphato trepidaſſe metu?præſaga malorum
Si data mens homini eſt:Tyrijs qui Gadibus hoſpes
Adiacet,Armeniúmque bibit Romanus Araxem,
Sub quocunque die,quocũque eſt ſydere mundi,

Mæret, & ignorat cauſas, animúmque dolentem
Corripit, Aemathijs quid perdat neſcit in aruis.
Euganeo, ſi uera fides memorantibus, augur
Colle ſedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei diſpergitur unda Timaui,
Venit ſumma dies, geritur res maxima, dixit,
Impia concurrunt Pompeij & Cæſaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Iouis præſaga notauit:
Aera ſeu totum diſcordi obſiſtere cælo,
Proſpexítq; polos: ſeu lumen in æthere mœſtum,
Solis in obſcuro pugnam pallore notauit.
Diſſimulem certè cunctis quos explicat egit
Theſſalicam natura diem: ſi cuncta perito
Augure mens hominum cæli noua ſigna notaſſet,
Spectari è toto potuit Pharſalia mundo.
O ſummos hominum, quorum fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cælum omne uacauit!
Hæc & apud ſeras gentes, populóſque nepotum,
Siue ſua tantum uenient in ſecula fama,
Siue aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt, quum bella legentur,
Spéſque metúſq; ſimul, perituráq; uota mouebunt,
Attonitíque omnes ueluti uenientia fata,
Nõ trãſmiſſa legent, & adhuc tibi Magne fauebũt.
Miles ut aduerſo Phœbi radiantis ab ictu
Deſcendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immiſſus campis, ſtetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura ſiniſtri
Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione datur: tibi numine pugnax:
Aduerſo Domiti dextri frons tradita Martis.

At medij robur belli fortiſſima denſant
Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At iuxta fluuios & ſtagna undantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, & largus habenis
Ponticus ibat eques: ſicci ſed plurima campi
Tetrarchæ regéſque tenent, magníque tyranni,
Atque omnis Latio quæ ſeruit purpura ferro.
Illuc & Libye Numidas, & Creta Cydonas
Miſit, Ithyræis curſus fuit inde ſagittis,
Inde truces Galli ſolitum prodiſtis in hoſtem,
Illic pugnaces commouit Iberia Cetras.
Eripe uictori gentes, & ſanguine mundi
Fuſo, Magne, ſemel totos conſume triumphos.
Illo forte die Cæſar ſtatione relicta,
Ad ſegetum raptus moturus ſigna, repentè
Conſpicit in planos hoſtem deſcendere campos,
Oblatúmque uidet uotis ſibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia caſus.
Æger quippe moræ, flagránſq; cupidine regni
Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
Vt lentum damnare nefas: diſcrimina poſtquam
Aduentare ducum, ſupremáque prælia uidit,
Caſuram fatis ſenſit nutare ruinam,
Illa quoq; in ferrum rabies promptiſſima paulùm
Languit, & caſus audax ſpondere ſecundos
Mens ſtetit in dubio, quam nec ſua fata timere,
Nec Magni ſperare ſinunt: formidine merſa
Proſilit hortando melior fiducia uulgo:
O domitor mundi, rerum fortuna mearum
Miles, adeſt toties optatæ copia pugnæ.

Nil opus eſt uotis, iam fatum accerſite ferro.
In manibus ueſtris quantus ſit Cæſar habetis.
Hæc eſt illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promiſſam memini, cuius ſpe mouimus arma,
In quam diſtulimus uetitos remeare triumphos.
Hæc eadem eſt hodie, quæ pignora, quæq; penates
Reddat, & emeritos faciat uos Marte colonos.
Hæc fato quæ teſte probet, quis iuſtius arma
Sumpſerit, hæc acies uictum factura nocentem eſt.
Si pro me patriam ferro flammiſque petiſtis,
Nunc pugnate truces, gladioſque exoluite culpa.
Nulla manus belli mutato iudice pura eſt.
Non mihi res agitur, ſed uos ut libera ſitis
Turba precor, gentes ut ius habeatis in omnes:
Ipſe ego priuatæ cupidus me reddere uitæ,
Plebeiáque toga modicum componere ciuem,
Omnia dum uobis liceant, nihil eſſe recuſo.
Inuidia regnate mea. nec ſanguine multo
Spem mundi petitis, Graiis delecta iuuentus
Gymnaſiis aderit, ſtudioque ignaua palæſtræ,
Et uix arma ferens, & mixtæ diſſona turbæ
Barbaries, non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura ſuum: ciuilia paucæ
Bella manus facient, pugnæ pars magna leuabit
His orbem populis, Romanúmque obteret hoſtem.
Ite per ignauas gentes, famoſáque regna,
Et primo ferri motu proſternite mundum,
Sítque palàm, quas tot Pompeius duxit in urbem
Curribus, unius gentes non eſſe triumphi.
Armenióſne mouet Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emptũ minimo uult ſanguine quiſquã

Barbarus Heſperijs Magnum præponere rebus?
Romanos odere omnes,dominóſque grauantur,
Quos nouere magis,ſed me fortuna meorum
Commiſit manibus,quorum me Gallia teſtem
Tot fecit bellis.cuius non militis enſem
Agnoſcam? cælúmque tremens cùm lancea tranſit,
Dicere non fallar quo ſit uibrata lacerto.
Quòd ſi ſigna ducem nunquam fallentia ueſtrum
Conſpicio,faciéſque truces,oculóſque minaces,
Viciſtis:uideor fluuios ſpectare cruoris,
Calcatóſque ſimul reges,ſparſúmque Senatus
Corpus,& immenſa populos in cæde natantes.
Sed mea fata moror,qui uos in tela ruentes
Vocibus his teneo,ueniam date bella trahenti
Spe trepido:haud unquam uidi tam magna daturos
Tam prope me ſuperos:camporum limite paruo
Abſumus à uotis.ego ſum,cui Marte peracto
Quæ populi regéſque tenent donare licebit.
Quóne poli motu?quo cæli ſydere uerſo
Theſſalicæ tantum ſuperi permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum,aut pœna paratur.
Cæſareas ſpectate cruces,ſpectate catenas,
Et caput hoc poſitum roſtris,effuſáque membra,
Septorúmque nefas,& clauſi prælia campi,
Cum duce Syllano gerimus ciuilia bella.
Veſtri cura mouet:nam me ſecura manebit
Sors quæſita manu,fodientem uiſcera cernet
Me mea,qui nondum uictum reſpexerit hoſtem.
Dij quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanúſque labor,uincat quicunque neceſſe
Non putat in uictos ſæuum diſtringere ferrum,

Quíque ſuos ciues, quòd ſigna aduerſa tulerunt,
Non credit feciſſe nefas. Pompeius in arcto
Agmina ueſtra loco uetita uirtute moueri
Quum tenuit, quanto ſatiauit ſanguine ferrum?
Vos tamen hoc oro iuuenes, ne cædere quiſquam
Hoſtis terga uelit, ciuis qui fugerit, eſto.
Sed dum tela micant, non uos pietatis imago
Vlla, nec aduerſa conſpecti fronte parentes
Commoueant, uultus gladio turbate uerendos.
Siue quis infeſto cognata in pectora ferro
Ibit, ſeu nullum uiolabit uulnere pignus,
Ignoti iugulum tanquam ſcelus imputet hoſtis.
Sternite iam uallum, foſſáſque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non ſparſa maniplis,
Parcite ne caſtris, uallo tendetis in illo
Vnde acies peritura uenit. uix cuncta locuto
Cæſare, quenq; ſuum munus trahit, armáq; raptim
Sumpta uiris, celeris capiunt præſagia belli,
Calcatíſque ruunt caſtris, ſtant ordine nullo,
Arte ducis nulla, permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni ſoceros, totidémque petentes
Vrbis regna ſuæ funeſto in Marte locaſſet,
Non tam præcipiti ruerent in prælia curſu.
Vidit ut hoſtiles in rectum exire cateruas
Pompeius, nulláſque moras permittere bello,
Sed ſuperis placuiſſe diem, ſtat corde gelato
Attonitus, tantóque duci ſic arma timere
Omen erat. premit inde metus, totúmque per agmen
Sublimi prouectus equo, Quem flagitat, inquit,
Veſtra diem uirtus, finis ciuilibus armis,
Quem quæſiſtis adeſt, totas effundite uires,

Extremum ferri ſupereſt opus, undique gentes
Hora trahit. quiſquis patriam, charóſq; penates,
Qui ſobolē, ac thalamos, deſertáq; pignora quærit,
Enſe petat, medio poſuit deus omnia campo.
Cauſa iubet melior ſuperos ſperare ſecundos,
Ipſi tela regent per uiſcera Cæſaris, ipſi
Romanas ſancire uolent hoc ſanguine leges.
Si ſocero dare regna meo, mundúmque pararent,
Præcipitare meam fatis potuere ſenectam:
Non iratorum populis urbíque deorum eſt
Pompeium ſeruare ducem. quæ uincere poſſent
Omnia contulimus, ſubiere pericula clari
Sponte uiri, ſacráque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reducéſque Camillos
Temporibus, Decióſque caput fatale uouentes,
Hinc ſtarent: primo gentes oriente coactæ,
Innumeræque urbes, quantas in prælia nunquam
Exciuere manus, toto ſimul utimur orbe.
Quicquid ſigniferi comprenſum limite cycli
Sub Notō & Boreā hominū ſumus, arma mouemus.
Nonne ſuperfuſis collectum cornibus hoſtem
In medium dabimus? paucas uictoria dextras
Exigit, at plures tantum clamore cateruæ
Bella gerent, Cæſar noſtris non ſufficit armis.
Credite pendentes è ſummis mœnibus urbis
Crinibus effuſis hortari in prælia matres.
Credite grandæuum uetitúmque ætate Senatum
Arma ſequi, ſacros pedibus proſternere canos:
Atque ipſam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc eſt, populum, populúmq; futurum
Permixtas afferre preces: hæc libera naſci,

Haec uult turba mori, ſiquis poſt pignora tanta
Pompeio locus eſt, cum prole & coniuge ſupplex,
Imperij ſalua ſi maieſtate liceret,
Voluerer ante pedes. Magnus, niſi uincitis, exul,
Ludibrium ſoceri, ueſter pudor. ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne diſcam ſeruire ſenex. tam mœſta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanáque uirtus
Erigitur, placuítque mori, ſi uera timeret.
Ergo utrinq; pari concurrunt agmina motu
Irarum, metus hos, regni ſpes excitat illos.
Hæ facient dextræ quicquid non expleat ætas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Vt uacet à ferro: gentes Mars iſte futuras
Obruet, & populos æui uenientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit, Gabios, Veióſque, Corámque
Puluere uix tectæ poterunt monſtrare ruinæ,
Albanóſque lares, Laurentinóſque penates,
Rus uacuum, quod non habitet niſi nocte coacta
Inuitus, queſtúſque Numam iuſſiſſe Senator.
Non ætas hæc carpſit edax, monimentáque rerum
Putria deſtituit, crimen ciuile uidemus
Tot uacuas urbes. generis quò turba redacta eſt
Humani? toto populi qui naſcimur orbe,
Nec muros implere uiris, nec poſſumus agros,
Vrbs nos una capit, uincto foſſore coluntur.
Heſperiæ ſegetes, ſtat tectis putris auitis
In nullos ruitura domus: nullóque frequentem
Ciue ſuo Romam, ſed mundi fæce repletam,
Cladis eò dedimus, ne tanto in tempore bellum

Iam poſſet ciuile geri: Pharſalia tanti
Cauſa mali. cedant feralia nomina Cannæ,
Et damnata diu Romanis Allia faſtis.
Tempora ſignauit leuiorum Roma malorum,
Hunc uoluit neſcire diem. Prò triſtia fata!
Aera peſtiferum tractu, morbóſque fluentes,
Inſanámque famem, permiſſáſque ignibus urbes,
Mœniáque in præceps laturos plena tremores
Hi poſſent explere uiri, quos undique traxit
In miſeram fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens æui, populóſque ducéſque
Conſtituit campis, per quos tibi Roma ruenti
Oſtendat quàm magna cadas. quæ latius orbem
Poſſedit, citius per proſpera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis,
Te geminum Titan procedere uidit in axem,
Haud multum terræ ſpatium reſtabat Eoæ,
Vt tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther,
Omniáque errantes ſtellæ Romana uiderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
AEmathiæ funeſta dies: hac luce cruenta
Effectum ut Latios non horreat India faſces,
Nec uetitos errare Dacas in mœnia ducat,
Sarmaticúmq; premat ſuccinctus Conſul aratrum,
Quòd ſemper ſæuas debet tibi Parthia pœnas,
Quòd fugiens ciuile nefas, redituráque nunquam
Libertas ultra Tigrim Rhenúmque receſſit,
Ac toties nobis iugulo quæſita, uagatur,
Germanum Scythicúmq; bonum: nec reſpicit ultra
Auſoniam. uellem populis incognita noſtris,
Vulturis ut primùm læuo fundata uolatu

Romulus infami compleuit mœnia luco,
Vſque ad Theſſalicas ſeruiſſes Roma ruinas.
De Brutis Fortuna queror. quid tempora legum
Egimus, aut annos à Conſule nomen habentes?
Felices Arabes, Medíque, Eoáque tellus,
Quam ſub perpetuis tenuerunt fata tyrannis.
Ex populis, qui regna ferũt, ſors ultima noſtra eſt,
Quos ſeruire pudet. ſunt nobis nulla profectò
Numina, cum cæco rapiantur ſecula caſu,
Mentimur regnare Iouem. ſpectabit ab alto
Æthere Theſſalicas teneat cum fulmina cædes?
Scilicet ipſe petet Pholoen? petet ignibus Œthen?
Immeritáque nemus Rhodopes? pinúſque minantes?
Caſſius hoc potius feriet caput? aſtra Thyeſtæ
Impulit, & ſubitis damnauit noctibus Argos:
Tot ſimiles fratrum gladios patrúmque gerenti
Theſſaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata deo. cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantum terris dare numina fas eſt:
Bella pares ſuperis facient ciuilia diuos.
Fulminibus manes, radiíſque ornabit & aſtris,
I'nque deûm templis iurabit Roma per umbras.
Vt rapido curſu fati ſuprema morantem
Conſumpſere locum: parua tellure dirempti,
Quò ſua pila cadant, aut quæ ſibi fata minentur,
Inde manum ſpectant: tempus, quo noſcere poſſent
Facturi quæ monſtra forent. uidere parentes
Frontibus aduerſis, fraternáque comminus arma,
Nec libuit mutare locum, tamen omnia torpor
Pectora conſtrinxit, gelidúſque in uiſcera ſanguis
Perculſa pietate coit, totáque cohortes

Pila parata diu tenſis tenuere lacertis.
Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed ſenſum poſt fata tuæ dent Craſtine morti,
Cuius torta manu commiſit lancea bellum,
Primáque Theſſaliam Romano ſanguine tinxit.
O præceps rabies! cum Cæſar tela teneret,
Inuenta eſt prior ulla manus. tunc ſtridulus aer
Eliſus lituis, conceptáque claſſica cornu,
Tunc auſæ dare ſigna tubæ, tunc æthera tendit,
Extremíque fragor conuexa irrupit Olympi,
Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit reſonis clamorem uallibus AEmus,
Peliacíſque dedit rurſus geminare cauernis:
Pindus agit gemitus, Pangæáque ſaxa reſultant,
OEtææque gemunt rupes, uocéſque furoris
Expauere ſui tota tellure relatas.
Spargitur innumerum diuerſis miſſile uotis,
Vulnera pars optat, pars terræ figere tela,
Ac puras ſeruare manus. rapit omnia caſus,
Atque incerta facit quos uult fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis iaculis ferróque uolanti
Exacta eſt? odijs ſolus ciuilibus enſis
Sufficit, & dextras Romana in uiſcera ducit.
Pompeij denſis acies ſtipata cateruis,
Iunxerat in ſeriem nexis umbonibus arma,
Víxque habitura locum dextras ac tela mouendi
Conſtiterat, gladióſque ſuos compreſſa timebat.
Præcipiti curſu ueſanum Cæſaris agmen
In denſos agitur cuneos, pérque arma, per hoſtem
Quærit iter, quà torta graues lorica catenas
Opponit, tutóque latet ſub tegmine pectus.

Hàc quoq; peruentú eſt ad uiſcera, tótq; per arma
Extremum eſt quod quiſque ferit: ciuilia bella
Vna acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius, calet omne nocens à Cæſare ferrum.
Nec fortuna diu rerum tot pondera uertens,
Abſtulit ingentes fato torrente ruinas.
Vt primùm toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, bellíque per ultima fudit,
Sparſa per extremos leuis armatura maniplos
Inſequitur, ſæuáſque manus immittit in hoſtem.
Illic quæque ſuo miſcet gens prælia telo,
Romanus cunctis petitur cruor: inde ſagittæ,
Inde faces & ſaxa uolant, ſpatióque ſolutæ
Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ithyræi, Medíque, Arabéſque ſoluto
Arcu turba minax, nuſquam rexere ſagittas,
Sed petitur ſolus qui campis imminet aer:
Inde cadunt mortes, ſceleris ſed crimine nullo
Externum maculant chalybem, ſtetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro ſubtexitur æther,
Nóxque ſuper campos telis conſerta pependit.
Tum Cæſar metuens ne frons ſibi prima labaret
Incurſu, tenet obliquas poſt ſigna cohortes,
Ínque latus belli, quà ſe uagus hoſtis agebat,
Immittit ſubitum non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ, nullóque pudore timendi,
Præcipites fecere palàm, ciuilia bella
Non bene barbaricis unquam commiſſa cateruis.
Vt primùm ſonipes transfixus pectora ferro
In caput effuſi calcauit membra regentis,
Omnis eques ceſſit campis, glomeratáque pubes

In ſua conuerſis præceps ruit agmina frænis,
Perdidit inde modum cædes, ac nulla ſecuta eſt
Pugna, ſed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec ualet hæc acies tantum proſternere, quantum
Inde perire poteſt. Vtinam Pharſalia campis
Sufficiat cruor iſte tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutentur ſanguine fontes,
Hic numerus totos tibi ueſtiat oſſibus agros:
Aut ſi Romano compleri ſanguine mauis,
Iſtis parce precor: uiuant Galatæque Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,
Armenij, Cilices: nam poſt ciuilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes
It timor, & fatis datus eſt pro Cæſare curſus.
Ventū erat ad robur Magni, mediáſq; cateruas,
Quod totos errore uago perfuderat agros,
Conſtitit hic bellum, fortunáque Cæſaris hæſit.
Non illic regum auxilijs collecta iuuentus
Bella gerit, ferrúmque manus mouere togatæ:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
Hic furor, hic rabies, hic ſunt tua crimina Cæſar.
Hanc fuge mens partem belli, tenebríſque relinque,
Nulláque tantorum diſcat me uate malorum
Quàm multum bellis liceat ciuilibus ætas.
Ah potius pereant lachrymæ, pereántque querelæ,
Quicquid in hac acie geſſiſti Roma tacebo.
Hic Cæſar, rabies populi, ſtimulúſque furorum,
Nequa parte ſui pereat ſcelus, agmina circum
It uagus, atque ignes animis flagrantibus addit.
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
Conſpicit & gladios, qui toti ſanguine manent,

Quæ preſſo tremat enſe manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis præſtet bella iubenti,
Quem pugnare iuuet, quis uultum ciue perempto
Mutet, obit latis proiecta cadauera campis.
Vulnera multorum totum fuſura cruorem
Oppoſita premit ipſe manu. quacunque uagatur,
Sanguineum quatiens ueluti Bellona flagellum,
Biſtonas aut Mauors agitans, ſi uerbere ſæuo
Palladia ſtimulet turbatos ægide currus.
Nox ingens ſcelerũ, & cædes oriũtur, & inſtar
Immenſæ uocis gemitus, & pondere lapſi
Pectoris arma ſonant, confractique enſibus enſes.
Ipſe manu ſubicit gladios, ac tela miniſtrat,
Aduerſóſque iubet ferro contundere uultus.
Promouet ipſe acies, impellit terga ſuorum,
Verbere conuerſæ ceſſantes excitat haſtæ.
In plebem uetat ire manus, monſtrátque Senatum.
Scit cruor imperij qui ſit, quæ uiſcera regum,
Vnde petat Romam, libertas ultima mundi
Quo ſteterit ferienda loco. permixta ſecundo
Ordine nobilitas, uenerandáque corpora ferro
Vrgentur, cædunt Lepidos, cædúntque Metellos,
Coruinóſque ſimul, Torquatáque nomina regum,
Sæpe duces, ſummóſq; hominum te Magne remoto.
Illic plebeia contectus caſſide uultus
Ignotúſque hoſti, quod ferrum Brute tenebas?
O decus imperij, ſpes ô ſuprema Senatus,
Extremum tanti generis per ſecula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hoſtes,
Nec tibi fatales admoueris antè Philippos,
Theſſalia periture tua: nil proficis iſtic

Cæſaris intentus iugulo, nondum attigit arcem
Iuris, & humanum culmen quo cuncta premuntur
Egreſſus, meruit fatis tam nobile letum:
Viuat, & ut Bruti *procumbat uictima regnet.*
Hic patriæ perit omne decus, iacet aggere magno
Patricium campis commixta plebe cadauer.
Mors tamen eminuit clarorum in ſtrage uirorum
Pugnacis Domiti, *quem clades fata per omnes*
Ducebant: nuſquam Magni *fortuna ſine illo*
Succubuit, uictus toties à Cæſare *ſalua*
Libertate perit: tunc mille in uulnera lætus
Labitur, ac uenia gaudet caruiſſe ſecunda.
Viderat in craſſo uoluentem ſanguine membra
Cæſar, & increpitans, Iam Magni *deſeris arma*
Succeſſor Domiti, *ſine te iam bella geruntur.*
Dixerat, aſt illi ſuffecit pectora pulſans
Spiritus in uocem, morientiáque ora reſoluit:
Non te funeſta ſcelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæſar, *generóque minorem*
Aſpiciens, Stygias Magno *duce liber ad umbras*
Et ſecurus eo: te ſæuo Marte *ſubactum,*
Pompeióque graues pœnas nobíſque daturum
Quum ſperare licet, morior. non plura locutum
Vita fugit, denſáque oculos preſſere tenebræ.
Impendiſſe pudet lachrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac ſingula fata ſequentem
Quærere letiferum per cuius uiſcera uulnus
Exierit, quis fuſa ſolo uitalia calcet,
Ore quis aduerſo demiſſo faucibus enſe
Expulerit moriens animam, quis corruat ictu,
Quis ſteterit, dum membra cadũt, quis pectore tela

Tranſmittat, uel quos campis affixerit haſta,
Quis cruor emiſſus perruperit aera uenis,
I'nque hoſtis cadat arma ſui, quis pectora fratris
Cædat, & ut notum poſſit ſpoliare cadauer,
Abſciſſum longè mittat caput, ora parentis
Quis laceret, nimiáque probet ſpectantibus ira
Quem iugulat non eſſe patrem. mors nulla querela
Digna ſua eſt, nullóſque hominum lugere uacamus.
Non iſtas habuit pugnæ Pharſalia partes,
Quas aliæ clades: illic per fata uirorum,
Per populos hîc Roma perit: quod militis illic,
Mors hîc gentis erat: ſanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Aſſyrius, cunctos hærere cruores
Romanus, campíſque uetat conſiſtere torrens.
Maius ab hac acie, quàm quòd ſua ſecula ferrent,
Vulnus habēt populi, plus eſt quàm uita ſalúſque,
Quod perit, in totum mundi proſternimur æuum,
Vincitur his gladijs omnis quæ ſeruiet ætas.
Proxima quid ſoboles, aut quid meruere nepotes
In regnum naſci? pauidi num geſſimus arma?
Teximus aut iugulos? alieni pœna timoris
In noſtra ceruice ſedet. poſt prælia natis
Si dominum Fortuna dabas, & bella dediſſes.
Iam Magnus tranſiſſe deos, Romanáque fata
Senſerat infelix, tota uix clade coactus
Fortunam damnare ſuam, ſtetit aggere campi
Eminus, unde omnes ſparſas per Theſſala rura
Aſpiceret clades, quæ bello obſtante latebant.
Tot telis ſua fata peti, tot corpora fuſa,
Ac ſe tam multo pereuntem ſanguine uidit.
Nec (ſicut mos eſt miſeris) trahere omnia ſecum

Merſa iuuat,gentéſque ſuæ miſcere ruinæ,
Vt Latiæ poſt ſe uiuat pars maxima turbæ,
Suſtinuit dignos etiam nunc credere uotis
Cælicolas,uoluitque ſui ſolatia caſus.
Parcite,ait,ſuperi cunctas proſternere gentes,
Stante poteſt mundo,Romáque ſuperſtite Magnus
Eſſe miſer.ſi plura iuuant mea uulnera,coniux
Eſt mihi,ſunt nati,dedimus tot pignora fatis.
Ciuilíne parum eſt bello,ſi méque meóſque
Obruet?exiguæ clades ſumus orbe remoto?
Omnia quid laceras?quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil eſt Fortuna meum.Sic fatur,& arma
Signáque,& afflictas omni iam parte cateruas
Circuit,& reuocat matura in fata ruentes,
Séque negat tanti:nec deerat robur in enſes
Ire duci,iugulóque pati uel pectore letum,
Sed timuit ſtrato miles ne corpore Magni
Non fugeret,ſupráque ducem procumberet orbis:
Cæſaris aut oculis uoluit ſubducere mortem
Nequicquam infelix,ſocero ſpectare uolenti
Præſtandũ eſt ubicunque caput.ſed tu quoq; cõiux
Cauſa fugæ,uultúſque tui,fatíſque negatum
Te præſente mori.tum Magnum concitus aufert
A' bello ſonipes,non tergo tela pauentem,
Ingentéſque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus,non fletus erat,ſaluáque uerendus
Maieſtate dolor,qualem te Magne decebat
Romanis præſtare malis,non impare uultu
Aſpicis AEmathiam,nec te uidere ſuperbum
Proſpera bellorum, nec fractum aduerſa uidebunt.
Quámque fuit læto per tres infida triumphos,

Tam miſero fortuna minor.iam pondere fati
Depoſito ſecurus abis,nunc tempora læta
Reſpexiſſe uacat,ſpes nunquam implenda receſſit,
Quid fueris nunc ſcire licet.fuge prælia dira,
Ac teſtare deos,nullum qui perſtet in armis
Iam tibi Magne mori,ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Pharióque à gurgite clades,
Sic & Theſſalicæ poſt te pars maxima pugnæ.
Non iam Pompeij nomen populare per orbem,
Nec ſtudium belli,ſed par,quod ſemper habemus
Libertas,& Cæſar erunt,téque inde fugato
Oſtendet moriens ſibi ſe pugnaſſe Senatus.
Nónne iuuat pulſum bellis ceſſiſſe,nec iſtud
Proſpectare nefas ſpumantes cæde cateruas?
Reſpice turbatos in curſu ſanguinis amnes,
Et ſoceri miſerere tui.quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior iſtis?
Quicquid in ignotis ſolus regionibus exul,
Quicquid ſub Phario poſitus patiare tyranno,
Crede deis,longo fatorum crede fauori,
Vincere peius erat.prohibe lamenta ſonare,
Flere ueta populos,lachrymas luctúſque remitte.
Tam mala Pompeij quàm proſpera mũdus adoret.
Aſpice ſecurus uultu non ſupplice reges,
Aſpice poſſeſſas urbes,donatáque regna,
AEgyptum,Libyámque,& terras elige morti.
Vidit prima tuæ teſtis Lariſſa ruinæ
Nobile nec uictum fatis caput,omnibus illa
Ciuibus effudit totas per mœnia uires
Obuia ceu læto,præmittunt munera flentes,
Pandunt templa,domos,ſocios ſe cladibus optant.

Scilicet immenſo ſupereſt ex nomine multum,
Téque minor ſolo cunctas impellere gentes
Rurſus in arma potes, rurſúſque in fata redire.
Sed quid opus uicto populis, aut urbibus, inquit?
Victori præſtate fidem. Tu Cæſar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per uiſcera uadis,
At tibi iam populos donat gener. auehit inde
Pompeiũ ſonipes, gemitus lachrymǽque ſequuntur,
Plurimáque in ſæuos populi conuitia diuos.
Nunc tibi uera fides quæſiti Magne fauoris
Contigit ac fructus, felix ſe neſcit amari.
Cæſar ut Heſperio uidit ſatis arua natare
Sanguine, parcendum ferro manibúſque ſuorum
Iam ratus, ut uiles animas perituráque fruſtra
Agmina permiſit uitæ: ſed caſtra fugatos
Ne reuocent, pellátque quies nocturna pauorem,
Protinus hoſtili ſtatuit ſuccedere uallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non ueritus graue ne feſſis ac Marte ſubactis
Hoc foret imperium. non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat. Victoria nobis
Plena, uiri, dixit, ſupereſt pro ſanguine merces,
Quã monſtrare meum eſt: nec enim donare uocabo,
Quod ſibi quiſque dabit. cunctis en plena metallis
Caſtra patent, raptum Heſperijs è gentibus aurum
Hîc iacet, Eoáſque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna ſimul, Magníque coacta
Expectat dominos, propera præcedere miles,
Quos ſequeris, quaſcunque tuas Pharſalia fecit,
A` uictis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes, auríque cupidine cæcos

Ire ſuper gladios, ſupráque cadauera patrum,
Et cæſos calcare duces. quæ foſſa, quis agger
Suſtineat pretium belli ſcelerúmque petentes?
Scire uolunt quanta fuerint mercede nocentes.
Inuenere quidem ſpoliato plurima mundo,
Bellorum in ſumptus congeſtæ pondera maſſæ,
Sed non impleuit cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus extulit auri,
Quod legit diues ſummis Arimaſpus arenis:
Vt rapiant, paruo ſcelus hoc ueniſſe putabunt,
Cum ſibi Tarpeias uictor deſponderit arces,
Cum ſpe Romanæ promiſerit omnia prædæ:
Decipitur, quòd caſtra rapit. capit improba plebes
Ceſpite patricio ſomnos, uacuúmque cubile
Regibus infandus miles premit, inque parentum,
In'que toris fratrum poſuerunt membra nocentes.
Quos agitat ueſana quies, ſomnı́que furentes,
Theſſalicam miſeri uerſant in pectore pugnam,
Inuigilat cunctis ſæuum ſcelus, armáque tota
Mente agitant, capulóque manus abſente mouetur.
Ingemuiſſe putes campos, terrámque nocentem
Inſpiraſſe animas, infectúmque aera totum
Manibus, & ſuperûm Stygia formidine noctem
Exigit à meritis triſtes uictoria pœnas,
Sibiláque & flammas infert ſopor, umbra perēpti
Ciuis adeſt, ſua quenque premit terroris imago.
Ille ſenum uultus, iuuenum uidet ille figuras:
Hunc ágitant totis fraterna cadauera ſomnis,
Pectore in hoc pater eſt, omnes in Cæſare manes.
Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
Eumenidum uidit uultus Pelopeius Oreſtes:

Nec magis attonitos animi ſenſere tumultus,
Cum fureret Pentheus,aut cum deſiſſet Agaue.
Hunc omnes gladij,quos aut Pharſalia uidit,
Aut ultrix uiſura dies ſtringente Senatu
Illa nocte premunt,hunc infera monſtra flagellant.
Heu quantum pœnæ miſero mens conſcia donat,
Quòd Styga,quòd manes,infeſtáque Tartara ſomnis
Pompeio uiuente uidet! tamen omnia paſſo
Poſtquam clara dies Pharſalica damna retexit,
Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos,cernit propulſa cruore
Flumina,& excelſos cumulis æquantia colles
Corpora,ſidentes in tabem ſpectat aceruos,
Et Magni numerat populos,epulíſque paratur
Ille locus,uultus ex quo faciéſque iacentum
Agnoſcat. iuuat AEmathiam non cernere terram,
Et luſtrare oculis campos ſub clade latentes.
Ac ne læta furens ſcelerum ſpectacula perdat,
Fortunam ſuperóſque ſuos in ſanguine cernit.
Inuidet igne rogi miſeris,cælóque nocenti
Ingerit AEmathiam. non illum Pœnus humator
Conſulis,& Libyca ſuccenſæ lampade Cannæ
Compellunt hominum ritus ut ſeruet in hoſtes.
Sed meminit nondum ſatiata cædibus ira
Ciues eſſe ſuos. Petimus non ſingula buſta,
Diſcretóſque rogos,unum da gentibus ignem,
Non interpoſitis urantur corpora flammis.
Aut generi ſi pœna iuuat,nemus extrue Pindi,
Erige congeſtas OEthæo robore ſyluas,
Theſſalicam uideat Pompeius ab æquore flammã.
Nil agis hac ira. tabéſne cadauera ſoluat

An rogus, haud refert: placido natura recæptat
Cuncta ſinu, finémque ſui ſibi corpora debent.
Hos, Cæſar, populos ſi nunc non uſſerit ignis,
Vret cum terris, uret cum gurgite Ponti:
Communis mundo ſupereſt rogus oſſibus aſtra
Mixturus. quocunque tuam fortuna uocabit,
Hæ quoque eunt animæ, non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia ſub nocte iacebis.
Libera fortuna mors eſt: capit omnia tellus
Quæ genuit, cælo tegitur qui non habet urnam.
Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladẽ? quid olentes deſeris agros?
Has trahe Cæſar aquas, hoc, ſi potes, utere cælo.
Sed tibi tabentes populi Pharſalica rura
Eripiunt, campóſque tenent uictore fugato.
Non ſolum AEmonij funeſta ad pabula belli
Biſtonij uenêre lupi, tabémque cruentæ
Cædis odorati Pholoen liquere leones:
Tunc urſi latebras, obſcœni tecta domóſque
Deſeruere canes, & quicquid nare ſagaci
Aera non ſanum, motúmque cadauere ſenſit.
Iámque diu uolucres ciuilia caſtra ſecutæ
Conueniunt. uos quæ Nilo mutare ſoletis
Threicias hyemes, ad mollem ſerius Auſtrum
Iſtis aues. nunquam tanto ſe uulture cælum
Induit, aut plures preſſerunt aera pennæ.
Omne nemus miſit uolucres, omníſque cruenta
Alite ſanguineis ſtillauit roribus arbor.
Sæpe ſuper uultus uictoris & impia ſigna
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membráque deiecit iam laſſis unguibus ales.

Sic quoque non omnis populus peruenit ad oſſa,
Inque feras diſcerptus abit, non intima curant
Viſcera, nec totas auidè ſorbere medullas,
Degustant artus. Latiæ pars maxima turbæ
Faſtidita iacet, quam ſol, nimbíque, diéſque
Longior AEmathijs reſolutam miſcuit aruis.
Theſſalia infelix quo tanto crimine tellus
Læſiſti ſuperos, ut te tot mortibus unam,
Tot ſcelerum fatis premerent? quod ſufficit æuum,
Immemor ut donet belli tibi damna uetuſtas?
Quæ ſeges infecta ſurget non decolor herba?
Quo non Romanos uiolabis uomere manes?
Antè nouæ uenient acies, ſcelerique ſecundo
Præſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.
Omnia maiorum uertamus buſta licebit,
Et ſtantes tumulos, & qui radice uetuſta
Effudere ſuas uictis compagibus urnas,
Plus cinerum AEmoniæ ſulcis telluris aratur,
Pluráque ruricolis feriuntur dentibus oſſa.
Nullus ab AEmathio religaſſet littore funem
Nauita, nec terram quiſquam mouiſſet arator
Romani buſtum populi, fugeréntque coloni
Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent,
Nullúſque auderet pecori permittere paſtor
Vellere ſurgentem de noſtris oſſibus herbam,
Ac uelut impatiens hominum, uel ſolis iniqui
Limite, uel glacie nuda atque ignota iaceres,
Si non prima nefas belli, ſed ſola tuliſſes.
O ſuperi liceat terras odiſſe nocentes!
Quid totum premitis, quid totum abſoluitis orbem?
Heſperiæ clades, & flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecere Philippos.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER VIII.

IAM ſuper Herculeas fauces, nemoroſáque Tempe
Aemoniæ deſerta petens diſpendia ſyluæ,
Cornipedem exhauſtum curſu, ſtimulíſque negantem
Magnus agens, incerta fugæ ueſtigia turbat,
Implicitáſque errore uias. pauet ille fragorem
Motorum uentis nemorum, comitúmque ſuorum.
Qui poſt terga redit, trepidum, lateríque timentem
Exanimat. quanuis ſummo de culmine lapſus,
Nondum uile ſui pretium ſcit ſanguinis eſſe,
Séque memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc iugulum, quantum pro Cæſaris ipſe
Auulſa ceruice daret. deſerta ſequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara uiri facies. multi Pharſalica caſtra
Cum peterent nondum fama prodente ruinas,
Occurſu ſtupuere ducis, uertigine rerum
Attoniti, cladíſque ſuæ uix ipſe fidelis
Autor erat. grauis eſt Magno quicunque malorum
Teſtis adeſt, cunctis ignotus gentibus eſſe
Mallet, & obſcuro tutus tranſire per orbem
Nomine, ſed longi pœnas fortuna fauoris
Exigit à miſero, quæ tanto pondere famæ
Res premit aduerſas, fatíſque prioribus urget.
Nunc feſtinatos nimium ſibi ſentit honores,
Actáque lauriferæ damnat Syllana iuuentæ.

Nunc & Corycias claſſes, & Pontica ſigna
Deiectum meminiſſe piget. ſic longius æuum
Deſtruit ingentes animos, & uita ſuperſtes
Imperio, niſi ſumma dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri præuertit triſtia leto.
Dedecori eſt fortuna prior. quiſquámne ſecundis
Tradere ſe fatis audet, niſi morte paratá?
Littora contigerat, per quæ Peneius amnis
AEmathia iam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum uentis & fluctibus impar,
Flumineis uix tuta uadis euexit in altum,
Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, ſinúſque
Leucadij. Cilicum dominus, terræque Liburnæ,
Exiguam uector pauidus correpſit in alnum.
Conſcia curarum ſecreta in littora Leſbi
Flectere uela iubes, qua tum tellure latebas
Mœſtior, in medijs quàm ſi Cornelia campis
AEmathiæ ſtares. triſtes præſagia curas
Exagitant, trepida quatitur formidine ſomnus,
Theſſaliam nox omnis habet, tenebríſque remotis
Rupis in abruptæ ſcopulos extremáque currens
Littora, proſpiciens fluctus, nutantia longè
Semper prima uidens uenientis uela carinæ,
Quærere nec quicquam de fato coniugis audes.
En ratis, ad ueſtros quæ tendit carbaſa portus,
Quid ferat ignoras, ſed nunc tibi ſumma pauoris
Nuntius armorum triſtis, rumórque ſiniſter
Victus adeſt coniux. quid perdis tempora luctus?
Cum poſſis iam flere, times. tunc puppe propinqua
Proſiluit, criménque deûm crudele notauit,
Deformem pallore ducem, uultúſque prementem

Caniciem,atque atro ſquallentes puluere ueſtes.
Obuia nox miſeræ cælum lucémque tenebris
Abſtulit,atque animam clauſit dolor,omnia neruis
Membra relicta labant,riguerunt corda,diúque
Spe mortis depreſſa iacet.iam fune ligato
Littoribus luſtrat uacuas Pompeius arenas.
Quem poſtquam propius famulæ uidere fideles,
Non ultra gemitus tacitos inceſſere fata
Permiſere ſibi,fruſtráque attollere terra
Semianimem conantur herã:quam pectore Magnus
Ambit,& aſtrictos refouet complexibus artus.
Cœperat in ſummum reuocato ſanguine corpus
Pompeij ſentire manus,mœſtámque mariti
Poſſe pati faciem:prohibet ſuccumbere fatis
Magnus,& immodicos caſtigat uoce dolores:
Nobile cur robur fortunæ uulnere primo
Fœmina tantorum titulis inſignis auorum
Frangis?habes aditum manſuræ in ſecula famæ.
Laudis in hoc ſexu,non legum iura,nec arma,
Vnica materia eſt coniux miſer:erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet,& ipſum
Quòd ſum uictus,ama:nunc ſum tibi gloria maior.
A me quòd faſces,& quòd pia turba Senatus,
Tantáq; diſceſſit regum manus,incipe Magnum
Sola ſequi:deformis adhuc uiuente marito
Summus & augeri uetitus dolor:ultima debet
Eſſe fides lugere uirum:tu nulla tuliſti
Bello damna meo,uiuit poſt prælia Magnus,
Sed fortuna perit:quod defles,illud amaſti.
Vocibus his correpta uiri,uix ægra leuauit
Membra ſolo,tales gemitu rumpente querelas:

O utinam in thalamos inuiſi Cæſaris iſſem
Infelix coniux, & nulli læta marito!
Bis nocui mundo, me pronuba duxit Erinnys,
Craſſorúmque umbræ, deuotáque manibus illis
Aſſyrios in caſtra tuli ciuilia caſus,
Præcipitéſque dedi populos, cunctóſque fugaui
À cauſa meliore deos. O maxime coniux,
O thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
In tantum fortuna caput? cur impia nupſi,
Si miſerum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas ſponte luam: quò ſit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totúſque paratior orbis,
Sparge mari comitem: mallem felicibus armis
Dependiſſe caput, nunc clades denique luſtra
Magne tuas. Vbicunque iaces ciuilibus armis
Noſtros ulta toros, ades huc, atq; exige pœnas
Iulia crudelis, placatáque pellice cæſa,
Magno parce tuo. Sic fata, iterúmque refuſa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina ſoluit
In lachrymas, duri flectuntur pectora Magni,
Siccáque Theſſaliæ confundit lumina Leſbos.
  Tunc Mitylenæum iam pleno littore uulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus ſeruaſſe mariti,
Tu quoque deuotos ſacro tibi fœdere muros
Oramus, ſocióſque lares dignare, uel una
Nocte tua, fac Magne locum, quem cuncta reuiſent
Secula, quem ueniens hoſpes Romanus adoret.
Nulla tibi ſubeunda magis ſunt mœnia uicto:
Omnia uictoris poſſunt ſperare fauorem,
Hæc iam crimen habent. quid ꝙ iacet inſula Ponto?

Cæſar eget ratibus,procerum pars magna coibit
Certa loci,noto reparandum eſt littore fatum.
Accipe templorum cultus,aurúmque deorum
Accipe:ſi terris,ſi puppibus iſta iuuentus
Aptior eſt,tota quantum ualet utere Leſbo.
Accipe,ne Cæſar rapiat,tu uictus habeto.
Hoc ſolum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne noſtram uideare fidem felíxque ſecutus,
Et damnaſſe miſer.tali pietate uirorum
Lætus,in aduerſis & mundi nomine gaudens
Eſſe fidem. Nullum toto mihi,dixit,in orbe
Gratius eſſe ſolum non paruo pignore uobis
Oſtendi,tenuit noſtros hac obſide Leſbos
Affectus,hîc ſacra domus,charíque penates,
Hîc mihi Roma fuit,non ulla in littora puppim
Antè dedi fugiens,cùm ſæui Cæſaris iram
Iam ſcirem meritam ſeruata coniuge Leſbon,
Non ueritus tantam ueniæ committere uobis
Materiam,ſed iam ſatis eſt feciſſe nocentes:
Fata mihi totum mea ſunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Leſbos!
Siue doces populos,regéſque admittere Magnum,
Seu præſtas mihi ſola fidem: nam quærere certũ eſt
Fas quibus in terris,ubi ſit ſcelus.accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, uotorum extrema meorũ:
Da ſimiles Leſbo populos,qui Marte ſubactum
Non intrare ſuos infeſto Cæſare portus,
Non exire uetent.Dixit,mœſtámque carinæ
Impoſuit comitem:cunctos mutare putares
Tellurem,patriǽque ſolum,ſic littore toto
Plangitur,infeſtæ tenduntur in æthera dextræ,

Pompeiúmque minus, cuius fortuna dolorem
Mouerat, aſt illam, quam toto tempore belli
Vt ciuem uidere ſuam, diſcedere cernens
Ingemuit populus: quam uix ſi caſtra mariti
Victoris peteret, ſiccas dimittere matres
Iam poterant oculis, tanto deuinxit amore
Hos pudor, hos probitas, caſtique modeſtia uultus,
Quòd ſubmiſſa nimis, nulli grauis hoſpita turbæ,
Stantis adhuc fati uixit quaſi coniuge uicto.
Iam pelago medios Titan demiſſus ad ignes,
Nec quibus abſcondit, nec ſiquibus exerit orbem
Totus erat, uigiles Pompeij in pectore curæ
Nunc ſocias adeunt Romani fœderis urbes,
Et uarias regum mentes, nunc inuia mundi
Arua ſuper nimios ſoles Auſtrúmque iacentes:
Sæpe labor mœſtus curarum, odiúmque futuri
Proiecit feſſos incerti pectoris æſtus,
Rectorémque ratis de cunctis conſulit aſtris,
Vnde notet terras, quæ ſit menſura ſecandi
Æquoris in cælo, Syriam quo ſydere ſeruet,
Aut quotus in plauſtro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad hæc fatur taciti ſeruator Olympi:
Signifero quæcunque fluunt labentia cælo
Nunquam ſtante polo miſeros fallentia nautas
Sydera non ſequimur: ſed qui non mergitur undis
Axis inoccíduus gemina clariſſimus Arcto,
Ille regit puppes. hic quum mihi ſemper in altum
Surget, & inſtabit ſummis minor Vrſa ceruchis,
Boſphoron, & Scythiæ curuantem littora Pontum
Spectamus. quicquid deſcendit ab arbore ſumma
Arctophylax, propiórque mari Cynoſura feretur,

In Syriæ portus tendit ratis.inde Canopos
Excipit Auſtrali cælo contenta uagari
Stella timens Borean:illa quoque perge ſiniſtra,
Trans Pharon,in medio tanget ratis æquore Syrtes.
Sed quò uela dari,quò nunc pede carbaſa tendi
Noſtra iubes?dubio cui contrà pectore Magnus,
Hoc ſolum toto,reſpondit,in æquore ſerua
Vt ſit ab AEmathijs ſemper tua longius oris
Puppis,& Heſperiam pelago cælóque relinquas,
Cætera da uentis:comitem pignúſque recepi
Depoſitum:tunc certus eram quæ littora uellem,
Nunc portum Fortuna dabit.Sic fatur.at ille
Iuſto uela modo pendentia cornibus æquis
Torſit,& in læuum puppim dedit,útque ſecaret
Quas Aſinæ cautes,& quas Chios aſperat undas,
Hos dedit in proram,tenet hos in puppe rudentes.
AEquora ſenſerunt motus,alitérque ſecante
Iam pelagus roſtro,nec idem ſpectante carina,
Mutauere ſonum.non ſic moderator equorum,
Dexteriore rota læuum quum circuit axem,
Cogit inoffenſæ currus accedere metæ.
Oſtendit terras Titan,& ſydera texit,
Sparſus ab AEmathia fugit quicunque procella
Aſſequitur Magnum,primúſque à littore Leſbi
Occurrit natus,procerum mox turba fidelis.
Nam neque deiecto fatis,aciéque fugato
Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos,& ſceptra Eoa tenentes
Exul habet comites.iubet ire in deuia mundi
Deiotarum,qui ſparſa ducis ueſtigia lêgit.
Quando ait AEmathijs amiſſus cladibus orbis

Quà Romanus erat, ſupereſt fidiſſime regum
Eoam tentare fidem, populóſque bibentes
Euphraten, & adhuc ſecurum à Cæſare Tigrim,
Nec pigeat Magno quærentem fata remotas
Medorum penetrare domos, Scythicóſque receſſus,
Et totum mutare diem, uocéſque ſuperbo
Arſacidæ perferre meas: ſi fœdera uobis
Priſca manent, mihi per Latium iurata Tonantem,
Per ueſtros aſtricta magos, implete pharetras,
Armenióſque arcus Geticis intendite neruis:
Si uos ô Parthi, peterem cùm Caſpia clauſtra,
Et ſequerer duros æterni Martis Alanos,
Paſſus Achemenijs latè decurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coegi,
Arua ſuper Cyri, Chaldæíque ultima regni,
Quà rapidus Ganges, & quà Nyſæus Hydaſpes
Accedunt pelago Phœbi ſurgentis ab igne,
Iam propior, q̃ Perſis eram: tamen omnia uincens
Suſtinui noſtris uos tantum deeſſe triumphis,
Solúſque è numero regum telluris Eoæ
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant ſemel Arſacidæ. quis enim poſt uulnera cladis
Aſſyriæ, iuſtas Latij compeſcuit iras?
Tot meritis obſtricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat clauſtris uetitam per ſecula ripam,
Zeugmáque Pellæum, Pompeio uincite Parthi,
Vinci Roma uolet. regem parere iubenti
Ardua non piguit, poſitíſque inſignibus aulæ
Egreditur famuli ruptos indutus amictus.
In dubijs tutum eſt inopem ſimulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis ſecurius æuum

Verus pauper agit? dimiſſo in littore rege
Ipſe per Icariæ ſcopulos, Epheſúmque relinquens,
Et placidi Colophona maris, ſpumantia paruæ
Radit ſaxa Sami, ſpirat de littore Eoo
Aura fluens, Gnidon inde fugit, clarámq; relinquit
Sole Rhodon, magnóſque ſinus Telmeſidos undæ
Compenſat, medio pelago Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec ſe committere muris
Auſus adhuc ullis, te primùm parua Phaſelis
Magnus adit: nam te metui uetat incola rarus,
Exhauſtǽque domus populis, maiórque carinæ,
Quàm tua turba fuit. tendens hinc carbaſa rurſus
Iam Taurum, Tauróque uidet Dipſonta cadentem.
  Crederet hoc Magnus, pacẽ cùm præſtitit undis
Et ſibi conſultum? Cilicum per littora tutus
Parua puppe fugit, ſequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem, paruíſque Sinædris,
Quo portu, mittítque rates, recipitque Selinus
In procerum cœtu, tandem mœſta ora reſoluit
Vocibus his Magnus: Comites bellíque fugǽque,
Atque inſtar patriæ, quanuis in littore nudo
In Cilicum terra nullis circundatus armis
Conſultem, rebúſque nouis exordia quæram,
Ingentes præſtate animos, non omnis in arvis
Æmathijs cecidi, nec ſic mea fata premuntur,
Vt nequeam releuare caput, cladéſque receptas
Excutere. an Libycæ Marium potuere ruinæ
Erigere in faſces, plenis & reddere faſtis,
Me preſſum leuiore manu fortuna tenebit?
Mille meæ Graio uoluuntur in æquore puppes,
Mille duces, ſparſit potius Pharſalia noſtras,

Quàm ſubuertit opes:ſed me uel ſola tueri
Fama poteſt rerum toto quas geſſimus orbe,
Et nomen,quod mundus amat.uos pendite regna
Viribus,atq; fide,Libyen,Parthóſque,Pharónque,
Quænam Romanis deceat ſuccurrere rebus.
Aſt ego curarum,proceres,arcana mearum
Expromam,mentíſque meæ quò pondera uergant.
AEtas Niliaci nobis ſuſpecta tyranni eſt:
Ardua quippe fides robuſtos exigit annos,
Hinc anceps dubij terret ſolertia Mauri:
Nanq; memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Heſperiæ,multúſque in pectore uano eſt
Annibal,obliquo maculat qui ſanguine regnum,
Et Numidas contingit auos:iam ſupplice Varo
Intumuit,uidítque loco Romana ſecundo.
Quare agite,Eoum comites properemus in orbem.
Diuidit Euphrates ingentem gurgite mundum,
Caſpiáque immenſos ſeducunt clauſtra receſſus,
Et polus Aſſyrias alter noctéſque diéſque
Vertit,& abruptum eſt noſtro mare diſcolor unda,
Oceanúſque ſuus.regnandi ſola uoluptas.
Celſior in campis ſonipes,& fortior arcus,
Nec puer,aut ſenior letales tendere neruos
Segnis,& à nulla mors eſt incerta ſagitta.
Primi Pellæas arcu fregere Sariſſas,
Bactráque Medorum ſedem,muríſque ſuperbam
Aſſyrias Babylona domos,nec pila timentur
Noſtra nimis Parthis,audéntque in bella uenire,
Experti Scythicas Craſſo pereunte ſagittas.
Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro
Stridula,ſed multo ſaturantur tela ueneno:

Vulnera parua nocét, fatúmq; in ſanguine ſũmo eſt.
O utinam non tanta mihi fiducia ſæuis
Eſſet in Arſacidis, *fatis nimis æmula noſtris*
Fata mouent Medos, *multúmq; in gente deorum eſt.*
Effundam populos alia tellure reuulſos,
Excitóſque ſuis immittam ſedibus ortus.
Quòd ſi nos Eoa *fides, & barbara fallunt*
Fœdera, uulgati ſupra commercia mundi
Naufragium fortuna ferat: non regna precabor,
Quæ feci, ſed magna feram ſolatia mortis
Orbe iacens alio, nihil hæc in membra cruentè,
Nil ſocerum feciſſe piè: ſed cuncta reuoluens
Vitæ fata meæ, ſemper uenerabilis illa
Orbis parte fui. quantus Mæotida *ſupra?*
Quantus apud Tanaim *toto conſpectus in ortu?*
Quas magis in terras noſtrum felicibus actis
Nomen abit, aut unde redit maiore triumpho?
Roma faue cœptis: quid enim tibi lætius unquã
Præſtiterint ſuperi, quàm ſi ciuilia Partho
Milite bella geras? tantam conſumere gentem,
Et noſtris miſcere malis? cùm Cæſaris *arma*
Concurrant Medis, *aut me fortuna neceſſe eſt*
Vindicet, aut Craſſum. Sic *fatus, murmure ſenſit*
Conſilium damnaſſe uiros, quos Lentulus *omnes*
Virtutis ſtimulis, & nobilitate dolendi
Præceſſit, dignáſque tulit modo Conſule *uoces:*
Sicine Theſſalicæ *mentem fregere ruinæ?*
Vna dies mundi damnauit fata? ſecundum
Æmathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
Vulneris auxilium? ſolos tibi Magne *reliquit*
Parthorum Fortuna *pedes? quid tranſfuga mundi*

Terrarum totos tractus, cælúmque peroſus,
Aduerſóſque polos, alienáque ſydera quæris
Chaldæos culture deos, & barbara ſacra
Parthorum famulus? quid cauſæ obtenditur armis?
Libertatis amor? miſerum quid decipis orbem,
Si ſeruire potes? te, quem Romana regentem
Horruit auditu, quem captos ducere reges
Vidit ab Hyrcanis, Indóque à littore, ſyluis,
Deiectum fatis humilem, fractúmque uidebit,
Extollétque animos Latium ueſanus in orbem,
Se ſimul & Romam Pompeio ſupplice menſus.
Nil animis fatíſque tuis effabere dignum,
Exiget ignorans Latiæ commercia linguæ
Vt lachrymis ſe Magne roges. patimúrne pudoris
Hoc uulnus, clades, ut Parthia uindicet antè
Heſperias, quàm Roma ſuas? ciuilibus armis
Elegit te nempe ducem: quid uulnera noſtra
In Scythicos ſpargis populos, cladéſque latentes?
Quid Parthos tranſire doces? ſolatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere reges,
Sed ciui ſeruire ſuo. iuuat ire per orbem
Ducentem ſæuas Romana in mœnia gentes,
Signáq; ab Euphrate cum Craſſis capta ſequentem?
Qui ſolus regum, fato celante fauorem,
Defuit AEmathiæ, nunc tantas ille laceſſet
Auditi uictoris opes? aut iungere fata
Tecum Magne uolet? non hæc fiducia genti eſt.
Omnis in Arctois populus quicunque pruinis
Naſcitur, indomitus bellis, & mortis amator.
Quicquid ad Eoos tractus mundíque teporem
Labitur, emollit gentes clementia cæli.

Illic & laxas ueſtes,& fluxa uirorum
Velamenta uides:Parthus per Medica rura,
Sarmaticos inter campos,effuſáque plano
Tigridis arua ſolo,nulli ſuperabilis hoſti eſt
Libertate fugæ,ſed non,ubi terra tumebit,
Aſpera conſcendet montis iuga,nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
Nec franget nando uiolenti uorticis amnem,
Nec pugna in tota perfuſus ſanguine membra,
Exiget æſtiuum calido ſub puluere ſolem.
Non aries illis,non ulla eſt machina belli,
Haud foſſas implere ualent,Parthóque ſequente
Murus erit,quodcunque poteſt obſtare ſagittæ.
Pugna leuis,bellúmq; fugax,turmæque uagantes,
Et melior ceſſiſſe loco,quàm pellere miles.
Illita tela dolis,nec Martem comminus unquam
Auſa pati uirtus,ſed longè tendere neruos,
Et quò ferre uelint permittere uulnera uentis.
Enſis habet uires,& gens quæcunq; uirorũ eſt
Bella gerit gladijs:nam Medos prælia prima
Exarmant,uacuáque iubent remeare pharetræ.
Nulla manus illis,fiducia tota ueneni eſt.
Credis Magne uiros,quos in diſcrimina belli
Cum ferro ueniſſe parum eſt?tentare pudendum
Auxilium tanti eſt toto diuiſus ut orbe
À terra moriare tua?tibi barbara tellus
Incumbat,te parua tegant ac uilia buſta?
Inuidioſa tamen,Craſſo quærente ſepulchrum:
Sed tua ſors melior:quoniã mors ultima pœna eſt,
Non metuenda uiris.at non Cornelia letum
Infando ſub rege timet.num barbara nobis

Eſt ignota Venus? quæ ritu cæca ferarum
Polluit innumeris leges, & fœdera tedæ
Coniugibus, thalamíque patent ſecreta nefandi.
Inter mille nurus epulis ueſana, meróque
Regia, non ullis exceptos legibus audet
Concubitus: tot fœmineis complexibus unum
Non laxat nox tota marem. iacuere ſorores
In fratrum thalamis, ſacratáq; pignora matrum.
Damnat apud gentes ſceleris non ſponte peracti
OEdipodonias infelix fabula Thebas.
Parthorum dominus quoties ſic ſanguine mixto
Naſcitur Arſacides? cui fas implere parentem,
Quid rear eſſe nefas? proles tam clara Metelli
Stabit Barbarico coniux milleſima lecto.
Quanquam non ulli plus regia Magne uacabit
Sæuitia ſtimulata Venus, titulíſque uirorum.
Nam quo plura iuuent Parthum portenta, fuiſſe
Hanc ſciet & Craſſi, ceu pridem debita fatis
Aſſyrijs, trahitur cladis captiua uetuſtæ.
Hæreat Eoæ uulnus miſerabile ſortis,
Non ſolum auxilium funeſto à rege petiſſe,
Sed geſſiſſe prius bellum ciuile pudebit.
Nam quod apud populos crimen, ſoceríq; tuúmque
Maius erit, quàm quòd uobis miſcentibus arma,
Craſſorum uindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, & nequa uacarent
Arma, uel Arctoum Dacis, Rhenique cateruis
Imperij nudare latus, dum perfida Suſis
In tumulos prolapſa ducum, Babylónque iacerent.
Aſſyriæ paci finem Fortuna precamur:
Et ſi Theſſaliæ bellum ciuile peractum eſt,

Ad Parthos qui uicit eat. gens unica mundi eſt
De qua Cæſareis poſſim gaudere triumphis.
Non tibi cùm primùm gelidum tranſibis Araxem
Vmbra ſenis mœſti Scythicis confixa ſagittis
Ingerat has uoces: Tu quem poſt funera noſtra
Vltorem cinerum nudæ ſperauimus umbræ,
Ad fœdus pacémque uenis? tunc plurima cladis
Occurrent monimenta tibi, quæ mœnia trunci
Luſtrarunt ceruice duces, ubi nomina tanta
Obruit Euphrates, & noſtra cadauera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. ire per iſta
Si potes, in media ſocerum quoq; Magne ſedentem
Theſſalia placare potes. quin reſpicis orbem
Romanum? ſi regna times proiecta ſub Auſtro,
Inſidúmq; Iubam, petimus Pharon aruáque Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tuta eſt AEgyptus, at inde
Gurgite ſepteno rapidus mare ſummouet amnis,
Terra ſuis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Iouis, in ſolo tanta eſt fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita Magne,
Tutelæ commiſſa tuæ. quis nominis umbram
Horreat? innocua eſt ætas. nec iura fidémque,
Reſpectúmque deûm ueteris ſperaueris aulæ,
Nil pudet aſſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege nouo. Non plura locutus
Impulit huc animos. quantum ſpes ultima rerum
Libertatis habet? uicta eſt ſententia Magni.
Tunc Cilicum liquere ſolum, Cypróque citatas
Immiſere rates, nullas cui prætulit aras
Vnde diua memor Paphiæ, ſi numina naſci
Credimus, aut quenquam fas eſt cœpiſſe deorum.

H *æc ubi deſeruit* Pompeius *littora,totos*
E *menſus* Cypri *ſcopulos,quibus exit in* Auſtrum,
I *nde maris uaſti tranſuerſo uertitur æſtu,*
N *ec tenuit* Caſium *nocturno lumine montem.*
I *nfimáque* Aegypti *pugnaci littora uelo*
V *ix tetigit,qua diuidui pars maxima* Nili
I *n uada decurrit* Peluſia *ſeptimus amnis.*
T *empus erat,quo* Libra *pares examinat horas*
N *on uni plus æqua die,noctique rependit*
L *ux minor hybernæ uerni ſolatia damni.*
C *omperit ut regem* Caſio *ſe monte tenere,*
F *lectit iter,nec* Phœbus *adhuc,nec carbaſa lãguent.*
I *am rapido ſpeculator eques per littora curſu*
H *oſpitis aduentu pauidam compleuerat aulam.*
C *onſilij uix tempus erat,tamen omnia monſtra*
P *ellææ coiere domus,quos inter* Achoreus
I *am placidus ſenio,fractíſque modeſtior annis.*
H *unc genuit cuſtos* Nili *creſcentis in arua*
M *emphis uana ſacris:illo cultore deorum*
L *uſtra ſuæ* Phœbes *non unus uixerat* Apis:
C *onſilij uox prima fuit,meritúmque,fidémque,*
S *acráque defuncti iactauit pignora patris.*
S *ed melior ſuadere malis,& noſſe tyrannos*
A *uſus* Pompeium *leto damnaſſe* Photinus.
I *us & fas multos faciunt* Ptolemæe *nocentes,*
D *at pœnas laudata fides,cùm ſuſtinet,inquit,*
Q *uos fortuna premit:fatis accede,deíſque,*
E *t cole fœlices,miſeros fuge:ſydera terra*
V *t diſtant,& flamma mari,ſic utile recto.*
S *ceptrorum uis tota perit,ſi prendere iuſta*
I *ncipit:euertítque arces reſpectus honeſti.*

Libertas ſcelerum eſt quæ regna inuiſa tuetur.
Sublatúſque modus gladijs: facere omnia ſæuè
Non impune licet, niſi quum facis. exeat aula
Qui uult eſſe pius: uirtus & ſumma poteſtas
Non coeunt: ſemper metuet quem ſæua pudebunt.
Non impune tuos Magnus contempſerit annos,
Qui te nec uictos arcere à littore noſtro
Poſſe putat. neu te ſceptris priuauerit hoſpes,
Pignora ſunt propiora tibi: Nilónque, Pharónque,
Si regnare piget, damnatæ redde ſorori.
Ægyptum certè Latijs tueamur ab armis.
Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec uictoris erit. toto iam pulſus ab orbe,
Poſtquam nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: rapitur ciuilibus armis.
Nec ſoceri tantum arma fugit, fugit ora Senatus,
Cuius Theſſalicas ſaturat pars magna uolucres:
Et metuit gentes, quas uno in ſanguine mixtas
Deſeruit: regéſque timet, quorum omnia merſit:
Theſſaliǽque reus nulla tellure receptus,
Sollicitat noſtrum quem nondum perdidit orbem.
  Iuſtior in Magnum nobis Ptolemæe querelæ
Cauſa data eſt. quid ſepoſitam ſempérque quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, aruáq; noſtra
Victori ſuſpecta facis? cur ſola cadenti
Hæc placuit tellus, in quam Pharſalica fata
Conferres, pœnáſque tuas? iam crimen habemus
Purgandum gladio. quòd nobis ſceptra Senatus
Te ſuadente dedit, uotis tua fouimus arma.
Hoc ferrum quod fata iubent proferre, paraui
Non tibi, ſed uicto. feriam tua uiſcera Magne,

Malueram ſoceri. rapimur quò cuncta feruntur.
Téne mihi dubitas an ſit uiolare neceſſe,
Cùm liceat? quæ te noſtri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Arváque uix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri ſua regna decet, uiréſque fateri.
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? buſtum cineréſque mouere
Theſſalicos audes? bellúmque in regna uocare?
Ante aciem AEmathiam nullis acceſſimus armis:
Pompeij nunc caſtra placent quæ deſerit orbis?
Nunc uictoris opes & cognita fata laceſſis?
Aduerſis non deeſſe decet, ſed læta ſecutos
Nulla fides unquam miſeros elegit amicos.
Aſſenſere omnes ſceleri. lætatur honore
Rex puer inſueto, quòd iam ſibi tanta licere
Permittant famuli. ſceleri delectus Achillas.
Perfida quà tellus Caſijs excurrit arenis,
Et uada teſtantur iunctas AEgyptia Syrtes,
Exiguam ſocijs monſtri, gladijſque carinam
Inſtruit. O ſuperi Niluſne, & barbara Memphis,
Et Peluſiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos? ſic fata premunt ciuilia mundum?
Sic Romana iacent? ullúſne in cladibus iſtis
Eſt locus AEgypto? Phariúſque admittitur enſis?
Hanc certè ſeruate fidem ciuilia bella,
Cognatas præſtate manus, externáque monſtra
Pellite. ſi meruit tam claro nomine Magnus
Cæſaris eſſe nefas, tanti Ptolemæe ruina
Nominis haud metuis? cælóque tonante profanas
Inſeruiſſe manus impure ac ſemiuir audes?

Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Inuectus, regúmque potens, uindéxque Senatus,
Victoríſque gener, Phario ſatis eſſe tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid uiſcera noſtra
Scrutaris gladio? neſcis puer improbe, neſcis
Quo tua ſit fortuna loco: iam iure ſine ullo
Nili ſceptra tenes: cecidit ciuilibus armis
Qui tibi regna dedit. Iam uento uela negarat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora, quem contra non longa uecta biremi
Appulerat ſcelerata manus, Magnóque patere
Fingens regna Phari, celſa de puppe carinæ
In paruam iubet ire ratem, littúſque malignum
Incuſat, bimarémque uadis frangentibus æſtum,
Qui uetat externas terris aduertere claſſes.
Quòd niſi fatorum leges, intentáque iuſſu
Ordinis æterni miſeræ uicinia mortis
Damnatum leto traherent ad littora Magnum,
Non ulli comitum ſceleris præſagia deerant:
Quippe fides ſi pura foret, ſi regia Magno
Sceptrorum autori uera pietate pateret,
Venturum tota Pharium cum claſſe tyrannum:
Sed ceſſit fatis, claſſémque relinquere iuſſus
Obſequitur, letúmque iuuat præferre timori.
Ibat in hoſtilem præceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egreſſo deeſſe marito,
Quòd metuit clades. Remane temeraria coniux,
Et tu nate precor, longéque è littore caſus
Expectate meos, ſed in hac ceruice tyranni
Explorate fidem, dixit: ſed ſurda uetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:

Quò ſine me crudelis abis? iterúmne relinquor
Theſſalicis ſummota malis? nunquam omine læto
Diſtrahimur miſeri: poteras non flectere puppim
Cum fugeres aliò, latebríſque relinquere Leſbi,
Omnibus à terris ſi nos arcere parabas?
An tantũ in fluctus placeo comes? hæc ubi fruſtra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe,
Attonitóſque metu, nec quoquam auertere uiſus,
Nec Magnum ſpectare poteſt. ſtetit anxia claſſis
Ad ducis euentum metuens non arma nefáſque,
Sed ne ſubmiſſis precibus Pompeius adoret
Sceptra ſua donata manu. tranſire parantem
Romanus Pharia miles de puppe ſalutat
Septimius, qui, prò ſuperûm pudor, arma ſatelles
Regia geſtabat poſito deformia pilo,
Immanis, uiolentus, atrox, nulláque ferarum
Mitior in cædes. quis non, Fortuna, putaſſet
Parcere te populis, quòd bello hæc dextra uacaſſet,
Theſſaliáque procul tam noxia tela fugaſſes?
Diſponis gladios, ne quo non fiat in orbe
Heu facinus ciuile tibi: uictoribus ipſis
Dedecus, & nunquam ſuperûm caritura pudore
Fabula, Romanus regi ſic paruit enſis,
Pellæúſque puer gladio tibi colla recîdit
Magne tuo. qua poſteritas in ſecula mittet
Septimium fama? ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas? iam uenerat horæ
Terminus extremæ, Phariámque ablatus in alnum
Perdiderat iam iura ſui: tunc ſtringere ferrum
Regia monſtra parant. ut uidit comminus enſes,
Inuoluit uultus: atque indignatus apertum

Fortunæ præbere caput,tunc lumina preſſit,
Continuitque animam,nequas effundere uoces
Poſſet,& æternam fletu corrumpere famam.
At poſtquam mucrone latus funeſtus Achillas
Perfodit,nullo gemitu conſenſit ad ictum,
Deſpexítque nefas,ſeruátque immobile corpus,
Séque probat moriens,atque hæc in pectore uoluit,
Secula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt,æuúmque ſequens ſpeculatur ab omni
Orbe ratem,Phariámque fidē.nunc conſule famæ.
Fata tibi longæ fluxerunt proſpera uitæ,
Ignorant populi,ſi non in morte probaris,
An ſcieris aduerſa pati,ne cede pudori,
Autorémque dole fati.quacunque feriris,
Crede manum ſoceri.ſpargant, laceréntque licebit:
Sum tamen ô ſuperi felix,nullíque poteſtas
Hoc auferre deo:mutantur proſpera uita:
Non ſum morte miſer.uidet hanc Cornelia cædē,
Pompeiúſque meus,tanto patientius oro
Claude dolor gemitus:natus coniúxque peremptū
Si mirantur,amant.talis cuſtodia Magno
Mentis erat,ius hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere ſæuum
Quàm perferre nefas,miſerandis æthera complet
Vocibus:O coniux ego te ſcelerata peremi,
Letiferæ tibi cauſa moræ fuit auia Leſbos,
Et prior in Nili peruenit littora Cæſar.
Nam cui ius alij ſceleris?ſed quiſquis in iſtud
A ſuperis immiſſe caput,uel Cæſaris iræ,
Vel tibi proſpiciens,neſcis crudelis ubi ipſa
Viſcera ſint Magni:properas,atque ingeris ictus

Quà uotum eſt uicto: pœnas non morte minores
Pendat, & antè meũ uideat caput. haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum ſola per undas,
Et per caſtra comes, nullis abſterrita fatis
Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui coniux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas. te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar, nec munere regis,
Aut mihi præcipitem nautæ permittite ſaltum,
Aut laqueum collo tortóſque aptate rudentes,
Aut aliquis Magno dignus comes exigat enſem.
Pompeio præſtare poteſt, quod Cæſaris armis
Imputet. ô ſæui! properantem in fata tenetis?
Viuis adhuc coniux, & iam Cornelia non eſt
Iuris Magne ſui? prohibent accerſere mortem,
Seruor uictori. Sic fata, intérque ſuorum
Lapſa manus, rapitur trepida fugiente carina.
At Magni cum terga ſonent, & pectora ferro,
Permanſiſſe decus ſacræ uenerabile formæ,
Iratámque deis faciem, nil ultima mortis
Ex habitu uultúque uiri mutaſſe fatentur,
Qui lacerum uidere caput. nam ſæuus in ipſo
Septimius ſceleris maius ſcelus inuenit actu,
Ac retegit ſacros ſciſſo uelamine uultus
Semianimis Magni, ſpirantiáque occupat ora,
Colláque in obliquo ponit languentia tranſtro,
Tunc neruos uenáſque ſecat, nodoſáque frangit
Oſſa diu, nondum artis erat caput enſe rotare.
At poſtquam trunco ceruix abſciſſa receſſit,
Vendicat hoc Pharius dextra geſtare ſatelles.
Degener, atque operæ miles Romane ſecundæ,

Pompeij diro ſacrum caput enſe recîdis,
Vt non ipſe feras? ô ſummi fata pudoris!
Impius ut Magnum noſſet puer, illa uerenda
Regibus hirta coma, & generoſa fronte decora
Cæſaries comprenſa manu eſt, Phariòque ueruto
Dum uiuunt uultus, atque os in murmura pulſant
Singultus animæ, dum lumina nuda rigeſcunt,
Suffixum caput eſt, quo nunquam bella iubente
Pax fuit. hoc leges, campúmq;, & roſtra mouebat,
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas:
Nec ſatis infando fuit hoc uidiſſe tyranno,
Vult ſceleri ſupereſſe fidem. tunc arte nefanda
Submota eſt capiti tabes, raptóque cerebro
Adſiccata cutis, putríſque effluxit ab alto
Humor, & infuſo facies ſolidata ueneno eſt.
Vltima Lagææ ſtirpis, perituráque proles
Degener, inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis,
Cum tibi ſacrato Macedon ſeruetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quieſcant,
Cum Ptolemæorum manes ſeriémque pudendam
Pyramides claudant, indignáque Mauſolea:
Littora Pompeium feriunt, truncúſque uadoſis
Huc illuc iactatur aquis. adeóne moleſta
Totum cura fuit ſocero ſeruare cadauer?
Hac Fortuna fide Magni tam proſpera fata
Pertulit, hac illum ſummo de culmine rerum
Morte petit, cladéſque omnes exegit in uno
Sæua die, quibus immunes tot præſtitit annos:
Pompeiúſque fuit, qui nunquam mixta uideret
Læta malis, felix nullo turbante deorum,
Et nullo parcente miſer. ſemel impulit illum

D ilata Fortuna manu.pulſatur arenis,
C arpitur in ſcopulis,hauſto per uulnera fluctu,
L udibrium pelagi:nulláque manente figura,
V na nota eſt Magno capitis iactura reuulſi.
A ntè tamen Pharias uictor quàm tangat arenas,
P ompeio raptim tumulum Fortuna parauit,
N e iaceat nullo,uel ne meliore ſepulchro.
E' latebris pauidus decurrit ad æquora Codrus.
Quæſtor ab Icario Cyniraæ littore Cypri
I nfauſtus Magni fuerat comes:ille per umbras
A uſus ferre gradum,uictum pietate timorem
C ompulit ut medijs quæſitum corpus in undis
D uceret ad terram,traherétq; ad littora Magnum.
L ucis mœſta parum per denſas Cynthia nubes
P ræbebat,cano ſed diſcolor æquore truncus
C onſpicitur,tenet ille ducem complexibus arctis
E ripiens mari,nunc uictus pondere tanto
E xpectat fluctus,pelagóque iuuante cadauer
I mpellit.poſtquam ſicco iam littore ſedit,
I ncubuit Magno,lachrymáſque effudit in omne
V ulnus,& ad ſuperos obſcuráque ſydera fatur:
N on pretioſa petit cumulato thure ſepulchra
P ompeius,Fortuna,tuus:non pinguis ad aſtra
V t ferat è membris Eoos fumus odores,
V t Romana ſuum geſtent pia colla parentem,
P ræferat ut ueteres feralis pompa triumphos,
V t reſonent cantu triſti fora,totus ut ignem
P roiectis mœrens exercitus ambiat armis:
D a uilem Magno plebeij funeris arcam,
Quæ lacerum corpus ſiccos effundat in ignes,
R obora non deſint miſero,nec ſordidus uſtor.

Sit ſatis ô ſuperi, quòd non Cornelia fuſo
Crine iacet, ſubiciq́ue facem complexa maritum
Imperat, extremo ſed abeſt à funere buſti
Infelix coniux, nec adhuc à littore longè eſt.
Sic fatus, paruos iuuenis procul aſpicit ignes,
Corpus uile ſuis nullo cuſtode cremantes:
Inde rapit flammas, ſemuuſtáque robora membris
Subducit: Quæcunque es (ait) neglecta, nec ulli
Chara tuo, ſed Pompeij felicior umbra,
Quòd iam compoſitũ uiolat manus ultima buſtum,
Da ueniam: ſiquid ſenſus poſt fata relictum eſt,
Cedis & ipſa rogo, paterìſque hæc dãna ſepulchri,
Téque pudet ſparſis Pompeij manibus uri.
Sic fatur, plenúſque ſinus ardente fauilla
Peruolat ad truncum, qui fluctu penè relatus
Littore pendebat. ſummas dimouit arenas,
Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ
Exigua trepidus poſuit ſcrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla ſtrue mẽbra recũbunt,
Admotus Magnum non ſubditus accipit ignis.
Ille ſedens iuxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, & Heſperij maieſtas nominis una,
Si tibi iactatu pelagi, ſi funere nullo
Triſtior iſte rogus, manes animámque potentem
Officijs auerte meis, iniuria fati
Hoc fas eſſe iubet, ne Ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne uolucres, ne ſæui Cæſaris ira
Audeat: exiguam quantum potes accipe flammam
Romana ſuccenſe manu: Fortuna recurſus
Si det in Heſperiam, non hac in ſede quieſcent
Tam ſacri cineres: ſed te Cornelia Magne

Accipiet, noſtráque manu tranſfundet in urnam.
Interea paruo ſignemus littora ſaxo,
Vt nota ſit buſto. ſiquis placare peremptum
Forte uolet, plenos & reddere mortis honores,
Inueniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas Magne tuum referat caput. Hæc ubi fatus,
Excitat inualidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus diſtillat in ignem
Tabe fouens buſtum: ſed iam percuſſerat aſtra
Auroræ præmiſſa dies, ille ordine rupto
Funeris attonitus latebras in littore quærit.
Quam metuis demens iſto pro crimine pœnam,
Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
Condita laudabit Magni ſocer impius oſſa.
I modò ſecurus ueniæ, faſſúſque ſepulchrum
Poſce caput. cogit pietas imponere finem
Officio, ſemiuſta rapit, reſolutáque nondum
Oſſa ſatis, neruis, & inuſtis plena medullis
AEquorea reſtinguit aqua, congeſtáque in unum
Parua clauſit humo: tunc ne leuis aura retectos
Auferret cineres, ſaxo compreſſit arenam:
Nautáque ne buſtum religato fune moueret,
Inſcripſit ſacrum ſemiuſto ſtipite nomen:
Hîc ſitus eſt Magnus. placet hoc, Fortuna, ſepulchrũ
Dicere Pompeij, quo condi maluit illum,
Quàm terra caruiſſe ſocer. temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manéſque uagantes
Includis? ſitus eſt quà terra extrema refuſo
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno tumuli eſt modus. obrue ſaxa
Crimine plena deûm. ſi tota eſt Herculis OEthe,

Et iuga tota uacant Bromio Nyſeia, quare
Vnus in AEgypto Magno eſt lapis? omnia Lagi
Rura tenere poteſt, ſi nullo cæſpite nomen
Hæſerit. erremus populi, cinerúmque tuorum
Magne metu, nullas Nili calcemus arenas.
Quòd ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum,
Adde actus tantos, monimentáque maxima rerum,
Adde truces Lepidi motus, Alpináque bella,
Armáque Sertorij reuocato Conſule uicta,
Et currus, quos egit eques, commercia tuta
Gentibus, & pauidos Cilicas maris: adde ſubactam
Barbariem gentéſque uagas, & quicquid in Euro
Regnorum, Boreáque iacet. dic ſemper ab armis
Ciuilem repetiſſe togam, ter curribus actis
Contentum patriæ multos donaſſe triumphos.
Quis capit hæc tumulus? ſurgit miſerabile buſtum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Faſtorum: ſolitúmque legi ſuper alta deorum
Culmina, & extructos ſpolijs hoſtilibus arcus:
Haud procul eſt ima Pompeij nomen arena
Depreſſum tumulo, quod non legat aduena rectus,
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.
Noxia ciuili eſt tellus AEgyptia fato,
Haud equidem immeritò Cumanæ carmine uatis
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles, ripáſque æſtate tumentes.
Quid tibi ſæua precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo naſcitur orbe, retentus,
Et ſteriles egeant hybernis imbribus agri,
Totáque in AEthiopum putres ſoluaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepimus Iſin,

Semideóſque canes, & ſiſtra iubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim,
Tu noſtros AEgypte tenes in puluere manes.
Tu quoque cum ſæuo dederis iam templa tyranno,
Nondum Pompeij cineres ô Roma petiſti,
Exul adhuc iacet umbra ducis. ſi ſecula prima
Victoris timuere minas, nunc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni, ſi nondum ſubruta fluctu
Inuiſa tellure ſedent. quis buſta timebit?
Quis ſacris dignam mouiſſe uerebitur umbram?
Imperet hoc nobis utinam ſcelus, & uelit uti
Noſtro Roma ſinu: ſatis ô nimiúmque beatus,
Si mihi contingat manes transferre reuulſos
Auſoniam, ſi tale ducis uiolare ſepulchrum.
Forſitan aut ſulco ſterili cum poſcere finem
A ſuperis, aut Roma uolet feralibus Auſtris,
Ignibus aut nimijs, aut terræ tecta mouenti:
Conſilio iuſſúque deûm tranſibis in urbem
Magne tuam, ſummúſque feret tua buſta ſacerdos.
Nam quis ad exuſtam Cancro torrente Syenen
Ibit, & imbrifera ſiccas ſub Pleiade Thebas
Spectator Nili? quis rubri ſtagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,
Magne petet, quem non tumuli uenerabile ſaxum,
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Auertat? manéſque tuos placare licebit,
Et Caſio præferre Ioui? nil iſta nocebunt
Famæ buſta tuæ. templis auróque ſepultus
Vilior umbra fores: nunc eſt pro numine ſummo
Hoc tumulo Fortuna iacens. auguſtius aris
Victoris Libyco pulſatur ab æquore ſaxum.

Tarpeijs qui ſæpe deis ſua thura negarunt,
Incluſum Thuſco uenerantur cæſpite fulmen.
Proderit hoc olim, quòd non mãſura ſepulchri
Ardua marmoreo ſurrexit pondere moles.
Pulueris exigui ſparget non longa uetuſtas
Congeriem, buſtúmque cadet, mortiſque peribunt
Argumenta tuæ: ueniet felicior ætas,
Qua ſit nulla fides ſaxum monſtrantibus iſtud:
Atque erit Ægyptus populis fortaſſe nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quàm Creta Tonantis.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER IX.

At nō in Pharia manes iacuere fauilla,
Nec cinis exiguus tantam compeſcuit umbram:
Proſiluit buſto, ſemiuſtáque membra relinquens
Degenerémque rogum, ſequitur conuexa Tonantis,
Quà niger aſtriferis connectitur axibus aer:
Quódque patet terras inter, lunæque meatus
Semidei manes habitant, quos ignea uirtus
Innocuos uita patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro poſiti, nec thure ſepulti
Perueniunt. illic poſtquam ſe lumine uero
Impleuit, ſtelláſque uagas miratur & aſtra
Fixa polis, uidit quanta ſub nocte iaceret
Noſtra dies, riſítque ſui ludibria trunci.

Hinc ſuper Æ*mathiæ campos, & ſigna cruenti*
Cæſaris, ac ſparſas uolitauit in æquore claſſes,
Et ſcelerum uindex in ſancto pectore Bruti
Sedit, & inuicti poſuit ſe mente Catonis.
Ille, ubi pendebant caſus, dubiúmque manebat,
Quem dominum mundi facerent ciuilia bella,
Oderat & Magnum, *quamuis comes iſſet in arma*
Auſpicijs raptus patriæ, ductúque Senatus.
At poſt The*ſſalicas clades iam pectore toto*
Pompeianus erat, patriam tutore carentem
Excepit, & populi trepidantia membra refouit.
Ignauis manibus proiectos reddidit enſes,
Nec regnum cupiens geſſit ciuilia bella:
Nec ſeruire timens, nil cauſa fecit in armis
Ipſe ſua: totæ poſt Magni *funera partes*
Libertatis erant, quas ne per littora fuſas
Colligeret rapido uictoria Cæſaris *actu,*
Corcyræ ſecreta petit, ac mille carinis
Abſtulit Æ*mathiæ ſecum fragmenta ruinæ.*
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus uictas arctaſſe carinas?
Dorida tũc Malean, & apertam T*ænaron umbris,*
Inde Cythera *petit,* Bore*áque urgente carinas*
Creta fugit, Dictæa legit cedentibus undis
Littora: tunc auſum claſſi præcludere portus
Impulit, ac ſæuas meritum Phycunta *rapinas*
Sparſit, & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure *tuum: neque enim æquore tãtum*
Auſonio monimenta tenes: portúſque quietos
Teſtatur Libye Phrygio *placuiſſe magiſtro.*
Tum procul ex alto tendentes uela carinæ

A ncipites tenuere animos,ſocióſne malorum,
A n ueherent hoſtes:præceps facit omne timendum
V ictor,& in nulla non creditur eſſe carina.
A ſt illæ puppes luctus planctúſque ferebant:
E t mala uel duri lachrymas motura Catonis.
N am poſtquã fruſtra precibus Cornelia nautas
P riuignique fugam tenuit,ne fortè repulſus
L ittoribus Pharijs remearet in æquora truncus,
O ſtendítque rogum non iuſti flamma ſepulchri,
E rgo indigna fui(dixit)Fortuna marito
A ccendiſſe rogum,gelidóſque effuſa per artus
I ncubuiſſe uiro,laceróſque exurere crines?
M embráque diſperſi pelago componere Magni?
V ulneribus cunctis largos infundere fletus?
O ſſibus & tepida ueſtes implere fauilla?
Q uicquid ab extincto licuiſſet tollere buſto,
I n templis ſparſura deûm?ſine funeris ullo
A rdet honore rogus,manus hoc AEgyptia forſan
O btulit officium graue manibus.ô bene nudi
C raſſorum cineres!Pompeio contigit ignis
I nuidia maiore deûm.ſimilíſne malorum
S ors mihi ſemper erit? nunquam dare buſta licebit
C oniugibus?nunquam plenas plangemus ad urnas?
Q uid porrò tumulis opus eſt?aut ulla requiris
I nſtrumenta dolor?non toto pectore portas
I mpia Pompeium?non imis hæret imago
V iſceribus?quærat cineres uictura ſuperſtes.
N unc tamen hic,longè qui fulget luce maligna,
I gnis,adhuc aliquid Phario de littore ſurgens
O ſtendit mihi Magne tui:iam flamma reſedit,
P ompeiúmque ferens uaneſcit ſolis ad ortus

F umus & inuiſi tendunt mihi carbaſa uenti.
N on mihi nunc tellus Pompeio ſiqua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
G ratior: elapſus felix de pectore Magnus:
H unc uolumus quem Nilus habet, terráque nocenti
N on hærere queror, crimen commendat arenas.
L inquere, ſiqua fides, Peluſia littora nolo.
T u pete bellorum caſus, & ſigna per orbem
S exte paterna moue: nanque hæc mandata reliquit
P ompeius uobis in noſtra condita cura.
M e quum fatalis leto damnauerit hora,
E xcipite ô nati bellum ciuile, nec unquam
D um terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit
C æſaribus regnare uacet. uel ſceptra, uel urbes
L ibertate ſua ualidas impellite fama
N ominis: has partes uobis, hæc arma relinquo.
I nueniet claſſes quiſquis Pompeius in undas
V enerit: & noſter nullis non gentibus hæres
B ella dabit: tantùm indomitos memoréſque paterni
I uris habete animos. uni parêre decebit,
S i faciet partes pro libertate, Catoni.
E xolui tibi Magne fidem, mandata peregi.
I nſidiæ ualuere tuæ, deceptáque uixi,
N e mihi commiſſas auferrem perfida uoces.
I am nunc te per inane chaos, per Tartara coniux,
S i ſunt ulla, ſequar: quàm longo tradita leto
I ncertum eſt, pœnas animæ uiuacis ab ipſa
A ntè feram. potuit cernens tua uulnera Magne,
N on fugere in mortem, planctu concuſſa peribit,
Effluet in lachrymas: nunquam ueniemus ad enſes,
Aut laqueos, aut præcipites per inania iactus:

Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obducit amictu,
Decreuítque pati tenebras, puppíſque cauernis
Delituit, ſæuúmque arctè compreſſa dolorem
Perfruitur lachrymis, & amat pro coniuge luctum.
Illam non fluctus ſtridénſque rudentibus Eurus
Mouit, & exurgens ad ſumma pericula clamor:
Votáque ſollicitis faciens contraria nautis,
Compoſita in mortem iacuit, fauítque procellis.
Prima ratem Cypros *ſpumantibus accipit undis,*
Inde tenens pelagus, ſed iam moderatior, Eurus
In Libycas *egit ſedes, & caſtra* Catonis.
Triſtis (ut in multo mens eſt præſaga timore)
Aſpexit patrios comites à littore Magnus,
Et fratrem, medias præceps tunc fertur in undas:
Dic ubi ſit, germane, parens: ſtat ſumma, capútque
Orbis, an occidimus? Romanáq; *Magnus ad umbras*
Abſtulit? hæc fatur, quem contra talia frater.
O felix, quem ſors alias diſperſit in oras,
Quíque nefas audis: oculos germane nocentes
Spectato genitore fero: non Cæſaris *armis*
Occubuit, dignóque perit autore ruinæ.
Rege ſub impuro Niloticæ *rura tenente*
Hoſpitij fretus ſuperis, & munere tanto
In proauos, cecidit donati uictima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris,
Nec credens Pharium *tantum potuiſſe tyrannum,*
Littore Niliaco *ſocerum iam ſtare putaui.*
Sed me nec ſanguis, nec tantum uulnera noſtri
Affecere ſenis, quantum geſtata per urbem
Ora ducis, quæ tranſfixo ſublimia pilo

Vidimus: hæc fama eſt oculis uictoris iniqui
Seruari, ſceleríſque fidem quæſiſſe tyrannum.
Nam corpus Phariǽne canes, auidǽque uolucres
Diſtulerint, an furtiuus, quem uidimus, ignis
Soluerit ignoro: quæcunque iniuria fati
Abſtulit hos artus, ſuperis hæc crimina dono,
Seruata de parte queror. Quum talia Magnus
Audiſſet: non in gemitus lachrymáſque dolorem
Effudit, iuſtáque furens pietate profatur.
Præcipitate rates è ſicco littore nautæ,
Claſſis in aduerſos erumpat remige uentos,
Ite duces mecum: nunquam ciuilibus armis
Tanta fuit merces inhumatos condere manes,
Sanguine ſemiuiri Magnum ſatiare tyranni.
Non ego Pellæas arces, adytiſque retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
Non mihi Pyramidum tumulis euulſus Amaſis,
Atque alij reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas nudo tibi Magne ſepulchra:
Euoluam buſto iam numen gentibus Iſin,
Et tectum lino ſpargam per uulgus Oſirim,
Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppoſitíſque deis uram caput. has mihi pœnas
Terra dabit, linquam uacuos cultoribus agros,
Nec Nilus cui creſcat erit, ſolúſque tenebis
Ægyptum genitor populis, ſuperíſque fugatis.
Dixerat & ſæuas, claſſem rapiebat in undas,
Sed Cato laudatam iuuenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Littoribus ſonuit percuſſus planctibus æther:
Exemplóque carens, & nulli cognitus æuo

Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, ut uiſa eſt lachrymis exhauſta, ſolutas
In uultus effuſa comas Cornelia puppe
Egrediens, rurſus geminato uerbere plangunt.
Vt primùm in ſociæ peruenit littora terræ,
Collegit ueſtes, miſerique inſignia Magni,
Armáque & impreſſas auro, quas geſſerat olim,
Exuuias, pictáſque togas, uelamina ſummo
Ter conſpecta Ioui, funeſtóque intulit igni.
Ille fuit miſeræ Magni cinis. accipit omnis
Exemplum pietas, & toto littore buſta
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.
Sic ubi depaſtis ſubmittere gramina campis,
Et renouare parans hybernas Appulus herbas,
Igne fouet terras, ſimul & Garganus, & arua
Vulturis, & calidi lucent Buxeta Matini.
Non tamen ad Magni peruenit gratius umbrã,
Omne quòd in ſuperos audet conuitia uulgus,
Pompeiúmque deis obicit, quàm pauca Catonis
Verba, ſed à pleno uenientia pectore uerĩ.
Ciuis obit (inquit) multo maioribus impar
Noſſe modum iuris, ſed in hoc tamen utilis æuo,
Cui non ulla fuit iuſti reuerentia, ſalua
Libertate potens, & ſolus plebe parata
Priuatus ſeruire ſibi, rectórque Senatus,
Sed regnantis, erat: nil belli iure popoſcit:
Quæque dari uoluit, uoluit ſibi poſſe negari.
Immodicas poſſedit opes, ſed plura retentis
Intulit: inuaſit ferrum, ſed ponere norat:
Prætulit arma togæ, ſed pacem armatus amauit.
Iuuit ſumpta ducem, iuuit dimiſſa poteſtas.

Caſta domus, luxúque carens, corruptáque nunquam
Fortuna domini, clarum & uenerabile nomen
Gentibus, & multum noſtræ quod proderat urbi.
Olim uera fides Sylla Marióque receptis
Libertatis obit, Pompeio rebus adempto
Nunc & ficta perit: non iam regnare pudebit,
Nec color imperij, nec frons erit ulla Senatus.
O felix, cui ſumma dies fuit obuia uicto,
Et cui quærendos Pharium ſcelus obtulit enſes!
Forſitan in ſoceri potuiſſes uiuere regno.
Scire mori ſors prima uiris, ſed proxima cogi.
Et mihi, ſi fatis aliena in iura uenimus,
Da talem Fortuna Iubam: non deprecor hoſti
Seruari, dum me ſeruet ceruice reciſa.
Vocibus his maior, quàm ſi Romana ſonarent
Roſtra ducis laudes, generoſam uenit ad umbram
Mortis honos. fremit interea diſcordia uulgi,
Caſtrorum, bellíque piget poſt funera Magni,
Cum Tarchon motus linquendi ſigna Catonis
Suſtulit: hunc rapta fugientem claſſe ſecutus
Littus in extremum tali Cato uoce notauit:
O nunquam pacate Cilix iterúmne rapinas
Tendis in æquoreas? Magnum Fortuna remouit,
Iam pelago pirata redis. tum reſpicit omnes
In cœtu motúque uiros, quorum unus aperta
Mente fugæ tali compellat uoce regentem,
Nos Cato, da ueniam, Pompeij duxit in arma
Non belli ciuilis amor, partéſque fauore
Fecimus, ille iacet, quem paci prætulit orbis,
Cauſáque noſtra perit, patrios permitte penates,
Deſertámque domum, dulcéſque reuiſere natos.

Nam quis finis erit, ſi nec Pharſalia pugnæ,
Nec Pompeius erit? perierunt tempora uitæ,
Mors eat in tutum, iuſtas ſibi noſtra ſenectus
Proſpiciat flammas: bellum ciuile ſepulchra
Vix ducibus præſtare poteſt. non barbara uictos
Regna manent, non Armenium mihi ſæua minatur,
Aut Scythicum Fortuna iugum, ſub iura togati
Ciuis eo: quiſquis Magno uiuente ſecundus,
Hic mihi primus erit, ſacris præſtabitur umbris
Summus honor: dominum quẽ clades cogit habebo.
Nullum Magne ducem, te ſolum in bella ſecutus
Poſt te fata ſequar: neque enim ſperare ſecunda
Fas mihi, nec liceat, fortuna cuncta tenentur
Cæſaris, Æmathium ſparſit uictoria ferrum,
Clauſa fides miſeris, & toto ſolus in orbe eſt
Qui uelit ac poſſit uictis præſtare ſalutem.
Pompeio ſcelus eſt bellum ciuile perempto,
Quo fuerat uiuente fides. ſi publica iura,
Si ſemper patriam ſequeris Cato, ſigna petamus
Romanus quæ Conſul habet. ſic ille profatus
Inſiluit puppi, iuuenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
Indiga ſeruitij feruebat littore plebes.
Erupere ducis ſacro de pectore uoces:
Ergo pari uoto geſſiſti bella iuuentus
Tu quoque pro dominis, & Pompeiana fuiſti,
Non Romana manus? quòd non in regna laboras,
Quòd tibi nõ ducibus uiuis, moriénſq; quòd orbem
Acquiris nulli, quòd iam tibi uincere tutum eſt,
Bella fugis, quæríſque iugum ceruice uacante,
Et neſcis ſine rege pati. nunc cauſa pericli

Digna uiris.ueſtro potuit Pompeius abuti
Sanguine:nunc patriæ iugulos enſéſque negatis,
Quum propè libertas.unum Fortuna reliquit
Iam tribus è dominis.pudeat,plus regia Nili
Contulit in leges,& Parthi mulitis arcus.
Ite ô degeneres,Ptolemæi munus,& arma
Spernite.quis ueſtras ulla putet eſſe nocentes
Cæde manus?credet faciles ſibi terga dediſſe,
Credet ab AEmathijs primos fugiſſe Philippis.
Vadite ſecuri,meruiſtis iudice uitam
Cæſare,non armis,non obſidione ſubacti.
O famuli turpes,domini poſt fata prioris
Itis ad hæredem.cur non maiora mereri,
Quàm uitam ueniámque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni coniux,proléſque Metelli,
Ducite Pompeios,Ptolemæi uincite munus.
Noſtra quoq; inuiſo quiſquis feret ora tyranno,
Non parua mercede dabit:ſciet iſta iuuentus
Ceruicis pretio bene ſe mea ſigna ſecutam.
Quin agite,& magna meritum cum cæde parate:
Ignauum ſcelus eſt tantùm fuga. dixit,& omnes
Haud aliter medio reuocauit ab æquore puppes,
Quàm ſimul effœtas linquunt examina ceras,
Atque oblita faui non miſcent nexibus alas,
Sed ſibi quæque uolat:nec iam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum,Phrygij ſonus ut crepat æris,
Attonitæ poſuere fugam,ſtudiúmque laboris
Florigeri repetunt,& ſacri mellis amorem,
Gaudet in Hyblæo ſecurus gramine paſtor
Diuitias ſeruaſſe caſæ:ſic uoce Catonis
Inculcata uiris iuſti patientia Martis.

Iámque actu belli non doctus ferre quietem
Conſtituit mentes, ſeriéque agitare laborum.
Primùm littoreis miles laſſatur arenis,
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Eſt labor, excluſus nulla ſe uindicat ira:
Pœnáque deuictis ſola eſt uiciſſe Catonem.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Iubæ, ſed iter medijs natura uetabat
Syrtibus, has audax ſperat ſibi cedere uirtus.
Syrtes, uel primam mundo natura figuram
Cùm daret, in dubio pelagi, terræque reliquit.
Nam neque ſubſedit penitus, quò ſtagna profundi
Acciperet, nec ſe defendit ab æquore tellus,
Ambigua ſed lege loci iacet inuia ſedes.
AEquora fracta uadis, abruptáq; terra profundo,
Et poſt multa ſonant proiecti littora fluctus.
Sic malè deſeruit, nullóſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui. uel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penitúſque natabat,
Sed rapidus Titan Ponto ſua lumina paſcens
AEquora ſubduxit Zonæ uicina peruſtæ:
Et nunc Pontus adhuc Phœbo ſiccante repugnat.
Mox ubi damnoſum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit: nam iam breuis unda ſupernè
Innatat, & latè periturum deficit æquor.
Vt primùm remis actum mare protulit omne
Claſſis onus, denſis fremuit niger imbribus Auſter
In ſua regna furens, tentatum claſſibus æquor
Turbine defendit, longéque à Syrtibus undas
Egit, & illato confregit littore Pontum.
Tum quarum recto deprendit carbaſa malo

E ripuit nautis,fruſtráque rudentibus auſis
V ela negare Noto,ſpatium uicere carinæ,
A tque ultra proram tumuit ſinus:omnia ſiquis
P rouidus antennæ ſuffixit lintea ſummæ,
V incitur,& nudis auertitur armamentis.
S ors melior claſſi,quæ fluctibus incidit altis,
E t certo iactata mari.quæcunque leuatæ
A rboribus cæſis flatum effudere frementem,
A bſtulit has liber uentis contraria uoluens
AE ſtus,& obnixum uictor detruſit in Auſtrum.
H as uada deſtituunt,atque interrupta profundo
T erra ferit puppes,dubióque obnoxia fato
P ars ſedet una ratis,pars altera pendet in undis.
T unc magis impactis breuius mare,terráque ſæpe
O buia conſurgens,quamuis eliſus ab Auſtro,
S æpe tamen cumulos fluctus non uicit arenæ.
E minet in tergo pelagi procul omnibus aruis
I nuiolatus aqua ſicci iam pulueris agger.
S tant miſeri nautæ,terræque hærente carina
L ittora nulla uident.ſic partem intercipit æquor:
P ars ratium maior regimen,clauúmque ſecuta eſt
T uta fuga,nautáſque loci ſortita peritos,
T orpentem Tritonos adit illæſa paludem.
H anc,ut fama,deus,quem toto littore Pontus
A udit uentoſa perflantem murmura concha,
H anc & Pallas amat,patrióque è uertice nata
T errarum primam Libyen(nam proxima cælo eſt,
V t probat ipſe calor) tetigit,ſtagníque quieta
V ultus uidit aqua,poſuítque in margine plantas,
E t ſe dilecta Tritonida dixit ab unda.
I uxta quam Lethes tacitus prælabitur amnis

Infernis,ut fama,trahens obliuia uenis:
Atque inſopiti quondam tutela draconis,
Heſperidum pauper ſpoliatis frondibus hortus.
Inuidus annoſo qui famam derogat æuo,
Qui uates ad uera uocat.fuit aurea ſylua,
Diuitijſque grauis,& fuluo germine rami,
Virgineúſque chorus nitidi cuſtodia luci,
Et nunquam ſomno damnatus lumina ſerpens,
Robora complexus rutilo curuata metallo.
Abſtulit arboribus pretium,nemoríque laborem
Alcides,paſſúſque inopes ſine pondere ramos
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulſa locis,eiectáque claſſis
Syrtibus, haud ultrà Garamantidas attigit undas,
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Manſit.at impatiens uirtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes
Armorum fidens,& terra cingere Syrtim.
Hæc eadem ſuadebat hyems,quæ clauſerat æquor.
Et ſpes imber erat nimios metuentibus ignes.
Vt neque ſole uiam,nec duro frigore ſæuam,
Inde polo Libyes,hinc bruma temperet annus:
Atque ingreſſurus ſteriles,ſic fatur,arenas:
O quibus una ſalus placuit mea caſtra ſecutis
Indomita ceruice mori,componite mentes
Ad magnum uirtutis opus,ſummóſque labores.
Vadimus in campos ſteriles,exuſtáque mundi,
Quà nimius Titan,& raræ in fontibus undæ,
Siccáque letiferis ſqualent ſerpentibus arua,
Durum iter.ad leges,patriǽque ruentis amorem
Per mediam Libyen ueniant, atque inuia tentent,

S i quibus in nullo poſitum eſt euadere uoto,
S i quibus ire ſat eſt (neq; enim mihi fallere quẽquã
E ſt animus, tectóque metu perducere uulgus)
I i mihi ſint comites, quos ipſa pericula ducent,
Qui me teſte pati uel quæ triſtiſſima pulchrum,
R omanúmque putant: at qui ſponſore ſalutis
M iles eget, capitúrque animæ dulcedine, uadat
A d dominum meliore uia, dum primus arenas
I ngrediar, primúſq; gradus in puluere ponam,
M e calor æthereus feriat. mihi plena ueneno
O ccurrat ſerpens, fatóque pericula ueſtra
P rætentate meo: ſitiat quicunque bibentem
V iderit: aut umbras nemorum quicunque petentem,
AE ſtuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
D eficiat: ſi quo fuerit diſcrimine notum
D ux, an miles eam. ſerpens, ſitis, ardor, arenæ,
D ulcia uirtuti: gaudet patientia duris.
L ætius eſt quoties magno ſibi conſtat honeſtum.
S ola poteſt Libye turbam præſtare malorum
V t deceat fugiſſe uiros. Sic ille pauentes
I ncendit uirtute animos, & amore laborum,
I rreducémque uiam deſerto limite carpit:
E t ſacrum paruo nomen clauſura ſepulchro
I nuaſit Libye ſecuri fata Catonis.
T ertia pars rerum Libye, ſi credere famæ
C uncta uelis: at ſi uentos, cælúmque ſequaris,
P ars erit Europæ: nec enim plus littora Nili,
Q uàm Scythicus Tanais primis à Gadibus abſunt,
V nde Europa fugit Libyen, & littora flexu
O ceano fecere locum: ſed maior in unam
O rbis abit Aſiam. nam cùm communiter iſtæ

Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa ſiniſtrum
Contingens dextrúmque Noti deſcendit in ortus
Eurum ſola tenens. Libyæ quod fertile terræ eſt
Vergit in Occaſus, ſed & hæc non fontibus ullis
Soluitur, Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit, & noſtris reficit ſua rura ſerenis.
In nullas uitiatur opes, non ære, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura
Sed penitus terra eſt. tantum Mauruſia genti
Robora diuitiæ, quarum non nouerat uſum,
Sed citri contenta comis uiuebat & umbra.
In nemus ignotum noſtræ uenêre ſecures,
Extremóque epulas menſáſque petiuimus orbe.
At quæcunq; uagam Syrtim complectitur ora
Sub nimio porrecta die, uicina peruſti
AEtheris, exurit meſſes, & puluere Bacchum
Enecat, & nulla putris radice tenetur:
Temperies uitalis abeſt, & nulla ſub illa
Cura Iouis terra eſt, natura deſide torpet
Orbis, & immotis annum non ſentit arenis.
Hoc tam ſegne ſolum raras tamen exerit herbas,
Quas Naſamon gens dura legit, qui proxima Ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam littoreis populator arenis
Imminet, & nulla portus tangente carina
Nouit opes. ſic cum toto commercia mundo
Naufragijs Naſamones habent. hàc ire Catonem
Dura iubet uirtus: illic ſecura iuuentus
Ventorum, nulláſque timens tellure procellas,
AEquoreos eſt paſſa metus: nam littore ſicco
Quàm pelago Syrtis uiolentius excipit Auſtrum.

p.i.

Et terræ magis ille nocens:non montibus ortum
Aduerſis frangit Libye,ſcopulíſque repulſum
Diſſipat,& liquidas ſe turbine ſoluit in auras,
Nec ruit in ſyluas,annoſáque robora torquens
Laſſatur,patet omne ſolum,libérque meatu
Æoliam rabiem totis exercet arenis.
Et non imbriferam contorto puluere nubem
Inflexum uiolentus agit,pars plurima terræ
Tollitur,& nunquam reſoluto uertice pendet.
Regna uidet pauper Naſamon errantia uento,
Diſcuſſáſque domos,uolitántque à culmine raptæ
Detecto Garamante caſæ.non altius ignis
Rapta uehit,quantúmque licet conſurgere fumo,
Et uiolare diem,tantum tenet aera puluis.
Tum quoque Romanum ſolito uiolentius agmen
Aggreditur,nullúſque poteſt conſiſtere miles,
Inſtabilis raptis etiam quas calcat arenis.
Concuteret terras,orbémque à ſede moueret,
Si ſolida Libye compage & pondere duro
Clauderet exeſis Auſtrum ſcopuloſa cauernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nuſquam luctando ſtabilis manet,imáque tellus
Stat,quia ſumma fugit.galeas & ſcuta uirorum,
Piláque contorſit uiolento ſpiritus actu,
Intentúſque tulit magni per inania cæli.
Illud in externa forſan longéque remota
Prodigium tellure fuit,delapſáque cælo
Arma timent gentes,hominúmq; erepta lacertis
À ſuperis demiſſa putant.ſic illa profectò
Sacrifico cecidere Numæ,quæ lecta iuuentus
Patricia ceruice mouet:ſpoliauerat Auſter

Aut Boreas populos ancilia noſtra ferentes.
Sic orbem torquente Noto Romana iuuentus
Procubuit, timuítque rapi, conſtrinxit amictus,
Inſeruítque manus terræ, nec pondere ſolo
Sed nixu iacuit, uix ſic immobilis Auſtro,
Qui ſuper ingentes cumulos inuoluit arenæ,
Atque operit tellure uiros. uix tollere miles
Membra ualet, multo cóngeſtu pulueris hærens,
Alligat & ſtantes affuſæ magnus arenæ
Agger, & immoti terra ſurgente tenentur.
Saxa tulit penitus diſcuſſis proruta muris,
Effudítque procul miranda ſorte malorum.
Qui nullas uidere domos, uidere ruinas.
Iámque iter omne latet, nec ſunt diſcrimina terræ
Vlla, niſi ætheriæ medio uelut æquore flammæ:
Syderibus nouere uias, nec ſydera tota
Oſtendit Libycæ finitor circulus oræ,
Multáque deuexo terrarum margine celat.
Vtque calor ſoluit quem torſerat aera uentus,
Incenſúſque dies, iam mundi ſpiſſior ignis,
Iam plaga, quam nullam ſuperi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & humor
In Noton omnis abit, manant ſudoribus artus,
Arent ora ſiti: conſpecta eſt parua maligna
Vnda procul uena, quam uix è puluere miles
Suſtulit, & galeæ conuexum infudit in orbem,
Porrexítque duci. ſquallebant puluere fauces
Cunctorum, minimúmq; tenens dux ipſe liquoris
Inuidioſus erat: Méne, inquit, degener unum
Miles in hac turba uacuum uirtute putaſti?
Vſqueadeo mollis, primíſque caloribus impar

Sum uiſus? quanto pœna es tu dignior iſta,
Qui populo ſitiente bibas? ſic concitus ira
Excuſſit galeam, ſuffecítque omnibus unda.
Ventū erat ad templū Libycis quod gētibus unum
Inculti Garamantes habent: ſtat corniger illic
Iuppiter, ut memorant, ſed nō aut fulmina uibrans,
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Ammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois ſplendent donaria gemmis,
Quamuis AEthiopum populis, Arabúmque beatis
Gentibus, atque Indis unus ſit Iuppiter Ammon.
Pauper adhuc deus eſt, nullis uiolata per æuum
Diuitijs delubra tenens, morúmque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Eſſe locis ſuperos teſtatur ſylua per omnem
Sola uirens Libyen: nam quicquid puluere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes, ſolus nemus abſtulit Ammon.
Syluarum fons cauſa loco, qui putria terræ
Alligat, & domitas unda connectit arenas.
Hîc quoq; nil obſtat Phœbo: cùm cardine ſummo
Stat librata dies: truncum uix protegit arbor,
Tam breuis in medium radijs compellitur umbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, quà circulus alti
Solſtitij medium ſignorum percutit orbem:
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Libræ,
Aut Aſtrea iubet lentos deſcendere Piſces:
Par Geminis Chiron, & idem quod Carcinus ardēs
Humidus AEgoceros, nec plus Leo tollitur Vrna.
At tibi, quæcunque es Libyco gens igne dirempta,

In Noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
Te ſegnis Cynoſura ſubit, tu ſicca profundo
Mergi plauſtra putas, nullúmq; in uertice ſummo
Sydus habes immune maris: procul axis uterque eſt,
Et fuga ſignorum medio rapit omnia cælo.
Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,
Cornigeríque Iouis monitu noua fata petebant,
Sed Latio ceſſere duci: comitéſque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi iudicet æui.
Maximus hortator ſcrutandi uoce deorum
Euentus Labienus erat. Sors obtulit, inquit,
Et fortuna uiæ, tam magni numinis ora,
Conſiliúmque dei, tanto duce poſſumus uti
Per Syrtes, bellíque datos cognoſcere caſus.
Nam cui crediderim ſuperos arcana daturos,
Dicturóſque magis, quàm ſancto uera Catoni?
Certè uita tibi ſemper directa ſupernas
Ad leges, ſequeríſq; deum, datur ecce loquendi
Cum Ioue libertas, inquire in fata nefandi
Cæſaris, & patriæ uenturos excute mores.
Iure ſuo populis uti legúmque licebit,
An bellum ciuile perit: tua pectora ſacra
Voce reple: duræ ſemper uirtutis amator,
Quære quid eſt uirtus, & poſce exemplar honeſti.
Ille deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis è pectore uoces:
Quid quæri Labiene iubes? an liber in armis
Occubuiſſe uelim potius quàm regna uidere?
An ſit uita nihil, ſed longa an differat ætas?
An noceat uis ulla bono? fortunáque perdat

Oppoſita uirtute minas?laudandáque uelle
Sit ſatis,& nunquam ſucceſſu creſcat honeſtum?
Scimus,& hoc nobis non altius inſeret Ammon.
Hæremus cuncti ſuperis,temploque tacente
Nil agimus niſi ſponte dei,non uocibus ullis
Numen eget,dixítque ſemel naſcentibus autor
Quicquid ſcire licet:ſteriles nec legit arenas
Vt caneret paucis,merſitque hoc puluere uerum,
Eſtque dei ſedes niſi terra,& Pontus,& aer,
Et cælum,& uirtus.ſuperos quid quærimus ultrà?
Iuppiter eſt quodcunque uides,quocunq; moueris.
Sortilegis egeant dubij,ſempérque futuris
Caſibus ancipites:me non oracula certum
Sed mors certa facit:pauido fortiq; cadendum eſt.
Hoc ſatis eſt dixiſſe Iouem. Sic ille profatur,
Seruatáque fide templi diſcedit ab aris,
Non exploratum populis Ammona relinquens.
  Ipſe manu ſua pila gerens præcedit anheli
Militis ora pedes,monſtrat tolerare labores,
Non iubet,& nulla uehitur ceruice ſupinus,
Carpentóue ſedens:ſomni parciſſimus ipſe eſt,
Vltimus hauſtor aquæ:cùm tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare iuuentus,
Stat dum lixa bibat.ſi ueris magna paratur
Fama bonis,& ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur uirtus,quicquid laudamus in ullo
Maiorum,fortuna fuit.quis Marte ſecundo,
Quis tantum meruit populorum ſanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes Libyéſq; extrema triumphum
Ducere maluerim,quàm ter Capitolia curru
Scandere Pompeij,quàm frangere colla Iugurthæ.

E cce parens uerus patriæ, digniſſimus aris
R oma tuis: per quem nunquam iurare pudebit,
E t quem, ſi ſteteris unquam ceruice ſoluta,
H unc olim factura deum es. Iam ſpiſſior ignis
E t plaga, quam nullam ſuperi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & unda
R arior: inuentus medijs fons unus arenis
L argus aquæ, ſed quem ſerpentum turba tenebat
V ix capiente loco. ſtabant in margine ſiccæ
A ſpides, in medijs ſitiebant dipſades undis.
D uctor ut aſpexit perituros fonte relicto,
A lloquitur: Vana ſpecie conterrite leti
N e dubita miles tutos haurire liquores,
N oxia ſerpentum eſt admixto ſanguine peſtis,
M orſu uirus habent, & fatum in dente minantur,
P ocula morte carent. dixit, dubiúmque uenenum
H auſit, & in tota Libyes fons unus arena
I lle fuit, de quo primus ſibi poſceret undam.
C ur Libycus tantis exudet peſtibus aer
F ertilis in mortes, aut quid ſecreta nocenti
M iſcuerit natura ſolo, non cura labórque
N oſter ſcire ualet, niſi quòd uulgata per orbem
F abula pro uera decepit ſecula cauſa.
F inibus extremis Libyes, ubi feruida tellus
A ccipit Oceanum demiſſo ſole calentem,
S quallebant latè Phorcynidos arua Meduſæ,
N on nemorum protecta coma, non mollia ſulco,
S ed dominæ uultu conſpectis aſpera ſaxis.
H oc primum natura nocens in corpore ſæuas
E duxit peſtes, illis è faucibus angues
S tridula fuderunt uibratis ſibila linguis,

Harpen alterius monſtri iam cæde rubentem,
A' Ioue dilectæ fuſo cuſtode iuuencæ,
Auxilium uolucri Pallas tulit innuba fratri.
Pacta caput monſtri, terráque in fine Libyſſæ
Perſea Phœbeos conuerti iuſſit ad ortus,
Gorgonis auerſo ſulcantem regna uolatu:
Et clypeum læuæ fuluo dedit ære nitentem,
In quo ſaxificam iuſſit ſpectare Meduſam.
Quam ſopor æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam: uigilat pars magna comarum,
Defendúntque caput protenti crinibus hydri.
Pars iacet in medios uultus, oculíque tenebras.
Ipſa regit trepidum Pallas, dextráque tremente
Perſeos auerſi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit uultus hamati uulnere ferri
Cæſa caput Gorgon? quanto ſpiraſſe ueneno
Ora rear, quantúmque oculos effundere mortis?
Nec Pallas ſpectare poteſt: uultúſque gelaſſent
Perſeos aduerſi, ſi non Tritonia denſos
Sparſiſſet crines, texiſſétque ora colubris.
Aliger in cælum ſic rapta Gorgone fugit.
Ille quidem penſabat iter, propiúſque ſecabat
AEthera, ſi medias Europæ aſcenderet urbes:
Pallas frugiferas iuſſit non lædere terras,
Et parci populis. quis enim non præpete tanto
AEthera reſpiceret? Zephyro conuertitur ales,
Itque ſuper Libyen, quæ nullo conſita cultu
Syderibus Phœbóque uacat: premit orbita ſolis,
Exurítque ſolum, nec terra celſior ulla
Nox cadit in cælum, lunǽque meatibus obſtat,

Si flexus oblita uagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean *aut in* Noton *effugit umbrã.*
Illa tamen ſterilis tellus, fœcundáque nulli
Arua bono, uirus ſtillantis tabe Meduſæ
Concipiunt, diróſque fero de ſanguine rores,
Quos calor adiuuit, putríque incoxit arenæ.
Hîc quæ prima caput mouit de puluere tabes,
Aſpida ſomniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior huic ſanguis, & craſſi gutta ueneni
Decidit, in nulla plus eſt ſerpente coactum:
Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua, Nilóque *tenus metitur arenas.*
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ *mortes, & fecimus aſpida merces.*
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem,
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes:
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos *arua*
Cherſydros, tractique uia fumante chelydri:
Et ſemper recto lapſurus limite cenchris:
Pluribus ille notis uariatam tingitur aluum,
Quàm paruis tinctus maculis Thebanus *ophites.*
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodites, ſpináque uagi torquente ceraſtæ,
Et ſcytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas, & torrida dipſas;
Et grauis in geminum uergens caput amphiſibæna.
Et natrix uiolator aquæ, iaculíque uolucres,
Et contentus iter cauda ſulcare phareas,
Oráque diſtendens auidus ſpumantia preſter,
Oſſáque diſſoluens cum corpore tabificus ſeps,
Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes,

Ante uenena nocens,latè ſibi ſubmouet omne
Vulgus,& in uacua regnat baſiliſcus arena.
Vos quoque,qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa:ducitis altum
Aera cum pennis,armentáque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi uerbere tauros:
Nec tutus ſpatio eſt elephas,datis omnia leto,
Nec uobis opus eſt ad noxia fata ueneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter,tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitáſque uidet paruo cum uulnere mortes.
Signiferum iuuenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retro dipſas calcata momordit:
Vix dolor,aut ſenſus dentis fuit,ipſáque leti
Frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur.
Ecce ſubit uirus tacitum,carpítque medullas
Ignis edax,calidáque incendit uiſcera tabe.
Ebibit humorem circum uitalia fuſum
Peſtis,& in ſicco linguam torrere palato
Cœpit,defeſſos iret qui ſudor in artus
Non fuit,atque oculos lachrymarum uena refugit.
Non decus imperij;non mœſti iura Catonis
Ardentem tenuere uirum,quin ſpargere ſigna
Auderet,totiſque furens exquireret agris
Quas poſcebat aquas ſitiens in corde uenenum.
Ille uel in Tanain miſſus,Rhodanúmq;,Padúmque
Arderet,Nilúmque bibens per rura uagantem.
Acceſſit morti Libye,fatíque minorem
Famam dipſas habet terris adiuta peruſtis.
Scrutatur uenas penitus ſquallentis arenæ,

Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore,
Æquoreúſque placet, ſed non ſibi ſufficit humor,
Nec ſentit fatíque genus, mortémque ueneni,
Sed putat eſſe ſitim, ferróque aperire tumentes
Suſtinuit uenas, atque os implere cruore.
Iuſſit ſigna rapi properè Cato, dicere nulli
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim. ſed triſtior illa
Mors erat ante oculos, miſeríque in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus, quem flexo dente tenacem
Auulſítque manu, piló que affixit arenis.
Parua modo ſerpens, ſed qua non ulla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagæ proxima circum
Fugit rapta cutis, pallentiáque oſſa retexit:
Iámque ſinu laxo nudum eſt ſine corpore uulnus,
Membra natant ſanie, ſuræ fluxere, ſine ullo
Tegmine poples erat, femorũ quoq; muſculus omnis
Liquitur, & nigra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit ſtringens uterum membrana, fluúntque
Viſcera, nec quantum toto de corpore debet
Effluit in terras, ſæuum ſed membra uenenum
Decoquit, in minimum mors contrahit omnia uirus.
Vincula neruorum, & laterum textura, cauúmque
Pectus, & abſtruſum fibris uitalibus omne,
Quicquid homo eſt, aperit peſtis, natura profana
Morte patet, manant humeri, fortéſque lacerti,
Colla capútque fluunt. calido non ocyus Auſtro
Nix reſoluta cadit, nec ſolem cera ſequetur.
Parua loquor, corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum,
Hoc & flamma poteſt: ſed quis rogus abſtulit oſſa?
Hæc quoque diſcedunt, putréſque ſecuta medullas
Nulla manere ſinunt rapidi ueſtigia fati.

Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt:
Eripiunt omnes animam,tu ſola cadauer.
Ecce ſubit facies leto diuerſa fluenti:
Naſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit preſter:illi rubor igneus ora
Succendit,tendítque cutem pereunte figura
Miſcens cuncta tumor toto iam corpore maior,
Humanúmque egreſſa modũ ſuper omnia membra
Efflatur ſanies,latè tollente ueneno,
Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus,
Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum.
Spumeus accenſo non ſic exundat aheno
Vndarum cumulus,nec tanto carbaſa Coro
Curuauere ſinus.tumidos iam non capit artus
Informis globus,& confuſo pondere truncus.
Intactum uolucrum roſtris,epuláſque daturum
Haud impune feris,non auſi tradere buſto,
Nondum ſtante modo creſcens fugêre cadauer.
Sed maiora parant Libycæ ſpectacula peſtes.
Impreſſit dentes hæmorrhois aſpera Tullo
Magnanimo iuueni,miratoríque Catonis.
Vtque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycij preſſura croci:ſic omnia membra
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine uirus.
Sanguis erant lachrymæ,quæcunq; foramine nouit
Humor,ab ijs largus manat cruor,ora redundant,
Et patulæ nares,ſudor rubet,omnia plenis
Membra fluunt uenis,totum eſt pro uulnere corpus.
At tibi Leue miſer fixus præcordia preſſit
Niliaca ſerpente cruor,nullóque dolore
Teſtatus morſus ſubita caligne mortem

Accipis, & Stygias ſomno deſcendis ad umbras.
Non tam ueloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro uirgas mentita Sabæas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul ſæuus ſterilis ſe robore trunci
Torſit, & immiſit, iaculum uocat Africa, ſerpens,
Perque caput Pauli tranſactáque tempora fugit:
Nil ibi uirus agit, rapuit cum uulnere fatum.
Depreſſum eſt quæ funda rotat, quàm lēta uolarēt,
Quàm ſegnis Scythicæ ſtrideret arundinis aer.
Quid prodeſt miſeri baſiliſcus cuſpide Murri
Tranſactus? uelox currit per tela uenenum,
Inuaditque manum, quam protinus ille retecto
Enſe ferit, totóque ſimul demittit ab armo:
Exemplárque ſui ſpectans miſerabile leti
Stat tutus percunte manu. quis fata putaret
Scorpion, aut uires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & recto uerbere ſæuus,
Teſte tulit cælo uicti decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat ſalpinga latebras?
Et tibi dant Stygiæ ius in ſua fila ſorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suſpecta eſt miſeris in qua tellure iacebant.
Nam neque congeſtæ ſtruxere cubilia frondes,
Nec culmis creuere tori, ſed corpora fatis
Expoſiti uoluuntur humo, calidóque uapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore peſtes,
Innocuóſque diu rictus torpente ueneno
Inter membra fouent: nec quæ menſura uiarum,
Quíſue modus, norunt cælo duce: ſæpe querentes
Reddite dij, clamant, miſeris, quæ fugimus arma,

Reddite Theſſaliam:patimur cur ſegnia fata
In gladios iurata manus?pro Cæſare pugnant
Dipſades,& peragunt ciuilia bella ceraſtæ.
Ire libet quà Zona rubens,atque axis inuſtus
Solis equis:iuuat ætherijs adſcribere cauſis
Quòd peream,cælóque mori.nil Africa de te,
Nec de te Natura queror,tot monſtra ferentem,
Gentibus ablatum dederas ſerpentibus orbem:
Impatiénſque ſolum Cereris cultore negato
Damnaſti,atque homines uoluiſti deeſſe uenenis.
In loca ſerpentum nos uenimus,accipe pœnas
Tu quiſquis ſuperûm commercia noſtra peroſus
Hinc torrente plaga,dubijs hinc Syrtibus oram
Abrumpens medio poſuiſti limite mortes.
Per ſecreta tui bellum ciuile receſſus
Vadit,& arcani miles tibi conſcius orbis
Clauſtra petit mundi.forſan maiora ſuperſunt
Ingreſſis.coeunt ignes ſtridentibus undis,
Et premitur natura poli:ſed longius iſta
Nulla iacet tellus,quàm fama cognita nobis
Triſtia regna Iubæ.quæremus forſitan iſtas
Serpentum terras,habet hoc ſolatia cælum,
Viuit adhuc aliquid.patriæ non arua requiro,
Europámque alios ſoles Aſiámque uidentem.
Qua te parte poli,qua te tellure reliqui
Africa?Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguáne uia legem conuertimus anni?
Imus in aduerſos axes,euoluimur orbe,
Terga damus ferienda Noto,nunc forſitan ipſa eſt
Sub pedibus iam Roma meis.ſolatia fati
Hæc petimus,ueniant hoſtes,Cæſárque ſequatur

Quà fugimus.ſic dura ſuos patientia queſtus
Exonerat,cogit tantos tolerare labores
Summa ducis uirtus,qui nuda fuſus arena
Excubat,atque omni fortunam prouocat hora.
Omnibus unus adeſt fatis,quocunque uocatus
Aduolat,atque ingens meritum,maiúſque ſalute
Contulit in letum uires,puduitque gementem
Illo teſte mori.quod ius habuiſſet in ipſum
Vlla lues?caſus alieno in pectore uincit,
Spectatórque docet magnos nil poſſe dolores.
Vix miſeris ſerum tanto laſſata periclo
Auxilium fortuna dedit.gens unica terras
Incolit à ſæuo ſerpentum innoxia morſu
Marmaridæ Pſylli,par lingua potentibus herbis:
Ipſe cruor tutus,nullúmque admittere uirus
Vel cantu ceſſante,poteſt:natura locorum
Iuſſit ut immunes mixti ſerpentibus eſſent.
Profuit in medijs ſedem poſuiſſe uenenis.
Pax illis cum morte data eſt.fiducia tanta eſt
Sanguinis,in terram paruus cum decidit infans,
Nequa ſit externæ Veneris mixtura timentes,
Letifica dubios explorant aſpide partus.
Vtque Iouis uolucer calido cum protulit ouo
Natos implumes ſolis conuertit in ortus:
Qui potuere pati radios,& lumine recto
Suſtinuere diem cæli,ſeruantur in uſus,
Qui Phœbo ceſſere,iacent:ſic pignora gentis
Pſyllus habet,ſiquis tactos non horruit angues,
Siquis donatis luſit ſerpentibus infans.
Nec ſolum gens illa ſua contenta ſalute,
Excubat hoſpitibus,contráque nocentia monſtra

Pſyllus adeſt populis:qui tunc Romana ſecutus
Signa,ſimul iuſſit ſtatui tentoria ductor,
Primùm quas ualli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu,uerbíſque fugantibus angues
Vltima caſtrorum medicatus circuit ignis,
Hîc ebulum ſtridet,peregrinâque galbana ſudant,
Et thamarix non læta comis,Eoáque coſtos,
Et panacæa potens,& Theſſala centauræa:
Peucedanúmque ſonat flammis,Erycináque tapſos,
Et laricæs,fumóque grauem ſerpentibus urunt
Abrotanum,& longè naſcentis cornua cerui.
Sic nox tuta uiris.at ſiquis peſte diurna
Fata trahit,tunc ſunt magicæ miracula gentis,
Pſyllorúmque ingens & rapti pugna ueneni.
Nam primùm tacta deſignat membra ſaliua,
Quæ cohibet uirus,retinétque in uulnere peſtem.
Plurima tunc uoluit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo,nec dant ſuſpiria curſus,
Vulneris haud minimùm patiuntur fata tacere.
Sæpe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata perit,ſed ſi quod tardius exit
Virus,& elicitum,iuſſúmque exire repugnat,
Tunc ſuperincumbens pallentia uulnera lambit
Ore uenena trahens,& ſiccat dentibus artus,
Extractámque tenens gelido de corpore mortem
Expuit:& cuius morſus ſuperauerit anguis,
Iam promptum Pſyllis uel guſtu noſſe uenenum.
Hoc igitur melior tandem Romana iuuentus
Auxilio,latè ſqualentibus errat in aruis.
Bis poſitis Phœbe flammis,bis luce recepta
Vidit areniuagum ſurgens fugiénſque Catonem.

Iámque illis magis atque magis dureſcere uulnus
Cœpit, & in terram Libye ſpiſſata redire.
Iámque procul nemorum raræ ſe attollere frondes:
Surgere congeſto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miſeris melioris gaudia terræ,
Cum primùm ſæuos contrà uidere leones?
Proxima Leptis erat, cuius ſtatione quieta
Exegere hyemem nimbis flammíſque carentem.
Cæſar ut AEmathia ſatiatus clade receſſit,
Cætera curarum proiecit pondera, ſoli
Intentus genero, cuius ueſtigia fruſtra
Terris ſparſa legens: fama duce tendit in undas,
Threiciáſque legit fauces, & amore notatum
AEquor, & Heroas lachrymoſo littore turres,
Quà pelago nomen Nepheleias abſtulit Helle.
Non Aſiam breuioris aquæ diſterminat uſquam
Fluctus ab Europa, quamuis Bizantion arcto
Pontus, & oſtriferam dirimat Chalcedona curſu,
Euxinúmque ferens paruo ruat ore Propontis.
Sigæáſque petit famæ mirator arenas,
Et Simoentis aquas, & Graio nobile buſto
Rhœtion, & multum debentes uatibus umbras.
Circuit exuſtæ nomen memorabile Troiæ,
Magnáque Phœbei quærit ueſtigia muri.
Iam ſyluæ ſteriles, & putres robore trunci
Aſſaraci preſſere domos, & templa deorum
Iam laſſa radice tenent, ac tota teguntur
Pergama dumetis, etiam periere ruinæ.
Aſpicit Heſiones ſcopulos, ſyluáſque latentes
Anchiſæ thalamos, quo iudex ſederit antro,
Vnde puer raptus cælo, quo uertice Nais

Luſerit OEnone, nullum eſt ſine nomine ſaxum.
Inſcius in ſicco ſerpentem puluere riuum
Tranſierat, qui Xanthus erat: ſecurus in alto
Gramine ponebat greſſus, Phryx incola manes
Hectoreos calcare uetat. diſcuſſa iacebant
Saxa, nec ullius faciem ſeruantia ſacri.
Herceas, monſtrator ait, non reſpicis aras?
O ſacer & magnus uatum labor! omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus æuum.
Inuidia ſacræ Cæſar ne tangere famæ:
Nam ſiquid Latijs fas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnæi durabunt uatis honores,
Venturi me téque legent, Parſalia noſtra
Viuet, & à nullo tenebris damnabimur æuo.
Vt ducis impleuit uiſus ueneranda uetuſtas,
Erexit ſubitas congeſtu cæſpitis aras,
Votáque thuricremos non irrita fudit in ignes.
Dij cinerum Phrygias colitis quicunque ruinas,
AEneæque mei, quos nunc Lauinia ſedes
Seruat & Alba lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullíque aſpecta uirorum
Pallas in abſtruſo pignus memorabile templo
Gentis Iuleæ, ueſtris clariſſimus aris
Dat pia thura nepos, & uos in ſede priori
Rite uocat, date felices in cætera curſus,
Reſtituam populos, grata uice mœnia reddent
Auſonidæ Phrygibus, Romanáque Pergama ſurgent.
Sic fatus repetit claſſes, & tota ſecundis
Vela dedit Coris, auidúſque urgente procella
Iliacas penſare moras, Aſiámque potentem
Præuehitur, pelagóque Rhodon ſpumante reliquit.

Septima nox Zephyro nunquam laſſante rudentes
Oſtendit Pharijs AEgyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quàm tutas intraret aquas: ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure uoces
Accipit, ac dubijs ueritus ſe credere regnis
Abſtinuit tellure rates. ſed dira ſatelles
Regis dona ferens medium prouectus in æquor
Colla gerit Magni Phario uelamine tecta,
Ac prius infanda commendat crimina uoce,
Terrarum domitor Romanæ maxime gentis,
Et quod adhuc neſcis genero ſecure perempto,
Rex tibi Pellæus terræ, pelagíque labores
Donat, & AEmathijs quod ſolum defuit armis
Exhibet, abſenti bellum ciuile peractum eſt.
Theſſalicas quærens Magnus reparare ruinas
Enſe iacet noſtro, tanto te pignore Cæſar
Emimus, hoc tecum percuſſum eſt ſanguine fœdus.
Accipe regna Phari nullo quæſita cruore,
Accipe Niliaci ius gurgitis, accipe quicquid
Pro Magni ceruice dares, dignúmque clientem
Caſtris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum uoluêre tuum: nec uile putaris
Hoc meritum facili nobis quod cæde peractum eſt.
Hoſpes auitus erat, depulſo ſceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
Inuenies operi, uel famam conſule mundi.
Si ſcelus eſt, plus te nobis debere fateris,
Quòd ſcelus hoc non ipſe facis. ſic fatus, opertum
Detexit, tenuítque caput. iam languida morte
Effigies habitum noti mutauerat oris.

Non primo Cæſar damnauit munera uiſu,
Auertítque oculos: uultus, dum crederet hæſit:
Vtque fidem uidit ſceleris, tutúmque putauit
Iam bonus eſſe ſocer, lachrymas non ſponte cadẽtes
Effudit, gemitúſque expreſſit pectore læto,
Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis
Gaudia, quàm lachrymis: meritúmq; immane tyrãni
Deſtruit, & generi mauult lugere reuulſum,
Quàm debere caput. qui duro membra Senatus
Calcarat uultu, qui ſicco lumine campos
Viderat AEmathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ô ſors duriſſima fati!
Huncine tu Cæſar ſcelerato Marte petiſti,
Qui tibi flendus erat? non mixti fœdera tangunt
Te generis, nec nata iubet mœrere nepóſque?
Credis apud populos Pompeij nomen amantes
Hoc caſtris prodeſſe tuis: fortaſſe tyranni
Tangeris inuidia, captíque in uiſcera Magni
Hoc alijs licuiſſe doles, quererìſque periſſe
Vindictam belli, raptúmque è iure ſuperbi
Victoris generum. quiſquis te flere coegit
Impetus, à uera longè pietate receſſit.
Scilicet hoc animo terras atque æquora luſtras,
Necubi ſuppreſſus pereat gener. ô bene rapta
Arbitrio mors iſta tuo: quàm magna remiſit
Crimina Romano triſtis fortuna pudori,
Quòd te non paſſa eſt miſereri perfide Magni
Viuentis: necnon his fallere uocibus audes,
Acquiríſque fidem ſimulati fronte doloris:
Aufer ab aſpectu noſtro funeſta ſatelles
Regis dona tui: peius de Cæſare ueſtrum,

Quàm de Pompeio meruit ſcelus: unica belli
Præmia ciuilis, uictis donare ſalutem
Perdidimus: quòd ſi Phario germana tyranno
Non inuiſa foret, potuiſſem reddere regi
Quod meruit, fratríque tuum pro munere tali
Miſiſſem Cleopatra caput. ſecreta quid arma
Mouit, & inſeruit noſtro ſua tela labori?
Ergo in Theſſalicis Pellæo fecimus aruis
Ius gladio? ueſtris quæſita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem,
Te Ptolemæe feram? fruſtra ciuilibus armis
Miſcuimus gentes, ſiqua eſt hoc orbe poteſtas
Altera quàm Cæſar, ſi tellus ulla duorum eſt.
Vertiſſem Latias à ueſtro littore proras,
Famæ cura uetat: ne non damnaſſe cruentam,
Sed uidear timuiſſe Pharon. nec fallere uos me
Credite uictorem, nobis quoque tale paratum
Littoris hoſpitium: ne ſic mea colla gerantur
Theſſaliæ fortuna facit. maiore profectò
Quàm metui poterat diſcrimine geſſimus arma:
Exilium, generíque minas, Románque timebam:
Pœna fugæ Ptolemæus erat, ſed parcimus annis,
Donamúſque nefas: ſciat hac pro cæde tyrannus
Nil uenia plus poſſe dari. uos condite buſto
Tanti colla ducis, ſed non ut crimina tantum
Veſtra tegat tellus: iuſto date thura ſepulchro,
Et placate caput, ineréſque in littore fuſos
Colligite, atque unam ſparſis date manibus urnam.
Sentiat aduentum ſoceri, uocéſque querentis
Audiat umbra pias. dum nobis omnia præfert,
Dum uitam Phario mauult debere clienti,

Læta dies rapta eſt populis, concordia mundo
Noſtra perit, caruere deis mea uota ſecundis.
Vt te complexus poſitis felicibus armis
Affectus abs te ueteres uitámque rogarem
Magne tuam, dignáque ſatis mercede laborum
Contentus par eſſe tibi, tunc pace fideli
Feciſſem ut uictus poſſes ignoſcere diuis,
Feciſſes ut Roma mihi. nec talia fatus
Inuenit fletus comitum, nec turba querenti
Credidit, abſcondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilaréſque nefas ſpectare cruentum,
(O bona libertas!) cum Cæſar lugeat, audent.

M. ANNEII LVCANI PHARSALIAE LIBER X.

Vt primùm terras Pőpeij colla ſecutus
Attigit, & diras calcauit Cæſar arenas,
Pugnauit fortuna ducis, fatúmque nocentis
Ægypti, regnum Lagi Romana ſub arma
Iret, an eriperet mundo Memphiticus enſis
Victoris, uictíque caput. tua profuit umbra
Magne, tui ſocerum rapuere à ſanguine manes,
Ne populus poſt te Nilum Romanus haberet.
Inde Parætoniam fertur ſecurus in urbem
Pignore tam ſæui ſceleris, ſua ſigna ſecutus.
Sed fremitu uulgi faſces & iura querentis
Inferri Romana ſuis, diſcordia ſenſit
Pectora, & ancipites animos, Magnúmque periſſe

Non ſibi.tum uultu ſemper cælante timorem,
Intrepidus ſuperûm ſedes & templa uetuſti
Numinis antiquas Macedûm teſtantia uires
Circuit:& nulla captus dulcedine rerum,
Non auro,cultúque deûm,non mœnibus urbis,
Effoſſum tumulis cupidè deſcendit in antrum.
Illic Pellæi proles ueſana Philippi
Felix prædo iacet terrarum,uindice fato
Raptus:ſacratis totum ſpargenda per orbem
Membra uiri poſuere adytis:fortuna pepercit
Manibus,& regni durauit ad ultima fatum.
Nam ſibi libertas unquam ſi redderet orbem,
Ludibrio ſeruatus erat,non utile mundo
Editus exemplum,terras tot poſſe ſub uno
Eſſe uiro.Macedon fines,latebráſque ſuorum
Deſeruit,uictáſque patri deſpexit Athenas,
Pérque Aſiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum ſtrage ruit,gladiúmque per omnes
Exegit gentes,ignotos miſcuit amnes
Perſarum Euphraten, Indorum ſanguine Gangen.
Terrarum fatale malum,fulménque,quod omnes
Percuteret pariter populos,& ſydus iniquum
Gentibus,Oceano claſſes inferre parabat
Exteriore mari.non illi flamma,nec undæ,
Nec ſterilis Libye,nec Syrticus obſtitit Ammon.
Iſſet in occaſus,mundi deuexa ſecutus,
Ambiſſétque polos,Nilúmque à fonte bibiſſet:
Occurrit ſuprema dies,naturáque ſolum
Hunc potuit finem ueſano ponere regi,
Qui ſecum inuidia,qua totum ceperat orbem,
Abſtulit imperium,nullóque hærede relicto

Totius fati, lacerandas præbuit urbes.
Sed cecidit Babylone ſua Parthóque uerendus.
Prò pudor! Eoi propius timuere ſariſſas,
Quàm nunc pila timent populi: licet uſq; ſub Arcton
Regnemus, Zephyriq; domos, terráſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti, cedamus in ortus
Arſacidûm domino: non felix Parthia Craſſis,
Exiguæ ſecura fuit prouincia Pellæ.
Iam Peluſiaco ueniens à gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi ſedauerat iras,
Obſide quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæſar erat, cùm ſe parua Cleopatra biremi
Corrupto cuſtode Phari laxare catenas
Intulit AEmathijs ignaro Cæſare tectis,
Dedecus AEgypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non caſta malo. quantum impulit Argos,
Iliacáſque domos facie Spartana nocenti,
Heſperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa ſuo, ſi fas, Capitolia ſiſtro,
Et Romana petit imbelli ſigna Canopo,
Cæſare captiuo Pharios ductura triumphos.
Leucadióque fuit dubius ſub gurgite caſus,
An mundum ne noſtra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miſcuit inceſtam ducibus Ptolemæida noſtris.
Quis tibi ueſani ueniam non donet amoris
Antoni, durum cùm Cæſaris hauſerit ignes
Pectus? & in media rabie, medióque furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula,
Sanguine Theſſalicæ cladis perfuſus adulter
Admiſit Venerem curis, & miſcuit armis

Illicitóſque toros,& non ex coniuge partus?
Pro pudor! oblitus Magni, tibi Iulia fratres
Obſcœna de matre dedit, partéſque fugatas
Paſſus in extremis Libyes coaleſcere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dum non ſibi uincere mauult.
Quem formæ confiſa ſuæ Cleopatra ſine ullis
Triſtis adit lachrymis, ſimulatum compta dolorem,
Quàm decuit, ueluti laceros diſperſa capillos,
Et ſic orſa loqui: Siqua eſt, ô maxime Cæſar,
Nobilitas, Pharij proles clariſſima Lagi,
Exul in æternum ſceptris depulſa paternis,
Si tua reſtituat ueteri me dextera fato,
Complector regina pedes: tu gentibus æquum
Sydus ades noſtris, non urbes prima tenebo
Fœmina Niliacas, nullo diſcrimine ſexus
Reginam ſcit ferre Pharos. lege ſumma perempti
Verba patris, qui iura mihi communia regni
Et thalami cum fratre dedit. puer ipſe ſororem,
Sit modò liber, amet: ſed habet ſub iure Photini
Affectus enſéſque ſuos. nil ipſa paterni
Iuris habere peto, culpa tantóque pudore
Solue domum, remoue funeſta ſatellitis arma,
Et regem regnare iube. quantóſne tumores
Mente gerit famulus, Magni ceruice reuulſa?
Iam tibi, ſed procul hoc auertant fata, minatur.
Sat fuit indignum Cæſar mundóque tibíque
Pompeium facinus, meritúmque fuiſſe Photini.
Nequicquam duras tentaſſet Cæſaris aures,
Vultus adeſt precibus, faciéſque inceſta perorat,
Exigit infandam corrupto iudice noctem.

Pax ubi parta duci, doniſque ingentibus empta eſt,
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum,
Explicuítque ſuos magno Cleopatra tumultu
Nondum tranſlatos Romana in ſecula luxus.
Ipſe locus templi, quod uix corruptior ætas
Extruet, inſtar erat: laqueatáque tecta ferebant
Diuitias, craſſúmque trabes abſconderat aurum:
Nec ſummis cruſtata domus ſectíſque nitebat
Marmoribus, ſtabátque ſibi non ſegnis Achates,
Purpureúſque lapis, totáque effuſus in aula
Calcabatur onyx, hebenus Mareotica uaſtos
Non operit poſtes, ſed ſtat pro robore uili
Auxilium, non forma domus, ebur atria ueſtit,
Et ſuffixa manu foribus teſtudinis Indæ
Terga ſedent, crebro maculas diſtincta ſmaragdo.
Fulget gemma toris, & iaſpide fulua ſupellex.
Strata micant Tyrio quorum pars maxima ſucco
Cocta diu, uirus non uno duxit aheno.
Pars auro plumata nitet, pars ignea cocco,
Vt mos eſt Pharijs miſcendi licia telis.
Tunc famulæ numerus turbæ, populúſq; miniſter:
Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat ætas,
Hæc Libycos pars, tam flauos gerit altera crines,
Vt nullas Cæſar Rheni ſe dicat in aruis
Tam rutilas uidiſſe comas. pars ſanguinis uſti
Torta caput, refugóſque gerens à fronte capillos.
Necnon infelix ferro mollita iuuentus,
Atque execta uirum, ſtat contrà fortior ætas,
Vix ulla fuſcante tamen lanugine malas.
Diſcubuere toris reges, maióꝛque poteſtas,
Cæſar, & immodicè formam fucata nocentem,

Nec ſceptris contenta ſuis, nec fratre marito,
Plena Maris rubri ſpolijs, colloque, comíſque
Diuitias Cleopatra gerit, cultúque laborat.
Candida Sidonio prælucent pectora filo,
Quod Nilotis acus compreſſum pectine Serum
Soluit, & extenſo laxauit ſtamina uelo.
Dentibus hîc niueis, ſectóſque Atlantide ſylua
Impoſuere orbes, quales ad Cæſaris ora
Nec capto uenêre Iuba. prô cæcus, & amens
Ambitione furor! ciuilia bella gerenti
Diuitias aperire ſuas, incendere mentem
Hoſpitis armati. non ſit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæſiſſe ruina:
Pone duces priſcos, & nomina pauperis æui
Fabricios Curióſque graues, hîc ille recumbat
Sordidus Hetruſcis abductus Conſul aratris;
Optabit patriæ talem duxiſſe triumphum.
Infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus Nilúſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæſiuit in orbe.
Non mandante fame, multas uolucréſq; feráſque
AEgypti poſuere deos: manibúſque miniſtrat
Niliacas cryſtallus aquas, gemmǽque capaces
Excepere merum, ſed non Mareotidos uuæ,
Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens ſpumare phalernum.
Accipiunt ſertas nardo florente coronas,
Et nunquam fugiente roſa, multúmque madenti
Infudere comæ, quod nondum euanuit aura
Cinnamon, externæ nec perdidit aera terræ,
Aduectúmque recens uicinæ meſſis Amomum,

Diſcit opes Cæſar ſpoliati perdere mundi,
Et geſſiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſſas Martis Pharijs cum gentibus optat.
Poſtquã epulis Bacchóq; modũ laſſata uoluptas
Impoſuit, longis Cæſar producere noctem
Inchoat alloquijs, ſummáque in ſede iacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O ſacris deuote ſenex, quódque arguit ætas,
Non neglecte deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarúmq; ſitus, uulgíque ediſſere mores,
Et ritus, formáſque deûm, quodcunque uetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, noſcique uolentes
Prode deos, ſi Cecropium ſua ſacra Platonem
Maiores docuere tui: quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, mundíque capacior hoſpes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen & ueſtri, media inter prælia ſemper
Stellarum, cælíque plagis, ſuperíſque uacaui,
Nec meus Eudoxi uincetur faſtibus annus:
Sed cùm tanta meo uiuat ſub pectore uirtus,
Tantus amor ueri, nihil eſt quod noſcere malim,
Quàm fluuij cauſas per ſecula tanta latentis,
Ignotúmque caput: ſpes ſit mihi certa uidendi
Niliacos fontes, bellum ciuile relinquam.
Finierat, contráque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc æui populis ignota profanis.
Sit pietas alijs miracula tanta ſilere:
Aſt ego cælicolis gratum reor ire per omnes
Hoc opus, & ſacras populis noteſcere leges.
Syderibus quæ ſola fugam moderantur Olympi,

O ccurrúntque polo, diuerſa potentia prima
M undi lege data eſt. ſol tempora diuidit æui,
M utat nocte diem, radijſque potentibus aſtra
I re uetat, curſuſque uagos ſtatione moratur.
L una ſuis uicibus Tethyn terrenáque miſcet.
F rigida Saturno glacies & Zona niualis
C eſſit. habet uentos incertáque fulmina Mauors.
S ub Ioue temperies, & nunquam turbidus aer.
A t fœcunda Venus cunctarum ſemina rerum
P oſſidet: immenſæ Cyllenius arbiter undæ eſt.
H unc ubi pars cæli tenuit, qua mixta Leonis
S ydera ſunt Cancro, rabidos qua Sirius ignes
E xerit, & uarij mutator circulus anni
AE goceron Cancrúmq; tenet, cui ſubdita Nili
O ra latent, quæ cùm dominus percuſſit aquarum
I gne ſuperiecto, tunc Nilus fonte ſoluto
E xit, ut Oceanus lunaribus incrementis
I uſſus adeſt, auctúſque ſuos non antè coarctat,
Q uàm nox æſtiuas à ſole receperit horas.
V ana fides ueterum, Nilo quòd creſcat in arua
AE thiopum prodeſſe niues. non Arctos in illis
M ontibus, aut Boreas: teſtis tibi ſole peruſti
I pſe color populi, calidíque uaporibus Auſtri.
A dde quòd omne caput fluuij quodcunque ſoluta
P ræcipitat glacies, ingreſſo uere tumeſcit
P rima labe niuis. Nilus neque ſuſcitat undas
A nte Canis radios, nec ripis alligat amnem
A nte parem nocti Libra ſub iudice Phœbum.
I nde etiam leges aliarum neſcit aquarum,
N ec tumet hybernus, quum longè ſole remoto
O fficijs caret unda ſuis: dare iuſſus iniquo

Temperiem cælo,medijs æſtatibus exit.
Sub torrente plaga,ne terras diſſipet ignis,
Nilus adeſt mundo,contráque incenſa Leonis
Ora tumet,Cancróque ſuam torrente Syenen
Imploratus adeſt,nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus,& umbras
Extendat Meroe.quis cauſas reddere poſſit?
Sic iuſſit Natura parens diſcurrere Nilum,
Sic opus eſt mundo.Zephyros quoq; uana uetuſtas 1
His adſcripſit aquis.quorum ſtata tempora flatus,
Continuíque dies,& in aere longa poteſtas.
Vel quòd ab Occiduo depellunt nubila cælo
Trans Noton,& fluuio cogunt incumbere nimbos:
Vel quòd aquas toties rumpentes littora Nili
Aſſiduè feriunt,cogúntque reſiſtere fluctus.
Ille mora curſus,aduerſíque obice Ponti
Æſtuat in campos.ſunt qui ſpiramina terris
Eſſe putent,magnóſque cauæ compagis hiatus.
Commeat hàc penitus tacitis diſcurſibus unda
Frigore ab Arctoo medium reuocata ſub axem,
Cùm Phœbus preſſit Meroen,tellúſque peruſta
Illuc duxit aquas,trahitur Gangéſque Padúſque
Per tacitum mundi:tunc omnia flumina Nilus
Vno fonte uomens non uno gurgite perfert.
Rumor ab Oceano qui terras alligat omnes,
Exundante procul uiolentum erumpere Nilum,
Æquoreóſque ſales longo miteſcere tractu.
Necnon Oceano paſci Phœbúmque polúmque
Credimus:hunc calidi tetigit quum brachia Cancri
Sol rapit,atque undæ plus quàm quod digerat aer
Tollitur,hoc noctes referunt,Nilóque refundunt.

Aſt ego, ſi tantam fas eſt mihi ſoluere litem,
Quaſdam, Cæſar, aquas poſt mundi ſera peracti
Secula, concuſſis terrarum erumpere uenis
Non id agente Deo, quaſdam compage ſub ipſa
Cum toto cœpiſſe reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo ſub iure coercet.
Quæ tibi noſcendi Nilum Romane cupido eſt,
Hæc Pharijs Perſiſque fuit, Macedúmque tyrannis:
Nulláque non ætas uoluit conferre futuris
Notitiam, ſed uincit adhuc natura latendi.
Summus Alexāder Regum, quem Memphis adorat,
Inuidit Nilo, miſítque per ultima terræ
AEthiopum lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit, Nilum uidêre calentem.
Venit ad occaſum, mundíque extrema Seſoſtris,
Et Pharios currus regum ceruicibus egit:
Antè tamen ueſtros amnes Rhodanúmq; Padúmq;,
Quàm Nilum de fonte bibit. ueſanus in ortus
Cambyſes longi populos peruenit ad æui,
Defectúſque epulis, & paſtus cæde ſuorum
Ignoto te Nile redit. non fabula mendax
Auſa loqui de fonte tuo eſt. ubicunque uideris,
Quæreris: & nulli contingit gloria genti
Vt Nilo ſit læta ſuo. tua flumina prodam,
Quà deus undarum cælator Nile tuarum
Te mihi noſſe dedit: medio conſurgis ab axe,
Auſus in ardentem ripas attollere Cancrum.
In Borean is rectus aquis, mediúmque Booten.
Curſus in occaſum flexus torquetur, & ortus
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis.
Teq; uident primi, quærunt tamen hi quoq;, Seres,

AEthiopúmque feris alieno gurgite campos,
Et te terrarum neſcit cui debeat orbis.
Nec licuit populis paruum te Nile uidere,
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Amouítque ſinus, & gentes maluit ortus
Mirari quàm noſſe tuos. conſurgere in ipſis
Ius tibi ſolſtitijs, aliena creſcere bruma,
Atque hyemes adferre tuas, ſolíque uagari
Conceſſum per utroſq; polos. hîc quæritur ortus,
Illic finis aquæ. latè tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fœcunda colonis,
Læta comis hebeni: quæ quanuis arbore multa
Frondeat, æſtatem nulla ſibi mitigat umbra.
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phœbi damnum non paſſus aquarum
Proueheris, ſteriléſque diu metiris arenas,
Nunc omnes unum uires collectus in amnem,
Nunc uagus, & ſpargens facilem tibi cedere ripam.
Rurſus multifidas reuocat piger alueus undas,
Quà dirimunt Arabum populis AEgyptia rura
Regni clauſtra Philæ: mox te deſerta ſecantem,
Quà dirimunt noſtrum rubro commercia Pontum
Mollis lapſus agit. quis te tam lenè fluentem,
Moturum totas uiolenti gurgitis iras
Nile putet? ſed cùm lapſus abrupta uiarum
Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
Ac nuſquam uetitis ullas obſiſtere cautes
Indignaris aquis, ſpuma tunc aſtra laceſſis,
Cuncta tremunt undis, ac multo murmure montis
Spumeus inuictis caneſcit fluctibus amnis.
Hinc abaton quam noſtra uocat uenerāda uetuſtas,

Terra potens,primos ſentit perculſa tumultus,
Et ſcopuli,placuit fluuij quos dicere uenas,
Quòd manifeſta noui primùm dant ſigna tumoris.
Hinc montes natura uagis circundedit undis,
Qui Libyæ te Nile negent:quos inter in alta
It conualle iacens iam molibus unda receptis.
Prima tibi campos permittit apertáque Memphis
Rura,modúmque uetat creſcendi ponere ripas.
Sic uelut in tuta ſecuri pace trahebant
Noctis iter mediæ,ſed non ueſana Photini
Mens imbuta ſemel tam ſacra cæde uacabat
A'ſcelerum motu:Magno nihil ille perempto
Iam putat eſſe nefas,habitant ſub pectore manes,
Vltricéſque Deæ dant in noua monſtra furorem.
Dignatur uiles iſto quoque ſanguine dextras,
Quo fortuna parat uictos perfundere patres,
Pœnáque ciuilis belli,& uindicta Senatus
Penè data eſt famulo.procul hoc auertite fata
Crimen,ut hæc Bruto ceruix abſente ſecetur.
In ſcelus it Pharium Romani pœna tyranni,
Exemplúmque perit.ſtruit audax irrita fatis,
Nec parat occultæ cædem committere fraudi,
Inuictúmque ducem detecto Marte laceſſit.
Tantum animi delicta dabant,ut colla ferire
Cæſaris,& ſocerum iungi tibi Magne iuberet:
Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompeianæ ſocium ſibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum nullo ſibi iure retento,
In cunctos in ſéque ſimul. Tu mollibus,inquit,
Nunc incumbe toris,& pingues exige ſomnos:

I nuaſit Cleopatra domum, nec prodita tantum eſt,
S ed donata Pharos, ceſſas accurrere ſolus
A d dominæ thalamos? nupſit ſoror impia fratri:
N am Latio iam nupta duci eſt, intérque maritos
D iſcurrens AEgypton habet, Romámque meretur.
E xpugnare ſenem potuit Cleopatra uenenis.
C rede miſer puero, quem nox ſi iunxerit una,
E t ſemel amplexus inceſto pectore paſſus
H auſerit obſcœnum titulo pietatis amorem,
M éque tuúmque caput per ſingula forſitan illi
O ſcula donabit. crucibus flammiſque luemus
S i fuerit formoſa ſoror. nil undique reſtat
A uxilij, rex hinc coniux, hinc Cæſar adulter,
E t ſumus, ut fatear, tam ſæua iudice ſontes.
Q uem non è nobis credit Cleopatra nocentem
A` quo caſta fuit? per te quod fecimus unà
P erdidimúſq; nefas, pérq; ictum ſanguine Magni
F œdus ades, ſubito bellum molire tumultu,
I rrue, nocturnas rumpamus funere tedas,
C rudelémque toris dominam mactemus in ipſis
C um quocunque uiro: nec nos deterreat auſis
H eſperij fortuna ducis: quæ ſuſtulit illum,
I mpoſuitque orbi communis gloria nobis:
N os quoq; ſublimes Magnus facit: aſpice littus
S pem noſtri ſceleris, pollutos conſule fluctus
Q uid liceat nobis, tumulúmque è puluere paruo
A ſpice Pompeij non omnia membra tegentem.
Q uem metuis par huius erat. non ſanguine clari
Q uid refert? nec opes populorũ, ac regna mouemus.
A d ſcelus ingentes facti ſumus, adtrahit illos
I n noſtras fortuna manus, en altera uenit

Victima nobilior, placemus cæde ſecunda
Heſperias gentes: iugulus mihi Cæſaris hauſtus
Hoc præſtare poteſt, Pompeij cæde nocentes
Vt populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, uiréſque ducis? quibus ille relictis
Miles erit. nox hæc peraget ciuilia bella,
Inferiáſque dabit populis, & mittet ad umbras
Quod debetur adhuc mundo caput. ite feroces
Cæſaris in iugulum, præſtet Lagæa iuuentus
Hoc regi, Romana ſibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidúmq; mero, Veneríq; paratum
Inuenies: aude, ſuperi tot uota Catonum
Brutorúmque tibi tribuent. non lentus Achillas
Suadenti parere nefas, haud clara mouendis,
Vt mos, ſigna dedit caſtris, nec prodidit arma
Vllius clangore tubæ, temere omnia ſæui
Inſtrumenta rapit belli. pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ, ſed tanta obliuio mentes
Cepit in externos corrupto milite mores,
Vt duce ſub famulo, iuſſúque ſatellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides pietáſq; uiris qui caſtra ſequuntur,
Venaléſque manus, ibi fas ubi maxima merces,
Aere merent paruo: iugulúmque in Cæſaris ire
Non ſibi dant. prò fas! ubi non ciuilia bella
Inuenit imperij fatum miſerabile noſtri?
Theſſaliæ ſubducta acies in littore Nili
More furit patrio. quid plus te Magne recepto
Auſa foret Lagæa domus? dat ſcilicet omnis
Dextera quod debet ſuperis, nullíque uacare
Fas eſt Romano. Latium ſic ſcindere corpus

Dijs placitum: non in generi ſocerique fauorem
Diſcedunt populi. ciuilia bella ſatelles
Mouit, & in partem Romanam uenit Achillas.
Et niſi fata manus à ſanguine Cæſaris arcent,
Hæ uincent partes. aderat maturus uterque,
Et deſtricta epulis ad cunctas aura patebat
Inſidias, poterátque cruor per regia fundi
Pocula Cæſareus, menſǽque incumbere ceruix:
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
Ne cædes confuſa manu, permiſſáque fatis
Te Ptolemææ trahat: tanta eſt fiducia ferri.
Non rapuere nefas, ſummi contempta facultas
Eſt operis, uiſum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Cæſaris horam.
Seruatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata eſt nox una duci, uixítque Photini
Munere Phœbeos Cæſar dilatus in ortus.
Lucifer à Caſia proſpexit rupe, diémque
Miſit in AEgyptum primo quoque ſole calentem,
Cum procul à muris acies non ſparſa maniplis,
Nec uaga conſpicitur, ſed iuſtos qualis ad hoſtes
Recta fronte uenit, paſſuri comminus arma
Laturique ruunt. at Cæſar mœnibus urbis
Diffiſus, foribus clauſæ ſe protegit aulæ,
Degeneres paſſus latebras: nec tota uacabat
Regia compreſſo: minima collegerat arma
Parte domus, tangunt animos iræque metúſque,
Et timet incurſus, indignatúrque timere.
Sic fremit in paruis fera nobilis abdita clauſtris,
Et frangit rabidos præmorſo carcere dentes,
Non ſecus in Siculis fureret tua flamma cauernis,

O bſtrueret ſummā ſiquis tibi Mulciber AEtnam.
A udax Theſſalici qui nuper rupe ſub AEmi,
H eſperiæ cunctos proceres,aciémque Senatus,
P ompeiúmque ducem (cauſa ſperare uetante)
N on timuit,fatúmque ſibi promiſit iniquum,
E xpauit ſeruile nefas,intráque penates
O bruitur telis,quem non uiolaſſet Alanus,
N on Scytha,non fixo qui ludit in hoſpite Maurus.
H ic cui Romani ſpatium non ſufficit orbis,
P aruáq; regna putat Tyriјs cum Gadibus Indos,
C eu puer imbellis,ceu captis fœmina muris
Q uærit tuta domus,ſpem uitæ in limine clauſo
P onit,& incerto luſtrat uagus atria curſu,
N on ſine rege tamen,quem ducit in omnia ſecum
S umpturus pœnas,& grata piacula morti,
M iſſurúſque tuum,ſi non ſint tela nec ignes,
I n famulos Ptolemæe caput.ſic barbara Colchis
C reditur ultorem metuens regníque fugǽque,
E nſe ſuo fratríſque ſimul ceruice parata
E xpectaſſe patrem.cogunt tamen ultima rerum
S pem pacis tentare ducem,miſſúſque ſatelles
R egius ut ſæuos abſentis uoce tyranni
C orriperet famulos,quo bellum autore mouerent.
S ed neque ius mundi ualuit,neq; fœdera ſancta
G entibus:orator regis pacíſque ſequeſter
AE ſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum
T ot monſtris AEgypte nocens.non Theſſala tellus,
V aſtáque regna Iubæ,non Pontus,& impia ſigna
P harnacis,& gelido circunfluus orbis Ibero
T antum auſus ſcelerū,non Syrtis barbara, quantum
D eliciæ fecere tuæ.premit undique bellum,

I'nque domum iam tela cadunt, quaſſántq; penates:
Non aries uno moturus limina pulſu,
Fracturúſque domum, non ulla eſt machina belli:
Nec flammis mandatur opus, ſed cæca iuuentus
Conſilij uaſtos ambit diuiſa penates,
Et nuſquam totis incurſat uiribus agmen.
Fata uetant, murique uicem fortuna tuetur.
Necnon & ratibus tentatur regia, quà ſe
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxurioſa domus, ſed adeſt defenſor ubique
Cæſar, & hos aditus gladijs, hos ignibus arcet,
Obſeſſúſque gerit (tanta eſt conſtantia mentis)
Expugnantis opus. piceo iubet unguine tinctas
Lampadas immitti iunctis in uela carinis.
Nec piger ignis erat per ſtuppea uincula, pérque
Manantes cera tabulas: & tempore eodem
Tranſtráque nautarum, ſummúq; arſere ceruchi.
Iam propè ſemiuſtæ merguntur in æquore claſſes,
Iámque hoſtes, & tela natant, nec puppibus ignis
Incubuit ſolis, ſed quæ uicina fuere
Tecta mari longis rapuere uaporibus ignem:
Et cladem fouere Noti: *percuſſáque flamma*
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quàm ſolet ætherio lampas decurrere ſulco,
Materiáque carens, atque ardens aere ſolo.
Illa lues paulum clauſa reuocauit ab aula
Vrbis in auxilium populos, nec tempora cladis
Perdidit in ſomnis, ſed cæca nocte carinis
Inſiluit Cæſar, *ſemper feliciter uſus*
Præcipiti curſu bellorum & tempore rapto.
Tunc clauſtrũ pelagi cepit Pharon. *inſula quondã*

In medio ſtetit illa mari,ſub tempore uatis
Proteos,at nunc eſt Pellæis *proxima muris.*
Illa duci geminos bellorum præſtitit uſus,
Abſtulit & curſus & fauces æquoris hoſti.
Cæſar & auxilijs ut uidit libera Ponti
Oſtia,non fatum meriti pœnáſque Photini
Diſtulit ulterius,ſed qua non debuit ira,
Non cruce,non flammis,rapuit non dente ferarum:
Heu facinus! gladio ceruix male cæſa pependit.
Magni morte perit.necnon ſubrepta paratis
A famulo Ganymede *dolis peruenit ad hoſtes*
Cæſaris Arſinoe,*quæ caſtra carentia rege*
Vt proles Lagæa *tenet,famulúmque tyranni*
Terribilem iuſto tranſegit Achillea *ferro.*
Altera Magne *tuis iam uictima mittitur umbris,*
Nec ſatis hoc fortuna putat.procul abſit ut iſta
Vindictæ ſit ſumma tuæ.non ipſe tyrannus
Sufficit in pœnas,non omnis regia Lagi.
Dum patrij ueniant in uiſcera Cæſaris *enſes,*
Magnus inultus erit.ſed non autore furoris
Sublato cecidit rabies:nam rurſus in arma
Auſpicijs Ganymedis *eunt,ac multa ſecundo*
Prælia Marte *gerunt.potuit diſcrimine ſummo*
Cæſaris una dies in famam & ſecula mitti.
Molis in exiguæ ſpatio ſtipantibus armis,
Dum parat in uacuas Martem *tranſferre carinas*
Dux Latius,*tota ſubito formidine belli*
Cingitur:hinc denſæ prætexunt littora claſſes,
Hinc tergo inſultant pedites,uia nulla ſalutis,
Non fuga,non uirtus,uix ſpes quoq; mortis honeſtæ.
Non acie fuſa,nec magnæ ſtragis aceruo

V incendus tunc Cæſar erat, ſed ſanguine nullo.
C aptus ſorte loci pendet, dubiúſne timeret,
O ptarétue mori. reſpexit in agmine denſo
S cæuam perpetuæ meritum iam nomina famæ
A d campos Epidamne tuos, ubi ſolus apertis
O bſedit muris calcantem mœnia Magnum.

Pharſaliæ Lucani finis.

SVLPITII CARMINA VELVT ſuperioribus annectenda.

E rexit mentem trepidi tam fortis imago,
E t facturus erat memorandi nobile leti
E xemplum, ſed fata uetant, & fida ſalutis
O ſtendit fortuna uiam. nam læuus amicas
P roſpexit puppes, nando quas auſus adire,
E cquid ſtamus ait? uel iam per tela fretúmque
E ripiar, iuguli uel non erit ulla poteſtas
E unucho conceſſa mei. tunc puppe relicta
P roſilit in Pontum. ſiccos fert læua libellos,
D extra ſecat fluctus, tandémque illæſus amico
E xcipitur plauſu clamantis ad æthera turbæ.

EIVSDEM SVLPITII QVERELA de interitu poetæ opere nondum perfecto.

H æc cecinit uates ſcripturus plena, ſed illum
I n medio curſu iuſſit mors dira ſilere.
A ccidit ut cygno, qui fixus arundine, carmen
M ille modis querulum, quod cœperat, interrumpit.
N ec phœnix aliter quum ſeſe imponit in altum,
Q uem ſtruit ipſe rogum, cantus dulcedine mira
N ondum perfectos plaudenti morte relinquit.

Nec ſecus Iſmarijs uates oppreſſus in oris,
A Ciconum nuribus, ſuperûm dum cantat amores,
Brutáque cum ſyluis, & ſaxa ſequentia ducit,
Haud potuit moriens medios abſoluere cantus.
Pro ſcelera! ô ſuperi! cruciat quæ pœna Neronem?
Num rota, num ſaxum, num ſtagna fugacia uexãt?
An uultur, pendénſue ſilex, an feruet in unda?
Illum comburat Phlegethon, lacerénťque cerastæ,
Hydra uoret, rapténtque canes, ſempérque flagellis
Torua Megæra ſecet, nec ſit requiéſque, modúſque.
Quanto fraudata eſt tua gloria plena nitore
Corduba? quámque minus te Mãtua docta ueretur?
Mantua cui primæ fulget nunc gloria palmæ:
Sed contenta tribus longè læteris alumnis.
Tu uero ô noſtrum uates diuine laborem,
Quem pro te ſubij, non auerſate probabis.

HEXASTICHON.

Grandia belligeri cupiens agnoſcere Martis
Prælia, Lucani carmina culta legat.
Tam bene dira canit uiolenti facta Gradiui,
Quàm Cicero placidæ nobile pacis opus.
Optanda eſt pax alma uiris, Ciceróque legendus:
Sed quoque qui ſcribit bella, legendus erit.

M. ANNEII LVCANI VITA EX CLARISSIMIS AVTORIBVS.

ANNEIVS *Seneca è Corduba Bæticæ Hiſpaniæ interioris prouinciæ ciuitate Romam uenit, ſtatimq; eques factus eſt, cuius declamationes etſi celebratæ, negligentia temporum ad nepotes non peruenere. Suſcepit in patria ex Albia uxore liberos treis, L. Anneiũ Senecam, Iulium Anneium Gallionem, & Anneiũ Melam: quem ut minorem domi reliquit. Seneca & Gallio Romæ profecere ſub Marullo grãmatico, & Ceſtio Smyrnæo, atque Aſinio Pollione. Melas cum adoleuiſſet, iubente patre rem domeſticam gubernauit, donatus, ut cæteri fratres, amicitia Cæſarum equeſtri ordine. C. Aciliam duxit uxorem, Acilij Lucani oratoris filiam, operæ apud prouinciæ Proconſules frequẽtis, & apud clariſſimos uiros nonnullius ingenij. Ex ea Melas IIII. Nonas Nouembris, C. Cæſare Auguſto Germanico iterum, & L. Cæſiano primò Conſulibus, M. Anneium Lucanum, impoſito ſoceri nomine, genuit. Deinde curæ familiaris faſtidio, uitæque quietiori apud fratres uacaturus, cum octimeſtri infante Romam uenit, ſperãs per procurationes acquirendæ pecuniæ breuius ſibi iter fore, quo conſulibus æquaretur. Cunas infantis, quibus ferebatur, ut de Heſiodo legitur, apes circunuolarunt, óſque inſederunt: dulcem & facundum, qualem nunc uidemus,*

futurũ ſignificãtes. Studuit Lucanus Romæ ſub Rhẽnio Palæmone, & Cornuto. Ex condiſcipulis Saleiũ Baſſum, & A. Perſium præcipue dilexit. Neroni, cuius ætas patruo Senecæ commiſſa erat, diu gratus. Quæſtor ante ætatem gladiatorium munus edidit. Sequenti anno populi fauore inauguratus ad ſacerdotium aſcitus eſt, ut Papin. Statius refert:

Romani colitur chori ſacerdos.

Vxorem duxit Pollam Argentariam, Pollij Argentarij filiam. de qua Calliope Papinij canit:

Nec ſolum dabo carminum nitorem,
Sed tedis genialibus dicabo
Doctam atque ingenio tuo decoram,
Qualem blanda Venus, darétque Iuno,
Forma, ſimplicitate, comitate,
Cenſu, ſanguine, gratia, decore.

Quippe & certamine pentaterico acto in Pompeij theatro, cum per Clinium Rufum Nero Nioben ſe pronuntiaturũ polliceretur, Lucanus Orphea ex tẽpore recitauit, coronáque donatus. Quare Imperatoris inuidiam ſibi concitauit. Interdictum eſt igitur poetæ foro, theatro, & poetica. De quo Papinius:

Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noſtẽr tibi præferetur Orpheus.

Sperans itaque ultionem, Piſonianæ in Neronem coniurationi, ſed parum fauſtè hæſit, quod ipſe fatetur, cum ait:

Conſilio iuſſúque deûm tranſibis in urbem
Magne tuam, ſummúſque feret tua buſta ſacerdos.

Corpus enim Pompeij, niſi extincta Cæſarũ familia Romam trãſferri non poterat. Verum detecta

coniuratione, nequaquam animi constantiam præstitit: facile enim confeſſus, & ad humillimas deuolutus preces, matrem quoque innoxiam inter conſcios ream nominauit, ſperans impietatem ſibi apud impium principem profuturam. Acceptóque mortis arbitrio, codicillos ad patrem uerſibus quibuſdam exarauit, largitérque epulatus, brachia ad ſecandas uenas præbuit: cúmq; frigeſcere pedes manúſque, & ſpiritũ cedere intellexiſſet, uerſus pronuntiauit, quos per huiuſmodi imaginem de milite fecerat:

S *anguis erãt lachrymæ, quæcunque foramina nouit*
H *umor, ab his largus manat cruor, ora redundant*
E *t patulæ nares, ſudor rubet, omnia plenis*
M *embra fluunt uenis, totum eſt pro uulnere corpus.*

Pridie Calendas Maias deceſſit, Attico Veſtino & Nerua Silio Conſulibus, quo Conſul deſignatus cum Plautio Laterano erat, XXVII ætatis annũ agens. Sepultus in hortis ſuis, ubi tale potuit inſcribi epigramma:

B *ætis habet natale ſolum, eſt Annea propago,*
D *e genitore Mela dat mater Acilia terris.*
V *ix luna octonos cælo confecerat orbes,*
C *um me Roma ſui reſperſit Tybridis unda,*
S *eruatúmque foro traxit, Phœbóque dicauit.*
H *inc ſyluæ geminǽque faces, reus inde Sagitta,*
O *rpheus ingrati ſtimulus liuórque tyranni,*
D *um ciuile nefas aperit Pharſalia, noſtræ*
I *nuidit famæ Nero, pró! Muſǽque canentis*
I *nterrupit opus gladio, uenı́ſque reſectis*
A *ſſertore ſacros maculauit ſanguine uultus.*

Saturnalia ſcripſit, Syluarum libros X, Medeam,

Orpheum, Incendium urbis, Incendium Troianum. Oratione ſua Octauium Sagittam, qui Pontiam confoderat, damnauit. Pharſaliã non finiuit, cuius tres primos libros cum uxore correxit: reliqui ſeptem noſtro tẽpore diligentiſſime emendati, impreſſiq; ſunt. Eſt enim uarius, copioſus, ſublimis, concitatus, & ut Quintilianus ait, oratoribus non minus, quàm poetis imitandus, & ipſe in præfatione quadã, ætatem & initia ſua cum Virgilio comparans, auſus eſt dicere: Et quantum mihi reſtat ad Culicem?

Apud Cornelium Tacitum legitur:

Cõſulibus Silio Nerua & Attico Veſtino, coniurationem in Neronem cœptã, & in primis Lucanum Anneium coniuraſſe, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibuerátque oſtentare uanus aſſimulatione. tum detecta coniuratione Lucanus Aciliã matrem ſuam inter conſcios nominauit, promiſſa impunitate. Sed Nero poſt mortem multorum Lucani cædem imperauit. Is profluente ſanguine, ubi frigeſcere pedes manúſque, & paulatim ab extremis diſcedere ſpiritum, feruidus adhuc & compos mentis intelligit, recordatus à ſe carmen compoſitum, quo uulneratum militem per eiuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, uerſus ipſos retulit, atque illi ſuprema uox fuit.

EADEM EX PETRI CRINITI DE POETIS LATINIS LIBRO III.

M. ANNEIVS Lucanus natione Hiſpanus, patria Cordubenſis fuit. Patrem habuit L. Anneiũ Melam, qui habitus eſt Senecæ & Gallionis frater, ut obſeruatum eſt in annalibus Euſebij. Natalis eius traditur C. Cæſare Germanico iterum, & L. Cæſiano Coſſ. Delatus ad urbem, quum in prima adhuc infantia eſſet, quò facilius pro ætate in bonis diſciplinis cultum ingenij caperet. Adoleſcens factus illuſtres habuit præceptores: in literis Rhemnium Palæmonem, qui principem locum inter omnes Grammaticos tenuit: in Rhetoricis Flauium Verginium Rhetorem illis temporibus nobiliſſimum. Tantúmque diligentia ſua ac facilitate ingenij profecit, ut Græcè ac Latinè declamaret, non ſine ſumma admiratione audientium. Inter cæteros condiſcipulos Saleiũ Baſſum, & C. Perſium, qui Satyras ſcripſit, ſingulari beneuolentia dilexit, mutuíſque officijs proſequutus eſt. Apud Cæſ. Neronem permultum gratia & beneuolentia in prima ætate potuit: adeò illi efficax fuit ingenium ad promerẽdos, conciliándque ſibi animos hominũ. Itaque nõ modò ad Quæſturæ dignitatem prouectus eſt, ſed in augurũ quoque collegium aſcitus, compoſitis uerſibus de laudibus Neronis. Nõ tamen permanſit in gratia apud eũ principẽ, qui alienas laudes moleſtiſſimo animo fer-

ret:quique in repellendis opprimendiſque aliorum uirtutibus acerrimus ac ſæuiſſimus fuit. Vxorem habuit nomine Pollam Argentariam: de cuius ingenio atque doctrina multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio: qui maxima quadam reuerentia inquit ad natalem Lucani celebrandum ſe accedere, & eſſe hoc imputandum Pollæ Argentariæ, cuius eruditio atque nobilitas ſumma fuit. Valer. quoque Martialis multis carminibus natalem Lucani deſcribit, quale eſt illud contra Neronis iniquitatem:

Hæc eſt illa dies, quæ magni conſcia partus
  Lucanum populis & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullàque inuiſior umbra,
  Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

Enumerantur à grammaticis noſtris præter opus de bello Cæſaris & Pompeij, complura alia ab eodē Lucano compoſita: in quibus maximam laudē adeptus eſt ingenij, & doctrinæ. Scripſit enim Saturnalia, Syluarum libros X, Tragœdiā Medeam, quam non abſoluit: de incendio Vrbis, de incendio Troiæ cum Priami calamitate, Orpheum, Fabulas complures, & Epiſtolas. Ex libris Pharſaliæ treis primos emendauit cum uxore Argentaria: reliquos imperfectos atque inemendatos reliquit, propter intempeſtiuū interitum. Fabius Quintilianus autor eſt Lucanum ipſum magis annumerandum eſſe oratoribus quàm poetis: Eſt (inquit) ardens & concitatus, ſententijſque clariſſimis excellens. In concionibus admirādus atque excultus, adeò ut uideatur ſatis exprimere ſingularem illam elegantiā & maieſtatem Vergilij. Sūt qui ſcribant eum perijſſe florenti adhuc ætate, cum

nondum XXX annum attigiſſet: ſed referēdum id eſt uerbis Cornelij Taciti: qui de hoc agit in geſtis Neronis. Attico Veſtino & Silio Nerua Coſſ. facta eſt conſpiratio contra Neronem imperatorem principe tam præclari facinoris C. Piſone. Lucanum propriæ cauſæ ad hoc accendebant, quòd famam carminum eius Nero deprimebat, prohibuerátque oſtentare uanus aſſimulatione. Patefacta autem coniuratione, Lucani cædem imperauit Nero. Is brachium dedit medico ad ſecandas uenas: & ubi profluente ſanguine pedes frigeſcere manúſque, & paulatim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mētis pectore intelligit: recordatus áſe carmen compoſitum, quo uulneratū militem per eiuſmodi mortis imaginē obijſſe tradiderat, uerſus ipſos retulit, eáq; illi ſuprema uox fuit. Viſitur adhuc Romæ in marmoreis monumentis id elogiū de Lucano priſcis literis:

M. ANNEIO LVCANO CORDV-

BENSI POETAE BENEFICIO

NERONIS CAES. FAMA SERVATA.

Sed apponendum præterea eſt carmen illud uulgatum de ipſo Lucano,

Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi,
  Quæ geſſere pares, hinc ſocer, inde gener.
Continuo nunquam direxi carmina ductu,
  Quæ tractim ſerpant, plus mihi comma placet.
Fulminis in morem, quæ ſunt miranda citentur,
  Hæc uero ſapiet dictio, quæ feriet.

VARIAE EX VETVSTIS M. ANNEII Lucani codicibus lectiones.

8 16 *arceſſitur orbe*
9 24 *Signa mouet*
11 11 *Cimbrúmque furentem*
13 10 *tot ſociabunt*
17 14 *uates extenditis*
21 11 *ſilentibus auris*
29 8 *magna ruit,*
31 21 *Vix erit*
35 7 *motura* Dahas
38 26 *ſe uoluit in*
45 16 *in arcum*
25 *uergens* Epidamnus
46 15 *qui* Latio
47 5 Decidit *in*
21 *peragátq; per, uel, bellū que per æquora ſpargāt*
29 *tuba permonitos*
48 1 *Cum tacitas*
13 *Cum fatis*
49 5 Deſciuit *fortuna*
50 25 *trepidi dilapſa*
52 1 *ad urbem*
23 Getes *adiunctus*
54 16 Ocyus *auertant*
22 *multis non tactus*
55 13 *miles* Trachinus
22 *tenet* Oricon,
23 *proſcindit* Iolcon Carmenióſq; *duces, quorum iam flexus in*
58 12 *adnectens* Sarmata
59 16 Pacifero *ſermone*
61 17 *Tunc & tecta patēt, iam non excludere terra*
20 *meo dicetis*
25 Telluris *paruo diffuſum*
62 28 Fulmina:*non*
19 Cæſar *terrore*
63 22 Affatur

25 *ſecura timore*
64 22 *tranſire, quieuit*
66 15 *matutinos ſurgens*
67 14 *gurgite curſus*
15 *hæc attulit*
68 9 Auxerúntque *ſuo*
22 *in uulnere*
30 Tela *ſed in*
69 1 *irrumpere puppem*
10 *obliquo pectine*
19 *non conditus*
26 *robore neruis*
70 4 *ille dies*
29 *roſtra reducunt*
71 3 *preſſarent*
9 Iámque *omnis*
72 5 Cepheus
11 Sed *ſuper hic*
21 *prorumpunt oculi*
27 *ingentis militis*
30 *irrita miſit*
73 3 *diuerſa iunctæ*
11 Diſtenſis *toto*
25 *uiſcera merſi*
74 3 *quanti matrum*
75 4 *campóſque coercens*
12 *prono cum*
17 *medius totam*
76 29 *polo ſparſæ*
77 3 *raptos ad nubila*
8 *unda uiam*
9 *naufraga campis*
78 3 *infundas aera*
4 *immiſeris æſtus.*
10 *diſſolue paludes.*
80 23 *inducta iuuenco*
8 Non Romanus *erat, qui non agnoſceret*
14 *facis eſſe timendum?*

16 ferant,celſa,
18 Huc ades
81 30 Funera! nunc
82 13 fouerunt corpora
18 Ac turba ſcelerum
22 maior in armis
24 tantum nec in æquore
83 6 caſurus in hoſtes
12 contempta luce
15 Deſerat iſte furor
20 fugit ira ferox
84 16 immota manet
85 1 Aeris alternos guſtabat
2 ſuſpiria longa
9 depreſſus Iberum
20 At nunc cauſa mihi eſt orandæ ſola
31 patiaris inermem
86 12 decurrere uenis
87 10 ſecuris hominis
11 abeſt fauor
17 Zephyros decurrit
88 19 Claudit odoratæ
20 diſpoſitis attollit
89 1 Et laxæ
22 condidit umbras
24 fata timentem
90 6 omnis abit
24 teneátque furentes,
26 tentare parabant
27 turpique uolunt
92 5 partibus imis
20 Fratribus occurrunt
6 pauidos morti
93 8 in oris.
12 Et Clepeam
14 Bragada lentus
21 tam uaſta fuit
96 4 longiſſima mundi
8 Deſtinat,& Deſtinet
19 Andolopes, & Antolopes
12 inops Naſon
97 7 Erige conſilium pugna
12 odere patres
21 metuens incauto
98 14 Effuſas patulis acies.
16 aciem deiecit
26 & ſubrigit aures
99 12 licuit concurrere
25 fortuna dedit
100 9 ſignifer arce
25 nocuerunt fœdera
101 1 domus acies
21 in externis
29 procul caſtris
104 7 ſeſe cōferre,uel præferre
8 Contactúmque
16 ceu Siculus
21 Vendicat,haud
106 12 ſenſit tripodas
16 tādémq; exterrita uirgo
108 4 ille feroces
109 11 Cæſar in illo
111 7 nefanda nurus
112 23 pondere laſſus
29 procumbi te terræ
30 Infandúmque caput
113 2 tremuit dura ſub
7 uincit patientia
12 hanc contingere
15 recipit Salpina
115 17 migrantis fundit,
28 Ventorum rabies,
116 1 nube dies
7 uolucer generoſus
117 12 ceſſare uidebit
13 ac non ſibi
14 per incautas audet tentare latebras,
118 10 eſſe caſas
119 24 Cori ferient mare gurgite
25 ratis Heſperiam

120 18 *toto congeſta*
23 *cui concidat æquor*
31 *Crediderís*
121 7 *non illo liuore*
122 2 *celat arenas*
3 *in tumulos,*
8 *ardua Ponto*
123 10 *Quo te dire*
12 *Inuiſis ſpargenda*
15 *nulluſque tuorum*
24 *Sufficit ad ſummam*
31 *Necnon Heſperiæ*
124 26 *quo nolles ſtare*
125 13 *Magna cadent,*
126 4 *noſne olim*
12 *Crudelem me*
16 *ferat iam læta*
24 *Quolicet infauſtam*
128 11 *æquoreo præcedit*
30 *anulſáque ſigna*
129 7 *ſyluas,uaſtáſque*
19 *Raptum claudit*
130 14 *miſcendis abſtulit*
15 *adgramina terræ*
22 *Corpora dum*
131 3 *turbáque peremptum*
4 *mixta manent*
30 *dumeta cadunt:*
132 25 *Terga datis mortis*
133 5 *qui uindicet arces,*
9 *numero depreſſa*
13 *Corporibus,tantæque*
25 *cuneos depreſſus, uel cō prenſus*
134 8 *uibrata phalerica*
11 *Promoueat,ſtat*
15 *Solus abit*
135 7 *mente furorem*
16 *mucrone trementem*
27 *Dedecus hoc*
136 11 *parte reuulſus*
12 *Inter caſtra*
29 *ut uentis deprendit*
137 3 *nauta frementem*
21 *Quid ſcelerum*
138 1 *AEmathias Latio*
3 *Tentauere ſui*
5 *AEmoniam peteret*
9 *patrijs acies*
16 *Phebeos conduxit*
25 *Excipit auerſos*
26 *matutino præcellit*
139 18 *Labitur adductæ*
20 *Et Melangræam*
27 *it gurgite*
140 15 *& AEacides*
26 *telluris Ionus,uel Iollas*
141 18 *tripodas Delij*
142 9 *uolubilis uſquam*
27 *tunc omnia*
143 9 *nullis Scythiæ cùm*
12 *ponderis axes*
144 7 *deſpumet in herbas.Addidit exceptas Lunæ de nocte pruinas.Hoc ſcelerum*
15 *non uita uetant*
145 3 *rapit ipſa*
10 *Immergitque manus*
12 *nodóſque recentes*
13 *ſuo rumpit*
17 *Scillantis tabis*
146 12 *buſta uagari*
20 *Compreſſos,uetuit*
147 6 *manibus eripe*
11 *uulgato nomine*
15 *ſydera noctem*
25 *ſaxa loquuntur.*
28 *defuncti trepidíque*
150 3 *quod Styr*
13 *Theſſalis Elyſij*
18 *Tracturæ,túque*
31 *Pompeiana uocat*
151 23 *Contineant Ethnea*

152 6 *tunc omnes palpitat*
9 *Erectúmque ſimul*
21 *longæ ſenium tibi*
23 *certus diſcedat*
30 *Aſpexi tacitæ*
153 2 *Impiáque æternam rapuerunt*
31 *Quem tumulus Nili*
154 4 *Pompeius in oris*
15 *rogum, uenit*
19 *tutos inter*
27 *æterna uocaret,*
30 *equos, curſumque*
155 4 *felicis Magno*
19 *tulit omina planctus*
25 *ſomnos populis*
156 8 *thura ferent*
24 *uobis perdere cuncta*
157 17 *morantia quiſque*
26 *Roma quidem*
29 *ducem Romanæ*
158 4 *gladij mortémque*
27 *Sic fatus, &*
159 16 *fœnorúmque arctat*
27 *fregerunt fulgura*
30 *oculos iniecto*
160 18 *rapidus Boetida*
20 *diem, gladijſque*
22 *oculos ululare*
24 *quæ uulnera fratrum*
161 2 *perdat neſcius aruis*
9 *AEthera ſeu*
10 *ſeu numen*
26 *Deſcendens toto*
28 *acies. cornu, uel cornus*
31 *frons dedita*
164 7 *Dicere non fallor*
12 *cæde minantes*
13 *uos in bella furentes*
165 3 *Agmina noſtra*
7 *pietatis origo*
11 *nullum uiolarię*
15 *uallo tendatis*
18 *Sumpta uiríſque Ceres*
27 *arma tenere*
166 19 *ſigniferi compreſſum limite cæli*
30 *Sub Noto & Boreæ hominum ſimul*
167 10 *pari procurrunt*
11 *iuſſiſſe Senatus*
22 *hæc carpit*
168 18 *Vt tibi nox*
169 15 *Intulit, &*
30 *Corpora conſtringit*
170 14 *agit fremitus*
18 *terræ affigere*
171 25 *Emiſit ſubitum*
172 27 *ſtimulúſque malorum*
31 *Inſpicit &*
174 13 *In Craſſo uerſantem*
23 *Quum moriar uertêre*
29 *aduerſo dimiſſum faucibus enſem*
31 *Pectore telis*
175 17 *toto mundi proſternitur æuo*
25 *uix tanta cladę*
176 10 *obruat?*
17 *at timuit*
177 8 *pars magna ruinæ*
12 *Oſtendit moriens*
14 *Perſpectaſſe nefas*
19 *Quicquid & à Phario poſitus patiere tyráno*
178 1 *de nomine*
6 *adhuc tumulo*
30 *Nunc tibi Magne fides quæſiti uera fauoris*
19 *aut Marte*
23 *ñeque enim*
30 *opes. ſic milite iuſſo*
179 13 *Impia plebes*
14 *ſtratúmque cubile*

12 Ingemuiſſe putant
28 pericula ſomnis
31 Eumenidum radit uultus Pelopeus Oreſtes
180 7 ingeſtáq; tartara ſónis
23 ut ſeruet in hoſtem
181 1 Aut rogus, haud refert: placido natura recepit
19 Tūc urſæ latebras, obſcœnæ tecta, domúſq;
22 bella ſecutæ
182 5 nimbúſq; diéſque
7 quid tāto crimine tellus
183 9 ſtimuliſque negatum
16 tantū mercedis habere
184 7 niſi morte ſuprema
10 at fluctibus impar
21 extremáque curru
22 proſpiciens fluctu
185 1 puluere crines
3 atque animum
187 2 Notum reparandum
6 Accipe, ne Cæſar rapiat. non habetur in antiquis codicibus hic uerſus.
15 nō ullo in litore puppim
30 patriæque locum
188 4 Ingemuit uulgus
6 Vix poterāt oculis, tanto deuicit amore.
22 Doctius ad hoc
28 Surget & inſtabit
189 15 Quas laſinæ cautes
20 circuit orbem
29 comitum mox
190 1 Qui Romanus erat
6 Et totum motare diem
13 Paſſus Achimenijs
21 Parthus habet. uel munera Magni
29 famuli raptos
191 4 De litore Coo
9 parua Phaſele
17 paruiſque Celendris
19 in procerum cœtum
23 rebúſque meis
24 non omnis in armis
29 me pulſum
192 1 uel ſola iuuare
3 uos pandite ſigna
6 curarum, uobis arcana mearum
17 ingenti gurgite mundū
18 educūt clauſtra receſſus
23 non puer
26 Bractráque
193 11 nihil hoc
15 conſpectus in urbe
194 3 culture focos
5 totū quid decipit hoſtē
29 & Martis amator
195 4 nullo ſuperabitur hoſte
8 gurgitis amnem
12 Parthóque ſequenti
14 comminus uſquam
21 uacuáque iubet remeare pharetra
29 Si tua ſors
30 nec metuenda uiris
196 7 nox una marem
8 In regum thalamis, ſacratáque pignora matres
12 ceu pridē dedita fatis
29 Babylónque iaceret
30 Aſſyriæ pacis finem
197 4 infixa ſagittis
5 Ingeret has uoces
9 ceruice ducis
15 petimus Pharos
198 9 Non uno
10 duxerat Apis

24 damnare Photinus
26 laudanda fides
199 4 Qui uolet eſſe pius
10 Si regnare pudet
30 quod fata iubet profer re, parati
31 tua pectora Magne
200 18 quà tellus Caſium
27 præbete manus
201 1 Capitolia uectus
2 In curru
8 uela negante
15 appellere claſſes
23 Sed cedit fatis, ſociósq;
202 28 longóque
1 iterúmque
18 bello hoc
203 6 Reſpexitque
14 quocunque feriris
15 crede manus
17 proſpera uitæ
26 Inuia Leſbos
205 14 Exiccata cutis
19 obſtructo monte
206 2 carpitur &
9 Cyrenæi littore Ponti
13 in littore Magnum
22 Nec pretioſa
207 7 robora flammis
10 hoſpita buſtum
14 Sic fatus,
22 Auctor &
26 Hoc ius
208 3 Vt nota ſit buſti
12 funere culpam
19 reſtringit aqua
209 8 Albináque bella
17 Non illis plenum
21 Depreſſum tumulo
31 Nos & templa
210 18 Conſilio iuſſúque
211 1 thura negarem
212 22 Maleam per apertam
26 Phicunta ruinas
29 Auſoniæ monimenta
213 18 manus hæc AEgyptia
28 tamen hinc
214 3 alta tenens Capito.
215 5 coniuge fletum
7 & inſurgens
10 Prima rates
216 17 tumulis auulſus
217 21 obit dixit
218 23 Vadis in æquoreas
219 30 ceruice uagante
220 28 & ſparſi mellis
222 17 omnibus undis
28 ipſe color
223 15 Sub duce Pompeio
24 mea ſigna ſecuti
224 9 primóſque gradus
20 Vt doceat fugiſſe uiros. Sic ille cadentes
225 11 uiuebat & umbris
15 nimio proiecta die
31 accipit Auſtrum
227 3 Procubuit metuénſque
16 ſydera nota
20 Exarſitque dies
229 1 exit in Arctos
4 immune tibi
31 uis ulla bonos
230 3 altius inferet
5 Nil facimus niſi
14 timido fortique
15 Sic ille profatus
21 Carpentóque
29 Non ego per
231 20 in mortem
23 ſecula fama
233 6 regna meatu
13 quidem prenſabat
234 13 lucri modus
14 aſpida mercem

	26	*geminum ſurgens*
135	19	*Et bibit humorem*
136	10	*Auellitque manu,*
138	5	*ſæuus ſterili ſe*
	8	*uulnere ferrum*
	11	*per membra uenenum*
139	13	*Syrtibus orbem*
140	5	*quocunque uocatur*
141	3	*ſpatium comprendat*
	21	*Excantata fugit*
	26	*morſus ſuperauerat*
	28	*igitur leuior*
142	2	*& in terras* Libye *ſpiſſata reuerti*
	7	*ſtatione quietam*
	14	*&* Eoas *lachrymoſo*
	15	*Qui pelagi*
	23	*nomen uenerabile*
143	7	*Hectoreas, monſtrator*
	13	*Venturi te mêque*
	22	*in obſtruſo*
	31	*Prouehitur,*
144	13	*Pellæus belli, pelagique laborem*
	19	*quæſita labore,*
	25	*ſceptra parentis*
145	19	*Hoc alij*
	28	*uocibus audet,*
	29	*Acquiritque*
146	12	*toto orbe*
	16	*fallere uoſmet*
	18	*eſt: nec ſic mea*
	26	*membra ſepulchro,*
147	9	*fletus comitem,*
148	9	*ſacratis tantum*
149	6	*cedamus in ortus*
	14	*Impulit Æmathijs*
150	5	*turpis deprendit*
	19	*Et thalamos cum*
	22	*Iuris inire petô*
151	6	*Extruat, inſtar*
	24	*Vt nullis*
	30	*Diſcubuere illic*
	31	*formam fuſcata*
152	11	*Cleopatra tulit*
	12	*perlucent pectora*
	14	*& expanſo*
	30	*aera terra*
153	13	*ſua fata* Platonem
	21	*noſcere mallem*
154	22	*teſtis ſibi ſole*
156	1	*tantam ius eſt mihi*
	29	*in occaſus flexu torquetur,*
157	11	*nigris* Meroes
	16	*diu metaris*
	18	*facilem ſibi cedere*
	24	*uiolenti turbinis*
	29	*Cuncta fremunt*
158	5	*te* Nile *negat:*
	29	*iure relicto*
159	3	*nubit ſoror*
	6	*Expugnare ducem*
160	2	*Cæſaris ictus*
	14	*Suadenti præbere*
	15	*non prodidit*
	17	*Inſtrumenta parant*
161	3	*partem* Romani *uenit*
	11	*fiducia belli*
	14	*Aptam mactãdi, aliã s* Vnam, *&* Tanti
	13	*ſed Cæſar mœnibus*
163	11	*eſt fiducia mentis*
	19	*Hinc hoſtes*
	25	*aere toto*
	28	*in ſomnos*
164	27	*tota ſubiti*
165	5	Ad campos Epidaure

FINIS.

W

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE